

קובץ אגרות

מאת

מרן בעל חזון איש זללה"ה

י"ל ע"י

הרב ש. גריינמן

עיה"ק בני ברק ת"ו / שנת תש"נ לפ"ק

*

*

*

מטרת הקובץ הנוכחי היא למען הצב ציונים
בדרכנו, לפקוח עינים עורות ולהעיר אוזן שומעת.
להלהיב לבכם של ישראל לאביהם שבשמים, לעמל
התורה, לדקדוק ההלכה, לשמירתה בכל פרטיה, לזהירות
בין אדם לחברו ולתת לפתאים ערמה ולתועים בינה.

במשך השנים המרובות הזדקק מרן זללה"ה, למרות
בריאותו הרופפת ויגיעתו העצומה בלימודו — אם
בעל פה ואם ע"י מכתב קצר — להשיב לשואליו דבר,
או להציל נפש מישראל לתורה ולאמונה, לשלוח דבר
ולרפאותו, לחזק ידיים רפות ולעודד לנשכרי לב, או
בעניני הכלל בדברים העומדים ברומו של עולם.

מסירותו הרבה לקרב לב הנוער לתורה לשמה לא ידעה גבול (עי' אגרת י"ד). אהבתו לבן ישיבה, כאהבת אב לבן יחידו, התבטאה לפעמים בטורים אחדים שכתב אליו, למשכו בעכותות אהבה וידידות, ולמען לא ישטפנו זרם מים הזדונים שבסביבתו. אשרי עין ראתה כל אלה, הלא למשמע און דאבה נפשנו. *

למען הדיוק עשינו ציונים כעין כוכב במפתחות ליד המכתבים שלא ראינו בעצמנו את הכי"ק, ואף כי כולם העתקות נכונות. מ"מ יתכן לפעמים שינויים קלים ע"י המעתיקים. — בהרבה מכתבים צייננו לשם

---

* מצאנו רשום בכת"ק זללה"ה בכתב סתרים. מעשה באדם אחד שנפטר לפני עשרות בשנים ובא אליו כחלום. וז"ל : — — — לא נתן לי לעזבו שאכרכו אמרתי לך לשלוי ולא נח דעתו אמרתי יה"ר שתתקן את הנפש הזאת תיקון גמור ותסלח את כל עונותי תיכף נח דעתי ונשאר במנוחה".

מה נכתבו למען יבין הקורא, ולפעמים ביארנו
במפתחות ביתר ביאור. — כמו"כ השמטנו למי היו
המכתבים מיועדים, אהובה היא הצניעות.

והננו מבקשים מכל מי שנמצא אתו מכתבים ממרן
זללה"ה — שימציא לנו, למען נוכל להדפיסם בחלק
השני שהננו מקוים להדפיס.

ויה"ר שזכות מרן זללה"ה תעמוד לנו ונזכה לעשות
רצון אבינו שבשמים ונזכה ונחיה ונראה ונירש טובה
וברכה לשני ימות המשיח ולחיי העוה"ב.

an

2000

2000

2000

2000

תוכן האגרות

אגרות

תורה

- א. ע"ד נחיצות לימוד מהרש"א.
- ב. סדר הראוי ללמוד.
- ג. ע"ד התמדה בלימוד, ובגנות מדת העצלות.
- ד. ע"ד חידושים. ולהוהר ממפסידי הלימוד טבעיים וסגוליים, לקבוע ההערות בספר מכורך.
- ה. שלא לבטל מלימוד, ושלא לחקור אחר עתידות.
- ו. עוד בענין הנ"ל.
- ז. שלא לעזוב הלימוד. ובמושג שם דור.
- ח. להלהיב ללימוד, ואין הכבוד רק רגע.
- ט. שאין שום עונג יכול להתחרות עם העונג של עמל החכמה.
- י. חכמת התורה קשורה עם נשמת האדם, וכל שחכמתו מרובה ממעשיו כו', בפרטי מצות ציצית. [ובמקום שכתוב מ 5 — 4 יש ג"א מ 3 ער 4].
- יא. בעזון מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק.
- יב. לדרוש האמת בלימוד.

י	תוכן האגרות
אגרת	
יג.	האיש הזוכה לידיעת התורה הוא מלאך. ובמעלת שבירת הרצון, ודיבוק חברים.
יד.	בעיקרי האמונה. ובאהבת הלומד.
טו.	ע"ד אמונה שלימה בדברי חז"ל ולהתרחק ממחקר.
טז.	במדות טהרה ונקיות.
יז.	להתחזק בלימוד ולא להסב אל היאוש.
יח.	עוד בהתחזקות ללימוד ולהבל כל עניני העוה"ז.
יט.	דברי חיזוק ללימוד בישיבה ולדיבוק חברים.
כ.	הנהגות לבן ישיבה אחד להזהר ממדות מגונות.
כא.	דברי חיזוק בצורת שירה.
כב.	ביאור ענין בשני יצריך, להתחזק בעסק התורה.
כג.	ע"ד העמל בתורה. ועבודה נאצלה בתפלה.
כד.	לבקר לימוד התורה ולהתרומם מעל הדברים הקטנסנים.
כה.	עוד בענין הנ"ל.
כו.	ע"ד מניעת משא ומתן בד"ת בכתב בדברים עמוקים.
כז.	בענין הנ"ל.
כח.	בענין הנ"ל.

- כט. מי שתורתו אומנתו בטוח במבטחו עוז כמ"ש ולא ראיתי גר'.
- ל. ביאור ענין לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה.
- לא. בירור משפט בבחינת הלכה למעשה.
- לב. במדרגת הראשונים ז"ל שרפי מעלה, ובמדרגת הגר"א ז"ל. — בגדרי הקבלה שהיא עמוד ההוראה.
- בענין הכת"י הנחפשים מהגניזות שאין לסמוך עליהם וחלילה לערער הלכה מחמתן.
- לג. קטעים מתוך מכתבי חדו"ת, בענין עמל התורה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא.
- לד. חיזוק ללימוד התורה.
- לה. בענין אחד שתש כחו בלימוד התורה, שאין לולול בבריאות.
- לו. למגיה הספרים שלא יבטל לימודו מחמת זה. — ושאין כל עצב בעולם למי שמכיר האמת.
- לז. עיקר עליית האדם הוא ע"י עמל התורה.
- לח. שלא לבטל הלימוד מחמת מחשבות המטרידות.
- לט. דברי חיזוק ללימוד התורה.
- מ. עוד בענין הג"ל.

תוכן האגרות

יב	אגרת
מא.	עוד בענין הנ"ל.
מב.	עוד בענין הנ"ל.
מג.	עוד בענין הנ"ל.
מד.	עיקר הלימוד תלוי בהסכמה, ואף בימי הבגרות אין להתיאש חלילה, ושלא להרתע מהמכשולים שהשטן מציב בתחלת הדרך.
מה.	מניח אני כל אומניות כו' אלא תורה.
מו.	בדבר המקבלים שכר כיששכר וזבולון.
מז.	נוסח הסכם בין יששכר לזבולון.
מח.	עוד בענין הנ"ל.
מט.	שלא לנהוג צרות עין בזה.
נ.	מכתב שנשלח למרן הגר"ע ז"ל לקבלת ה"אחייעזר".

חנוך וישיבות

נא.	ע"ד החוברות של המינים שמלמדים מהם בבתי החנוך.
נב.	עוד בענין הנ"ל.
נג.*	עוד בענין הנ"ל, ועי' לק' אגרת ר' גם בענין זה.

- אגרת
נד. חינוך הרצוי לילדים — נחם לכל העמל והתלאת.
נח. האדם בחיים כתועה ביער עבות.
נו. לא מהדור הצעיר.
ני. דברי חיזוק להנהלת ת"ת.
נח. מכתב לבדיב ע"ד ת"ת.
נמ. בדבר מוסד תורני לילדים שההכנסה שלו לא
תתקבל בעקיפין ממוסד אחר אלא ישר למנהלי
המוסד.
ס. מכתב לבדיב אחד ע"ד ת"ת.
סא. בדבר ייסוד מוסדות הנתמכים מהמדינה [שהסכים
מין זללה"ה על זה כדי למנוע מוסדות מלהכנס תחת
זרמי המדינה].
סב. ג"כ בענין הנ"ל.
*סג. המתחזק בלימוד עושה חסד עם כל ישראל.
*סד. שקיום הת"ת הוא קיום הישיבות וש"ועד הישיבות"
צריך להקציב תקציב מיוחד לקיום הת"ת.
סה. בדבר הצלת ילדים.
סו. תמיכה ל"בית יעקב".

תוכן האגרות	יד
אגרת	
מכתב לבעה"ב אחד שיאפשר מקום לכנוס הבנות יעקב".	סז.
בדבר הצלת ילדים.	סח.
להתנהג בסבלנות ולבלוע כל הקושיים של התלמיד.	סט.
בדבר התנהגות הרמ"ם עם תלמיד אחד.	ע.
בדבר לקנות חבר.	עא.
להשתדל בהנחת דעת התלמיד.	עב.
הוי שקוד ללמוד תורה.	עג.
נוסח תפלה בשמע קולנו שנכתב לאם בשביל בנה.	עד.
בדבר קבלת צעיר אחד לישיבה.	*עה.
בדבר קירוב צעיר אחד.	עו.
בענין הנ"ל.	עז.
הצלת ילדים ממיסיון.	עח.
גי"כ בענין הנ"ל.	עט.
בדבר החלפת השיעורים בישיבה.	ס.
להתאזר בסבלנות רבה. ולא לגרום חלילה לשום תלמיד לעזוב הישיבה.	פא.
לר"מ אחד שלא יבטל משיעורו אפילו שעה אחת.	פב.
להחזיר לצעירים מה שנאבד מהגלויות.	פג.

אגרת	
פד.	בדבר כשרון ילדי ישראל.
פה.	שיר שנשלח לבר מצוה אחד.
פו.	בדבר נחיצות הכוללים לאברכים בימינו באה"ק.
פז.	מכתב לנדיב אחד בדבר כולל.
פח.	מכתב לנדיב אחד בדבר ישיבה.
פט.	עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו בא"י.
צ.	בענין הנ"ל.
צא.	בדבר מגרש של ישיבה.
צב.	ישיבה אחת שהוציאו לעז עליה.
צג.	בדבר אלו שאינם מרשים לילדים ללמוד בביהבג"ס.

צבור

צד.	בדבר חליבה בשבת.
צה.	עוד בענין הנ"ל.
צו.	בדבר לעשות תקנות נגד דיני התורה.
צז.	בדבר לנהוג אבלות ולקבוע ת"צ על חורבן אירופה.

תוכן האגרות

טז	אגרת
צח.	בדבר הסכם בין המפלגות בא"י לחיזוק הדת.
צט.	בענין מין בהמה שאין לנו מסורת עליה.
ק.	תשובה להזמנת רבנים.
קא.	תשובה בדבר קביעת ת"צ חד פעמי על חורבן אירופה.
קב.	לאחד שיבוא להתיצב לעוזר בבחירות לעירי'.
קג.	דברי עידוד בומן הפגות ירושלים.
קד.	כנ"ל.
קה.	כנ"ל.
קו.	כנ"ל.
קז.	כנ"ל.
קח.	בדבר מחלוקת בענין רבנות. אין להודע לרשות. ולהיות מנצח גרוע מלהיות מנוצח.
קט.	רשימת דברי חיזוק בעת ביקור בקיבוץ הנוער האגודתי בכפ"ס.
קי.	בענין העברת קבוץ על אדמת קק"ל.
קיא.	ע"ד גזירת גיוס בנות לשרות לאומי בא"י.
קיב.	בענין הנ"ל.
קיג.	בענין הנ"ל.

בין אדם לחברו

- קיד. ברכת רפוי"ש למרן הגרא"ז מלצר זצ"ל.
- קפו. שלא להתיאש מחמת דברי הרופאים.
- קמז. להורים שיתמכו בילדיהם שפרנסתם נתדלדלה.
- קיז. דברי עידוד לנפש עגומה.
- קיח. עוד בענין דומה להג"ל.
- קיט. מכתב ע"ד לעזור לאחד, בדבר שידוך לבנותיו.
- *קכ. דברי עידוד בימים מרים.
- קכא. בדבר אלמנה גלמודה.
- קכב. ברכת מו"ט.
- קכג. בענין השתתפות בצער הזולת.
- קכד. להוציא בן ישיבה מאכסניא של פח יוקשים.
- קכה. בענין הנ"ל.
- קכו. בענין מחלוקת אחת.
- קכז. בדבר דירה לבן תורה.
- קכח. לקרב רחוקים. [למכתבך מהקדם האפשרי, כצ"ל בפנים].
- קכט. בענין מחלוקת.

תוכן האגרות

יח

אגרת

קל. על התמהמהות במענה.

קלא. מז'ט לשמחת כלולות.

קלב. מכתב לידיד נוער.

קלג. בדבר טרדות פרטיות.

קלד. בדבר זהירות בין אדם לחברו.

קלה. מכתב פרטי.

קלו. בדבר שמירת הבריאות ורפואה.

קלז. עוד בענין הנ"ל.

קלח. עוד בענין הנ"ל.

קלט. עוד בענין הנ"ל.

קמ. עוד בענין הנ"ל.

קמא. עוד בענין הנ"ל.

קמב. עוד בענין הנ"ל ודברי עידוד.

קמג. עוד בענין ביקור חולים.

קמד. לחולה בבית חולים.

קמה. בענין שידוך.

קמו. בדבר לימוד צעיר.

קמז. לשקוד בתורה בימי משבר.

אגרת	
קמח.	בדבר זריזות בענין שידוך.
קמפ.	עוד בענין הג"ל.
קנ.	מכתב פרטי לידיד נוער.
קנא.	עוד כג"ל.
*קנב.	לא להרהר אחרי עתידות, המפסיד את לימוד התורה.

שונות

קנג.	הענג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני.
קנר.	ע"ד מוסר.
קנה.	דברי עידוד לשקידת התורה.
קנו.	בדבר השתדלות.
קנז.	בענין הג"ל.
קנח.	בענין הג"ל.
קנפ.	לא הסכנתי ליכנס לרשות אחרים.
קפ.	מצבי לא נתבסס עדיין, אך על הרוב אין לי עסק בזה.
קפא.	ע"ד פרנסה — בניסים תדיריים.
קפב.	כבר יצאתי יד"ח ע"י רופא פלוני וסם פלוני.

אגרת

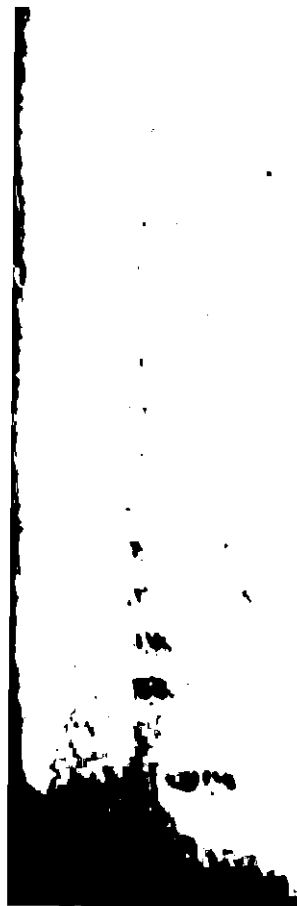
- קסג. כבד עלי לעשות בעצמי המלאכות הדורשות כניסה בין יושבי קרנות.
- קפד. בתנאי שידוך של המשכת הלימוד.
- קפה. עוד בענין שידוך. (לפי המשוער).
- קפו. עוד בענין הנ"ל.
- קכו. עוד בענין הנ"ל.
- קכה. בענין לקיים פשרה, אחת בצער ממאה שלא בצער.
- *קכט. בענין מקואות.
- *קע. בענין הנ"ל.
- קעא. להודרו בפדיון שבויים.
- קעב. רשימה בצורת שיר, בענין מחלוקת.
- קעג. אין להרגיל את העצבים בעשיית רצונם.
- קעד. רשימה בצורת שיר.
- קעה. במצות ישוב א"י.
- קעו. בענין תיור בארץ.
- קעז. בענין שידוך שהמדובר היה באמריקה.
- קעת. שמעתי מחשבתך לקבוע מושבך במדנה"י.
- קעט. בדבר עלי' לאה"ק.
- קפ. בענין הנ"ל.

אגרת	
קפא.	לפני העלי' לאה"ק.
קפב.	הדרך לאמונת חכמים.
קפג.	בדבר דברי בקורת על ספרי הלכה בעתון.
קפד.	בדבר למנוע חילול שבת בפרהסיא.
קפה.	פרטים בזהירות באפיית מצה.
קפו.	רשימה להכנת הדברים הנחוצים לאפיית המצות.
קפז.	בדבר אבני שיש לעריכת המצות.
קפח.	סדר ע"פ שחל בשבת.
קפט.	שלא לדבק התיטורא. [גם אחרי התפירה. כיכ בכת"י].
קצ.	ע"ד אתרוג.
קצא.	שאחרי שמרכיבין אתרוגים באתרוג היער, אין לסמוך על הסימנים.
קצב.	בענין שפרסמו מודעה על אתרוגים כאילו יודע זללה"ה מכשרותם.
קצג.	בדבר לשון סהדי במרומים.
קצד.	בענין השיעורים.
קצה.	עוד בענין הג"ל.
קצו.	ללבוש מלבוש ארוך.

חובן האגרות

כח	אחת
קצו.	ועון ויחיל וקו.
קצח.	עוד ועון חניל.
קצט.	וישנה וצורת שיר.
ר.	ועון סערי חלימודי של המידות.
רא.	והור יחילת יסודיות.
רב.	והיותו טיקרין.
רג.	והחיות הרע והיעשות.
רה.	וישנה וסרות ליחוד ויחיל ויחיל של טעמים.
רח.	ישועין ואסר לאחד והיעשות (וישנה שנה ויין חיל).
רי.	בעון שנות דיוט יסוד. (וישנה וסאסיות ויל מחאססיות).
ריז.	רמת שאמיר טיר ורמית שרור יקשנה שמים.
	וישיל מטבע וחחך טיר וסאס ויחיל שלמות.
ריח.	היעשות לאחד שרור שיסראל ויעשות חיר ומורדת גדולת.
ריט.	הורר והחיות והקדמות וסוד שנה יצוא וסיר.
ריז.	שאסור לעשות וסר למצות הקהל.
ריא.	צריך להתחון חלימוד והחיות וסוד שנה ומחיות ויחיל.

9210

א.

אחדשה"ט

לא אמנע להעיר כי בלבי אשר לא יפה עשו הדור
האחרון אשר עזבו לימוד ס' מהרש"א ז"ל אשר מתנה
טובה נתנה לישראל לזכות בו הדורות הבאים אחריו, להרגיל
את הלומדים בהתעמלות התורה אשר אך העמל הוא העבודה
המעולה ואשר עליהם כיונו חז"ל בהפלגת התורה על לומדיה,
והמהפך את הגשם לרוח והגוף לנפש, והנכנס ברמ"ח אברים
של אדם לזככם ולעדנם לקיום חיי התורה, והס' הק' הזה
הוא מלא התעמלות בדברים מוכרעים ועמוקים, ומרגיל את
האדם בעיון נכון ועמוק, גם מועיל הדבר מאד לזכרון כל
סוגיא לפרטיה, ודור שלפנינו החזיקו מאד בס' הק' הזה,
והגרע"א ז"ל לא הניח דבר מספרו [כמדומה שכ"כ בקורות
תולדותיו] ומיום שעזבוהו אבדו את ידיעת הפשט כלו,
ויתרגלו בקלות העיון, ובעזיבת הדעת דבר דבור על אפנו,
ואין מי שיחזיר העטרה ליושנה, והנני חותם בברכה ויכתבו
ויחתמו בסשצ"ג כנפשם ונפש דו"ש

אי"ש

ב.

שלו' רב.

מכתבך הגיעני. אם אמנם רצוני העז להצלחת הלומדים הצעירים בלימודם ירגישוני כשהדבר לנגד עיני מבלי משים, וכאילו אני רואה מן המפריעים העומדים על דרכם, ואשר הסיבה העיקרית בסדר הלימוד שצריך זהירות יתרה, לעשות את העיקר לעיקר, והוא העיון בבירור הכללים והפרטים בכל סוגיא שיהי' המשא ומתן שגור ושנון, לזכור את ה"לכאורה" ואת המסקנא, את ההלכות הודאות ואת אלה שנותנים מקום לדיון, ועיקר הזה דורש עמל ומלחמה פנימית נגד העצלות בשינון כמה פעמים אף בלי חידוש, ולחזור על אתר כמה פעמים ולדקדק בדברים שאין השכל נהנה מהם בתחלתן ואדרבה מכבידים עליו, אבל העמל זה הוא עמל התורה אשר כל סגולות לימוד התורה נאמר על עמלה, ואמנם אחר העמל נפתח שער אורה חדש אשר השכל מתענג ללא קץ, ויש ליזהר מלהאריך בהסברת סברא, ולעומת זה להאריך בגמ' בעיון הפשט ובירור מסקנותיו.

ועל כולם הקנינים, שאם לא עשה קנין לא קנה, העיקר להתרגל בזכירת האמונה שהכל בידי שמים, גם הצלחת הלימוד ועלי' ביראה, וחביבין ישראל שאין צריכין שליח, וכל בר נש בכחו למצא טוב ע"י תפלה וד' מתאוה כביכול לתפלתן של צדיקים, התפלה היא מטה עוז ביד כל אדם, וכל שישים האדם

מבטחו בו ית' כן יעלה וכן יצליח, וישמר מכל דבר המפסיד את הלימוד האמתי, הלימוד והתפלה קשורים זה בזה. עמל הלימוד עוזר לאור התפלה והתפלה עוזרת את הלימוד, תפלה בבחינת "קבע" מרחיקה את הלימוד, והלימוד בעצלותים מונע תפלה.

כמוכן הדבר רב העמל וכביר ימים.

ואחתום ברכה הדושה

אי"ש

ג.

ידיעת התורה אין זה פשוטו של סוגיא בחיי אדם, כי הלא אמרו אין ד"ת מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, המיתה שבכאן הוא הנטי' מפשוטו של החיים, לעומקו של החיים, לתוך תוכו של החיים, כל שהאדם מרבה בשבירת המדות מרבה חיים, כי שבירת המדות היא הריגת החיים השטחיים, ומיתה של היצר, הממלא כל הגוף, הוא החיים המוליך בדרכה של תורה. מדות המשחתות רבות הנה, והם עצמו ובשרו של האדם, והממית אחת מהן המית את עצמו ומקצת עצמו ככל עצמו, ואמנם מיתה זו תחיה בעליה ודברי תורה מתקיימין בידו. והננו עומדים על מדת העצלות התופסת מקום מכובד בין מדות המשחתות. העצלות משתרעת על כר נרחב, על המחשבה ועל התנועה. לפעמים אפשר למצוא

את העצלות לגורם לתנועה ולמרץ. כשהתנועה טבעית למלא תאוותו חשקו ומתקו, ושמה בחביון לב דופק פקפוק ולחש באזנו: לא! לא! משהו שלא בסדר. אבל העצלות מערפלת שלא יוסיף כח להכריז מלחמה נגד בחירת נפשו הזדונית. ההזנחה את זרם החיים למסלולו ולהרגלו היא שרש הזנחת התורה. ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התיאון. האפס וההעדר. הרי זה זורע ושולח עליהם מים לסחפן. עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק. בלימוד התמידי הוא סוד הקדישה וזה שעושה תורתו קרעים קרעים אסף רוח. מן הראוי לחבל תחבולות איך לקנות את התמדת הלימוד, ולהתפלל על זה תמיד. אפשר לקבוע לימודים שונים בכל יום כמו לימוד תורה שבכתב עם פרש"י. לימוד משנה. ספרי מוסר. גמ' בעיון ובמהירות. לקנות חבר טוב. ללמוד בביה"מ ועוד. והעיקר לזכור לפני מי אתה עמל ולבלי להסיח דעת מזה.

ד.

שלו' רב

מאד שמחתני בדבריך היקרים. אל תתאוה לחידושים ארוכים. לא כח החידוש חסר לך, אך באמץ שכלך לאמת ומישרים אינך מסוגל לחידושים הרגילים הממוזגים בהזנחת הנקודה האמתית על הרוב, ואל נא תדחוק את עצמך לחקות את המפלפלים המתפלפלים, בהוספך בשקידתך תוסיף אמנם

לחדש בתורה, אבל ענין החידושים פי' הגר"ח מולזין זצ"ל בהיות שאין עומק תורה שבע"פ מתגלה אלא אחרי רב השקידה והעמל כל המתגלה מקרי חידוש וכל המוסיף בקנינים שהתורה נקנית בהם מוסיף ידיעה יותר ברורה וטועם נעימות הצפונות אשר היו בעילום והסתר טרם עמלו והן הנה החדושים משמחי נפש ומלהיבי אהבה עילאית מורם מכל שפלות הגופניים ומהפכים גשם לגשמת חיים, וחבריד יתרגלו בהערותיך העמוקות ולא ידרשו ממך יותר.

קבע נא הערותיך בספר מכורך למען תהיינה לך למשמרת וזה חיזוק לעיון ואמרו ד"ת צריכין חיזוק וכל המרבה בקניני התורה מרבה תורה.

כן צריכים לתת לב להזהר ממפסידים טבעים וסגולים מן הסגולים שלא להקל בנט"י המבוארים בשו"ע ומאד החמירו בזה כמבואר בשו"ע או"ח סי' ד' ומן דקדוק ההלכה שלא יהא חציצה ושתהי' הנטילה למעלה מקשרי אצבעות וזהו בכלל טהרה המביאה לידי קדושה, ולמעלה מפרק הזרוע של יד בכלל מקום מכוסה אף שרבו מגולי כל היד בטלה דעתם.

ואחתום שלו' וברכה הדוש"ת

איש

ה.

שלו'

רצוני לבאר עמדתי בנוגע לפתרון השאלה שלך אם להמשיך עוד לימוד שנה, או להכנס לקיבוץ עכשו. אשר זה האחרון מתנמק בהיות שזה מבטיח חברה יהדותית, אשר לאחר שנה אין הדבר מובטח, ואמנם על דעתי שאין דבר בעולם אשר ערכו ישוה לשלם מחיר לימוד התורה שנה, ובכלל אין לעזוב התורה עכשו בשביל חקור אחר העתידות [כמו שפרש"י מקרא תמים תהי' ולא תחקור אחר עתידות] ובהיותך יקירי אצלי חששתי שלא לפגוע ברגשותיך, ואמנם חוששני שתחשוב שעובך שקידתך רצוני אצלי מפני הנמוק שלך, נתחייבתי לבאר זה, הריני מאחל לך שתתקן בעצה הטובה והנכונה.

באהבה

אי"ש

ו.

אחרי דרישת שלומי,

תנן פ"ג דאבות חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם, רצוני בזה לדבר לטובת עצמי, חבה יתירה בלבה של הנפש העמלה בתורה לזה היחיד הבוחר בתורה הנתנה לעם ישראל למורשה, ואשר מנקודה זו תוכל יקירי להבין, את גודל שמחתי לראותך ממשיך לימודך

ושמחתך בחדות נשמת התורה, ואת אי הנעימות חיו מהפכו, אהבת עצמי ימריצני לגלות לך יקירי את הדברים האלה אולי יערב לך לשמחני בהנזכר לטובה.

ואחתום ברכה מחכה לתשובתו

איש

ז.

שלו' ליקירי שיחי'

אם טבע האדם לאהוב את הבהירות ולהתעצב על העמעום מוצא לפניו תמיד שאיפה להציג את כל גוף גלמי לגוף מרכב בעל פרקים למען תהיינה ידי השכל חרוצות לפרקם וללמוד את פרקי החכמה האצורים בכל גוף נברא. רצוני לעמוד על חלוקת הדורות שראה הבורא ית' כי טוב ואמרו חז"ל שהראה הקב"ה לאדם הראשון דור דור, מזה יש לנו אישור למציאותו של שם דור והוא גוף מוצק של פרקים וכל איש הוא אבר מאברי הגוף, חיים חיים משותף בנשמה משותפת.

בחיים הפרטיים של האדם טרם הכנסו ללשכה המשותפת, רצוני לפרט את עמדתי בענינים העומדים ברומו של עולם. משוכנע אני כי העולם סתום-כחידה אשר אנו מתגלגלים בו מספר שנים. הוא נברא מכח ספון שאי אפשר ליצור להשיגו וכי יש כח נבואי הקושר נימין בין נשמת האדם

לרצונו של הממציא, וכי היו זמנים שמחים ומאירים דורות
 מזהירים שזכו לכך וכי האנושיות עתידה לחזור לאושר
 ההוא, והבינתיים של החיים זכו לשלל של הדורות הספורים
 הוא שיור התורה שבידנו, וחץ מזה הכל הבל ורעות רוח.

ובהיותי אבר של הגוף כואב לי כל פגע של אחד
 האברים החיים אתנו. מנקודת רגש קדש הנזכרת אני פונה
 אליך להגיד לך יקירי, כי למרות שלא נפגשתי עמך מעולם
 גפשי קשורה אליך לשמע אוזן כי היו ימים אשר התענגת
 על לימוד התורה ואשר חוננת ברגש קדש בלב מבין בלתי
 נפרץ. מאד יכאב לבי לשמע אזן כי רוח עושים פזרו אבק
 על דרכך ואולי על עפעפידך. כמובן אין לי הצדקה להטיל
 חובה עליך למנוע כאבי, אבל חשבתי כי תאשם גפשי
 בהעלימי זאת ממך... באהבתי הייתי מתענג על תשובתך
 היקרה. והנני כופל שלוי המחכה לדבריך היקרים

אי"ש

עשיק ז' תשרי תשי"א זכרון מאיר

ת.

שלוי

מכאב לב אני כותב מכתבי זה. המחשבה על אדותך היא
 אמנם מכאיבה לב, כי נדמה לך כי המבקשים שקידתך
 בתורה הם כמבקשים רעתך חלילה, והטוב אשר בעיניך הוא

לבלות הזמן בבטלה והוללות ואינך שם לב לא לגורלך הנחתך לבור ועם הארץ, ולא לצער אביך ואמך יחיו. ואמנם לא קל הוא לקבוע לימוד שקידתי, אבל הכבד הוא רק כרגע והקובע בהסכמה גמורה ללימודו, חיש מהר יסורו ממנו כל הכובדים ואין ענג בעולם כשקידת התורה, ומה אדבר כי אזניך אטומות ולבך בל עמך. הוי על הזמן היקר אשר אתה מפסידו בידיך, והוי על מדות הטובות שאתה עוזבן בקלות הדעת ובשיוון נפש, וזה עכשו שמעתי את סדרך עם... נ"י אינך שומר ואתה גורם לו צער תחת אשר הוא מוסר נפשו להיטיב עמך, וברב אולתך נעים לך הבטלה השוכבה, הלא תדע כי מעמק אהבה ומהמית החמלה אני מתאמץ לדבר אתך תוכחות נגד טבעי, ואני קורא לך חזור כך בן אדם חזור כך בן אדם כי מחר תתחרט מאשר היום תשחק, וימי הגעורים חיש יעבורו והעולם כים זועף חזה כל פרי החיים להתענג על עמל התורה עמל שיש לו יתרון לנצח.

והנני מחכה לתשובתך ולמכתבך, הדו"ש

אי"ש

ט.

אחדשה"ט.

רצוני בזה לבקשך להודיעני משלומך הטוב, כמובן אין טוב אלא תורה. יש בחינות הרבה בחשקי האדם ותאותיו.

כי דברים ערבים מרגישים את גוף האדם וצבא אבריו להנאה מדומה ומשמחים במדה מסוימת את נפשו, אבל הנאה זו אין בכחה להתחרות עם העונג האציל של עמל החכמה, אשר נשמת האדם מתרוממת מעל המית העולם עד שמי השמים ונהנים מזיו החכמה העליונה, וזו הטובה הגדולה והיתירה שנתנה להאדם תחת השמש, וע"ז אני שואל עד כמה עלה בידך לחוש במיחושי בני אדם — כי הכל הבל, אחרי שיש כח באדם לאור באור החיים ולהשתעשע בבניה עילאה משמחת לב ונפש.

יש עוד דברים עיקרים בחיבתו של האדם בעולמו והוא לקבוע מסמרות בלב, להכיר הכרה נאמנה ואמתית, כי האדם נוצר ומצווה במצוות, והמצוות נותנות לו שארית נצח ואוצר חיים ללזו בצל החכמה ולהתדפק על אוהביה, מאד מאד צריך האדם לדקדק בכל מצוה לקיימה בכל פרטיה המעכבים בה. אקצר בזה ועוד חזון למועד, הרוש"ת

אי"ש

י.

אחדשה"ט באהבה.

רצוני לכפול את אשר הזכרנו. כבר אמרנו כל שחכמתו כו' חכמתו מסתלקת. כל חכמה שקינה האדם יש לה קשר עם נשמת האדם, ונפש האדם מתענגת על החכמה והחכמה

תשלח את שרשיה על תלמי לב בעליה ונימי הקשר בין לב האדם לחכמתו אנו קוראים אהבה. וטבע האדם להשתעשע על מבועי החכמה ולהבל בשעה זו כל תענוגי העולם הזה. ואמנם חידקים בעלי ארס ממלאים כל אויר העולם לשבש את האדם ולעכר את דעתו. להפך את ענגו לתוגה ולאהוב את המית חוצות וצלצלי ילדות וקשרי החכמה נותקו. וחכמתו מסתלקת ממנו, ומה המה קשרי החכמה — מעשים אשר נצטוה עליהם האדם, וכל שמעשיו מריבין מחכמתו חכמתו מתקיימת, ודעותיו כנות קבועות וקיימות, ולא יעותום חזיונות צחצחות, ולא יעצבוהו הרהורי בלהות.

מצות ציצית כיצד, שיעור אורך הטלית 120 ס"מ, כתפיים רחבן 21 ס"מ כ"א, והחלל 18, ורחב הטלית 60 ס"מ, נקב הכנף למעלה מ"4 ס"מ עד 5. הציצית אין ניקחין אלא מן הנאמן שטוואן לשמה, בשעת הטלת הציצית לנקב הבגד צריך לומר בפה "לשם מצות ציצית". כשתזכה לקיים מצות ציצית תרגיש שמחה מופרזה ברגשי קדש לקשור קשר של קיימא עם התורה והמצוה ולכרות עמה ברית עולמים, וכבר הזכרנו על אודות מצות תפלין ומזוזה.

יש עוד מצות שהאדם דש בעקביו וצריך שימת לב, מה טוב לקבוע למוד אורח חיים בכל יום.

ואחתום ברכה, דוש"ת

אי"ש

יא.

אין הראיה אמתית רק אם השקיפה על הראשית ועל האחרית, ואין המשפט אמת אם לא רשמה עיני על מוחו את כל האופק בסקירה אחת, מתענג הוא המוח על העיון ומתוך ענג הוא מוציא משפט אמת.

בא חבוק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחי'. כבר האריך בס' מסלת ישרים עד כמה שהאדם סותר את עצמו בכל מעשיו, ובושים אנחנו ממעשינו שסותרים ח"ו עיקרי אמונתנו. אמרו חז"ל ה"ד אפיקורס זה שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק. לכאורה אי התעסקות בתורה הוא רק חטא מעשי ואינו נוגע בחיבת הלבבות וחטא בשב ואל תעשה. אבל לאור השקפה הכוללת נכתם כאן עין מינות. הלא צבא לאנוש עלי חלד וכל פרנסתו מקרן קצוב, יום יום יפחת קצבו, העולם הזה דומה לפרוודור, כל הוספה בתורה בדביקת בהכרת היוצר ב"ה מעלה את בעליה מבחינת נפש בהמית לנפש משכלת, מחמור לבן אדם, מבן אדם למלאך, אין דבר מקרה בכל מאירעות של האדם, אם ילד, אם נער, זקן ושיבה, וחידה הסתומה של עולם ומלאה גוף ונפש פתרונה הוא התעלות בתורה שבעל פה, אשר אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה, ואמרו על הפסוק כי טובים דודיק מיין, חביבין עלי ד"ס יותר מיינה של תורה.

נתינת מקום במחשבה לחיות כל הימים חיי הדיוטות של יושבי קרנות בקורת רוח וחלומות נעימים הוא נתינת רשות למינות בחדרי המחשבה, והעלם מכל מצוות ד', ומכניס את עצמו בשדרות הזוללים האומרים אכל ושתה וגו', ואין בינו לבין רשעים גמורים ולא כלום.

אם מי שאפשר לו לעסוק בתורה שעה אחת ואינו עוסק, גוף העבירה במעשה קל וענינו לעומק סוד הגשמה — אפיקורסות, מה שפלה היא ההסכמה להשאר בחיים זוללים כל הימים.

כל מעלה ממעלות התורה יקרה היא מפנינים ומכל חיי עולם הזה, ומאד מאד קל לאבד את אשר כבר השיג ולרדת מטה מטה באפס רגש ומיחוש.

צר לי לראותך כי הנך יורד מטה מטה והנך אובד רגשי קדש ואהבת התורה את אשר כבר קנית. והנך נחשד בעיני כמי שחיים של תלמידי חכמים וחיי ג"ה שוין בעיניך. אם אמנם כל משפטי אינו ע"פ מעשים רק ע"פ רגש בלבד ורצוני לשמוח אם יתברר שטעיתי — אך אין אני יכול לפרוש ממחשבתי שהושפעה סוף סוף ממחשבותיך, הפועלות למעלה מטבעת המעשים. זה ימים אשר יסרוני כליותי לדבר עמך, אבל לרגלי טרדות ורפיון אונים לא עלתה בידי, אך דבריך הקרובים אשר הוסיפו להכות רשמים על מהלך מחשבתך בהתאם להחששות התדיריות אשר נצברו בצערי —

המריצו אותי לדבר דברי. כמוכן, אינני בא לתבוע ולהשאיר תובע. רצוני לפגוע בנימי לבבך העדינות ולבוא לעזרתך במלחמתך הנטושה עם יצר לב האדם וכנגד נסיונות החיים, ורוח טהור יפכו מים טהורים לחדש רגשי קדש לשקידת התורה במסירה הראוי' להתענג על שדי חלב התורה במשנה ששון ואמץ רוח גבורה ודעת יראת ד' היא אוצרו.

יב.

• באה"ר הנני אומר שלום לידי"נ ריע כלבבי עובד
בשדה-התלמודית בידים חרוצות ופרי תבונה יעלה
ויביא ה"ה מר . . . נ"י.

הרימות ידידי את רוחי ותשמח את לבבי בדבריך אשר הופיעו לנגד עיני בשבוע העבר אחרי ראי בס, כי קמת ועלית לשנא את פלפולי הרצים אשר בקלות הדעת יסודתם ורפיון ועצלות רפידתם ותתמוך בימין צדק בעמל העיון בהגיון בריא ושכל ישר לדעת תורת אמת אשר עבודה זאת היא גם משאת נפשי מעודי, וכאשר החילות לקטת את המ"ח קנינים שהתורה נקנית, כן תוסיף להכביר קנינם אשר לזאת תחפוץ לשמוע דעת זולתך למען יהי לך הקנין „דקדוק חברים“ והנני נכון למשמרת זאת והנני שולח את הנראה

• בשנות המר"ס, בערך.

אלי, אך לא בכל הפרטים אשר באו בדברי ידידי, כי הפרטים
ההם כשהם לעצמם המה כללים גדולים רק בעיקר דבריו
ואבקש מאת ידידי להשיב לי גמולי ולהודיעני דעתו אחר
העיון בכל הבא במכתבי. גם יודיעני מכל אשר אתו לטובה
ואם נוצרו חדשות בבית אביו נ"י, כי אף כי קרוב אנכי
אליהם בקירוב המקום יותר ממך ידיעתך קרבה מידיעתי.
והנני דו"ש ומברכו בכט"ס כנפשו ונפש ידיו המצפה
לראות בפדות נפשו בעגלא

אברהם ישעי'

יג.

רב שלומים ורב ישע,

הנני נצב לריב עמך. אני רואה שאינך מעריך את עצמך
בערך הנכון. ומבלי משים הנך מזלזל במגמה של ידיעת
התורה ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה [ר"ל שהשכל הניתן
בנפש כגרעין בגומת השדה התאחד עם החכמה והיו לבשר
אחד] הוא הולך בין אנשים ונדמה לאדם הרואה לעינים כבן
אדם, אבל! באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה וחי חי
אצילות ומרומם על כל ברכה ותהלה. ואמנם גלגלי החיים
הביאוך למחשבה טהורה לקבוע הקצב עלי חלד שלך לדעת
חכמת התורה, גם כשרונותיך עמדו לך, אבל התורה דורשת
מסירה יתירה, ולא בחיים רגילים התורה נקנית, כל שבירת

הרצון היא אבן אחת מאבני רצפת העזרה לבנות החיים בקדש. החפצים של האדם בטבע שכנים עתיקים בבתי הנפש, מבלים כל חלקה טובה, וזעיר שם זעיר שם יטיל השכל חתיתו על בן אדם החכם, ולבי לא יתנני להאמין כי בשבתך גלמוד ויחידי תרכש את רכוש התורה, וברור הדבר כי טובה היא החבורה וחברריך יקימוה בידך. לא נכחד הדבר ממך. אבל השטן ידמה לך חוט השערה כהר, ואינך עדיין גבור מזוין להתרומם על דברים קלים מעוטי ערך. ואני חולת האהבה אשר רצוני עז לראותך חכם בתורה ומצפה לשיחתנו פא"פ ולסלל המסלה אשר אוית ובחרת בה לאהבת עולם. בשעה העשתי עשרה בלילה הנני מחכה לך. הדבוק באהבתך
א"י

יד.

ההבדלים בין אלה שלבם משוכנע כי בירת העולם נתונה תחת פיקוח מפקח תמידי, ובין אלה שלבם מפוקפק הוא רב השטח, והמה מובדלים באיש, במין, בסוג, ואין לשניהם שום השתוות. בין אדם שהיה חי במחשבה, שיש כאן עולם מלא אפיסה והפסד, וצבא ימים להוסר תחת השמש בזה שנקרא חיים ולשוב אל העפר בענין רע הנקרא מות, ולפתע פתאום נודע לו מכל העושר שיש לו לאדם על פני האדמה כי יש לנפשו שארית נצחית, וכי יש נמצא מופלא מכל

הגיון לב, והנמצא הזה מולך על כל היצורים ומעניש ומשכיר, וכי יש כח נבואי, ובכח הזה היו ימים של קשר בין היצור ויוצרו ית', ובכח הנבואה נצטוינו חקי חיים וגדרי עולם, ועוד דברים מאורי אור יקרי ערך אין קץ, היה משתאה ומשתומם נרעש ונפחד על המהפכה הגדולה במחקר העולם בבחינת החיים, ומה חובתו של אדם בעולמו.

רב הרגלי לערוך את החיים בודאות גמורה של יג העיקרים שעם ישראל עליהם נטעו הקנו לי אהבת התורה בלי מצרים, עשיר אני גם באהבת זולתי, וביחוד לצעיר מזוין בכשרונות, ולב מבין. צעיר השוקד על התורה מלבב אותי וצודד את נפשי, חכרנו ממלא את כל עולמי, ונפשי קשורה בו בעבותות אהבה בל ינתקו.

בראותי כך מפנה פתאומי, אשר כפי שתארתי, מובנו לבכר החיים של השוק על החיים של התורה אשר בישרון מלך, נמגשתי במאורע רציני בלתי רגיל, והייתי צריך להבליג יום יום על גודל הכאב, ולא יכולתי להשתחרר מרב היגון, הבלתי נשכח כל היום, מצד אחד הייתי מתפלל על תשובתך ומצד השני היה מתגבר עלי היאוש, ובאהבת האדם את עצמו הייתי מסתפק אולי צריך להשתדל להשכיח את כל העבר, ולומר וי לי חסרון כיס, ומצד שלישי אהבתי אליך לא נתנני מנוחה, אבל אורך הזמן שעזבתני עזיבה גמורה ואין לך שום חפץ בי, הכריע הכף לפנות אל השכחה

שתעמוד לי בעת צוקה, ומה כבוד עלי שבאת לעורר אחבה
 ישנה, אשר תאלצני להאמין בתקוות משעשעות, אבל כח
 היאוש אינו רוצה להרפות ידו, ועוד נשאר בלבי, כמובן...
 אבל בערך אולי תבין מצבי, הכותב בכאב לב חפץ באשרו
 אי"ש

טו.

אם כי העיקרים של אמונות ודעות המקובלות וקבועות
 לנו, יסודותם בעומק החכמה, ומחקר המדע, אבל הדרך
 הישרה לפנינו, היא ללכת בתום לב, ולהאמין אמונה שלמה
 ופשוטה, וחובתנו להתרחק ממחקר ולאמת בלבבנו את כל
 העיקרים בפשוטם השגור בפי כל כחכם כהדיוט.

והנני שב לאמונה הפשוטה בתורה שבצ"פ, ואינני נכנס
 להשיב "מפני מה" רק רצוני להיות כישראל הדיוט המספר
 "מה" שקבל, והוא שאין כח בשום חכם מחכמי התורה אחר
 חתימת המשנה לחלוק על המשנה ואין שום חכם מחכמי
 התורה ברשותו לחלוק על התלמוד אחר חתימת התלמוד.
 משרשי האמונה שכל הנאמר בגמ' בין במשנה ובין
 בגמ' בין בהלכה ובין באגדה, הם הם הדברים שנתגלו לנו
 ע"י כח נבואי שהוא כח נשיקה של השכל הנאצל, עם השכל
 המורכב בגוף, בזמן שהנבואה היתה חזון נמצא, רוח הקדש
 היא שפע מהשכל הנאצל על השכל המורכב, אבל י"ש הבדל

יסודי בין נבואה לרוה"ק, נבואה, אין השכל המורכב של האדם משתתף בה, אלא אחרי התנאים הסגוליים שנתעלה בהם עד שזכה לזוהר נבואי, אפשר לו להיות לכלי קולט דעת.... מבלי עיון ועמל שכלי, אבל רוה"ק היא יגיעת העיון ברב עמל ובמשנה מרץ, עד שמתוסף בו דעת ותבונה בלתי טבעי.

מיסודי האמונה המקובלת שרוה"ק מטיבה להשיג את האמת שבתורה שנתנה בנבואה, בהיות שאין התורה "אמת" — "אפשרי", אלא אמת־חיובי, אמת קיים, ומבטחת את בעליה על אמתת השגתו.

נרתעים אנחנו לשמוע הטלת ספק בדברי חז"ל בין בהלכה בין באגדה, כשמועה של גידוף ר"ל, והנוטה מזה הוא לפי קבלתנו ככופר בדברי חז"ל, ושחיטתו נבילה, ופסול לעדות, ועוד, ולכן נגעו דבריו בלבי.

אני נמנע להאריך, בהיות שראיתי חסצך הטוב להיות יהודי שלם, וקשה עליך מאד להיות נמנה בין הקוצצים בנטיעות, ומן הטוב היותר רצוי לפניך הוא הסחת הדעת מחטיטה בענינים אלו, ובראשית הנליזה לסני חמשים ששים "שנה אשר רוב העם היו שומרי מצוה, היו הנלווים מתחילים להתנחל על הדברים המפוקפקים מעין אלה, והחרדים אל דברו ית' היו מריחים את ריח הכסירה הנורף מהם, וכל

הדור החפשי הם על הרוב מבניהם ומנכדיהם של האבות והזקנים האלה.

אני כותב מתוך יאוש לראותך מוסר נפש, לתיקון המדות, לעבודתו ית' בשמירת "לא תעשה" ובקום ועשה, וכמו שראוי לנפש הישראלית, וכנעים זמירות ישראל, אשרי תמימי דרך וגו' וגו', ואם בידך להוציאני מתהום היאוש, ולשעשעני בגילת התקוה, כמוכן רבות חסד עשית עמדי.

טז.

אהבת הטהרה והנקיות אשר הטבעה בנפש, ואשר הנפש מצטערת על הפכן, באמצעות חמשת החושים להרגשתן, הוכרה ליסוד במשפטי התורה, בהיות שאין הנפש ראויה להזדווג במושכלות, רק בהיותה שקטה על מכונה בלתי נפרעה, ואמרו ע"ז כ' ב' טהרה מביאה לידי קדושה, ואמרו ברכות נ"ג ב' והייתם קדושים אלו מים אחרונים, וענין מחניך קדוש, וחובת הנקיות, הנם אמנם ריעים, אך מתחלקים כל אחד בתדריו כפי גדרי חז"ל והכון כולל את שניהם, ופירש כנפיו גם על ענין היופי שהוכר לכבוד, גם לפני אדון כל הארץ, הענין של הודאה לפני יוצר הכל בלי הזכרת שם, תלוי בשיקול הדעת, כי הקו בין האסור והמותר, ניתן תמיד בסוף האסור ובתחלת המותר, והשכל קצר מכיוון הצמצום.

בל אמנע להגיד, כי בהיותך עוסק בעומק העיות במס' ב"ק בס' יש"ש וב"ד, ראיתך משתמש במושכלות היותר נעימות, והנימין היותר דקות היו פועלות וחיות, והנך צריך לשקוד לשוב ללימוד זה, ואולי כדאי להמשיך הלימוד במסכת זו, ואם במס' אחרת אבל ג"כ באופן זה.
אחתום ברכה ושל' באהבה
איי"ש

יז.

מר... שיחי'

כבר ידעת כי איש ריבך אנכי, עיקר פלוגתתינו, כי אני חפץ שתבחר בחיים, ואתה! אני חפץ שיהא יצרך מסור בידך, ולא תהא אתה מסור ביד יצרך, ואתה! אני חפץ שתשנא רשע, ואתה! אני חפץ שיהא ממון חבירך שגאוי לך לזרא, אני חפץ שתהא מתעב את הערב לשעה ואין אחריו כלום, ואתה! אני חפץ שתאהב שם טוב, שתבחר בדרך ישרה שתהא לך תפארת מבני אדם, ואתה!
הלא עודך בימי החינוך ובידך להעמיד גורלך בין אנשי סגולה רמי המעלה, בידך לקנות חכמת התורה עוז החיים עלי חלד, והנך שטוף בהבלים של חיי עצלות בלי עול, והנך עוזב מקור מים חיים, ומה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש, וימי האדם קצובין כחלום יעוף.

ועוד מעט והנך בימי הבינים ועוד מעט וחלקך בין הישישים, ואמרו בן אדם עזוב נא הבלך עזוב חטאתיך כי אין הצר שזה בנזק, ולמחר תבכה מאשר היום תשחק.

אל נא תחשוב את עצמך כמיואש, או שהדבר קשה לפניך, כי אמנם כל ההתחלות קשות, אבל אין לך דבר עומד בפני הרצון, והבא לטהר מסייעין אותו, בעיקר הסכמה בלב, ולא לסוג אחר מפני המכשולות הפוגשות בראשית הטהרה, ודע כי נעים לחכם חכמתו מנופת לחיך הכסילים אלף פעמים, וכיתרין האור מן החשך כן יתרון החכמה מהסכלות.

יח.

שלובט"ט

ומהו טוב! וכי לאכול ולשתות? הלא בזה אין מותר לאדם מן הבהמה, חבל על טמטום הלב שלך, ואחרי ראותך את המפנה לטוב, במלאכתך מלאכת שמים, ללמד לילדי ישואל תורה, ואינך מכיר את האושר הצפון בזה, ולא עוד אלא שהתחל רוח קדושה לפעמך, ופתאום רגז עליך יצרר הרע לעזוב חלילה את סגולת החמדה, ולהדבק בחרס הנשבר כביכול ב... למורת רוח הוריד היקרים שיחיו ולבושת עלומיך, יתמכו נא דברי אלה את לבך לבלי לעזוב מלאכת שמים ותוסיף בלימודים מלבד לימודי התלמידים, עד אשר

ינעמו דברי תורה לחיכך ותקשרם על לוח לבך לעד ולעולמי
עולמים כחפץ יצרך הטוב היושב במסתרים ועונה לחש
וחפץ החותם ברכה

אי"ש

יט.

שלו

אחרי הדברים שנדברנו, באמת לא מצאתי את המסקנא
כדרך הנכונה, אך בידעי שאי אפשר לאכף עליך לעשות
נגד רצונך הטבעי ולא הסתגלת לעמוד באומץ לב ובשמחת
נפש במעשים כבירים אחרי ההסכמה המוחלטת המוקדמת,
שהסכמת על המעשים האלו, רק באי־סיפוק, הנך רובץ
תחת עצבת רוח ונפש, והנך כנופל שדוד במערכת החיים
הנעורים, לזאת לא הרהבתי בנפשי להרבות דברים בשבח
הישיבה, ואמנם ידעתי לפי חזק תבונתך, אין המסירה
ביד טבעך מבוססת כמושכל מציאותי, והוא רק מקרה
ממקרי החיים, ואולי תבוא שעה מוצלחת ועבר עליך רוח
ממרום בבחינת יעבור עלי מה! ותכיר ישיבתך בישיבה
להיות מתאימה לנפשך ולמשאה בחזות לבך, ולקבל את
מרירות המדומית בימים מספר, עד שתכיר את תלמידיה,
לב כל אחד וחכמת כל אחד, ואז תמצא את ריעך היחיד
לשעשע נפשך כפי אשר הוטבע טבע החיים כאשר אמרו

או חברותא, או, אז ינעם לך כל הסביבה, ומאד קשה עלי
איבוד הזמן היקר שלך, ומה מאד ישמח לבי, לו כבר
נפתרה שאלתך באופן רצוי, ואוכל להשתתף בשמחתך.

והנני מתכה לדבריך באהבה
אי"ש

כ.

הנהגות •

(א) ליוהר מאד מאד מאכילת תענוג, ואם בטומאת הגוף יש
ראשון לטומאה ויש אב הטומאה ויש אבי אבות,
בטומאת הנפש של מלאוי התאוה באכילת תענוג, מתאחד
ראשון לטומאה ואב הטומאה ואבי אבות הטומאה, דבר
זה הוא מן השפלים מאד מעכבים את הלימוד וכדאמרו
במדרש והובא בתו' כתובות ק"ד א' עד שאדם מתפלל
שיכנסו ד"ת לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך
גופו. ואמרו גיטין ע' א' סעידתך שהנאתך הימנה
משוך ירך הימנה.

(ב) להיות רגיל בתפלה להנצל מיצר הרע ויש להתפלל בכל
נוסח ובלבד שיצא מן הלב.

- (ג) שלא לעשות שום מעשה הנובע מרצון של כבוד חלילה, ולפרוש מדבר הגורם לכבוד.
- (ד) ליוהר מלעשות דבר משונה שאין אחרים עושין כן, וליזהר מאד בזה.
- (ה) ליוהר מאד שלא ללות כסף משום אדם.
- (ו) לעיין במהרש"א ולשאל מאחרים בעונה ולא בגאות ואמרו מאד מאד הוי שפל רוח, ועקב ענוה יראה, וענוה מבטיחה ידיעת התורה.

כא.

• ואמנם טפי מרירות	לא רעב ללתם
מלב רגש נגרשות	אך למצוא נחם
שואף שוקק לחכמה	לא צמא למים
ולסבלה יט שכמה	רק לבינה לחיים
ומה מתקו נטפיו	מנת חלקך ברוך
נעמו פרי קטפיו	מאדך בספר כרוך
בעודם בכפו יבלעם	דאגתך עוז מטרות
לא ידע שבעם	לעטר ליחידה עטרות
כי לקחו לבבו	עוד תעדה עדי עדים
בוער כאש שביבו	עוד החכמה תושיט שדים

• דברי חיזוק לכן ישיבה בצורת שיר.

הדאגה תמס תהלך	תניק כעולל ויונק המתענג
ומשנה ששון מנהלך	תמוץ מזיו כבודה לענג
חדוה בימינך נצח	תשובתשעשעמתקשעשועים
וגילה תכסה מצח	חדושים לבקרים ממעינך
להצהיל פנים משמן.	מבועים

והנני חיתם ברכה חג נא את החג הק' הבע"ל בשמחה וטוב
לב בהכשר ויתרון כנפשך ונפש הדוש"ת

איי"ש

כב.

שלוכט"ס לכבוד ידי"נ הרה"ג ... שליט"א.
אחדשה"ט.

מכתבך הגיעני במועדו, מאד שמחתי על דבריך החביבים
עלי, בד"ת הבאים במכתבך לא עלתה בידי לעי' עד ימים
רבים אחרי קבלי מכתבך, ומאד התענגתי עליהם, את אשר
העלוני רעיוני בעיוני בדבריך העליתי על הכתב והנה לוטה
פה העתקת הדברים. מה שהגהת בל' הירו' שרש כונת לדעת
הגרי"א ז"ל, בכלל דרך עיונך הוא לאמתה של תורה ואולי
נכון היה יותר שהיה כך מן הגאווה למען ללחום נגד העיפות
והעצלית הסבעי ולעסוק בתורה, וזה בכלל בשני יצריך ועכשו
שאתה ענותן אינך לוחם אלא ביצר טוב.

והנני חותם בברכה שימלא כל משאלות לבבך לעשות
פעלים לתורתו ועבודתו ית' כנפשך ונפש הדושי' ומברך
בשמחת החג הק' הבע"ל באהבה

איש

יום ב' כ"ב אדר תרצ"ג.

בדעתי לשלחך את החזון איש עירובין גטין קדושין אך
עדיין לא עלתה בידי מפני חסרון שליח.

כג.

ידי"ג מר ... נ"י

אחדשה"ט.

• מכתבי יקרתך הגיעני לעמק הרגשת לבב. מן הראוי היה
להאריך אך ברצוני להריץ היום את המכתב כדברך במכתבך
למהר תשובתי — אף כי אינך צריך לו כ"כ באמת, רק
בחפצך בו — והנה על דעתי שתמשך עוד שנה אחת למצער
עלי אצילותך בלימוד בעמל. אשר כמעט עוד לא מצאת עת
ארוכה ותכופה בעמל כחפצך. למען יהי' לך לאור כל הימים.
העמל עושה קגין עולמי בנפש כידוע. והעיקר להקדים
תפלה. עבודה נאצלה בתפלה, לצייר כמו חי איך שהקב"ה

• בשנות התר"ס, בערך.

שומע את שיח שפתינו ומאזין הגיון הלב, ומאפס פנאי אקצר
והגני ידידו דו"ש
אי"ש

כד.

יקירי שליט"א

רצוני להגיד בזה כעין תוספת על מה שנדברנו, על
דעתי כניסתך לישיבת... מבטיחך עתידך הנכון בתור
תלמיד חכם לפי גודל כשרונותיך, ולעומת זה מלאוי ידים
בעבודת... מבטיחך חלקך בין אנשים רגילים בחיים רגילים,
וחבל! אחרי אשר כבר לבשת עוז לקבוע על לימוד התורה,
ואשר למטרה זו לקחת חלקך בחיים, ושנית ושלשת כי ממטרה
זו לא תלזז בכל מחיר, הנך מתמוטט מדחי אל דחי, ואין
לך האמץ להתרומם ולדלג על דברים קטנטנים של מה בכך,
תמסור נא בביתך דברי אלה, ותשימו נפשכם כי כל החיים
שלכם נתונים בפלס, וחלילה לכם מלבחור במאזני מרמה,
להשפיל חייכם בשביל חפצי ילדות שאין בהם ממש, ותטאתם
נגד הוריתם אשר מסרו נפשם עליכם ממרכז עוזו האהבה
ותשיבו גמולם באכזריות זרה, לא זו דרך מישרים, ולא זו
עדינות נפש.

החותם ברכה ומצפה לראותכם בזיו עילאה לתפארת
ישראל ולרב אשרכם, דוש"ת

אי"ש

כה.

יקירי שיחי'

יתמכו נא דברי את לבבך לעמוד כנגד גלי החיים ברוח
כביר ובשמחת לב ונפש ויפה שעה אחת כ' וזולת זה הכל הבל.
... בהערותיך לא עיינתי כי אני זקוק למנוחה ולפוש
מפני חולשת מזגי וטבעי.

ימסור נא ברכת שלך ל... שליט"א, מכתבו הגיעני אבל
אין מטבעי להכנס במשא ומתן עם החכמים שיחיו וכמעט
שאיני מוצא בזה תועלת וגם קשה עלי הדבר.

כו.

שלך לך ולתורתך.

• יקרתך הגיעני זה עתה. דע לך יקירי כי אני חלקי
"קשה לשמוע ומהיר לאבד" וכבר יצאו הדברים מלבי והייתי
צריך להתעמל עוד הפעם אבל קשה לי הדבר. בכלל אני מונע
ממשא ומתן בכתב, כי דברים עמוקים במשא ומתן של
ענפים רבים בעיקר אחד, קשה להבין אחד שפת רעהו, אך
ליקרתך אצלי לא מנעתי. אבל אינני בטוח אם קריאת הדברים
הן בכונת כותביהן. והנה חשדת אותי כי חשדתי אותך
שכונתך ...

• קטעים מתוך מכתב חז"ת.

... וחבל שקראת דברים אחרים במכתבי. מה שהארכת
עוד בגמ' תמורה שם לא עיינתי, אבל בלי עיון משליכים
דבריק זוהר ונעימות בעומק העיון, כדרכך הטובה...

כז.

שלמא למר ולתורתו.

• זה עתה הגיעני דבריו, רואה אני שהצדק אתי שאני
נמנע להכנס במשא ומתן בכתב, כי אין בדבר תועלת, כל מש"כ
במכתבו לא נגע כלל במה שכתבתי, ומה תועלת בכפילות
הדברים.

אני אומר שמושג פרי מצד השפה והלשון אין לו שום
הגדרה לענין ברכה, שאינו מודה לד' על החתיכה שהוא אוכל
אלא על המין שברא בעולמו, וכל שמה שהוא אוכל הוא תולדת
המין שפיר מברך. מה שמגדיר את הברכה הוא מהות החשיבות
של אכילתו אם זה שהוא אוכל הוא בתכנית זיעה, אין זו השעה
שהיא ראוי להודות על המין...

... ומש"כ שכל שאינו בשו"ע אין לחדש אי דייקינן כולי
האי לא גמרינן.

• קטעים מתוך מכתב חדו"ת.

כח.

יקירי שליט"א. אין דרכי לבוא בויכוחים, כי הבדל הדעות יש להם גורמים מוקדמים של רבות בשנים ואין בכח של ראייה לשנות, כי כל ראייה יש לה מסלות רבות, לכן מונח קיים אצלי למנוע מלהשיב.

כט.

שלו' ושפע ברכה.

מכתבך הגיעני במועדו, ונתאחרה תשובתי, הצעתך הוצאתה לפועל קשה, ובעיקרה מוטלת בספק, ויותר נכון כוללים של סמל הבטלנות, כמו שקראו חכמים עשרה בטלנים ולפעמים אין לחוש לפקפוקים של העתיד ומאן דיהיב — יהיב — ומי שתורתו אומנתו הוא בטוח מבטח עוז וכמו שנאמר ולא ראיתי וגו' אך ביחוד אינך מזוין כ"כ לחיים של דחק ח"י ויש להקפיד על עתיד הקרוב לחושבו להזהר ומותר לחקור עליו, ואמנם אם מוכן מחצית ההכרחיות באיזה כולל נכון להקל, לשליש ולרביע לא שמענו.

ואחתום ברכה חג את חג המצות בדיצה וחדוה כנפשך
היקרה ונפש דוש"ת

אי"ש

ל.

• מה דהאריכו חו"ל לפעמים יש בהן ענינים נסתרים, וע"ד הפשט מדרך השמח להרבות דברים וכאשר נפלא בשמחת התורה בטבע להאריך, ואמרו לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה וקצרה מקרי שאינו מכביד על האדם נגד טבעו, ואם הטבע רוצה להאריך אין לעצור בעדה כמו מי שהלוכו מהיר קשה לו ללכת לאט לאט, והלכך מדרך לומר לא זו אף זו ואצ"ל זו שמשמחות את הלב אריכות בדברים קלים כחליפת גוניו ונאמר זמירות היו וגו' וגם הוא מועיל לזכור את הדברים.

וע"ד השני יש בזה ענין עמוק שלא ניתן לקטנים.

והנני חיתם בברכה בו"א דו"ש

אי"ש

לא.

•• בירור משפט בבחינת הלכה למעשה, נחלק לעיונים שנים, העיון הראשון להניף הסלת הנקי סעיפי המשפט התוריים, ואחריו עיון השני החדירה בהעובדא הנוכחת לפנינו במעלותיה ומגרעותיה ובדיוק משקל של כל פרק מפרקיה.

• קסע מתוך מכתב חו"ת לצעיר אחד.

•• מתוך רשימה.

כדי להתאים את הנידון אל סעיף ההלכה המכוון עליו. ומרובים המכשולים של ההתאמה כוזבת, מהמכשולים ביסוד ההלכה, ז"א אף שאין הדין אומר על מותר אסור ועל אסור מותר בכל זאת הוא נכשל בהמעשה שבא לידו ומחליט בכח מדומה שזו שבא לידו היא של הסעיף הידוע, בעת שהעלים עין מקו דק רב הערך בפלילת המשפט הנבנה תמיד על קיום שכליים דקים, ובהעלמה זו הוציא משפט מעוקל מעוות לא יוכל לתקן. ובשל העיון האחרון נשללה ההוראה מן ההמון אף בדברים שהאסור והמותר מפורסם תכלית הפרסום ונתנה לחכמים שבכל דור לחקות לאשורה של כל שאלה המופיעה מזמן לזמן. שהחכמים יפתרוה מנקודת עיון מקיף והסתכלות בהירה.

לב.

• והנה אנן יתמי דיתמי, אין לנו להרוס דברי ראשונים ז"ל ולומר למעשה דר"י חסיד והרא"ש והטור לא כיונו ח"ו והאמת קבלו ממני שאני יודע יותר מהם, צר מאד על דברים אלו, וכבר נתבאר שאין כאן מקום לנסות מדבריהם כלל והמה מובנים ופשוטים.

ובכלל אחת היא לנו אם החולק על הרמב"ם הוא רש"י, או הרא"ש והטור, ומה לי אם אמרו מלאך גבריאל או מיכאל, הלא כל הראשונים שרפי מעלה, והרי כ' הראש

• מתוך מכתב חדו"ת.

„וכן עיקר“ וכן הטור אחריו סיים „וכן עיקר“ וזה הלכה למעשה. שכל הדברים הנאמרים בגמ' ובפוסקים הוא הלכה למעשה.

ומה שתמה ובי יחלוק רש"י על הקבלה. וכנראה דלהרא"ש והטור לא חש שיחלקו על הקבלה. אבל על רש"י קשיא ליה. ידע שמפני שהקבלה היא עמוד ההוראה. אנו קובעים תמיד את ההוראה ע"פ היוצא מסוגית הגמ'. שזו הקבלה שמסרו עליה להחזיקה ולשמרה כל חכמי דור ודור, ואנו דוחים כל המקובל מפני דבר המתבאר בגמ', רק שמאזנים ביד חכמים בזמן שאפשר לצדד שיקוים המקובל מפי אחרונים עם הנלמד בגמ'. דבר זה מטה להכרעת זה שמקיים שניהם, ומניחים זה שמקיים עצמו ומבטל דברי חברו. וע"פ רוח קדשם המופיע עליהם ידעו להכריע את הכף. פעם לדחוק בגמ' ולקיים קבלת הגאונים. ופעם לדחות קבלתם מפני הכרעת הגמ'. ואין אימרים בדברים אלו זו דומה לזו.

...נחזור לשיטת הגר"א. והנה גם בזה מתיחס בספרו בקרירות יתירה. אנו מתיחסים להגר"א בשורה של משה רבנו ע"ה. עזרא ע"ה. רבנו הקדוש. רב אשי. הרמב"ם. הגר"א. שנתגלה תורה על ידו כקדוש מעותד לכך. שהאיר במה שלא הואר עד שבא ונטל חלקו. והוא נחשב כאחד מן הראשונים. ולכן חולק עליהם בכמה מקומות בתוקף עוז. וגם על הרי"ף והרמב"ם הוא חולק. ומדרגתו ברוח הקדש

בחסידותו ובגודל תבונתו וביגיעתו ובבקיאותו בעיון העמוק בכל התורה המצויה עתה בידינו אי. אפשר כלל לצייר את אפשרותם, ואין ראוי לומר עליו... כמו שלא היינו אומרים כן על הרמב"ם והרשב"א. כן לא יתכן לתמוה עליו למה יחלוק על השו"ע, והלא מקומות שחולק הגר"א על הכרעת השו"ע המה למאות.

כ' לפרש סוגיא... ולהגיה בגמ' ע"פ כת"י מינכן, וכי כל חכמי הדור מזמן הראשונים עד עכשו כולם לא עמדו על האמת, מפני שסופר אחד טעה והוסיף דברים בגמ' מלבו, והכשיל את כל החכמים. ואני לא מהם ולא מהמונם, וכת"י שהיה ביד הראשונים ז"ל מסרו נפשם עליהם, והשגחתו ית' שלא תשתכח תורה מ ישראל הגינה עליהם, וכשהחלו להדפיס את הגמ' מסרו חכמי הדור נפשם על זיקוקו והגהתו. ואם אמנם לפעמים נהנים מהכת"י לנקות השיבושים המתהווים בהמשך הזמן, אבל דבר שיצא מיד כל רבותנו בלי שום פקפוק — חלילה להרוס. הגע עצמך, בשעה שיש שלשה כת"י לפנינו ושנים שוין, אנו לוקחים את השנים ומניחים את האחד, ומאן לימא לן דהכת"י מינכן אינו מאותו שנתבטל ברוב בזמנו, ומאן לימא לן שלא היה ידוע לבלתי מדוקדק, ובכל אופן הוא בטל כחרס הנשבר נגד הגרסא המקובלת, וכי מפני שהסופר טעה והשמיט איזה תבות, וכדרך הסופרים לטעות מתיבית שוות והשמיט מתיבת... נבנה מגדלים,

ואילי כן היא שהסופר השמיטם ולא מיד חכמים הוא, אבל כשאנו סימכים על הקבלה, תורת רש"י ותו' וכל החכמים, ודאי היא התורה, יכמעט שלא ראיתי תועלת להגיע אל האמת ע"י הגורסאות שנחפשים מהגניות, רק כולם תועלת לעינת משפט ילעקס את האמת, וראוי היה לגנום, שההפסד יתר על השכר.

לג.

• השגחתו ית' היא בכל דור ודור על היחידים ששתלן בכל דור לתורה חוקי ימשפטי לישראל, וכשהן מעמיקין בהלכה הן בשעה זו כמלאכים וריח מרים שירה עליהן, ועל פיהן נקבעו הלכות באישיות התורה יבשבת ובשאר הלכות התמורות, וריח חזק לפעמים נפיהן נפיק בדברים חוצבי להבות, וכל זה חביב לפני ית'...

... נשמות בני אדם משתנות והרגילים בעמל התורה ועיניהם נשואות תמיד למרים לזכות לאסיקי שמעתא, הם המה המלאכים היוצאים מעמל התורה, וכך הם חובתם לעשות כפי רוח התורה הניתן לבן אדם...

... ועד כמה בלבי קבוע להקפיד על זה, הוא ממסירה תמידית לקפידת דקדוק ההלכה, ואיני רשאי לזלזל בזה...

• מתוך מכתבי חזו"ת.

... קשה להעמיק בכל הלכה הלכה, ומצוה המעשיות
היומיות הומניות והמקריות דורשות פתרון במפגיע. ועיכ
אנו מחמירים בספקות ולפעמים סומכים על ספרים ידועים
לנו לרבותנו המובהקים, וכמו כן אין לנו הלכה ברורה בהניחח.
ובפרט שאין כאן מקום עיון בש"ס ופוסקים, ולכן אני מחמיר
... שלא ערער עליו אדם, וכן אני מיעץ לאחרים.

נהנה אני לשמח לבות בני אדם. ומאד חובתי להזהר
לגרום אי נעימות לבני אדם אף לרגע אחת, אבל מה אעשה...
עיקר עלי' בתורה היא להבין דעת הניגוד תמיד, ואח"כ
לשקל בפלס איזו דעה מכוונת טפי, ולכן יש לי הצדקה
לבקש מאת מעב"ת שליט"א להעמיק בדעה המגדלת... חובה
למי שקבע בדעתו את התמיהה להעמיק ולשמוע דעה השניה
ואח"כ לשקול.

בטבע הצורה שיש בה מבט עקרי ונקודות הניתנין
להשתנות ואין הצורה הכללית נשתנה על ידך, וההכרעה
בצורת אותיות מה הן עיקריות ומה הן הניתנות להשתנות,
הן גופי תורה וניתנו לאלו הלנין בעיון ההלכה שנשמטן
משתעשעת בעוה"ז בשכליות שבחב"ד, מפני שהן בנויות על
גמ' ופוסקים ומדרשים... והכל נלמד בסברא המתלווה עם
לימוד הגמ' כמבואר למעיין בגמ'... והכל ברוה"ק השורה
על כל העמל בתורה לאסוקי שמעתא...

לד.

רב שלומים!

מכתבך זה עתה הגיעני, ואשר חכיתי אליו זה ימים.
אם אמנם אגלי גיל יטיפו עדנה, משמי זכרוני מכתבך
מזמן אשר בשורה בת גילת נצח הביא, לשמוע את ברית
אהבה אשר כרת את תלמודך, אך המית לב למכתב שני
מאשר יציבות מתמדת בלימודך היתה משאת נפשי, והכן
הכינותי עם לבבי כמעט יום יום לדבר אתך לענג נפשי,
ואם איגע לתאר סיבת השלילה הנשארה, אולי אבחר לקחת
את דבריך במכתבך החביב אשר הגיעני זה עכשו, בתארך
את המצב באיחור דבריך הנעימים אלי, ואם הנך מוצא
עידוד באחולי נפשי להצלחת לימודך הריני מגיש אותם
אליך מרגשת אהבה נאמנה ומלאה ואשר לא תתנני להפסיק
השעשוע ולגמור מכתבי זה, אך הן הארץ וכל צבאה מוגבלים,
וגם מכתבי בגורל זה, הצלח ורכב על דבר אמת כברכת
הדבוק באהבתך

אי"ש

לה.

שלו' רב,

מכתבך הגיעני, דע לך יקירי שאין כאן לא חטא ולא
אשמה, רק מחקי הטבע להתעייף, ואין ראוי לזלזל בחקי הטבע

כי מה שאנו קורין טבע המכוון בזה רצון היותר מתמיד של המהוה כל היות ית', ולכן חובתך להפסיק לימודך לגמרי על משך שתי שבועות ותרבה בכלכלה ומזון מבריא ולהוסיף על השינה והטיול ועוד מעניני הבטלה, ואולי נכון שתבוא הנה לימים אחדים ול... עד שתחליף כח.

ואשריך שעמלת בתורה ותשת כחך עליה וטובה אחת בצער ממאה שלא בצער ולימוד במסירה גמורה יום אחד שקיל כנגד מאה ימים, נא להודיעני תכף אם הנך ממלא עצתי למען תנוח דעתי.

...מאד התענגתי על דבריך בד"ת המראים את עושר נשמתך באור התורה אבל אין רצוני להכנס עתה בעיונם כי טובה עתה לפניך המנוחה.
ואחתום שלו' וברכה בחליפת כח ורב אונים ויעלה אבר כנשרים, הדוש"ת

אי"ש

לו.

שלו'

...אל נא תבטל מלימודך בעסקך בסידור ההגה • של הספרים [נ"ל לבדוק כל ספר וספר אם אין בו חסר ויתר המצוי אחר סידור הקומט] ומשלוחם.

• הכונה להגהת ספרי חור"א.

מסור להמדפיס כי לע"ע עדיין אין מסודר בידי היכולת להמשיך ההדפסה ונשוב לדון בפרטיה בל"נ כאשר יגיע זמנו, וגם יש נידון להדפיס ב... שהוא נוח בתנועת הקורקטים. חזק בתורה וקניניה ותהא דעתך נוחה תמיד בחכמתך ולבך שמח בשעשועי התורה ועיקר העבודה בשמחה כי באמת אין כל עצב בעולם למי שמכיר אור האורות של האמת ונשמת... תבינהו.

הדוש"ת מחכה לדברך וממה שנתחדש במדרשך אי"ש.

לז.

שלוי רב.

דברך הגיעני, וטוב מאד עיונך לסדר דבר דבור על אפנו, ועיקר סגולת התורה להביא את האדם לרוממות עילאה ולהכיר חיבתו בעולמו, באה ע"י עמלה של תורה וכל שהאדם מוסיף ביגיעתו מנתק בזה חבלי היצר, וממאס בתענוגי ההבלים, ונפשו משתוקקת לרגשי קדש ועונג החכמה, ומתק טהרת הלב, וההכרה שלא בשר ודם האדם אלא...

לח.

...חשבתי לכתוב עוד אך מפני שרצוני לשלוח להבי-

• בשנות התר"ס, בערך.

דואר היומי הנני מוכרח לקצר והנני להעירו בשולי מכתבי כי אל יתעכב בעבודתו עד הסתדרות מחשבותיו ובעתידותיו אך להיפך כי עבודתו — בעבודת הקדש הכתוב מדבר — יסדרו את עשתונותיו. וע"ז אמר קהלת ע"ה כי כו' ישר והמה בקשו חשבונות וכמאמר ר"מ הוי ממעט בעסק ועסוק בתורה ואם בטלת כו' ואם עמלת כו' וענין מיעוט עסק היינו עסק המוח, והנני ידידו דוש"ת באה"ר
אברהם ישעי'

לט.

...שמעתי שאינך עוסק בתורה הרבה, ולפלא בעיני איך אתה מקיים אל תחזיק טובה לעצמך וצ"ע.

מ.

אחדשה"ט

מכתבך הגיעני... מאד קשה לי אשר לא עלתה בידך עדין לחזות בנועם, ולהתענג מזיו התורה, מובטחני כי יעלה בידך להתרומם מעל כל אשר סבבך, ולקבוע בסלע איתן מושבך, בלב זך וטהור, כאשר כבר זכית לכך הרבה פעמים, אפשר שיהי' צורך שתהי' פה בסוף שבוע זה ואודיעך.

ואחזתם שלו' דוש"ת

א"י

מא.

יקירי שיחי'

רב שלומים, מאד הנני מתענין לדעת משלומך, וחידה סתומה היא בעיני, שלא התראית עמדי סרם עזבך עירנו, ומה קרה אשר הכאיב לבבך הטוב, אשר מנעך משפיכת רוחך? ואשר מהרת לברוח. לא אוכל להאמין שתעזוב את התורה, כי נפשך קשורה בה בחביון נשמתך ואצילות נפשך העדינה, נא אל תכחד ממני דבר, והודיעני הכל.

הדו"ש והדבוק באהבתך

אי"ש

מב.

יקירי שיחי'

שפעת שלוי' ושמחת לבב!

מכתבך הגיעני למשיב נפש, תוסיף הנחת הדעת בדברך בגלוי לב. הריני מאחל לך שתהא דעתך נוחה מחכמתך בתורה, ואל יוסיף כח מנגד להדריך מנוחתך, ולנדנד איתו מושבך, שים בסלע קנך, ושמה בסתר המדרגה, הוי שקוד ללמוד תורה, וראה חיים שתחת השמש אין לו יתרון אך למעלה מן השמש יש לו יתרון, החותם ברכה ומצפה לדברך מבשר טוב

אי"ש

מג.

אחד"ש

דבר־יך הגיעני שמחתני מאד לראות אותך מעמיק בתורה.
כה תוסיף לשום מגמתך לשקידת התורה ותשתדל בכל יום
לעלות למעלה למעלה ברב מרץ להכניס דברי תורה בלבך
ונפשך כי זה כל האדם. בנוגע למש"כ אפרש הדברים, ואולי
נכון שתבוא לדבר על פה...

אי"ש

ה' כ"ג חשוון תש"ה בני ברק

מד.

...שיחי, שלו.

רצוני לדבר על לבך ולעוררך אל הטוב האמתי לפני
האדם, כמובן רצוני לראותך בטוב ובאשר הוא רצון
היותר חזק, וקשור בכל נפשי, ובאמת בזה הנך משתתף אתי,
כי גם אתה רצונך לראות את עצמך בטוב, אך יש משהו
בינינו, כי אתה נפגש במלחמה בגשתך לבחור בטוב כי
טבע האדם להמשך אחר המתוק בשעתו, ולמרות הכרתו
בנפש המשכלת כי זו מן השפלות, ולמרות כי נטוע באדם
לשבח את הגזירות מן התאוות, ולבוז בזיון מוחלט את
התאוות הגופניות, קשה לאדם לפרוש מן התשוקות השפלות.

ועל האדם החכם להתגבר על יצרו וכמו שאמרו צדיקים יצרם מסור בידם רשעים הם מסורים ביד יצרם, ואמנם ריעיו של אדם אין להם יצר על אהובם והם חפצים אושר האדם אהיבם אושר אמתי אושר נצחי אושר של חיים אמתיים, ומה מאד יכאב לב לראותך נופל במלחמתך ביד יצרך והנך הולך בהוללות כל היום, ובאמת כל הקושי של החכם אינו אלא בתחלתו, כמו שאמרו כל התחלות קשות, ואחרי שהאדם מתעמל זמן מועט בתורה קונה אהבת התורה והוא מתאווה ללימוד יותר מכל תענוגי העולם.

והלא יש לך הרגש של הצלת ילד מילדי הפליטים מדרכי מות לדרכי החיים, ולמה אינך מרגיש להצלת נפש, הלא הלומדים מועטים, ואחרי אשר זכית ליפול בגורל של הוריד היקרים יחי' וחוננת בשכל ישר ועמוק ובזכרון עמוק, והנך מהיחידים אשר התורה עוקבת אחריך והנך מתנהג בעצלתים, והימים חולפים והשנים עוברות, והנך מוסיף הבל מלוא חפנים, והוריד מחכים לראותך איש המעלה שקוע בתורה בשמחת עולם כל היום, ומה גדל העצב לראותך ח"ו עם הארץ ושפל מעולם השפל.

ודע לך יקירי כי הכל תלוי בהסכמה, והרבה מגדולי עולם התחילו לימודם בימי בגרותם וכאשר לבשו רוח עוז והסכימו בנפשם הסכמה עזה ומרצית לקבוע עצמם על

התורה ולהשליך את כל המית העולם אחרי גוים, וההסכמה
 החזקה עמדה להם הלכו והגדילו ועשו פרי.
 והלא אחרית שמחת התאוה תוגה ומגנת לב, ואם עלתה
 ביד אדם לעמוד בנסיון הלא הוא מלא חדות עח.
 ועתה יקירי עשה למענך אם לא למעננו והסכס הסכמה
 גמורה על שקידת התורה ותמצא בזה חיים ועונג אשר אין
 משלו עלי חלד.

ודע לך כי בראשית הדרך מזמין השטן עיכובים
 ומכשולים לפני האדם כי זו מנסיונות של בן אדם בארץ
 אבל סוף האדם לנצח והבא לטהר מסייעין אותו.
 הנני כותב מכתבי זה ואני רוצה לקוות להתבשר כי
 קבעת עצמך לתורה כי מה האדם תחת השמים ומה חיו
 אם לא יקנה תורה וידע את יוצרו ית' וידע את אשר שולח
 ממרום לתחתיות ארץ ולא לחיות חיי בהמה.
 והנני חותם בברכת כוח"ט כנפש הדוש"ת
 אי"ש

מה.

בתשובה על שאלת ה'... שיחי, השקפתי כי אלה אשר
 לבם לתורה ואשר גורלם בחיים הכשירתם לבוא לידי מדה
 זו להסתפק על ענין מסירות גופם ונפשם אשר נתנה לישראל
 למתנה מן השמים מעל, למרות שטף מים הזדונים המכסים

כל חלקה טובה. על בנים יקרים כאלה אני קורא מה שאמרו
מניח אני כל אומניות שבעולם ואיני מלמד את בני אלא תורה.
ואני מאחל לה' ... שיחי' הצלחה רבה בלימודיו לעלות
למעלה למעלה בתורה ובחכמת היראה ומדות טובות אשר זו
כל חובתו של האדם בעולמו.

אי"ש

מז.

... הננו חוזרים לפרש שזה שהשתמשנו בלשון "מקנים"
אין כונתנו מעין הקנאה של חפצים הגשמיים, שאין התורה
ומצוות בכלל נכסי שיצאו מרשות לרשות, אלא כוונתנו
שמשרשי התורה הקדישה שזה שמחזיק את לומדי התורה
ושעל ידי הונו ורכושו יכולים התלמידים להשאר ולהתקיים
בבית מדרשם ולהגות בתורה, יש לו להמחזיק הזה זכות התורה
ונעשה שותף עמהם והתורה שהם לומדים נקראת על שמו
כמו שבא בדברי חז"ל שמעון אחי עזרי' וישכר וזבולון.

מז.

ה ס כ ם

• הנעשה בין הרב ר'... ובין... פב"פ יתן כל"נ... בכל
חדש במשך שנה מיום דלמטה להר' הנ"ל למען יוכל לעסוק

• נוסח אחד ההסכמים שנסחם מרן זלה"ה עבור מחזיקי תורה,

לפי דרישתם.

בתורה וכל למודו בעזרת תמיכתו הנ"ל שכרו חלק כחלק
הלומד והמחזיק ובאופן המבואר ברמ"א יו"ד סי' רמ"ו ס"א
בהגה' ובאנו עה"ח יום ... נאום ...

בוה אני מאשר כי הארכנו את המדובר הנ"ל בל"ג עוד
משך שנה, יום ...

נאום ...

מח.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר,

יקרתם הגיעני, רצוני להודיעם כי הנדיב מכיר את יקר
תפארת הדר"ג שליט"א ומוצא עצמו למאשר להחזיק בעץ החיים,
וגם הוא מסור בלב ונפש לקיום המצוה בשלימות והוא מכין
שיהא הדבר כמו שהוא כונת רמ"א ז"ל באמת ואינו מוסיף
משלו כלום, אלא שמתענג על חתימת הדר"ג להסכמת הדברים
ואינו רוצה עכשו יותר משנים שעברו שהואיל הדר"ג לעשות
רצונו בזה, בנוגע לסך אקוה להסכמת הנדיב להוסיף, ואני
מחכה לתשובתם הרמתה. הרוש"ת

אי"ש

מט.

שלו' רב,

אחדשה"ט, מכתבך קבלתי, הכסף הוא של שמעון אחי עזרי'

שנתן עזרי' לשמעון אחיו, ואין ראוי לנהוג צרות עין שלא ליהנות מעזרי' וחבולון.

והנני חותם ברכה תחג את חה"פ בשמחה ובהכשר כנפש

דוש"ת

איי"ש

נ.

שלר

* אור השמחה ורגשי האהבה לקראת ה"אחיעזר" השלם אשר הגיעני ונבכי התבונה המלאות בו מזן אל זן, מרהיבי לבבי יום יום, המה ימריצוני להביע תודה וברכה לבעליהן, מופת דורנו סגולת תפארתנו שליט"א, להאיר לעולם בתורת חיים ותורת חסד ולהגדיל תורה ולהאדירה כנפש מרן שליט"א ונפש החותם בתודה וברכה

דוש"ש בא"נ

איי"ש

---

* למרן הגאון רח"ע גראדזענסקי זצ"ל, לקבלת ה"אחיעזר".

ת / א' e' / ז / נ

נא.

שלך ורב ישע,

**רצוני להעיר, עובדא בא לידי, הביאו ההורים — שילדיהם
לומדים בת"ת פה — לפני חוברת מלוקט מפניני הספרות של
עוכרנו היותר מפורסמים, ושמות מחבריהם נדפס בסוף החוברת,
ובזה מלעיטים את הרכים, שם הראוני שימוש בחמשה מי
יודע תחת חמשה חומשי תורה, חמשה ליצנותא. אנחה שוברת
כל הגוף שמעתי מן ההורים, וכי בזה יקדישו את מחות הרכים.
את החוברת קרעתי לפנייהם לגזרים, וקראתי את המנהל והשיב
שהכניס עבודה זרה זו להיכל הת"ת ע"פ פקודת מומחה.
נתחייבתי להודיע הדברים. הדוש"ת**

אי"ש

יום א' י"ד כסלו ת"ש, בני ברק.

נב.

**נתחייבתי להעיר תשומת לב מהירה לבער את ספרי
הלימוד המפנים לבות הרכות של הצעירים והצעירות להכיר
למלמדי העם את יוצרי הספרות הכפרנית, ומרשים בלבותם
בדרך ישר או בעקיפין את ההערצה אליהם. אין די מלים**

לפרש את רעות הרכות הכרוכות בזה ואת העלבון הרוכש לנו
 התועבה הזאת. אחד הציג לפני חוברת אחת מזה המין וכפי
 דבריו משמשת חוברת זו לספר שימוש ב"בית יעקב" ובתלמוד
 תורה. הדבר מזעזע מאד.

מסרתי דברי אלה להיקר מר... שיחי' אשר הוא מקוה
 שיהי' מזה חיזוק ידים להמנהלים למען תקן הדבר, והנני
 חותם בברכה שיעלה בידם לרפא את השבר בתכנית הלימוד
 ולזכות להקים דור ישרים ביראה טהורה כנפשם הטהורה.
 אי"ש

יום ג' כ"ח למכ"י ת"ש בני ברק.

ג.

שלו' רב,

אחדשה"ט. רצוני להכניס תשומת לבם ע"ד הבא. לפני
 שנה בערך הביאו שני אנשים בשכרון רוח להראני את החוברת
 הנלמד בתלמוד תורה ובית יעקב. נרתעתי לראות כי נלקט
 מאותם הידועים שהרבו להדיח ולהכרית את האמונה מפני
 עוללים וצעירים. והללו נזכרים בסוף החוברת כל דבר בשם
 אימרו. קרעתי אז החוברת לגזרים ונשתתפתי בצערם של
 הדוורים יחיו. והוריתי לאסור אסור גמור ללמד בכמו אלו.
 ר'... שיחי' אשר הוא רחוק מכל הנאה וכבוד נהנה מיגיע
 כפו הולך תמים יצא מעולמו ברוח עוז שלבשתו ומסר נפשו

ליצור חוברת המבוקה משם מנדנו, ויש להפליא על רב אונו ומרצו אשר שקע בזה ולמרות שהוא איש עני מתפרנס מסנדלרי' לזה והרבה לעמול ולחם נגד תלאות רבות אשר פגעו בו במשך הזמן ומה רב משכורתו על אשר כבר גמר מעשהו והוציא החוברת לאור. ועתה ראיתיו במר נפשו כי לפי דבריו מחזיקים עדיין בחוברת הזדונית ועל החוברת שהוציא ימתחו בקורת, ואת צרתה יאהבו, והוא בפחד על הכסף ששקע שהוא של אחרים ועליו לשלם. הדעת נותנת כי כאשר יחליטו לבלי לשמש את דברי החכמים להרע, ללימוד לצעירנו, יבואו על מקומם משלנו ואם אין הדבר בשלימות מחוג הפדגוג בתחלתו יתקן במשך הזמן. אבל בכל אופן יש להוציא את הרגל מטיט היץ של הספרות הכפרנית ר"ל. והגני מקוה לרחמים לתקנו בתיקן גמור, ואחתום בכוחיט לשנת חיים גאולה וישועה הדו"ש

אי"ש

יום ה' כ"ג אלול ת"ש בני ברק.

גד.

שלו' ורב ישע ל... שליט"א.

אחדשה"ט, מכתבו הגיעני זה ימים מספר ובעקב של הגניעה לעומק לב אשר נגעו הדברים לא התאפקתי להודקק להעריך דברים אשר יתאימו להקל את החומר ולרפא את

הנפש. המתנתי ימים ונתתי מקום ל"שכחה" הנבראת בעולם
למחות את הטללים ולפזר את העננים מעל שמי המחשבה
לעתים ידועים.

שאלת החינוך של הרכים והרכות יתיו הנפתרת בעזרתו
ית' — באופן הרצוי — כה יתן וכה יוסיף לימים יבואו —
נותנים נוחם לכל העמל והתלאה מצד אחד ואין נותנים מקום
לחליפות המחדשים את הספיקות ואשר בזה הננו נשארים
אסירי התקפה לחסדו ית' להצליח ולהשכיל למצוא טוב וחסד
ומלא כף נחת כנפשו ונפש הדוש"ת

אי"ש

נה.

• האדם בחיים כתועה ביער עבות, אין דרך ואין מסלה,
לולא שמתלויים עמו אלה שכבר עברוהו, והציבו בזכרונם
ציונים והמה לצעירים עינים, כי אז מעדו רגלי העוללים
בקמשונים וחתחתים הזרועים בהרים ובקעות בכל ארץ החיים.

נו.

אם כי כל היסטוריא היא בעלת ענפים רבים משולבים
מקושרים ראשיתם בסופם וסופם בראשיתם. אבל שונה הוא

• מתוך רשימה.

החזיון בעיני הרואה הצמיחה הראשונה בעודה בודדת ועתידה מי יראנה, רצוני לאשר קבלת מכתבי זה הקצר.

גז.

שלו' רב,

אחדשה"ט וש"ת. כאשר שמעתי כי ה... התחילו כבר לפרוע את השטרות בארצנו ולזאת נשתנה הדבר וצריך להחזיק מעמד ולבטוח במבטח עוזנו ית' שאל יעזבנו ואל יטשנו, וצריך להתראות עם אותן הממונים על החינוך ה... ולספרם כמו. בכלל לשום הלב לבקשת עצה ולא להסב ליאוש חלילה, אולי נכון לקבל אחריות בעד השנים ולהסיר האחריות מהשלישי ויעשה מה שיעשה.

והנני מברכם להשכיל ולהצליח בכל אשר יפנו לחנך נערי בני ישראל לתורתו ולמצותיו ית' כנפשם ונפש דו"ש
א"י

נח.

שלו' רב,

כאשר חוג חתם סופר יסד תלמוד תורה בתל אביב ויסודם מצליח, ומפני שאלת הדירה הם נגשים לקנות בית, אשרי מי שיטול חלק בזה, וראיתי להודיע זה למען ישים לבו גם לזה, הדו"ש
א"ש

נט.

שלו רב!

כפי ההשקפה... הוא המוסד היחידי שהתוו למו לתת להחניכים חינוך תורני גמור, מובן כי כניסתם של כולם לעתיד בישיבה של תירה איננה רק תקוה טובה, ואשר רובם או חלק מהם בטוח שעתידותם תורה, וגם בטוח לכולם חינוך תורני ילדתי העומד לאדם גם בזקנותו, קיום המוסד על אופיו וטיבו שהתוו למו מוכרח להיות מורם מכל השפעה של אנשים שאינם חדורים באהבת התורה מופרות ואצ"ל של אנשים שיש להם השקפה מה שיש להם ולזאת דו־צינורות של הכסף הוא כקוץ באבר שהנשמה תלוי בו, וראוי שהכסף יקובל ישר ממקור הראשון להרב... שליט"א או לשתף עמו עוד אחר, והכל על מקומו יבוא בשלו, ובלי טעמים היה ראוי הדבר לפי דרכי הנימוס וכבוד התורה וכבוד המוסד, ולפיכך בקשה הזאת היא מלתא זוטרתא מצד עצמה אבל הררים תלוי בה בגידול בנים אומללים לתורה. והנה כפי ששמעתי יעשה בזה מה שצריך ובאתי לעורר לשום לב להסיר המכשולים מן הדרך אם באופן ישר או בעקיפין הכל כפי הצורך.

ואחתום שלו

אייש

יום ב' ד' כסלו תשי"ה

ס.

מחרת יוה"כ.

אחדשה"ט. רצוני לבקש ע"א הבאים. פה בעירנו מתקיים חדר בטפוס הישן — חוץ מהתלמוד תורה הכללית — אשר הלימודים באידית. והננו מתעמלים בקיומו, ועכשו הוכבד הדבר, ואם אפשר לו להשתתף בזה ב... לא"י לחדש מה טוב. ועוד אני מציע להשתתף ב... לא"י לחדש לחדר ב... אשר על יד השו"ב ממושבה... והוא אברך חרד וישר, וקיומו ע"י שחיטת עופות והחדר. והמושבה על יד... והרבה מן היהדות תלוי' בישיבתו של האברך הנ"ל והבטחתיו לתמוך בו שלא יעזוב מקומו.

והנני חותם ברכה באהבה רבה

איי"ש

סא.

מכתבכם הגיעני, רצוני לפרש כי בגיל המגיע עד ארבע עשרה שנה כלולים בני ישיבות הקטנות, נשמת העם ואורו, וסדור של תתמ"ל ששוחחנו על אדותיו, הוא יסוד היסודות ועיקר שבעיקרים, ואין ראוי להקדים הסכם פעוט לפניו, שזה יכביד על הסכם העיקרי, ויהיה ההפסד יסודי שאין תמורתו. חובתנו לקבוע חינוך מיוחד לאלף שנכנסין למקרא שאחד

מהם יוצא להוראה, ושיכירו אותו באופן חוקי, והריני מאחל
להם שיצליחו בזה ואשרי מי שיזכה במצוה זו. הודושת
אי"ש

סב.

יקרתו הגיעני. מה שרצוי הוא, שיאשרו בתי התלמוד
תורה מכינות לשיבות בשם חינוך "תתמ"ל" והם יתמכו
מעיריות ומועצות מקומיות, ומהמשלה, ומשכר למוד במקצת.
והם יעמדו תחת פיקוח של מפקח מוסמך, והמפקח יהיה דתי,
אשר יתמנה בהסכם האגודה עפ"י הממשלה, ולא יהיה צורך של
הפליה לירושלים ת"ו, אלא יותן אפשרות של בתי תתמ"ל
בכל רחבי הארץ. כמובן דרבת גוונים של העם זה כבוד העם.
ולא ימצאו להתנגד לזה. וזכות גדול יהי לכבודו שליט"א אם
על ידו יסתיים הדבר הגדול הזה וכל בתי תתמ"ל אשר יתקיימו
בלימוד קדש על טהרת הקדש יהיה חלקו בהם נצח. ואחתום
שלו' וברכה שיצליח לכונן הדבר במהרה. הודו"ש
אי"ש

סג.

רב שלומים! שמחתי לקראת דבריך, ואשרי חלקך, חזק
ואמץ. ובימים האלו המתחזק בלימוד התורה הוא עושה חסד
עם כל ישראל להוסיף זכות מגן ומחסה.

סד.

שלומכון ישגא

אחדשה"ט וש"ת באהבה, הנני פונה בזה למעכ"ת שליט"א בענין דלהלן. בהיות שאנשים בעלי מעשה מועטים נינהו ונשתלו בכל דור, וכבר הראו אותן מראש דור דור ודורשיו ופרנסיו כו', והנה זכה מעכ"ת שליט"א לקיים את הישיבות בארצנו הק' אשרי חלקו. ולזה רצוני להאמין כי יזכה לקיים גם תלמודי תורה בארצנו הק', אשר למרות הידים העמלות עדין הן מתמוטטות והננו בפחדא כל היום עליהם שלא יפלו ח"ו, ונצח ישראל תנוקות של בית רבן המועטים מבצר קיומנו עומדים בסכנה מפני חסרון הפרוטה מן הכיס, וכבר דנו בזה כי "ועד הישיבות" ישתתף באיזה תמיכה תמידית למען קיום הת"ת, ויקבעו ועד של ג' או ה' אנשים שימסר ברשותם אחוז קבוע שיהי' מוכן להצלה של ת"ת הנופל, או באופן שימצאו לנכון. והנני חותם ברכה שיחליפו כח ויחדשו כנשר נעוריהם לעשות פעלים לתורה ולתעודה כנפש הדוש"ת באה"ר

אי"ש

א. ח. למב"י תש"ז בני ברק

הערה: אשוב כי יש להשיג הסכמה מאת הישיבות הק' לתרום אחוז מתקציב שלהם בועד הישיבות לטובת הת"ת, כי הרי קיום הת"ת הוא קיום הישיבות, והת"ת עצם מעצמותיהם

ובשר מבשרם. השאלה היא שאלת „שאלי שרופה באש”
וצריכה פתרון על אתר.

סה.

אחדשה"ט.

יש כאן נידון של עשרה ילדים הנמצאים בישיבת ...
מהתימנים. ורצוננו להכניסם תחת כנפי הרב ... שליט"א
הרב ד... שנשלח מכתב אליו אדות זה. המצב הוא דחוף ואם
יוחלט הדבר בחיוב, צריך לטלגרף לפה, ונמהר להביאם. ויש
כאן חוב השתדלות בכל אופן. שאין הצלתם בטוחה במצבם
העכשוי. אולי יש מקום אחר בירושלים.

ואחתום שלו

אייש

סו.

כבוד יקירנו שליט"א

שלו ורב ישע.

רצוני להשתתף בזה עם כבודי בידעי את המעמסה
שקיבלו עליהם לקיים את הת"ת לבנים ואת הבני לבנות.
ומאחורי הפרגוד שמעתי, כי ה"בית יעקב" מתנענע ח"ו לרגלי
החובית שעלה. ובאשר כל מה שנברא בעולם ח"ו נברא, ואין
הבריאה שלימה רק בשלימות שניהם. ואין דרך התורה בטוחה

בין הצעירים והצעירות זה בלא זה, ואין צורך להאריך בגלויות ומפורסמות, ומה גם לכבודו שמסר נפשו עד שהגענו ב... למה שהגענו, ולזאת השתדלתי לשאת עמו במשא, והנני שולח בזה... לא"י לחובות הבית יעקב למען תחזקנה ידיכם והריני חותם ברכה להשכיל ולהצליח להעמיד תלמידים יודעי תורה ושומרי מצוה לשמחת לב כל מבקשי פניו ית' סלה.
דו"ש אי"ש

סז.

שלו'

אחרי ברכת מו"ט להולדת נכדתכם שתחי' אשאל בזה אולי אפשר ליתן מקום באיזה חדר לכנוס ה"בנות יעקב" לשעתיים בכל ערב, שהכנוס הזה הוא חיוזק יסודי להיהדות ומפני חסרון דירה הופרע כינוסן בימים הנוכחים כי ידוע כל המקודש חרב ולגודל עניות אין ידם מספקת לשכר מעון בימים האחרונים, כאשר עלה שכר הדירות. ואחתום שלך
אי

מש"ק, כ"ג אדר ת"ש.

סח.

יקירנו וחיבינו מר... נ"י, חבר ועה"פ של צעירי אגו"י,
שלו' רב,

בשורתם בדבר החלטתם להכניס ילדי מפלטני העזובים

לבנין הנבנה על ידם בפתח תקוה. היתה לי למשיב נפש.
 כי יום יום הגנו נתונים במבוכה זו, לראות בנינו ובנותינו
 מתחננים אלינו לאסוף אותם אלינו ליתן להם חינוך המצוה
 עלינו ואין לאל ידינו, וכל פעולה להצלחתם אין ערך
 לחשיבותה, ומעומק לב אברכם שיצליחו בזה בכל אשר יפנו
 הם ושליחיהם בחו"ל וכל העוסקים בזה. מן הראוי למהר
 לקבל העוזבים הנזכרים תיכף אם אפשר כי זו שאלת השעה.
 כן מן הראוי לבכר קבלת הבאים מעדות המזרח. מפני שאין
 להם מצילים ביותר ביחס להאירופיים.

ואכפול בברכה וכוח"ט כנפשו ונפש הרוש"ת

א"ש

יום ה', כ"א אלול תש"ט, זכרון מאיר.

סט.

שלו' רב

מכתבך הגיעני במועדו, ומאז קבלי אותו אני שונה
 במחשבתי להשיבך, אבל השלילה יש לה חזקת מרא קמא.

ההנהגה צריכה להיות סבלנותית יתירה ולקרבו בנעימות
 ולבלוע כל הקושיים עד שמן השמים ירחמו.

הודיעני נא משלומך לעתים בלתי ארוכים, אף כי אני יכול להבטיחך להשיבך בכל פעם.

ואכסול שלוי

אי"ש

מסיר נא ד"ש ל... ולפי שעה לא עלתה בידי חפש העיון בדבריו ובטח ידינני לכ"ן.

ע.

שלוי ורב ישע,

א. * מפני שלא ננער עדיין מטל הילדות והעצלות הילדותית ואי הרגש ברצינות מתליון עמו בכל פנותיו, אבל אין כאן שום שמץ רע חיובית ח"ו.

ב. לבו ער לדברי תוכחה והערה לאמץ בתורה ויראה אבל התפעלותו איננה קובעת עדיין בקרבו דירה קבועה והוא נצרך להערות אלה לבקרים.

ג. אי אפשר להחמיר עליו רק למשכו בדברים רכים.

ד. אם הוא חסר בידיעת השיעור סיבתו ההתרשלות, ולא מצד עומק המושג, וההורדה לשיעור צעיר לא תשיג את מבוקשנו ויש לחוש לשבירת רוח.

---

* להנהלת ישיבה, אודות צעיר אחד.

ובקשתנו פרושה להשתדל עמו בעבותות אהבה לקים
לשקידה וליראה קבועה ושכרם כפול מ"ה.

והנני חותם ברכה ושלוי

אי"ש

יום ה' ער"ח סיון ת"ש.

עא.

שלחתי ... להרב ... מנהל הישיבה הק' בשביל לסדר
רב עבור התורני פלוני, אבל דעת ה... שליט"א שיותר נכון
שפלוני יעמול בעצמו, ואי אפשר לי להשאיר את הכסף
לצדקה אחרת [הטעם אין נחוץ לפרש] ולכן תקבל ממנו
ולהשיבני.

עב.

אחדשה"ט.

ה... שיחי' היה פה וחזיתא לדעתי שרצונו להמשיך
הלימוד אתך אבל קשה לי קצת. ולא קים לו ברצונך הטוב
בזה. לכן תעשה מה שראוי בזה להקל עליו ולהנחת דעתו.
הוא חושב לבוא לישיבה ביום א' י"ט למב"י.

ואחתום שלוי דוש"ת

אי"ש

עג.

יקירי שיחי

מכתבך הגיעני, ואם כי אתה אינך שבע רצון מעצמך, אני הייתי שבע רצון ממכתבך כי ראיתי בו כי העלית עלי חשובה בבינה והשכל בתורה ובי"ש, ואחרי שהנידון בפועל הוא בחדש אלול, אין הדבר נוגע עכשו למעשה ועוד חזון למועד, ולעת עתה חזק ואמץ, תקיים המשנה הוי שקוד ללמוד תורה, ותעיין בספרי אחרונים ותשעשע בדבריהם הנפלאים משמחי לב ונפש. ואחתום ברכה, הדי"ש

אי"ש

עד.

• יהי רצון מלפניך ד' א' וא"א שתרחם על בני... ותהפוך את לבבו לאהבה וליראה שמך ולשקוד בתורתך הקדושה ותסיר מלפניו כל הסיבות המונעות אותו משקידת תורתך הק' ותכין את כל הסיבות המביאות לתורתך הק' כי אתה כו'.

עה.

... המכתב היה כתוב מכבר ועתה בשביל דבר שנתחדש. תלמיד אחד משיבת ... נתקבל בשיבת ... אבל דרשו ממנו מכתב. שמו ... נ"י. ענינו, בעל "כשרון", יש בו גם נעימות. הוא גם מוטרד מן היצר — כדרך בעל כשרון ער — ודורש

• נוסח תפלה לאם למען בנה בברכת שמע קולנו.

ממנו הרבה. ולכן הוא צריך פיקוח ער ותמידי. אבל דוקא אלו
עתידיים לגדלות משמחת, ולכן תמסור מקדם להנהלה צד
הגות למען יקבלנו, ואחר כן אולי נכון לגלות גם מהאמור,
והגני כופל ברכה הדו"ש

אי"ש

יום ד' ה' חשון תש"א.

עו.

יקירי שליט"א, שלר רב,

המכ"ז ה' ... שיחי' בן ה"ר ... שליט"א [בונה עיר
... בארץ] אשר חפץ אביו וחפצו היא לעלות בתורה ולקנות
חכמה ככתיב, ואשר למד עד עתה בישיבות מכינות, מצאנו
לנכון לקבעו עכשו בישיבת ... בירושלים. אך כידוע בשביל
לברוא אדם כשר ומה גם תלמיד חכם צריך השתדלות ושקידת
מפקחים במסירת לב ולזאת אבקש את כת"ר שיחי' לנדב
תשומת לב איך לכוננו בין חברים טובים וליתן לו רב טוב
לשקוד על שנות חינוכו שתשתלמנה בתיקונן הייתר הגון
בתורה ובמוסר בי"ש ויראת חטא, ואם יכיל בעצמו לקחת
חבל בזה מה טוב, ומבטחיני אקצר ואחתום שלר באהבה
הדוש"ת

אי"ש

יום א' ב' חשון ת"ש.

עז.

שלוכט"ס

הנני להטריחו עוד הפעם ע"א צעיר אחד המכ"ז מ...
 אשר עולה עכשו משיבת ... פה ירושלימה לישיבתכם.
 אשר בהיות הג"ר ... שליט"א פה ביום ב' העבר מסרתי לו
 הדברים על אדותו בפרטות, ויהא רעוא שיהא הדבר להצלחה
 לקיים נפש מישראל לתורה ולחיים נאמנים. הנני מחכה לשמוע
 מסידורו והנני חותם ברכה הדושה

אי"ש

איר ליום ה' ז"ך חשון תש"א.

עח.

יקירנו מר ... שליט"א.

אחדשה"ט. רצוני למסור בזה את הבא. אלמן אחד —
 אשר לו בן — בן י"ג שנה, ושתי בנות קטנות — רוצה
 למסור אותם להמיסנ', ושכן טוב שיש לו משתדל להצילם,
 והאב נאות לו למוסרם על ידו, והוא שולח אותם לירושלים,
 וצריך להשתדל לסדרם לחינוך טוב. אולי אפשר לצרף את
 הבנות לבנות טהרן.

והנני חותם ברכה הדושה

יום ה' ב' שבט התש"ד בני-ברק. אי

עט.

אחדשה"ט.

רצוני בזה לשחפו במצוה של הצלת נפש מישראל,
כאשר ימסור יקירנו ה"ר... שליט"א. הדבר מכאיב כי
אחרי אשר הישוב בארצנו הק' נתרבה כ"י יפגשו עדין
המקרה המעציב של מסירת בנינו לזרים, ואשר עדיין יהי
צורך להשתדלות בזה. אך מה נעשה, אבל החובה מוטלת על
כל מי שבידו לעשות בזה, ובטח יצליח שיגולגל זכות על ידו,
ועל ידי מוסד הזה שיאסף את הילדה... לביתו לחנכה על
טהרת קדושת ישראל.

כן ישתתף בהשתדלות לקבל את הילד בן שש של האשה
העזובה מבעלה, ומגמתה לחנך בנה לתורה ומצוה. הנידון
לקבלו לתוך ילדי הפליטים. היא תתחייב לשלם ערך...
לחדש, היא מתפרנסת ממעשה ידיה.

ואחתום שלו' הדו"ש באהבה

אי"ש

פ.

שלו'

• רצוני להציע לפני כת"ר שליט"א את הבאים ובקשתי
לשקוד לתת את האפשרות לזה.

• להנהלת ישיבה.

כדי ליתן שביעת רצון להתלמידים אשר זה מוליך לדרך
המסירה והשקידה ללימודם — שאיפת הישיבה הק' העיקרית
— הנני מוצא למלא את רצונם של התלמידים... יחיו
להחפישם משיעור החמישי ויהיו בני השיעור הששי, ומן
הראוי לצרף עמהם גם את ... נ"י.

התלמידים ... ו... חברו יחיו יעברו לשיעור החמישי
ואולי יהי' הכרח להעביר עוד אחד.

התלמידים ... יחיו יעברו לשיעור הרביעי.

התלמיד ... נ"י יעבור לשיעור השלישי.

והנני תותם ברכה ושלוי' הדו"ש באהבה מצפה לישועה

אי"ש

יום ד' י"ג סיון ת"ש.

פא.

שלוי'

קשה עלי כאשר שמעתי על אדות חסרון כח לסבול עול
הציבור הגורם ליחידים לעזוב את הישיבה אחרי שעזבו
כבר אותן שעזבו זה לא כבר מסיבה הידועה, אחשוב ליותר
נכון להתגלגל ולסבול ולקרב בכל מה שאפשר וזה כל פרי
של הישיבה לתת לפתאים ערמה ולתועים בינה ואין מקום
להאשים את השובבים כי הלא עיר פרא אדם יולד ועלינו
להשתדל בזה בכל מחיר, ופעמים ימין דוחה ושמאל מקרבת.

ופעמים לקרב בשתי ידיים, והנני מברך לעשות חיל להכניס
את התלמידים לדרך הישרה באהבה וקירוב,

הדו"ש

א"י

פב.

לה"ר... נ"י

• צריך להשתדל שלא יתבטל שיעור מהשיעורים, ומאד
הפליגו ז"ל בביטול תשב"ר אף שעה אחת.

פג.

משך הגלות עשק מאתנו רוח הקודש אשר הבדילנו
מכל עם לשם ולתהלה ולתפארת, היינו עם הספר, עם מבקש
חיים נצחיים, עם יודע את בעל הבירה, עם יודע את חובתו
בעולמו, יודע להבל את תענוגי בשרים, עם אוהב תורה ומצוה,
עם שואף לשלימות המדות, אבל נתערבנו בגוים ונלמוד
ממעשיהם, חובתנו להחזיר את צעירינו לרוח ישראל, למצוא
את העושר הגדול אשר אבדנו, חינוך הדור הבא הוא ראשית
חובתנו להשיב לב הבנים לאביהם שבשמים.

• לר"מ בישיבה.

פד.

• ב... מצא לנחוך — שלא נטעה חיו — להגיד קבל עם
שילדי ישראל אינם טובים בכשרונותיהם מיתר ילדי העמים,
ובשקר הזה כרוכים כל השקרים שבחוברת זו, אבל עם אחד
ותורה אחת אי אפשר להחליפם, וכל האלילים כליל יחלפו,
וישראל לעולם עומד.

פה.

התפתחות תבונתם מה נמרצה	מה יקרה השחרות
כח עלומותיהם מה נחרצה	מה נעימה הבחרות
יזהירו יצחירו ירהיבו עין	החיים הפוריים הרענגים
טובה דודיהם מעסיס יין	השרירים הבחירים השאנגים
אשרי הגבר מוקיר חרפו	מה נעימו זמירותיהם
כי לא יקשה ערפו	נצדרו ברות כנפותיהם
אחרי הבל לא הלך	יתרועעו אף ישירו
הכסיל עליו לא מלך	כל עצב יסירו

• ג"ב על שער חוברת אחת, שונה מרן זללה"ה לקמורה.

• לבר מצוה (ששמו שלמה) בצורת שיר.

מלא חפנים תבונה יאסף | ראשית אונו ישיב בתבונת
ואת משכיות החכמה יחשף | שלמה משנתו להבין צפונות
יכיר תעודתו ולא יליזו דרכיו, יצעד צעדי ענק על במתי
החכמה, עלה צלח ורכב על דבר אמת.

הדו"ש

איי"ש

פו.

... והנה ידוע כי לא כחכמות חילוניות חכמת התורה, אם
הראשונות מספיק להם שנים קצובות בימי חרפם של האדם,
התורה אינה נקנית אלא למתעמלים בה כל ימי חיהם
ואחרי שהכתה התורה שרשיה בלב מבין בימי הנעורים
אז יוסיף פארות בימי עלי' ובימי עמידה עד זקנה ושיבה,
ואז יזהירו באור שמח בנפלאות תבונותיה, ולפיכך היה מן
הצורך להסיר מבני עלי' המועטים את עול דרך ארץ ולתת
להם החפש להשתקע בעסק התורה אחרי היותם בעלי משפחה
ורחיים על צואריהם, ומעולם הכיר עם ישראל את חובתו
להפריש לקדושה את שבט לוי, היינו אלה שהשליכו אחרי
גוים את כל מתק הבלי עולם ובחרו בדרכה של תורה ולקיים
שבתי בבית ... כל ימי חיי, שהמשילם הרמב"ם ז"ל
לשבט לוי.

ואמנם [הכוללים] היו שניים במעלה, כי הישיבות כבר הבטיחו את הצעיר בבטחון גמור כי לא יפרוש מן התורה כי הקנהה להתלמיד כבר מרץ מספיק להגות מן המסילה כל המוקשים אשר נזרעו לפניהם בשדה החיים הסואנים החילונים ועוז רצונם שלא לפרוש מן החיים והיא תוה"ק אשר היא חיינו ואורך ימינו, יסולו להם בהכרח מסלה בארץ להשאר בביהמ"ד תחת כנפי התורה לנצח, ועם ישראל היה אמנם זקיק אל מוריהם מאוריהם ליהנות מזיו התורה ולשאול עצה ותושיה, וכל קהלת ישראל לא היתה חברתם שלימה עד שיושיבו בקהלתם תלמיד חכם להיות להם רב ומורה והשתדלו לסדר לו עניניו ולהקנות לו מנוחה שלמה להגות בתורה בחפץ לב ובנפש שקטה, או אז עדין היה מן הצורך לקיים מוסדות בשם הגלות "כוללים" ר"ל להחזיק חכמים בעלי משפחה שיעסקו בתורה בבחינת תורתם אומנתם כי משרות הקודש לא מלאו את כל הצורך להבטיח שלא תשתכח תורה מישראל.

אבל מה שונה הוא המצב באה"ק לטובח המצב ההוא, אשר המושבות שחותם היהדות הנאמנה חתום עליהן ספורות הנה, וההכרה בסוד קיום עמנו שהתורה היא נפשה של העם ונשמת רוח אפה נשארה לקנין יחיד ובעקב הירידה הכללית גשלו האמצעים ההכרחיים של החכמים לפרנסתם ופרנסת

אנשי ביתם, ולרגלי המצב ההוא נוטל חלק בראש בקיום
התורה וחכמיה המוסדות הכוללים.

פז.

שלו' ורב ישע

המכ"ז הרב ... שליט"א מסר לי את מצב הכולל
אברכים ... אשר נפגש בקושיים מאד, ואשר חיי תלמידי
חכמים — אשר תורתם אומנתם באופן מצוין — ומשפחותיהם
נחיו תלויים בו, אי לזאת אולי יזכו בזכות הגדול הזה לעשות
פעלים לתורה להמציא חברים בתמיכת חדשי או מנדבנים
פרטיים, ואחתום שלו' וכוח"ט דוש"ת

אי"ש

יום ה' ב' אלול תש"ו בני ברק.

פת.

יקרתכם הגיעני. עיקר בנין של עם ישראל הוא הקמת
הישיבות הקטנות עם הגדולות והם מבצרי עדת ישורון.
הקמת ישיבה הוא תמיד במסירות נפש על ידי אלו שיש
להם שאר רוח למסור נפשם על זה, אחד מהם הוא הרב ...
שליט"א רב ד... אשר בחרף נפש זכה ליסדה ובחרף נפש
רכש מגרש לבנות בית מדרשה, ועומד עתה באמצע עבודתו.

אני מזדרו תמיד לעזרו ולסעדו ואשרי מי שיטול חלק במצות
הגדולה הזאת. והגני כופל ברכה

הדו"ש

אי"ש

פ.ט.

• בתי מדרש הגלותים, העתקתם כתבור בהרים וככרמל בים
הובטחו בארצנו הק' להקבע, ליסד פינה, ולהקים חומותם.
לרפא את ההרוס, ולספון קורתם. לתת להם יד תומכת יקראו.
מקשיבים לקולם בטח ימצאו.

בברכת תחזקנה ידיכם אחתום ברכתי

בכבוד רב...

צ.

אחדשה"ט וש"ת באהבה.

יקרתם הגיעני. והנה עבודה רבת ערך על מעכ"ת שליט"א
להשתתף בבניית בתי מדרשות של בבל על אדמת הקדש.
והנה מאות בשנים שהשיבות של בבל נודדים והולכים
סוללים המסלה לשוב אל ארץ שגלו ממנה. חרבו בבבל ובנו
הנהרסות באדמת נכר בספרד, בצרפת ובאשכנז, חלפו שמותיהם

• לפי המשוער, הכתיב זה מרן וללה"ה לאחרים שיכתבו.

אבל לא חלפה נפשם. זאת התורה שגלתה עשר גלויות ושבתה ביתה בארץ שנער, ושגלתה מבבל לארצות המערב. זאת התורה החזרת עכשו מערבות שממות המערביות אל ארץ הצבי ארץ הקדושה הניתנה לאבותינו לנחלת עולם, אשר היתה למעון לה בבואה מסיני להופיע בקרני אורה בקרב ישראל.

... כנפשו הטהורה וכנפשו הרושית ומאחל לך הצלחה

אי"ש

אור ליום ד' י"א טבת תש"ט בני-ברק.

"עתידין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל שיקבעו

בא"י" (מגלה כ"ט א'). ת ש"ט

צא.

שפעת שלו' ורב ישע.

שמעתי כי המרו את רוחו האציל במסרם כי המגרש בשביל בנין של ישיבת ... פה נתקבל באופן בלתי רצוי. מאד שמחתי על חפצו האדיר שתהיינה מקומות התורה ממקורות טהרה מראשן — אך בחנם נצטער על הדבר בהנידון כי המנדב הוא איש רצוי מאד אשר אין רצוני למסור את שמו בכתב בהיותו חפץ בצניעות, וגם המוכר שמו ... פה, איננו הידוע לו, ולכן יהי' לו לקורת רוח בנין הישיבה פה, אשר

הרבה נתמכה על ידו, ואשר בניו בית נאמן לתורה תקבע
 אותה על בסיס יותר קיים להגדיל תורה ולהאדירה.
 והנני מברכו
 אי"ש

צב.

שלומכון ישגא!

הנני יוצא הפעם מגדרי! הוי על שנאת חנם שהחריבה את
 ביתנו ועדיין השטן מרקד. כל עין תדמע לראות את המכתב
 הנשלח לישיבה הק' ... יצ"ו וכאילו נחשדו ... שליט"א
 שהוציאו במרמה מכתב מהדר"ג שליט"א כי הישיבה ...
 המפיצה אורה זו תורה בכל ישוב החדש לתהלה ולתפארת
 כאילו אינה במציאות ח"ו והחליפו את שמה בת"ת אשר ב...
 אמנם יש ב... ת"ת הלומדים כמאה תלמידים והם כלם
 מבני העיר והת"ת נתמכת לגמרי מקופת הקהל אבל ישיבת
 ... יצ"ו כל התלמידים מעירות אחרות. יש כאן מירושלים,
 מחיפה, מפ"ת, ת"א ועוד ועוד. מזונות התלמידים מספיקים
 בני העיר על הרוב אבל הספקת המורים הר"מ והמנהל בעלי
 משפחה ועוד שלשה תורניים מגידי השיעור בשלש מחלקות
 הראשונות ושאר ההוצאות חסרים לגמרי, וגם חוסר אמצעים
 מעצרת את שגשוג הישיבה וריבוי תלמידיה. הישיבה מחזקת
 תורה בישראל וקיומה הוא קיום מבצר לתורה וכל המחזיק

בה נכנס בברוך א"י וכל כי האי סמוכא לנא. בזמן הקצר
 שמתקיימת כבר יש מתלמידיה בשיבת חברון פ"ת וב"י.
 והנה זה שהולכים שולל בכזביו גרם להדר"ג לחשוד
 בכשרים וטהורים, לכן בטח יקיים הדר"ג שליט"א מחז"ל
 ברכות ל"א ב' ולפייסם ולברכם במכתבם.
 והנני חותם בברכה להחליף כח ולעשות פעלים לתורה
 ולהשכיל בכל פנות להיסיף כבוד שמים כנפשם ונפש
 דוש"ת באהבה

אי"ש

יום ב' כ"ה מג"א צ"ח.

צג.

• מחזה עיני ומראה לבבי ימריצוני.

כערי ישראל בגולה כעיר... אור היהדות וערפלי
 טוהר שינו פניהן לבשו קדרות, רבתה ההדיוטות, וגברה
 הבורות. מוסדות הציבוריים, והאישיים, אבדו חותם תכנית
 הקדש מעל פניהם. תחת זרמי זרים אשר זרמו מטרות עוזם
 על כרם בית ישראל ועל מטעי סגולתו, עוללות השאירו לנו
 אנשי חיל בודדים במועדם גבורי כח עושי דברו ית' עומדים
 בפרץ אשר אור התורה הוא חדות מעוזם ועוז מבטחם, אשר

• רשימה משנות התר"ע בערך. לרגלי מעשה שהיה, וכפי הנראה

לא נגמרה.

בעים רוחם ירטיבו וידשנו את כל עצמות היבשות של אחיהם ויאכפו עליהם יום יום לתמוך בעיקרי התורה ושרשיה אף בעת שכבר עזבו הרבה ענפי התורה והמצוה, ובמלחמה הזאת הננו חיים זה שנות דור ודור, מאז נחלתנו נהפכה לזרים בתינו לנכרים וישראל על אדמת נבר, הן אמנם מבצרי מבטחנו לבצורת חומת הדת התורה והמצוה, הן הנה אמנם אך בתי המדרש של תורה שבע"פ, לצערי בני ישראל ובני עניים שמהם תצא תורה, הבית הגדול והקדוש הזה הוא שמש מרפא לכל תחלואי הנפשות הנדבאות והנהלאות מיד הזמן ופגעיו לבל ילכו תמס ולהחיות בהם זיק האמונה התורה והמצוה הנשארה בעומק לבבם.

ובעירנו רבים מצעירנו הצפיעים והצפיעות יבערו בשדה אחר מרעות זרים ללא תורה וללא אמת ולחלל את השבת, בכתובה בפרהסיא, ומעטים יפרצו פרצות בחומת הטהרה, זה חלק היצה"ר בעירנו ורב פעלו, ולעומתו מעבר השני בית אולפנא לגפ"ת לנערי בני ישראל המקשיבים לקחם מפי רבם בתורת חיים ואמונה טהורה אושר ישראל וסגולתו וכל העם בתוך יעבורון מעורבים ומטורפים בלי סדר נכון ומשטר חיים ממוזג הרע והטוב יחדיו ירבצו ילדיהן ויחנכו חניכיהן, תחת השפעת שני כחות ההפכיים המשפיעים עליהם התאוה וחפשיות משמאל ובחר בחיים ואהבת הטוב מימין, אך השטן לא ידע מנוחה, ויערוך עלינו מלחמה

בימים האלה, ויבוא בתוך הבית אשר הרב ותלמידיו שמה, וימסוך רוח עושים בקרב הבעלי-בתים המתפללים לגרש מקרבם את הרב ותלמידיו ולא יתנוהו לבוא הביתה ללמוד תורה וברוב ערמתו ושפעת תחבולותיו לא נבצר ממנו לברוא טעמים ונמוקים להיות למו לכסות עינים למען לא יאלצו לפרוץ במדת הבושה אשר חננו זרע אברהם, לקרוא קבל עם כי ימאנו ח"ו בתורת.... אך טעמים ונמוקים עמם כי הנערים שובבים וישתובבו בבית המדרש ואינם יכולים לעמוד בפניהם, ויהי כאשר נבא השטן את נבואתו וילוו עמי אנשי מספר ויטו שכם אחד לעבדו בלכב שלם, ולעמוד בכל עת לכלי נתון להתלמידים לבוא החדרה, אם בברית ומנעול אם באיפנים זולתם כיד השטן הטובה(?) עליהם.

2123

צד.

למען השבת •

עמ"י עש"ו

אם רוחי סוער בקרבי אמרתי אספרה וירוח לי. עירנו
המתנוססת לשם לתהלה ולתפארת בקרב הישוב החדש,
ירושלים קראו לה, עירנו המודגלת בדגל התורה מבצר
היהדות, בחרף נפש יגנו על שמירת השבת קדש נשמת
ישורון ולא נתנו לפריצים לחלל, והנה פתאום רפו ידיה,
לעינינו חולבים בשבת ואין מכלים! ומי המה מחללי השבת?
לא זרים! לא חפשים! אהה! אחינו בשרינו בקרב מחנינו
אנשים אשר תפילין בראשיהם וציצית בבגדיהם ומוזזה
בפתהיהם, אנשים המאמינים באמונה שלימה כי אם יש בירה
יש בעל הבירה וכי חייהם ורכושם וכל גורלם בידו ית' עילת
כל העילות וכי בכל השתדלותם לא יוסיפו על הנגזר להם
כמו שלא העדיף המרבה באסיפת המן במדבר, וכי החליבה
בשבת למען הנצל מהפסד כמכבה את הדליקה בשפיכת נפט
על האש.

ואלה המזמרים וזמירות השבת ברגשת דת קודש: כל

• מודעה שפרסם מרן וללה"ה בבתי הכנסת בבני ברק, לדגל פרצת

החליבה בשבת.

שימר שבת כדת מחללה, ישמח משה במתנת חלקו, אותם החרדים כדת מחללים — ר"ל — חולבים בשבת, מלאכה דאוריתא, אשר עליה נצטוינו לא תעשה כל מלאכה, וביום השביעי תשבית.

אמנם לא אלמן ישראל! יש בקרב מחגנו גבורי כח מבני בניו של אברהם אבינו ע"ה אשר עומדים בנסיון וישחקו להפסד החלב וחולבים על הארץ בחדות קודש, אשרי חלקם ואשרי חלקנו שנמצאים בתוכנו הצדיקים האלה. הם מזכים לעצמם ומזכים את העיר כולה, נותנים לנו עוז ומרץ למעשים ולפעולות לגדור את הפרצה כולה.

אבל עון החולבים בשבת יגדל בעת אשר יש להם ממי ללמוד ואינם לומדים ומעשים של אחיהם טופחים על פניהם ועניים מחייבים עניים ועשירים מחייבים עשירים.

אכן גם אלה החולבים בשבת לא במרד ולא במעל יעשו זאת, רק הם מסורים ביד יצרם וקשה להם לעמוד בנסיון ולחלוב על הקרקע שזו הדרך הישרה ומותרת ונפשותיהם מתחננות לפנינו לבוא לעזרתם ולפלטם מיד יצרם אשר בכל יום פורש רשת לרגליהם. עזרתנו היא לבוא עליהם בכפי' ולא יבצר מהצבור כח לכופם והם יקבלו הכפיה בתשואות חן, כי מאד לבם כואב על חלול השבת והיו שמחים לעמוד בנסיון ולחלוב על הקרקע.

רצוני לקוות כי הצבור יקדיש תשומת לבו להסיר הכתם

המתועב ממצח עירנו ולהשיב את כבודה, כי אמנם לא יאמינו
 בכל סביבותנו כי בבני ברק החסודה ימצאו חולבים בשבת.
 ועתה קנאים לכו לעבודתכם, ככחכם עתה, החליפו כח!
 אזרו חיל! לבשו עוז! ולא תשקטו עד שתשיבו את השבת
 כבראשונה ואת כבוד העיר על מקומה.
 והננו מברכים לכל החולבים על הקרקע במלוי חסרונם
 ויתוספו ברכה באושר ועושר כפעולתם הטובה והקדושה.
 המצפה לישועת ישראל
 עשיק עקב אשר תשמעון תרציו, בני ברק. אי"ש

צה.

ה ו ד ע ה •

אחינו שבבני ברק!

נתחייבנו להודיעכם כי אתם זכיתם לשם ולתפארה בארץ
 יהודה למופת בישוב החדש כלגיון של מלך לשמור תורה
 ומצוה ותכוננו כל חייכם למגדל היהדות ומבצר דת קדש.
 אשריכם שזכיתם לכך! היו ברכה והוסיפו אומץ לעשות
 פעלים לתורה.

ועתה הננו פונים אליכם להגן על תעודתכם בענין החליבה
 בשבת. התאמצו נא לשמור את השבת בימים הקשים האלה
 ואל תעוללו בעפר קרנכם בחילול השבת קדש.

• כנ"ל במכתב הקודם.

והננו פורטים את ההלכות הנוגעות בענין החליבה:

א. החולב יש בזה איסור מלאכה דאורייתא. וכשחולב

הרבה כופל את האיסור בכל גרוגרת.

ב. אם חולב על חתיכות פת או חולב לתוך תבשיל יש

מתירין. ודוקא אם לא סינן את החלב לכלי אחר

אלא אוכל את הפת או התבשיל ביחד עם החלב אבל

אם מסנן את החלב לכלי אחר או שמסיר את הפת

מן החלב לשתייה ככל חלב, הרי זה כשאר חליבה

והוי מלאכה דאורייתא.

ג. אם חולב על גבי קרקע לאיבוד מותר לכתחלה חו

הדרך הישרה ומקבלין עליה שכר.

ועתה אורו חיל ולבשו עיז לשמור את השבת וחשבו

הפסד מצוה כנגד שכרה.

והננו מברכים לכל השומע שימולא כל חסרוננו ויתוסף

ברכה למלא אסמו טוב.

צו.

• שלוי וכס"ס למרן שליט"א.

אחדשהדר"ג שליט"א באהבה רבה.

רצוני בזה להודיע צערי הגדול על מחשבה זרה המרחפת

באוויר ארצנו הק' לעשות תקנות חדשות נגד התורה המצויה

• למרן הגאון רא"ז מלצר זצ"ל.

עתה בידינו, ובלבי כי זה גורם הירוס האמונה מלכות שלומי
אמוני ישראל, בהיות שהכפירה והמינות בעקבתא דמשיחא
הומות בראש כל חוצות ומרבים להפיץ עתונים בכל יום
במאמרים לוקחי לב להסיר את העם מאמונה בייג עיקרים,
ולטעת בלבבם שאין עולם אלא אחד, ושהעולם אין לו יוצר
ושאין עם ישראל גוי אחד ושאין תורה מן השמים, וכל מעללי
איש ותחבולותיו מבקר עד ערב לפי רוח הכפירה יהלכו.

ואמנם קו דק מגביל בין אמונה לכפירה, ומדת האמונה
ככל יתר המדות הטובות יתחלקו למדרגות. יש שאמונתו
בריאה וחזקה וירגיש על ידה כל עבירה קלה ויש מאמין
שאמונתו רפויה מאד ויעבור עליה בלי הרגש ואמנם גם הוא
מאמין יחשב אלא שהוא מקטני אמנה, ואמנם יתכן שהפוסח
על שתי הסעיפים עדיין הוא מקי ולפנים ואלהיו זכור לטוב
כשאמר אם הבעל הוא ... לכו אחרינו ידע שיענו ... כי
בטבע המאמין החלש כשרואה את קצה הכפירה כבר נרתע
ושב לאמונתו האמיתית.

ואמנם הרופפים בדורנו נכנעים לכופרים ונהנים מנשיאת
חן בעיני הכופר על חשבון רפיון אמונה כי איננו קנאי, ואיננו
בטלן, יודע שצריך לותר על האיסורים בדברים החיוניים,
ולמצוא היתרים כאשר ידרשו זאת החיים העכשוויים, והכופר
שמח על נצחוננו, ואכן מבזה בלבו את המאמין המזויף הלזה.
אבל ראוי היה לכל מאמין לשוב לאמונתו בייסעו דרישה

לכפירה מוחלטת שיאמרו תירש הבת עם הבן אשר כבר
 לחמו בזה החכמים עם הצדוקים, ולתמהוננו נאטמו הלבבות
 ותחת תקיפות הדעת ואמץ הרוח לעמוד כצור נצב, באמונת
 אמן כי המשפט לאלק' הוא, וכן קבלנו מפי הגבורה רבון כל
 המעשים אדון כל הארץ, ימצאו אלו שדעתם שפלה ויבקשו
 תחבולות להשתחוות להכפירה ולהשאיר את המשפט בחושן
 המשפט, אבל למעשה להתנהג ככל הגוים דברתא כברא
 תירות, ולתת תהלה לאויבנו כי אמנם אין חק הנחלה שבתורה
 מתאים לפי עם הנאור, הודאה גמורה לתועבת הכפירה, אוי
 לאזנים שכך שומעות.

כהנה וכהנה חושבים הנחשלים להחליף ולהמר התורה
 בחוקים חדשים אשר יתנהגו בעולם המעשה, ואם ידרוש איש
 מאמין לדון איתו דין תורה יאמרו לו הב"ד כן הוא הדין כי
 כבר באו החכמים ותיקנו...

ומי לא שמע מרבותיו כי אנחנו דור יתום ואין אנו ראויים
 כלל לתקן תקנות שצריך לזה גדלות בתורה במדה מופלאה
 ואנחנו ירדנו פלאים והדיוטים אנחנו ואיך נעזי פנינו ונקשה
 ערפנו לומר חכמים אנחנו ויש כח בדינו להפקיר ממון
 ולקבוע תקנות לדורות.

כתבתי דעתי וזו גם דעת הגאון מבריסק שליט"א ובקשתנו
 שמרן הדר"ג שליט"א יעמוד עמנו כמו שרגילים בני עמנו
 לשמוע עד עכשו...

החושב על הדברים הנ"ל חושב לסכנה ליסד אגודת
הרכנים לתת כח מלאכותי בהכרעת דברים העומדים ברומו
של עילם. ואחתום שלר וברכה הדושה באה"ר
אייש

צו.

• עניני ההלכה קבועים הם ע"פ התורה שעיקרן בכתב
ופירושן בתורה שבע"פ, ואף נביא אין רשאי לחדש עד שמצאו
להן סמך בתורה וכשם שהגרעון בכלל גליזה מהתורה, כך
ההוספה על מצות התורה גליזה מהתורה.
ביסוד זה צריך שאלת חכם, אם חייבין לנהוג ז' ימי
אבלות על הצרות הנוראות שעברו עלינו אם לא, אם חייבים
אין צריך הסכמות ואם פטורים הרי כבר אנו מוזהרים לנהוג
בפטור זה מפני שהתורה פטרתן, ולשמוע מזבח טוב, וההצעה
להכנס ולקבוע ולעשות, לגזור ולקיים, היא כהקלת ראש ח"ו
ביסוד ההלכה וראוי להסירה מעל הפרק בטרם הועלתה.
כן קביעת תענית לדורות הוא בכלל מצוה דרבנן, ומה
שיש בדינו הוא מזמן שהיתה עדיין גבואה, ואיך נעזי פנינו
דור שטוב לו השתיקה — להרהר כזאת לקבוע דברים לדורות,
והרי ההצעה הזאת מעידה עלינו כמתכחשים בכל חטאתנו
• התשובה בדבר קביעות ז' ימי אבלות ותענית היתה אחר חורבן
יהדות אירופה.

ושפלנו, בזמן שאנו מלוכלכים בעוונותינו ובפשעינו, חלים וריקים מן התורה וערימים ממצוות. אל נא נעבור לגדולות ממנו, נחפשה דרכינו ונשיבה, וזהי חובתנו כמו שנאמר הלא זה צום וגו'.

בכבוד רב אי"ש

צח.

• שלמא רבא ירפואה שלימה וברית גופא
אחדשה"ט י"ט. יקרתם הגיעני לשמחת לבב להקשיב
משלח מרן שליט"א...

ע"ד ההסכם? גם העיקרים כמו שבת! כשבאים לדח
ע"ד חזוק פוגשים בפירושים כגון לדעת "הדת והחיים" צריך
להעלים עין מחליבה בשבת שאין הצבור יכולים לעמוד, וכן
בעבודה בנמל, וכן בהספקת המים והספקת החשמל, ובכלל
במקום הדחק יש להעלים עין אף בקטיף בשבת, ובכלל אין
להרבות בקטטות בשביל חילול שבת וגדול השלוי, ובמקום
שא"צ חיווק א"צ שיתוף, וכן בכסרות א"צ לדקדק שיהא
באמת מה שנותן בפיו כשר רק שיהי' הכשר מרבנים שפרנסתם
מהקהלה ועוד ועוד.

ואחתים ברכה ושלוי הדוש"ת ומאהל כל טוב אי"ש

• למרן הגרמ"ע זצ"ל, בענין הצעת הסכם בין המפלגות בא"י
לחזוק הדת.

צט.

אחרי שידוע כמה החמירו רבותינו הראשונים האחרונים
 ז"ל שלא לפרוץ גדר שגדרו הראשונים ז"ל, אין לנו לנסות
 מדברי הגאון חכמת אדם שקבע בספרו שמנהגו שלא לאכול
 בהמית וחיות אלא במסורת וכפי פשטן של דברי הש"ך סי'
 פ' סק"א. ודלא כהפמ"ג [ובאמת דברי הפמ"ג אינם מתקבלים
 בלשון הש"ך שאם כונתו ז"ל שיש לנו לקבל מינים חדשים
 בלא מסירת, אלא שאנו צריכים לנהוג בהם חומרי חיה וחומרי
 בהמה א"כ זהו חידוש שחדשו הש"ך היה לו לכותבו בלשון
 היראה שנראה לו, אבל לשונו ז"ל משמש לדבר ידוע מאי
 דעמא דבר, וזהו ודאי לא שכיח כלל שקיבלנו מין חדש
 ינהגנו בו חומרי חיה וח"ב, אלא ודאי כונתו ז"ל שאין לנו
 אלא בהמות כבשים ועזים, וכמשיכ הר"מ, והיה
 ידוע לו להש"ך ז"ל דעת החכמים שלא היו מזדקקים להכניס
 לשימוש מין חדש, ומה שהזכיר סי' פ"ב בעופות היינו שאנו
 ניהגים בבהמות מנהג העופות, ולא שבא ללמוד משם והכל
 משום מגדר מלתא דנתמעטו הלבבות ונח לנו להחזיק
 במסורת, וגם אם נקבל חדשים נסתבך בדין חלבן וכיסוי דמן
 יתואר אבריהם לענין טריפות כגון עינוניתא דורדא וכיר"ב,
 אין עלינו לחפש הטעמים ואין כונת החכ"א שלא לקבל

---

* כענין מין בהמה שאין לנו מסורת עליה.

לחיות אבל לבהמות מותר דהרי הש"ך כתב דלפיכך קיצו,
ואם יש חילוק בין חיות לבהמות אכתי אנו צריכין לסימני
חיה, אלא ודאי כונתו בכל אופן אין אנו מקבלים מין חדש,
ואף לדברי הפמ"ג לדידן אסור משום מנהג שקבע בחכ"א
וספרו התפשט בדורו בכל ארץ ליטא, אבל העיקר שדברי
הש"ך הן כפי' החכ"א, ואין לפרוץ גדר במנהגן של ישראל,
ואין לנו שום הכרח לזה, ודי לנו בבקר וצאן שבמסורת.
יום ד' עשרה למב"י תש"י זכרון מאיר.

ה'ס"ה. אחרי שהרבה מדינות מביאים בקר מן החוץ,
וישראל קדושים שהיו פורשים מלהביא מאלו של הנידון
חשיב כנהגו בו איסור.

לענין דין כיסוי, אין שום ערך מה שהמדעיים קובעים,
שקביעותם הוא ע"פ ההסכמה על בחינות ובדיקות ידועות,
אבל לא ע"פ תבנית הקרנים, ולענין כיסוי הדם, תבנית
הקרנים קובעת, וכל זמן שלא בדקו הקרנים אין כאן
בירור, אלא אמד הדעת, ואין זה מספיק.

ק.

שלמא רבא

• לרגלי בחינתי, הנה תלמיד שתלמודו קשה עליו כברזי

• תשובה להומנה לשיבת רבנים.

מפני משנתו שאיננה סדורה איננו ראוי לשיבת חכמים
ואין בישיבתי תועלת שלימה, ועוד יש מונע אותי שלא ניתן
לי רשות לגלות. מאד קשה עלי לעבור על דברי רבותי
אך ההכרח לא יגונה.

ובבקשת סליחה ודיון לכף זכות אכפול שלוי הדושי'ת

באהבה

אי"ש

יום ב', ד' אדר תרצ"ז בני ברק.

ע"ד ביעור הטריפות שהעירו לא שמעתי עד כה ואולי
אעיר בל"ג על זה.

קא.

• שלומכון ישגא

ע"ד הסכמה על הת"צ!

אי אפשר לצאת מלהיות נמנה בין המון רבבות אלפי
ישראל, ולהיות נמנה בין דורשיו ופרנסיו, ויש בזה מן
הכמוס וא"א להאריך.

ואחתום שלוי ואכפול ברכה הדושי'ת באהבה

אי"ש

• תשובה ע"ד קביעת תע"צ על חירבן יהדות אירופה.

כן אברך מעשי ידיהם יכוננו בנועם לעשות פעלים
לתשובה ולהרמת קרננו לתורה ומצוה לשמחת לבב כולנו
וכאשר שמחנו במעשיהם הכבירים כן נזכה להוסיף שמחה
לימים יבואו על תשובת לב העם לאביהם שבשמים ויקום
בהם וקוי... יחליפו כח יעופו ולא יגעו.

הנ"ל

קב.

יקרנו... הי"ו

• בטח שמעת כבר בעל פה מה שמסרתי להרב... הי"ו,
אולי יואיל לבקרנו ולהתיצב במערכה. לדעתי הרבה גופי
תורה וקיום יהדות תלוי בזה.
הבחירות נקבעו ליום...

קג.

שלוכט"ס

•• מאד הננו מחכים לשמוע מיקירי ירושלים משלומם

• בענין בחירות לעירייה בא"י.

•• בזמן ההפגנה בירושלים, וכן המכתבים הבאים.

ומכל אשר אתם. יקר לנו לשמוע מכל יחיד ויחיד. ואנו מתפללים לשלומם ושישמחו במהרה בישועתו ית' בתוך שאר עמו ישראל.

המצפה לישועתם הקרובה בתוך שאר אסירי התקוה
אי"ש

קד.

רב שלומים השקט ובטח ונס יגן ואנחה ומנוחה שלמה עד העולם.

רצוני לקוות לשלוי ירושלים ת"ו, וראוי להתפלל גם עלינו שנזכה לסוכת שלוי ולהחלץ מכל מצוקתנו מבית ומחוץ.

המצפה לישועה וחותם ברכה דו"ש כולם
אי"ש

קה.

אחדשה"ט

המברק הגיעני. הנני להביע ברכתי ותפילתי כי לא יוסיפו עוד יושבי ירושלים ת"ו לדאבה וישכנו שלוי ובטח שאנו ורענו כנפשם ונפש המצפה לישועה

דוש"ת כולם
אי"ש

יתפללו גם עלינו אשר נתונים אנחנו במצוקה מבית
ומחוץ שנוכה להחליץ במהרה מכל עקא ונזכה לחיים טובים
חשוכים מכל חטא ומדובקים ב"ש.

קו.

אחדשה"ט

אחרי ההנחה של הבחינות עולם שהעולם גשר רעוע לא
חל כל שינוי במצב ולכן הננו מתרגלים לכל גל וגל והננו
מקוים לימים הבאים לשלוי. ואין אנו חושבים לעשות
צעדים נחפזים. כתבתי אחרי השיחה הטלפונית תמול. והנני
כופל שלום וברכה.

המחכה לישועה' דוש"ת

אי"ש

יום ב' ד' אדר"ש תש"ח בני ברק.

קז.

שלוכט"ס

אחדשה"ט

רצוני בזה להרגיעו שאין הדבר כמו שמגזימים בחר"ל
ואין אנחנו נכונים לעשות דברים רבי ערך באופן דחוף
ע"י השפעה של סערת לבב. בכלל אצלנו הרוחות יותר
שקטות ואנחנו רואים שצריכים לתפלה בעיון שכלי. אבל

הרגשתנו שקטות ושלוות. מקוים אנחנו שיעבור המצב הנבון במהרה.

והגני חותם ברכה ושלום הדושה

אייש

קח.

שלובט"ס... ולכא"א שוי"ר

אחדשה"ט

• זה עתה הגיעני גלויתם. לדעתי, ע"פ דעת תורה נכון לתתם הרבנות הרשמית, ולהשקיט את כל הסערה, ולא יהי מזה שום הפסד, ובלא"ה הצנועים מושכים את ידיהם מהתודע לרשות, ולהיות מנצח גרוע מלהיות מנוצח.

קט.

• לשמחת לבב זכיתי לראות את הנוער אשר לבבו ער לתורה ולמצוותיה לקימה לעבדה ולשמרה בחדות עין אשרי עין ראתה אלה בימים האלו המוסיפים תקוה לישועות הנבאות לשיבת בנים לגבולם ומלאה הארץ דעת ד'. בגילי שמחה הנני חותם בברכה שיצליחו בכל פנותיהם

• בענין רבנות בעירה בחו"ל, שהיתה במחלוקת.

• רשימה בעת ביקור בקבוץ „חפץ חיים“ בכפר סבא.

קונץ אנרות

קכנ

ויזכו לראות בנחמת ציון כנפשם הטובה ונפש תחותם
בברכה

אי"ש

יום ב' תמוז ת"ש.

קי.

שלוכט"ס

• הגיעני תשובת מרן הגר"ע שליט"א שכל איש אשר
שאר רוח בו ישאר על מקומו ואל יחוש לזרם השוטף
ומברך את כל אחינו החברים היקרים שיחיו שיתעטפו בשאר
רוח זה עד ירחם המקום ב"ה עמו וימהר ישועתו.

הדוש"ת

אי"ש

קיא.

רב שלומים.

•• אחדשה"ט. הריני מוכרח לפנות אל כבודו הפעם, בדבר
הנוגע ללב ישורון, כידוע רב מכאיבנו לראות את רבת
העזובה בקרבנו, היתה לנו לשלל, בנות ישראל הצנועות

• בענין העברת קבוץ על אדמת קק"ל.

•• ע"ד גזירת גיוס בנות לשרות לאומי בא"י, וכן המכתבים הבאים.

האמונים עלי זיו הטהרה והקדושה, גם זולתנו חדרו למצפוננו, והבינו להעריך את רגש הדתי אשר בלב ההורים ובנותיהן יחד, והכירו שאין כאן המקום לשמש בכפיה נגד קשר של קיימא גוף הישראלי עם נפשו, ובימים האחרונים נתערער הדבר, ואנו שומעים איומים להתנפל עלינו ולהוציא הבנות מחיק אמותם באלמות ובאגרופים, ודמעת העשוקים כנחל, פן ח"ו יפגעו בבבת עינם בבנותיהן היקרות להוציאן לרעות בשדות אחרות ולעזוב שלחן אביהן בעודן באבן, הריני פונה את לבן הטהור לחגור שארית כח שלא ליתן שום אפשרות של כפיה על הצעירות נגד מצפון שלהן אשר הוא יקר להן ולהוריהם מן החיים עצמם, וזהו אצלם נטילת נשמה לגזול מהם את אופי הנעימות הטהרה והקדושה לראות במו עיניהן את ההוללות וקלות הראש מכל סביבותיהן, וזכות הרבים יעמוד להם להצליח בזה כנפש הכותב בשברון לב ומצפה לישועה, דוש"ת

אי"ש

יום ב' י"א מנ"א תש"ח זכרון מאיר.

קיב.

אחדשה"ט

בהיות שאי אפשר היה לי להשלים עם זה שאחרים קוראים אותו "מציאות" "עובדא" ואשר לרגלי שמירת

הבריאות — אני צריך לשקט רוח, הוכרחתי למשוך ידי מכל, וכאילו נעלם ממני כל המתרחש בסביבותנו, ולקיים חבי וגר, אך להנוכח מוכרח אני לדבר, תחת לחשות, וזה ע"א הבנות ביחס לכפיה, ידוע כי יש עדיין — למרות זרם השוטף — בנות צנועות תחת תרבות הורים שהן זרע קודש כוזהר הרקיע, האבות משעשעות שעשועי נועם מזיו הטהרה על הצפיעות אשר אין להן טעם וריח בחטא, הפגיעה בבנותיהן לכפיה בכל אופן שיהיה, הם לפי מצב הנוכחי, מגינת לב האבות והבנות יחד שאין דוגמתה מצד אחד ומסכנת באמת את כל אופי הטהור והקדוש של המחונכות היקרות אשר נשארו לנו לפליטה, רגשת נפשי מורה ובאה שהוא ענין של יהרג ואל יעבור, ואולי גם מנקודת הלכה כן, ולכן אני פונה לכי שיחי ולהחברים היקרים שיחיו אשר בידם לעשות בזה לקיים את ההסכם שלא לנגוע בהבנות הצנועות.

סידורם בקיבוץ דתי, אין נותן פתרון השאלה, אחרי שיש לנו אלה השמחים על אותן הדברים שהם לנו שוד ושבר, ואורבים על פתח חודו של מחט וכידוע.

הכותב בשברון לב ומחכה לישועה דוש"ת באהבה

אי"ש

יום ב' י"א מנ"א תש"ח זכרון מאיר

קיג.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר וברב כבוד.

על סמך תשועה ברוב יועץ רצוני להעתיק מחשבות לבי
בגזרת גיוס בנותנו לשרות לאומי. ידוע, כי בסוף גלותנו
גבר ההעלם ולמרות האמת כי כל הנעשה תחת השמש אינו
במקרה ח"ו רק הכל נעשה ע"פ השגחתו ית' אפי' נקיפת
אצבע קטנה, הדבר מכוסה ונסתר, ובני אדם שקועים בבירא
עמיקתא של כפירה ומינות, וכל מעשיהם מנקודה זו, ודשים
בעקביהם על מצוות היותר חמורות שבתורה בלי נקיפת
הלב ומוסר כליות.

במצב החמור הזה נמצא שארית סגולתנו הנאמנים לד'
ולתורתו לחקיו ומשפטיו, בלב דואג ובשברון רוח איך נרעה
את הגדיים ואיך נרביץ תורה, וידינו עסוקות בבנין חומות
ולהקים חייץ בין הצפיעים והצפיעות שלנו, לחוצות הפרועות
שאית הכחש וחמדת התועבות.

מה נורא הכאב, ומה אכזריה המכה, לאכוף על בנותנו
האמונות עלי צניעות המפוארה, לצאת חוץ למחיצותיהן,
להסתכל בחיי התענוגים ובחמדת בשרים, ליהנות מיופי
מרהיבי עין, להריח קטרת הזרה, לשמוע את הלעג וההתלוצצות
על הצניעות החביבה, על האמונה, ועל המצוה, כל עין תדמע
לשמע אוזן כל רוח נשברה.

אהה בגיל הצעירות אשר בטבען תעכסנה את הנותנים
עיניהם עליהן, אשר כארי אורב הן בעיני הצנועות, ישללו
את החפש מהצעירה עצמה מאביה ואמה, ויכבלו אותה
לעמוד בפני גבר רופא, להפגש עם בחורים חרדת נשמתה,
ולסולל מסלות דרכה ברוח זרים בכל שעל.

גורה היא קורעת כל לב!

עינינו לשמים לסבב את הסיבות שלא יגזרו עלינו כאלה
ויעזבו את מחשבתם הרעה הזאת, ואשרי מי שיזכה שיגולגל
זכות על ידו שנשוב למנוחה ונתבשר שהגזרה נתבטלה, ושלו
על ישראל.

הריני אסיר תודה מעומק הלב אם אמצא חן בעיני הדורג
שליט"א לשום לב לדברי ולהסכים עמי ולעשות בכחו
להצלתנו.

הדוש"ת

אי"ש

ל' אב תר"ל

קיד.

שלמא רבא ורפואה שלימה

• מאד הייתי חפץ לקבל פני מרן שליט"א בהיותם קרוב אלינו אך הבלגתי על רצוני בידעי שאין מן הנכון להדריך מנוחתם וכפי ששמעתי לא מצאו הרופאים טוב משתיקה והנני מאחל רפואה שלימה במהרה ויחליפו כח ואונים לתורה ולתעודה.

הדוש"ת באה"ר

אי"ש

יום ג' ב"ך סיון תרצ"ז בני ברק.

קטו.

רב שלומים

הגיעני המכתב הנכתב ל... תחי'. מאד נכספתי לדעת המצב, המכתב העגום מהול מאגלי נוחם, כי אמנם החלטתם השלילית של הרופאים אין בה ממש והתקוה עדנה חיה וקימה, ולזה אביע ברכתי להפקד בוש"ק במהרה כנפש המאחל את הטוב הזה וחותם ברכה

אי"ש

• כמדומה שהמכתב נועד למרן הגרא"ז מלצר זצ"ל.

קטז.

שלו

רצוני בזה להודיעם כי בנם היקר מר"ה... שיחי' נפסקה
עבודתו לחדשי מספר ולפי טבע בנם היקר ורעיתו נח
להם לסבול דחק ולבלי להעמיס על הוריהם את מפקד
פרנסתם, ובאשר קשה עלי הדבר שחיים בדחק ולחץ וגם
צאצאיהם הרכים נכדיהם יחיו סובלים מזה, ולכן הנני
מגלה אזניהם ובטח בשמחת לבם יוסיפו להם עד שישוב
בנם לעבודתו.

אחד מאוהבי בנם שיחי' — אשר נתראינו בחג הכניסה
בבריתו של א"א ע"ה של נכדם... נ"י.
אברהם ישעי' קרליץ
יום ד' ב' דר"ח אדר צ"ח בני-ברק.

קיז.

שלוכט"ס לידי"נ... שליט"א ולכא"א שלו' וישע
מכתבו הגיעני זה כבר. כרתה מלה במה לנחמך. אך
אין מעצור מבעל הנחמות לכוננך לטיבה עלי חלד, לשמח
נפשך העגומה, והנני מביע ברכתי בזה שתתכונן במכון
נאמן נעים וענוג ותכתב לחיים טובים, כנפש הדו"ש באהבה
אי"ש
הודיעני נא השבת כבר לעסקך ולמשלח ירך ?

בין אדם לחננו קלא

קית.

החזה"ש וכט"ס ונחמת נצח

תקפה עלי ההרגשה וכבד הדבר לפני לדבר דבר אליך.
מכתבך הגיעני קראתיו... ואפרשהו לפני. ואקח עמי בידי.
להעלות העולה על הגליון הזה. כי יראתי להתמהמה. כי לעשות
חפצך חפצתי, ועד אשר אשלח מכתבי השני — כפי המחשבה
והרצון אשר עם לבבי — אחשוב גם העלם קבלתי מכתבך
מאתך יום או יומים לאי נכון. כי הלא דבריך ושיחתך כוננו
לאזן שומעת. ובלתי שומע אין סגולת שיחה השפוכה הטבועה
בלב רגש לנוחם ולנחת לאהבה ולהשתעשע. מהרתי להגיד כי
דבריך המה דברים חיים. שמעתי, אף הכרתי, אמנם קולך
הוא נעימי מנוער, ומה אוסיף עוד והגליון נאסף באין
אמר ודברים אגיד ברכה ושלח.

אי"ש

יום ה' י"ב למב"י תר"ף.

קיט.

שלו' רב

כמובן הנני מתענין לדעת משלומך. אך עכשו רצוני
להטריחך בענין זולתך. ה... ג"י מפה חפץ להשיא בנותיו לבני

תורה, לא מפני סיבות צדדיות רק לבו מגעגע לחיים של
עומק הנפש ואור החסידות ורצונו שדורותיו תהיינה נאמנים
ליהדות וזה לו לענג. גם לבניו בקש בנות כשרות, ועכשו
עומד על הפרק ענין אחד, ובדעתו להיות בירושלים. ואבקש
להודקק, לו ולהשתתף בענינו. ואחתום שלו' הדו"ש
אי"ש

יום ב' מ"ד למב"י תש"א בני ברק.

קכ.

... יקירי, ראיתי מכתבך, אם כי הוא מלא אי נעימות,
היה מכתבך לשמחת לב אצלי, בדור יתום זה, ראיתיך בלב
טהור ממאס ברע ובוחר בטוב, יודע מה הוא טעם חיים,
ושואף לזה, רוחך אינו עצב (זו שלילה) רק מר (זו חיוב)
חזק ואמץ, הימים המרים יעברו וזכרון נצח ישמשו לך לכל
הימים, המצפה לישועתך ומשתתף בצערך מחכה לשלומך
החותם ברכה, דוש"ת באהבה רבה

אי"ש

קכא.

ש"ב מר... נ"י, שלו' וברכה

הנני להביע ברכתי לקראת החג הק' הבע"ל לחוג אותו
בשמחת לבב ובנחממת נצח ויזכה לנחם לשמח ולהרנין את
לב אמו הכבודה תחי' אשר כפי מכתבה אשר הגיעני, הנה

צִין אֶדֶס לַחֲנָרוֹ קלג

יחידה וגלמודה בעירה, ובניה נחם נפשה רחוק ממנה, והנה
בתקוה להתנחם בקיבוץ בניה בציון במהרה, ויִיר שחפק
רצונה וחפצה זה, והנני בבקשה לבשרני כאשר יעלו ציונה
להצלחת נצח. אתנו אין כל חדש. החיים קשים וטרודים
ולכן נתאחרו גם דברי אלה, אשר הכינתי לדבר זה כבר.
והנני כופל ברכה באהבה שארו הדורש
אברהם ישעי'

אור לארבעה עשר תרפ"ו ווילנא

קכב.

לפי אופי הפרטי שלי לא יכולתי להשתתף במסבת
המברכים אבל משתתף אני בברכתי ומאחל אני אחזלים
לבביים למז"ט ולחיים שמחים משמחים לבב הוריו וכל
אוהבים שלהם באמת כנפש מברכם וחותרם בברכה
אי"ש

כ"ג חשון תרצ"ו בני ברק.

קכג.

...חסר לך הרגש של השתתפות בצער וזולתך, והעצה
לזה ההשתדלות להיטיבו ולהצילו מצער, והמעשה פועלת
על הלב, וכן להתפלל על צרת זולתו אף שאין הדברים
יוצאים מן הלב, ואף אם המצטער המוני הדיוט ובזוי.

קלד

קונץ אנרות

קכד.

אחדשה"ט

הענין לפניו אחשוב לשטן ומכשול, ובהיות שהנך אחראי
בדבר תשתדל שיוגמר ענין אחר, וינצל מפח יוקשים. מאד
קשה עלי שתמכור מהספרים בהיות שבטלנו את המכירה
מפני שהנך קדם.

והנני מברכו בכוח"ט הדוש"ת

אי"ש

קכה.

שלר וכוח"ט

כבר כתבתי לך אתמול. והנני מוסיף כי אמנם האכסניא
ההיא היתה לפוקה ולמכשול, והנך צריך לעשות תשובה על
זה שנתגלגל על ירך. ועתה הוספת לתת משא ומתן בזה
להוסיף חטא. ומאד קשה עלי הדבר, ואם נזכה לרחמים
להחליץ מהצרה הזאת תמהר להודיעני אשר תנוח את דעתי
בזה. והנני מקוה לרחמי שמים.

הכופל ברכה דוש"ת

אי"ש

קכו.

יקירי וחביבי שליט"א

של' רב

חובת האדם בתור מדיני חברתי! אחרי שהענין כבר

צִין אֶדֶם לַחֲנָרוֹ קֹלָה

נכנס למדור של הדיעבד המוחלט, גם עלינו להכנס ביחוסים המתאימים ליקרא דברייתא ולהבליג על כל ההערות הרגשיים של העבר, ולשמש בכח המשכח בכל מלא, יקרא דברייתא נוגע בין... ובין... כמובן.

ובכמו אלה שנינו בהדי כבשי ד... למה לך.

הדושה

איש

קכז.

אחדשה"ט

מכתבך הגיעני. אף כי ידוע לי גדול הצורך שלך אשר דברים העומדים ברומו של עולם, ודברים הנוגעים לעשות שלך כו', ודברים הנוגעים בגוף ונפש תלוי בהשגתך דירה, ואשר כנראה לפי דיני הקדימה הנך קודם לאחרים. כי רחוק שיזדמן מצב מסובך כל כך בעומק הנפש. ומצד חובת ההצלה המוטל על כל אדם הי' ראוי לעשות בזה. אך מובטחני שיסודר הדבר בלי צאתי מגדרי, והנני מברך למצוא מנוחה ושלוה מבית ומחוץ כנפשך הטובה ונפש דושה באהבה רבה

איש

יום ד' י"ג כסלו תש"ה בני ברק.

קכח.

אחרי חכיון היותר קשה וארוך באה ההודמנות שנדעתי
ממקומך והכתבת שלך, ואשר לגודל המית כח האהבה
שבאדם למזכרת העבר המשעשע ומרנין לב מהול ברגשות
שעדיך קצרה הלשון ליתן להם שם אני מקצר ומחכה
במוקדם האפשרי.

אי"ש בריהך מנוער

קכט.

אחרי דרישת שלומו הטוב באהבה

שלחתי ע"י ה"ר... שיחי' את אשר עלה בידי בעיוני
בזכרון דברים הידוע, אשר שלח כבודו שיחי' אלי ע"י...
ואין רצוני לפרסם הדברים, כי אין דרכי להכנס בין היריבים
בכלל ובפרט בענין הכעוס והמסורך. אך אם יש ביד כבודו
להשקיט את לב הסוער של ידידו ולהטות את לבו להפסיק
את כל השערורי', אז יש לכבודו שיחי' רשות להשתמש
בגליון שלי כל האמור בו שלא מצאתי הדבר בצעקתו. ולא
יפורסם הצהרה שלי רק אליו לבדו.

אכפול שלו' הרו"ש באהבה

אי"ש

יום א' ל"ה למב"י זכרון מאיר תש"י

קל.

אחדשה"ט

דבריו הגיעו לעומק לבי, ואם אמנם צדקת בדבריו, בכל זאת הפרות על המדה לקבוע שאינני משיב באופן חיובי, וכתגמול על פשע, ואמנם נזכרתי מה שיש לומר בקרא מה עשה לך העם הזה כי הבאת וגו' וכי חיו עולה על הדעת שאהרן עשה בכונה להנכם בישראל, ואין כאן שאלה רק מה עשה, אלא כך אמר משה, אוי, שנעשה מעשה הראוי לשאלת מה עשה וגו' וכן יש לפרש דבריו, ואפשר שכן הוא. אבל האמת שהנך חקוק בלבי תמיד והריני שמח בתורתך תמיד, אבל לרגלי העצלות [בלשון נקיה] גם לקיחת נייד, ולקיחת מעטפה נחשב לי לעבודה, ואח"כ צריך לבקש שליח למסור להדואר, ובין כך וכך, הנני מסור לדברים הרבה, ולעתים הריני נזכר, אבל אין השעה מוכשרת, וכן אני נמנע להשיב דברים נחוצים ולפעמים הוא כפגיעה בכבוד חכמים, והדבר קשה עלי, אבל אין דנין אפשר משאי אפשר, זהו בכלל, אבל בד"ת בפרט, הלא ידעת כי הורגלתי בעיון ובעמלה של תורה וכל שבלבי שעדיין לא יצאתי ידי חובתי, אי אפשר לי לחקוק בספר מלים.

מאד הי' רצוני להאריך עוד, כי אחרי עומק הרגש השפוף בין השטין של מכתבך, אני נרגש בי טרם הספקתי להשקיט רוחך, ולהניח דעתך היקרה, אבל יחד עם גלוי לב

זה, שהנני מכיר את חובתי אליך אחשוב להוסיף מרמא
לרוחך הנדכאה. ואחתום מכתבי זה בברכת שלו' וברכת הדושה
ודבוק באהבתך

אי"ש

קלא.

רב שלומים ומז"ט

אשמח להביע ברכתי ליום החג כלולת בנם היקר
שליט"א למז"ט ולהצלחת נצח בדברים התלויים בזכותא
ובדברים התלויים במזלא. ירוו רב נחת ומשנה ששון סלה
לשמחת לבם ולב כל אוהבים השמחים בשמחתם.

כנפשם ונפש החותם ברכה באהבה הדושה

אי"ש

יום ד' כ"ד אדר תש"ח בני ברק.

קלב.

שלוכט"ס לידי"נ... ג"י

אחד"ש באה"ר. מאד כלתה נפשי לדברייך יקירי אשר
מנעת ממני. אחת היא אם אשמים אנחנו בדבר, אם לא.
אך כבר עלי הדבר מאד. השתדל נא יקירי להשיב חליפת
דברנו. בשל משך ימי הקיץ העבר היה למודי מעט מאד
מפני כבד עבודת העיון כידוע. ויהא רעוא שיהיו הימים

צִין לַדָּם לַחֲנָרוֹ קֶלֶט

הִבְעֵל טוֹבִים וּמִתּוֹקְנִים לַלְמוּד וּלְלַמֵּד כִּי בֵּאִין שְׁטֵן וְאִין
מִפְרִיעַ אֶךְ שְׁלוֹהַּ וְאַמֶּץ יִהְיֶה לָנוּ.
ב' כ"ה אלול ה'תרס"ח

קֶלֶג.

יְדִי'נִי הָרַב... שְׁלִיט"א
שְׁלוֹי לְמַר וּלְתוֹרָתוֹ וּלְכַא"א שְׁלוֹי וּבִרְכָּה
מִכְתָּבוֹ הַגִּיעֵנִי, גַּם אֲנִי שִׁלַּחְתִּי אֵלָיו מִכְתָּב, וְלֹא יָדַעְתִּי.
אִם מִכְתָּבוֹ הוּא כְּתוּבָה עַל מִכְתָּבִי, וְאִם הִגִּיעָהּ מִכְתָּבִי,
מֵאֵד הַנְּנִי שִׁמַּח עַל דְּבָרָיו, אִם טְרִדוֹתִי (כּוֹנְנִי לְטְרִדוֹת
רְאוּיֹת לְאָדָם וּלְחֻבָּתוֹ וּתְעוּדוֹתָיו בְּעוֹלָמוֹ) לֹא יִתְנַנֵּי לְהַחֲלִיף
מִכְתָּבִים לְעֵתִים תְּכּוּסוֹת עִם אֱלֹהֵי הַקְּרֹבִים לְלִבִּי, וְלִכֵּן
נִתְאַחֲרָה תְּשׁוּבָתִי זֹאת, וּבִיחּוּד חֲסַצְתִּי לְעִיִּין בְּדְבָרֵי תוֹרָה
אֲשֶׁר בְּמִכְתָּבוֹ וְלֹא עֵינִנִּי בְּכֹלֶם עַד הַיּוֹם. אֲשֶׁר רָאִיתִי מַעַט.
אִם לֹא נִכְנַסְתִּי בְּעֵנִין כְּרָאוּי, וּמִ"מ רִשְׁמַתִּי אֲשֶׁר בְּרַעְתִּי
לְמַעַן עֲשֶׂה רְצוֹנוֹ.

וְאַחֲתוֹם שְׁלוֹי הַדּוּשִׁית מַחֲכָה לְדְבָרָיו
אִי"ש

יּוֹם ה' עֶרְבֵית אֲדָר תְּרַס"ג וְוִילְנָא.

קֶלֶד.

... וּבְאוּפֵן זֶה כְּמוֹכֵן שִׁישׁ בּוֹה מְשׁוּם גְּרֵמָא שֶׁל הַבָּאָה
יִשִּׁישׁ בְּצוּרָה וּמִצּוּקָה... וְאִין לַעֲשׂוֹת דְּבַר הַסּוֹגֵעַ בְּנֶפֶשׁ מְדוּכָא...

קלה.

שלוכט"ס

אחדשה"ט

מאד שמחתי במכתבו עם חידושיך היקרים, אך טרם
עלתה בידי להעריך דברים להשתעשע בהם, אחשוב כי
למחצה הרויתיך בעיוני בדבריך ושמעתי, אך לחוות דברים
צליע ולא הספקתי, אך קשה עלי לעבור בשתיקה וזאת
יכריחני לדבר דברים בלי עיון אף שאין דרכי בכך...

הדוש"ת

אי"ש

קלו.

כבוד ידי"נ ... שליט"א

שלו' וברכה וישע רב עד העולם.

אחדשה"ט וש"ת

אתנו ב"ה חו"ש. הכל על אופן הרצוי מאד ת"ל.
הננו מחכים למכתבם. כן רצינו שישב ירח ימים במעון קיץ
במקום אשר יבחר, כי כפי ששמעתי הדבר נחון, וכשאני
לעצמי הנני חושב את ההשתדלות הסבעות במה שנוגע
לבריאות למצוה וחובה וכאחת החובות להשלמת צורת
האדם, אשר הטביע היוצר ב"ה במטבע עולמו, ומצינו
מאמורים שהלכו אצל רופאים מאוה"ע ומינים להרפא.

בין אדם לחנור

והרבה מן הצמחים ובע"ח ומוצקים שנבראו לצורך רפואה וגם נבראו שערי חכמה שניתן לכל, לחשוב ולהתבונן ולדעת, אם כי יש דרך בדרכי ד' ית' לדלג על חטבע וכשיכ על רב השתדלות בה, מ"מ צריך לפלס מאד כי שתי חנניות מקו האמת המדויק אינן ישרות, אם לבטוח יותר ממדרגת הבטחון שהגעתי אליו באמת, ואם לתאמין בהשתדלות יותר מדאי, כ"ז כתבתי לעצמי, אך בטח יש לו לכתר"ה חלכה קבועה, ולא לי להגיד דבר בזה, אך לא נמנעתי מלהעיר, והנני חותם בברכה ובאהבה הדבוק באהבתם דושי"ת

איש

אור ליום ה' ד' מנ"א תרפ"ו

קלו.

אחדשה"ט

דבר"ך הגיעני. אחשוב שכבר שבת לרוחך הטהור. הדקדוק על אמצעי הבריאות היא עבודה אהובה לפניו ית'. ואשרי האדם שנצל מזרמת ההבל ואשר שם ד' ית' מבטחו. אני רואה אותך מאושר בארץ ואתה שוכח זה ומתעצב למלא עצת היצה"ר. היה שמח וטוב לב, חגור כח והוסיף אונים כברכת אוהבך מחכה לדבר"ך הטובים.

החותם בברכה דושי"ת

איש

ב' ח' תמוז תשי"ג

קלח.

שלוי ורפואה שלמה מ"ה

מן החובה על האדם להשתדל ברפואת עצמו כמו שהוא
חייב להשתדל ברפואת חברו ולכן תשתדל נא להתגבר על
רצונות הטבעיות ולמלא אחר פקודת הרופאים במה שמוצאים
לצורך הרפואה, וזו מצוה גדולה של ביקור חולים והנני
חותם בברכה לרפוי"ש מ"ה במהרה.

אי"ש

הדו"ש

קלט.

אחדשה"ט באה"ר

לא השבתיך עד כה, מפני חסרון הבריאות, ורב הטרדא.
כמדומה ששאלת בענין רפואה אי מותר, וכללא הוא דאין
לך דבר שעומד בפני פקו"נ.

קמ.

צריכים לעשות ע"פ הרופאים היותר מומחים. והריני
מאחל לה רפואה שלימה בתוך שחע"י.

קמא.

...בענין נסיעת יולדת בשבת הדבר בהיפוך, מזרז אני
שיסעו עמה.

ואחתום ברכה ושלוי היה נא מצליח דרכך ועשה חיל
כנפשך ונפש הדוש"ת

אי"ש

בין אדם לחננו קמ

קמב.

אחדשה"ט

מכתבך הגיעני זה ימים מספר, מרב הטרדא נתאחרת
תשובתי, אין דבר מיוחד מה להוסיף על דבריך במכתבך,
הריני מאחל לך רפויש במהרה, וכבר תרגלת להושע חח
לך עידוד לבטוח בתקוה טובה, להחלמה ולחליפת כח, אכפול
שלום וברכה לרפויש כנפשך ונפש דושת

אי"ש

קמג.

שלו

אחדשה"ט

מכתבך הגיעני במועדו, הכינותי לבקרך בביתך, אבל
לא עלתה עדין בידי, ומרב הטרדות מצוי' השכחה אף
בדברים חשובים ביותר, ובכל זאת התקוה כי אתראה עמך
בביתך, ואינך צריך לחגור כח הקשה לך לבוא הנה, ואחתום
שלום הדושת

אי"ש

קמד.

• אם אפשר להזהר מבשר אפשר להחמיר, אולם אם ע"פ הרופאים נחוץ אין להחמיר גם בזה. המרק יותר קל מהבשר עצמו. בחלב ומאכלי אין להחמיר כלל.

קמה.

בין אדם לחברו

להרב המפורסם ר'... שליט"א יש בת גיסו, אפשר שהיא הוגנת בשביל הר'... שיחי' בישיבת... ההצעה תהי' מן הצד אבל אפשר להגיד לבעל האבדה, כי המבקש אבדתו ידוע לי, הוא מלא בתורה וי"ש ומדות טובות באופן מצוין.

קמו.

שלוכט"ס

אחדשה"ט. לא כתבתי זה זמן כביר, אולי מפני הטרדות. רצויות ובלתי רצויות, בכלל אין חדשות. ...למודו של... שיחי' היה בימים הראשונים יותר טוב, מעט בטבע, וכמו שאמרו שלשה צריכים חיזוק ואחד מהם תורה, ואולי גרם גם אי האפשרות שלי ללמוד עמהם לרגלי השיעול אשר סבלתי שבועות מספר, ועתה ב"ה הולך ורפא.

• לחולה בכית חולים.

צ'ין אדם לחנרו קמה

נכון לזרזו במכתב ויהי' להועיל. הפעוטות לומדים בע"ה
בטוב ומחדשים חידושים.

קמז.

ידי"ג... שליט"א

...כן חפץ אנכי לדעת מאשר אתם בימי התסיסה
והמשבר, ואם עולה בידם לשקוד בתורה, יתרון שיש לאדם
תחת השמש. מאד חפצתי לבוא בד"ת אך כבד עלי לפי שעה
ולדחות אין הדבר כדאי, ואחשוב לצאת ידי חובתי בספר
אשר אשלחו בל"ג בימים אלו היוצא עתה מדפוס.
ואחתום בברכה, יחוגו את חג הבע"ל בשמחה ומשנה
נחת ויתרון הכשר כנפשם ונפש הדוש"ת.

אי"ש

קמח.

שלו' ורב ישע

יקרתו הגיענו, כשאנו לעצמנו הננו בהחלט תחת טמטום
השכחה, וכוזכירת הנשכחות היתה לנו רוגז העצבים של
אחינו הרחוקים יחיו, ובמקומנו זרם החיים שב למסלולו
הרגיל, אך אי אפשר לדון עם הרגש, ומה שיש לדון, אם
גם ההעברה דרך... בכלל הקפידא, ואם אין יש לסדר
הדבר ב... או ב... ובהיותי מן אוהבי הזריזות הנני

קונץ אנרות

קמו

מצדד לצד הזריזות למען לא נצטרך לחכות על הזדמנות
... והנני חותם ברכה וכוח"ט לשנה הבע"ל הדושה
באהבה

אי"ש

יום ב' כ"ב אלול ת"ש בני ברק.

קמט.

ע"א הידוע, אפשר לכונן צעדי קירוב, בהיותו עוד
צעיר ועדיין שנות החינוך ועליה בתורה לפניו חפשי מכל
עול דרך ארץ כבן על שלחן אביו, רצון המשפחה הנמצאת
סה כבאי כח הוריו שיחי', שיהי' קרן מיוחד להזוג שיאכלו
הפירות לפרנסתם, ורצוני לדעת עד כמה שאפשר למלא
מבוקשם בזה, ואולי לשוחח בזה פא"פ עדיפא ממשא-ומתן
בכתובים.

הדו"ש

אי"ש

קנ.

בע"ה כ"ה אלול התרס"ה

מר... נ"י שוכט"ס וכוח"ט בקרב כל ישראל.

אחדשה"ט

...אתי אין כל חדש ואף גם זאת אין לך לחשוב את המצב

ההוה, כמצב אשר חזו עיניך כי הלא אז היית גם אתה עמנו. ובצאתך את העיר הלא חלצת את אבניך ממנה, ואת העיר הזאת אשר הננו בה כיום לא ידעת. גם הדברים אשר אליהם תערוג הנפש אשר — לפי דברי מכתבך — תחשוב כי הנחתם בביה"מ על מקומם בשלום, לא כן הוא. כי אם אמנם אחד ואחד — שנים, אך אין אחד מגיע לערך חצי שנים, כי מעלת השנים לא תחצה, כי איננה מורכבת אך עצמית. ולכן אל יפלא בעיניך אם אגיד לך כי מיום עברך כמעט שאין בידי דבר להביא לפניך. הודיעני את הנולדים אליך אשר רמות עליהם במכתבך העבר. ולמצער יהי' החיבור ע"י העט כמעשה מחט. והגני ידיך דושת ומברכך בכוח"ט כנפשך ונפש ידיך המצפה לשיבת ציון במהרה

אברהם ישעי'

קנא.

שלובט"ס

אחדשה"ט

נא להודיעני משלומי. זה לא כבר שלחתי גלויה בטח הגיעה, אך מפני שלפי אופי מצבך הימים ארוכים ויום לשנה יחשב, לכן הנני נתאו לדברייך לעתים יותר תכופות.

אם כי אנכי מצדי לא אוכל להבטיח למהר תשובתי ממני
טרדות מטרדות שונות.

והנני חותם בברכה הדוֹשֶׁת

אי"ש

במכתבי הקודם בקשתי מאת ידידך ה... שיחי' להשביעני
בדבריו ע"א שלומו ולא נענית עדנה.
...באה"ר הנני אי"ש וי"ר לידי"נ "בלתי מכיר" לפי נוסח
העולם אך איננו אמת כי עיקר ההכרה הוא הכרת הנפש —
מר... נ"י.

קנב.

רב שלומים

...הדעת נוטה להתחשב בהוה בדבר הנוגע ללימוד
התורה, ולא נכון להרהר על העתידות ולהפריע מנוחת הנפש
המפסיד את לימוד התורה. הדוֹשֶׁת וחותם ברכה להצלחת
בתורה ובדברים שהתורה נקנית בהם.

אי"ש

n / J / e

קנג.

שלו' ורב ישע וכוח"ט

...מאד יחמץ לבי על העלימי עד עתה ואין זה מן הנכון.

אך כבר אמר החכם ההכרח לא יגונה ויש בזה מכריח כמוס אשר אי אפשר לפורטו, ואני עלול להכשל במה שאמר החכם מגודל הזהירות שלא להזהר הרבה, אבל מוטב להכשל בזה מלפרוש לגמרי מהזהירות.

...בהזדמנות זו רצוני להגיד לכת"ר כי כמעט כל מה שאני

עושה אני אנוס ע"ם הדיבור. בהיותי שבור ורצוף כל הימים ולא זכיתי לשום ענג מתענוגי החיים נוסף לכאבי הגוף ושבירתו כל הימים, הענג היחידי הוא לי לעשות רצון קוני ואין לי צער יותר גמור מכשלון בעת, רבותי למדוני כי בכל תנועה צריך להתיעץ עם חלקי השו"ע, ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מן ההלכות הנוגעות לתנועות הנידון, ואין לי בעולמי אלא זאת, לזאת יש לי הצדקה לדרוש מזולתי לחדור מעט לאופי שלי ולדון לכף זכות, וכש"כ שאין מקום להקפדה. גמול איני דורש, ואת השלוח אני אוהב, קש נדף של קטטות יכבד עלי כקורת בית הבד.

בחתמי דברי אברכם בכוח"ט בסשצ"ג לחיים טובים בריאים ושמחים להרחיב גבולי הישיבה בתלמידים וזנוגים

שוקדים בתורה ודבוקים במצוותיה כנפשו הטהורה ונפש
הדבוק באהבתו דו"ש ואשרו כל הימים

אי"ש

קנד.

שלו' ורב ישע

אחדשה"ט וש"ת

רצוני יקירי הפעם לתבוע ממך, כי לא נהגת כמדת
אורח טוב... והצגתני בפני רבים כמטרה לחץ, וכאילו אני
שמתי לי לכיוון להטל דופי ח"ו במוסר יסוד נפש הישראלי,
והכרוכות בזה חרחור ריב קטטות ושנאת חנם וכידוע.
נפתעתי מאד, כי דברי חידודים לגודל חביבותי דמר שיחי'
נהפכו לרועץ, וכמובן שאילו נפגשתי עם י"י' היו דברי
כדברייך. ואני נמצאתי הרבה עם הסבא ז"ל מסלבדקא ועם
הסבא ז"ל ממיר ועם גדולי תלמידיהון שיחיו וגם עם גדולי
הנורדקאים ותמיד היתה שרוי' בינינו אהבה בלי מצרים
והיו מסורים אלי בכל לב, ומעולם לא נמנעתי להזכיר
בקורת בחריפות והם התענגו על זה [כי מטבע החכמים
להתענג על מיתיבי יותר מתניא נמי הכי כמו שאמר ר"י
בב"מ] וגם אני מתענג עליהם, ובפרט על הישיבות הצמודות
בתורה ויראה ולא יפרדו. ועתה יקירי עשית מה שלא
יעשה. ואבקשך לעשות תשובת המשקל, ולא לעשות מעשה.

שונות

קנ

כי הדיבור בזה יוסיף כלימה, רק לבלי להוסיף, וחק בטבע
שזה שאינו מעדיף הוא מתמעט. ועתה יקירי, אל יחר עליך
רוחך ואין לי עליך חלילה שום קפידא, כי ידעתי את
טוהר לבך ואצילת רוחך ואין דברי רק בשביל לצאת ידי
חובת הרחק מן... ומן... ואחתום ברכה הדושה באהבה
חשון תרצ"ט. אי"ש

קנה.

אחד"ש

דברייך הגיעני. שמחתני מאד לראות אותך מעמיק בתורה.
כה תוסיף לשום מגמתך לשקידת התורה ותשתדל בכל יום
לעלות למעלה למעלה ברב מרץ להכניס דברי תורה בלבך
ונפשך כי זה כל האדם. בנוגע למשיכ אפרש הדברים, ואלי
נכון שתבוא לדבר על פה...

אי"ש

קנו.

שלוכט"ס לאמי תחי' ולכא"א שלי' רב
אחדשה"ט

הגיעני מכתביהם בחוה"מ והגני ממהר להשיב זה עתה
אחר הבדלה, אם כי העיקר הוא החד"ת שכ'... אך לשעה
הזאת אי אפשר לי העיון ושמעתא בעי צלותא, ולואת ההכרח
להזדקק להטפלים. ע"ד דרישת... אין כאן התרשלות, ואי
אפשר לעשות השתדלות בזה, וכבר אמרו מה יעשה אדם

ויתעשר ומסקינן יבקש... ומקוים אנחנו שבקרוב הימים יחלו
לענות על הבקשות.

קנז.

שלוכט"ס, אחדשה"ט
אברכם בשמחת החג הק' הבע"ל וביתרון הכשר כנפשכם
ונפש בו"א דוש"ת

אי"ש

ליל בדיקת חמץ תרצ"ה בני ברק.
ע"ד... לא עשינו עדיין מאומה, כי כידוע הוכבד הדבר,
ואם כי השתדלות היתה מועילה אבל עדיין לא מצאנו הדרך
הנכונה, בהיות שאין אנו מסוגלים לטפל ברבוי השתדלות.

קנח.

שלוכט"ס לאמי תחי' ולכא"א שלו' וי"ך
הזכרתי במכתב שני על דבר... ולא מצאתי לנכון להרבות
עליו בבקשות, וסמכתי למה שהיה מרגלא בפומיה דהחפץ
חיים זללה"ה דמבן אדם אין מרבין לבקש.

קנט.

מכתב הגאון... שליט"א הגיעני, ואמנם יקר הענין כמו
שהאריך במכתבו, אבל לא הסכנתי לכנס לרשות אחרים שלא

שונות

קה

ברשות וחולשת מזגי ואנינות הדעת התמידית אינן ראויות לעזות, וגם לא יצליחו מאומה בחשנות דרכם.

קס.

מצבי לא נתבסס עדיין, אך על הרוב אין לי עסק בזה.
הספרים לא שלחתי כי אין רצוני בדרך זו ולא זו
הדרך שיבור לו האדם כו', רצוני בקונים תורנים או בתי
מדרש אבל לא לבוא לגדיבים בעקיפין.
(מתוך מכתבים).

קסא.

שלו'

זה עתה הגיעני שלשה מכתביו. מסופקני אם אזכור
להשיב על הכל... ע"ד פרנסה שלי בנסים תדירים, ושל...
ע"י הנסים של הישיבה אשר זה עתה מצבם דחוק — ר"ל
של הישיבה — הבנין של הישיבה הולך וגבנת, אבל חסר
הרבה והמלאכה בכבדות.

קסב.

...סבלתי במיחוש מעים כב' ירחים, אך כאשר בקרתי
רופא מומחה בתל אביב, הנני מקוה כי כבר יצאתי ידי

חובתי ע"י רופא פלוני וסם פלוני, ואקוה לרפואה שלימה.

אי"ש

הדוש"ת

הנני מתרפא בס"ד, אבל עדיין הנני בזהירות באכילה
ובתנועה ובעיון.

...בריאותי בחסדיו ית' על דרך הרגיל.

(מתוך מכתבים).

קסג.

החיה"ש וכט"ס וכוח"ט לידי"נ יא"מ הר"ר ... שליט"א
ולכא"א שו"ב.

אחדשה"ט. מכתבו הראשון גם האחרון הגיעני, ולא השבתי
עד כה, גם את ס' קינה"מ עוד לא שלחתי, מפני שאין לי
עוזר קבוע למלאכתי, ועלי כבוד לעשות בעצמי המלאכות
הדורשות הכניסה בין יושבי קרנית ושיקים של אלה שלעצמם
תיקנוהו, ולכן מתנהל הדבר בעצלותים, ובטח יסלח לי על
איחור דברי.

בקיץ זה סבלתי מחולשת העצבים והפסקתי למודי, וגם
עתה עוד לא שבתי לבריאות ראוי, יזכירני נא בתפלתו בעד
חיווק לבבי וכחיתי לתורתו ולעבודתו ית', ולכן אקצר ואו"ש
וברכה יכו"ח לחיים טובים בסש"ג כנפשו הטהורה ונפש
אוהבו דוש"ת

אברהם ישעי'

קסד.

שלוכט"ס

מכתבך הגיעני זה זמן ולא הכינתי להשיב עד עתה. על הידוע... אם ההצעה תמלא את האפשרות להמשיך הלימוד יש לקרב, התנאי העיקרי שבזה הוא טהרת הלב ואהבת תורה של "הזכה עוזרתו" ומדותיה הנחות והטובות. זהו המצב של המשכת הלימוד, אך בכל זאת צריכים להזהר מעניות ולברוח ממנה מפני שהיא מעברת האדם כו', אך אין בחינת העניות בחסרון עושר רק בחסרון הכרחיות, ואמנם ההכרחיות יערכו כפי גבורת האדם בגופו וכחותיו הנפשיות.

הדוש"ת

איש

קסה.

שלוכט"ס

זה עתה הגיעני מכתבך, והנני כותב על אחר כי אם אדחה מעט ידחה הרבה, בדברי הת' יבמות לא נפניתי וגם ספק הדבר אם אזכור, ע"ד קנית שטרות אם המוכר אינו מקבל אחריות הפרעון של הלזה, אין חשש. אינני מבין על בוריו כונתך דביוקר היית משיג איש מתאים, כי לכאורה אין זה מקח הנערך בכסף ובשקל כסף, אלא העיקר הוא

קונץ אנרות

קימ

מתנה טובה, מבעל הגמולות, ולהאדם רק הבקשה הטובה,
ובכלל אין לשונך מובן לי... הלא הוא ענין הכרחי ותוה,
ומה פתרונו עתה, ואחתום בברכה ובטוב אמת.

הדוש"ת

אברהם ישעי'

קסו.

שלוכט"ס

ה'... כתב לאמו ותשובתה שאינה מסכמת ליתן הצעיר
לפני הבכור. ואולי יש להסביר לה שאין זה נכון.
ואחתום שלו' הדוש"ת

אי"ש

קסז.

שלומכון ישגא

אחדשה"ט וש"ת

אינו מובן לי היטב הדיקנות יתירה בדברים שהרחיקום
רבותינו ז"ל כמבואר ברמ"א אה"ע סי' ב' וסיים הרמ"א
שכל מה שיתנו יקח בעין יפה ר"ל בין רב למעט ואז
יצליח, והצלחה שמבטיח הרמ"א ודאי עדיף מהשתדלות.

שונות

קט

ובהיותי מורגל תחת השפעת דברי הרמ"א ז"ל לעצמי ולאחרים
כבד עלי להבין דעת הדרי"ג שליט"א בזה.
והנני חותם ברכה הדושה באה"ר
אי"ש

קסח.

שלו' ורב' ישע
בקשתי לגמור את ענין... ושכרו כפול מן השמים.
ידע כבודו כי דבר זה מצוה יותר מן הצדקה. אחת
בצער ממאה שלא בצער. מובטחני שיודרו למצוה זו.
ואחתום שלר' דו"ש
אי"ש

קסט.

אחדשה"ט באהבה.
יקרתם הגיעני. יותר נכון ליתן למקוה טהרה להצלת
בנות ישראל ובני ישראל מאיסור כרת. אפשר למסור להרב
... שליט"א כי ידיו אמונות לבנין מקואות בארצנו הקדושה.
והוא מוסרם לר' ... שליט"א פה. אשר שוקד על מצוה זו
ועושה חיל. אשר כבר הוקמו על ידו מקואות רבות ואשרי
חלקו של זה המסייע אתו. ושכרו כפול מן השמים.
החותם ברכה דו"ש
אי"ש זכרון מאיר

קע.

תנן פ"ח דמקואות ארץ ישראל טהורה ומקואותיה טהורות
ובעונותינו הננו מתלבטים מאד בעניני המקואות אשר נקודות
הישוב למאות חסרים מקוה טהרה. אמוני ישראל מועטים
המה בקרב התושבים ואין ידם משגת להקים מקוה טהרה
מבלי תמיכה כספית מבחוץ. ואם אמנם הצבור החרדי הארצי
ישראלי משתתף בזה כידו הטובה אבל אין הקומץ משביע.
והננו מרהיבים עוז בנפשנו לפנות אל היחידים אנשי הסגולה
והתפארת המכירים את רוממות קדושת ישראל ואת הוד זיו
טהרת האם בישראל, לזכותם במצוה הרבה הלזו ולבקשם
לתת לנו יד עזרה כספית. אם לאסוף ממכיריהם כל אחד
כפי נדבת לבו או לסדר מגבית בבית הכנסת שלהם או בשאר
אופן כאשר ימצאו לנכון לפניהם.

והננו חותמים ברכה באהבה וכבוד דו"ש

אי"ש

קעא.

שלו

לפלא בעיני שלא הגיעני שום ידיעה מ... שליט"א
אחרי שנדברנו ע"ד נחיצות הזריות בפדיון שבויים.
נא להודיעני תיכף מה פעל בזה בירושלים. הדו"ש

אי"ש

קעב.

כלו חצי ואולו	• אהה תלאה מצאתני
ומאומה לא פעלו	לא פללתי קראתני
הוי בן אדם	מאה אבן יריתי
הטה ראש קדם	אמנם המטרה החטאתי
ישוב עולתם חיקם	יצאתי ביתי לעשוק
ואני שב ריקם	לפצוע ירך ושוק
הוי בני אדם אכזרים	בתרמילי אבני בלע
עלי עוד יצחקו נערים	לתמימי דרך לקלע
עלי מר כשלוני ילעגו	לבי בטוח ושמח
ליום צבאי יאנחו ידאגו	שבתי פג ונמח

קעג.

לפלא בעיני ההתעצמות לנסוע ירושלימה חנם, ואם יש נטיות הלב דוקנית, נכון שתסעי... ותדברי בעצמך בפרוטרוט, כשאני לעצמי הנני מרגיש חובת השלילה בשאלת הנסיעה בשתים. אחת שאין להרגיל את העצבים בעשיית רצונם, והשנית מפני טרדת הדרך ובשעה זו אי אפשר להיות נקי מטרדת המחשבה בבחינת הולכי דרכים, אך נוסף לזה יש נמנעים מלנסוע אלא לצורך חשוב.

• רשימה בענין מחלוקת אחת, בצורת שיר.

קעד.

תאבתי נפש	• החיים רבת הגוונים
שנאתי ששוני	בן אדם כונן כוונים
בחרתי ביגוני	הששון והיגון מתאבקים
אהבתיו בתענוגים	מתים בזרועותיהם מתחבקים
השתעשעתי ביגונים	ריעים מנוער גם שניהם
וכרגע נתהפכתי לאויב למו	למרות רב ההתחרות ביניהם
גרשתי היגונות מאסתי במו	אהבתי אתהם גם יחד
היו לי למורת רוח	טבעתי מצולה אחוזי פחד
להשמידו חרתי על לוח	לא ידעתי נפשי
הפרתי בריתי אתו נצח	עכרוני רב רפשי
דחפתיו הלאה בעזות מצח	בקשתי חפש

קעה.

...מצב הארץ נפרו מרחוק כידוע ואינו גרוע מהגלות
 בחור'ל חלילה ומצות א"י הוכרעה ע"י הרמב"ם והרמב"ן וש"פ
 וידוע עד כמה שאף ה"חפץ חיים" זללה"ה לעלות.

קעו.

שלו' רב ולכא"א שלו' חיים טובים ונעימים עד העולם
 ...התיור בארצנו כשהוא לעצמו איננו משום חשש איבוד
 ממנו. ואצ"ל באופן שהוא קמן שאיננו בני חורין לדחותו
 וכאשר יפרטנו בננו שיחי' לפרטיו בבואו על אתר.
 ואחתום שלו' וברכה באהבה הדושה
 אי"ש

מש"ק כ"ד טבת תרצ"ו בני ברק.

קעו.

* אמרו לי כי כתבה בשמי כי הענין עם ... נכון אף לשם
 ואין הדבר כן כי אינני מסכים למסור נפש מישראל למדינה
 ההיא. כי ארץ פולין אשר הישיבות קבועות בה והחסיד
 החפץ חיים שליט"א שוכן בה ושאר גדולי התורה והיראה
 דינה כא"י ושאר מדינות כחוץ לארץ. וכבר הפליגו ביציאה
 מארץ לחו"ל. אך לפה אולי נכון הדבר ואני מכירו בהיותו
 בן י"ג שנה והיה בקי בתלמוד בבי ומה משפטו בבגרותו אי
 אפשר לדעת. אך לפי המשוער הוא ענין נכון.

---

* בענין שידוך, שהמוזכר היה באמריקה.

קעח.

שלוכט'ס וכוח"ט.

מכתבך הגיעני, ומאפס מערכי לב בדברים רצינים אניע
ברכתי לשנת חיים טובים ואמתים ויזכה לקיים התורה בשלוח
וגחת כנפשך ונפש דוש"ת

אי"ש

• שמעתי מחשבתיך לקבוע מושבך במדינה"י, לבי אינו
נוחה מזה ולא ידעתי מה לבי רואה בזה, אך אין לבי לזה.

קעט.

שלו' וברכה.

מכתבך הגלוי הגיעני במועדו, ולא מצאתי למהר תשובתי
כי לא אוכל לעשות מה שהטלת עלי, להגיד החלטה ע"ד
העליה ארצנו הקדושה, לוא בשרתני, החלטתך אתה — או
יותר נכון עליתך שמה — או הוספת לי משנה שמחה.
הנני כופל שלו' וחיתם בברכה. חג את החג הק' הבע"ל
בדיצה כנפשך ונפש דו"ש

אי"ש

עש"ק של עחה"ש תרפ"ד ווילנא.

• כמדומה שהמדובר מחו"ל לחו"ל.

קפ.

...ע"ד עלייתנו כפי דברי המעייץ דל הובא בפ"ת [איני זוכר
 עתה מקומו] החיוב דוקא אם יש מוצא שמה להתפרנס, ובה
 אני צריך לדעת אם אפשר הדבר ע"י חנות מנופקטור, כי
 במלאכה אחרת אינה רגילה. ואני איני מסוגל לעבודה כידוע,
 וכמה צריך לזה ואם מוצאים הקפה, באיזה מקום בארצנו
 איני מוצא קפידא כי הלא כל הארץ מקודשת. והנני מחכה
 לתשובתו המפורטת בזה.
 יודיעני אדריסתו.
 תרפ"ג.

קפא.

ידי"ג הו"ג ... שליט"א
 שלו' וברכה ולבל אשר אתו שלו' רב,
 אחדשה"ט. בראשית סתיו העבר בערך הגיעני מכתבו
 בדברי תורה, בסוף ימי הסתיו עלתה בידי להביא לפניו את
 אשר עיינתי בדבריו היקרים לי, אך לא הגיעני דבריו מאז.
 ולזאת אפונה אם הגיעוהו דברי, עתה בענין מיוחד, קרוב
 הדבר בס"ד עלייתי ארצה הק' וכפי מכתב מא"י כבר שלחו
 לי את רשיון הכניסה, ושמח לבי על התקוה להתראות עם
 כת"ר שיחי', את מקום מגורי לא אדע עדנה אל נכון. קרוב
 הדבר להקבע ב... מאד אני צריך לדעת על ענין

הפרשת תו"מ... יש לי ספיקות הרבה. ורצוני לדעת מנהג
חברים בזה, נא להודיעני במוקדם.
חג נא את חג הק' הבע"ל בשמחה ובחדות עוז כנפשך
ונפש הדוש"ת באהבה

אי"ש

יום א' מ"ז למב"י תרצ"ג ווילנא.

קפב.

שאלת איך הדרך לאמונת חכמים.
תשובה. אמונת החכמים תלוי' באמונת החכמה בכלל.
אין חכמה בעולמנו בלתי אם עברה לנו דרך נשמת חכם חי.

קפג.

שלוכט"ס

• ...לא אמנע מלהעיר, כי הערות בקרת של הרב... שיחי'
— מקומן הנכבד בחוברת מיוחדת מזמן לזמן אבל אין מקומן
יפה להן במקום שהוא נותנן והתורה בבחינת שבי', מלבד
שסופן ליעשות תכריך לחמאה.

אכפול שלו' באהבה וכבוד דו"ש

אי"ש

קפד.

שלוכט"ם,

רצוף בזה מכתב להישיש הקסובאי מר ... נ"י בקשר
למנוע חלול שבת בפרהסיא בביתו של הישיש הנ"ל אשר
בחיפה. ויש חשש שבני ביתו יעלימו ממנו את מכתבי לכן
אני שולח על ידך, ותמסור לידו ממש. ותמסור לו את יחוסיך
אליו, כי איש יקר מידידינו מאז.

שלך

א"ש

לזרז בזה במוקדם.

קפה.

שלוי רב,

אחדשה"ט, אולי יוכל כבודו לעלות ירושלימה לאפות
מצות. והנני מעלה כאן את הדברים אשר בזכרוני בזה.
א. כל העוסקים יהיו גדולים בשנים, ובדוקים, איש בצמיחת
זקן העליון, ואשה כמו שנאמר שדים וגו', ואף הנותן
מים לקמח בכלל.
ב. יאמרו בתחלה שכל שיעשו בעסק אפית המצות עושין
לשם מצות מצוה.
ג. המים ישאבו ממעין בשעת שקה"ה, וילינו י"ב שעות
בבית שלא הוסק.

- ד. ירקדו הקמח בנפה חדשה או כעין חדשה.
- ח. הצפחת ששואבין הקמח חדשה או כעין חדשה.
- ו. לא יתנו מים שלא לנו במים שלנו.
- ז. כלי לשאיבת המים תהא של זכוכית.
- ח. לא תלוש יותר מקילא קמח בב"א.
- ט. תזהר שלא להעדיף המים והעיסה תהא בלילתה קשה ככל האפשרי.
- י. להיות הכלים כולם בדוקים ע"י בקי בדקדוק ויהיו נקיים מפרורי חמץ בעת התחלת האפי' אבל באמצע האפי' אין להפסיק בשביל הנקוי.
- יא. שלא תהא העיסה מהתחלת הלישה עד באם לתנור בלי הפסק.
- יב. כל עסק המצה יהי' בבית שלא הוסק ולא כנגד החלון. בזמן שהחמה זורחת.
- יג. המקלות יתחלפו בכל פעם ויהיו מקלות הרבה ולא יתנו מצה על מקל נפרד.
- יד. מרדה שמוציאין בה המצות מהתנור ילכנו באור כי מרוב התשמיש יש לחוש שנגעה בדבר שיש בו ח"ח.
- טו. ע"ד תרומ"ע מהקמח.
- טז. אין לקמץ הוצאות המצות ולא לחוס עליהן כלל.
- יז. לא יתערבו המצות בשל אחרים שלא לגרום ספיקות בחלה, אלא ייחדו המצות לבדיהן. בעת אפי'.

יח. התנור יהא חם ממהר לאפות. ואל יאפו בשעה שכבר
נצטנן התנור והאפי' משתהית.
יט. כל העסק יהי' בידי אדם ולא במכונה כלל.

קפו.

• דלי למים שלנו, בגד לסנון המים, חבל לקשור את הבגד
בכלי. לנקות הקערות, לקנות עוד קערה (אם צריכה טבילה?),
קערה לרחיצת הידים, שלחנות תחת הטסים, טסים לעריכה,
לנקות המגלגלים, לנקות את המעגלות של העריכה, לקנות
נייר החול, סכין, מקלות לרדות לתנור, מרדה, מטפחות הידים,
מטפחות הכלים, להזמין את האנשים (נותן קמח, מחרחר,
מושיט לאופה, אופה, רוחץ כלים, לשה, מחלק העיסה, עורכים),
שתי כוסות, סדין למצות, לנקות את התבות להנחת המצות,
לקצר את המקל הסדוק, מטאטא בשביל התנור, מגריפה,
עצים, עצים יבשים להאיר לתנור, קערה לגחלים.

קפו.

שלוכט"ס,

אחדשה"ס. רצוני בזה לשאול אולי אפשר לקנות אבני

• מתוך רשימות שהיה מרן וללה"ה עורך בכל שנה לפני אפיית
המצות — להכנת הדברים הנחוצים.

שיש לעריכת המצות. שיהי' מקום לעריכת י"ב עורכות
בבת אחת. דוש"ת

א"י

קפח.

• סעודת ליל שבת בשר דגים בכלי חמץ נקי, ולא לערב
בהם שום חמץ ולא שום קטניות ולא אורז רק ירק או תפוחי
אדמה, או רוטב נקי.

בבקר מאכלים קרים: חלב גבינה ביצים פירות מיץ,
לא אורז, לברך ברהמ"ז ולהפסיק חצי שעה, ולאכול כזית
פת עם מיץ וכיו"ב ולגמור בשעה 8.30. אחר מנחה לאכול
בשר ודגים ותבשיל פסח, הקדירה וכל כלי סעודה של פסח.
לגער שחרית את המפה מפירורי חמץ ולהוציא הכלים
למקום הנמכר.

לדקדק שלא ישאר חמץ, ולבטל בשביל זה לחם משנה
רק לצרף מצה בשביל לח"מ.

קפט.

במ"ב בבה"ל סי' ל"ב הביא בשם גדול אחד, שאין לדבק
את התיתורא בדבק קדם שתופרין בגידין, וסיים בצ"ע, והוא

• רשימה עבור בני הבית בנוגע להכנת המאכלים בע"מ שחל בשבת
בשנת תש"י.

ספק בעיקר המצוה, ואמרו לי שאין הסופרים ב... נוהרין
בוה, ואני צריך לזה למעשה בתפלין החדשים, ואין רצוני
ליתן לסופר לפתוח ולחזור ולתופרן, כי צריך דקדוק מאד
בריבוע התפירות, ותחקור נא אצל הסופר... אם הוא נוהר
בוה.

קצ.

שלו' וכוח"ט

אחדשה"ט, אבקש להודיעני ע"ד אתרוגים בלתי מורכבים
דאשתקד. הנני יושב פה צפת זה שבועות מספר ואחשוב
לשוב בקרב הימים. והנני חותם בברכה דושי'ת
אי"ש

יום ג' י"ב אלול תרצ"ה צפת.

קצא.

שלו' וברכה וגמח"ט.

אחדשה"ט, נודעתי מהרכבה חדשה, שמרכיבים אתרוג
מן השוק באתרוג היער, וזה קורין בלתי מורכב, ועושין כן
ע"פ הוראת הרב... וראיתי אתרוגים אלו וחזותן כמו שלנו,
ועפ"ז בטלה הטביעות עין שסמכתי עליה. ולזאת אבקש לקבל
אתרוג מאותו האיש שכת"ר מקבל בכל שנה ושנה, שאין בהם
הרכבה של מין אחר כלל וכלל. כן אזכיר לעשר. הודושי'ת
אי"ש

קצב.

שליכט"ס,

פרסמו הודעה כאילו נזדקקתי לקבוע ב"ד לסדר את מסחר האתרוגים. וממילא נעשיתי דיין ועד על הכשרם. וכולו מזויף אינני עד ואינני דיין. והוא אצלי כהלבנת פנים לחשדני לעשות דבר המוזר לרוחי תכלית הזרות. תראה שיפרסמו כי כתבו הכל בטעות. ואני איני יודע כלום אם המפרסמים שומרים שביעית באמת ואם האתרוגים שתחת ידם הם כשרים.

ואחתום שלו'

אי"ש

קצג.

...אחשוב כעין חובה לחוות מה שבלבי מה שראיתי במכתבו דרך אגב. לשון סהדי... אנחנו חושבים לשון זה מאביזריהו דשבועה [עי' נדרים כ"ב ב'] והזכרה דברים כאלו נתחנכנו לחשבם לחמורות שבחמורות [כמבואר באגרת הגר"א ז"ל] מלבד שנהגו להחמיר בשבועת אמת כמבואר בתשובת ח"ס, עוד זה יוצא מדיבור בנחת שנאה לחכמים, וגם הוא הערה להרגש בדברים של מה בכך, וגם, וכי כך אני בעיניהם שאחשוד שראו דברים של זולתם ויתכבדו בהם. ואף שמצינו כן בגמ' ובראשונים, אין אנו רגילים למילף לעשות כן גם

אנו, כמו שאין אנו למדים מר"א שאמר לר"ע פסחים ט"ט
א' חגיגה ג' ב' וכיו"ב ואין למידין הלכה מפי מעשה הם
הכשירו ידעו מאיזה טעם הכשירו והיו צריכים למגדר
מלתא, וכן הראב"ד ז"ל היה צריך שלא יקבעו הלכה כדעת
הר"מ כעין הלכה של הגמ' שאסור להרהר ולחלוק, או
כיו"ב דברים עלומים מאתנו.

ועי' ב"מ פ"ה א' יש לו בן לאותו צדיק שהיה מקפח
את בניו, מבואר שהיה יחיד בזה, ואפשר דחלוקין עליו
חבריו בהנהגה זו, ובזכרוני — אם אינני טועה — דבספר
חסידים לר"י חסיד ז"ל כתב דהאידינא אין גשבעין לקיים
את המצוה לזרוזי דראשונים קים להו בנפשיהו שיקיימו,
אבל אנחנו אין לנו להכניס עצמנו בזה, ומה נענה אנן
אבתרי'.

היה שלו' וברכה כנפשו ונפש הדוש"ת

אברהם ישעי'

יום ג' א' דר"ח אלול תרפ"ו ווילנא

קצד.

אחדשה"ט וש"ת באהבה

מצאתי לנכון לפרש הדברים בנוגע לדבר העומד ברומו
של עולם, ר"ל שיעוריו! והנה כל ענין מעניני התורה הוא
אחוז בעיון שכלי עמוק, באופן שטעות אינו מכהה כבוד

הלומד אחרי שזהו טבע של קנין החכמה, ואני מלא טעיות תמיד פעם בסברא פעם בגמרא, ואיני נכלם בזה, כי אין כלמה בזה אלא מצד מצוה, שאם לא יכלם הרי הוא כאילו אינו מחשיב ח"ו את ההלכה, אבל מצד הטבע אין מקום להכלם, וכש"כ לאנשים קטנים כמוני, ובכלל לא זהו המדה להרגיש את עצמי בהדיון, ורק אל הענין ואל אמתתו מגמתנו.

והנה טרחתי בענין המשקל בהלכות שיסודן המשקל, אבל במדות החזקתי את המקובל בכל תפוצות הגולה ולא שמעתי מעולם ערעור על זה אך פה בארץ שמעתי שאין דברי הר"מ מתאימים עם חשבון המדה של הגולה, אבל לא זכיתי לשום עיון בזה [כי אין בריאותי עומדת לי ושעות העיון מעטים המה אצלי מנעורי] עד שזכה כתר"ה שליט"א לקבוע דבריו בזה ואז ראיתי הסתירה מדברי הר"מ [ואין צריך למשקל הדרהם אלא משקל אשר בידינו ע"פ השיעורים שקבלנו מן הגאונים אינו מתאים עם מדתנו כפי המשקל שכתב הר"מ] ואשר כבר עמד על זה בשו"ת אמרי אש, והנה לבגדנו אחת משתי אלה או להחזיק שאגודל הבינוני הוא 2 ס"מ ודלא כאחרונים שבגולה, או להחזיק שהשעורה שבידינו קטנה, וא"כ משקל שלנו ע"פ השעורות טעותא ולמרות קטנות שלנו נפלה עלינו להתחשב עם שקול דעתנו, ולבא דאיניש איניש הוא, והנני מקדים דברי זולתי, על

דעת כתר"ה הרחבה כי מדת האגודל לא הוכרעה מעולם ובמחלוקת היא שנויה. וא"כ איפוא דברי הר"מ מכריעים כדעת האומרים כי מדת אגודל 2 ס"מ והכל יבוא על מקומו בשלוי, ואפי' את"ל שאין אנו בטוחין במדת הר"מ בדיוק כי אולי יש שינוי קצת במשקל השעורים וא"כ עלינו לקבוע על דעת עצמנו כפי קביעות הדין לדעתו של רואה. אכתי הננו מסורים לחכמים האחרונים שקבעו את המדה אגודל 2 ס"מ אחרי שדעתם הוכרעה מדברי הר"מ נגד האומרים 2½ ס"מ, והנה עדיין אנו עומדים בקושיא שהר"מ כתב שהאגודל ז"ש ולזה צריכים שיקול דעת אם אפשר לפרש דברי הר"מ ז"ש על צדן, ולזה דעת כתר"ה מאפשרת לפרש כן, והנה בזה כל שיטת כתר"ה מבוררת ואין כאן מקום לויכוחים בדבר התלוי בשיקול.

ואמנם לבי אנסני, ולבי אומר לי, כי מדת אגודל בינוני אצלנו הוא 2½ ס"מ והוא דבר מורם מכל ספק, ואפשר להתיר א"א ולהוציא ממון במדת אמת כזה, וכאשר עמדתי על דברי אחרונים ז"ל בזה, לא ראיתי אחד מהם שמצא אחרת, רק הבדלי צמצום נמצא ביניהם [ואין רצוני ליכנס כאן בדברים של הכרעה רק להזכיר עיקר השיטות]. עוד אנסני לבי שז"ש שהזכיר הר"מ היינו על רחבן ולא על צדן, וג"כ כדבר אמת ודאי שאין משאיר אחריו דיון כלל, ואם כה איפוא הייתי נשאר במבוכה באין לי

מוצא. אם אמנם שעורים של הר"מ היו כבדים כמעט כפלים משלנו אי"כ הרי אנו טועים בכל המשקלות והייתי שרוי בצער שנעלם ממני סוד הדברים. בין כה וכה נשאלתי למעשה כמה שיעור פדה"ב, אם אמרתי איני יודע, שואל לי האב ומה יעשה, הייתי מוכרח להשיבו כי בשתי לא"י וארבעים גרוש הוא ודאי יוצא מכל ספק, וכאשר ארכו הימים רבו המחמירין ואין איש זולתי אשם בדבר רק אנכי לבדי.

אחרי שארכו הימים עלתה בדעתי כי משקל הפרוטה חצי שעורה שמסרו לנו הגאונים יסודו בהיות שמשקל הסכמי אי אפשר להשתמר לדורות מפני רב הטלטולים והגלויות והגזרות. ניתן לחכמים לקבוע לדורות את השיעור ע"פ איזה צמח מן הצמחים, שהצמח הלא הוא נצחי ויהיה ביד הדורות, אף שבצמח עצמו השינויים מצויים בשינוי הזמנים ושינוי האקלימים, אין שינויים אלו מפסידים, ששרש השיעור הצמח הזה שקבעו חכמים, והוא קובע השיעור בכל זמן ובכל מקום, כמו שאגודל קובע שיעור בכל מקום ובכל זמן וכן כזית וכשעורה קובעים שיעור בכל זמן, ובלבי שזו כונת הגאון באוה"ג בעירובין, ולפ"ז נתישב לי דבאמת שיעורים שלנו קטנים במשקלם, ובכל זאת חצי שעורה פרוטה, והמדה שלנו אמת והמשקל אמת. יש כאן צורך להאריך, אבל איני מזדקק רק לפרש ב' השיטות, ואין מקום

לויכוחים, כי אני מכיר היטב את שיטת זולתי ומכובדת
אלי בכל גודל הכבוד, אבל אי אפשר לי לכבוש מה שלבי
אומר לי, ומוכרת אני להגיד השואלים את הנראה לי.

החותם ברכה דו"ש

אי"ש

קצה.

• להסביר לכל קורא את הנידון, מה הם המוסכמות, ובמה
נחלקו.

א. הכל מודים כי האמה ששה טפחים, כי כל טפח ארבע
אגודליו. נמצאת אמה כ"ד אגודליו.

ב. הכל מודים כי האגודל משתער בכל דור ודור כפי מה
שהוא.

ג. הכל מודים כי ע"פ מדידת הנר"ב הגר"א מהרא"ז מרגליות
הגרע"א הח"ס והבאים אחריהם אגודל הוא 25 מ"מ בערך,
ויוצאת האמה 60 ס"מ בערך.

ד. החשבון הזה אינו מתאים עם מש"כ הרמב"ם ולפי
חשבון הרמב"ם יוצא האמה רק 48 ס"מ בערך, על
קושיא זו עמד הגאון בס' "אמרי אש". הגאון הנ"ל

• רשימה שנמצאה בכתי"ק. כנראה שכתבה מרן זללהיה בשביל

מישהו.

אינו מטיל ספק באמתת המדידה של הגאונים האחרונים ז"ל ונשאר במבוכה איך יתכן ששני דברים אמתים יסתרו זא"ו, הגאון הנ"ל מעיר אמנם לתרץ כי השעורים שבזמן הרמב"ם בארץ מצרים היו משונים בכובדן משלנו, אבל עמד בקושיא נגד סברא זו.

ה. ... לא חידש כלום על דברי הגאון א"א, אלא תחת אשר הגאון א"א, לא פקפק כלל באמתת המדידה של הגאונים האחרונים ז"ל ועמד בקושיא, הקיל הס' במחי כף לומר שכל הגאונים ז"ל טעו ואמרו על 20 מ"מ 25.

ז. ועל זה בא... למחות גלויות נגד זה ואסור לשמוע דברים אלו וחלילה שטעו עמודי עולם בדבר שאין הדעת טועה בהם כלל, ומדברי הר"מ אין סתירה כמו שתירץ הגאון א"א ששעורות הר"מ היו כבדות ומה שהק' על זה הגאון הנ"ל נתישב בס', זה הוא עיקר הדיון, ונתלוה לזה ביאור עוד הרבה ענינים בזה אשר הן תוצאות מעיקר מדת האגודל, הטפח והאמה.

קצו.

שלו

• שלוח בזה... ראוי לעשות חלוקא דרבנן, ואמרו כי היכי דמשתמע מילי, ועוד החשיבו את המאני.

• הכונה למעיל ארוך.

קצו.

• ע"ד הסם, אם אינו סם... אינו גם סם חיים, ומאד קשה עלי הדבר שאינו ממדת הצניעות ואין זה לבוש ישראל רק למדו מהגויים בגולה, ושוללים בזה קדושה, אבל כשישאיירז שערות קצרות אין קפידא וזה דרך הישרה. ולכן קשה לי להשיב בדין זה.

ואחתום בברכת השנים לשנת חיים שיש בהם אהבת תורה וי"ש ולעלות מעלה מעלה הדושה

אי"ש

קצח.

• • מעולם אין דעתי נוחה מגילוח זקן כעין תער, בהיותי מורגל באיסורו בדור הקודם, והיה הדבר חמור מאד כמו גילוי ראש בחוצות, והיה הדבר נחשב כשינוי מלבושיהם לבוש הישראלי, ואף שפשטה המחלה גם בין התורנים יחיו לא נשתנה הדבר בשביל זה ולכן נפשי סולדת בענין זה.

... והדרך הישרה שיבור לו האדם הוא לשייר שערות קצרות ניכרות היטב עד שנקרא זקנו מגודל וילעיגו עליו ולא יחוש מפני המלעיגים ואז יעיד ששלחנו גדול משלחנו.

אי"ש

ואחתום שלי דו"ש

• השאלה היתה בענין סם המסיר שערות הזקן.

• השאלה היתה בענין מכונת גילוח מסוימת.

קצט.

ה ש כ ל

דודי יחידי להכירי	• רצוני להיות גלויה
הרצון ספון להשאירי	להמדבר עיני נשויה
מכירי יוסיף להאמירי	אך הנני חבויה

** ר.

*** אחרי שמעי את הנמוקים המאלצים שימוש הספרי מינות של המינים המפורסמים, הנני שב עוד הפעם לדרוש ע"פ התורה לבער עבודה זרה מבית העומד לשם — ולתורתו, ולמנוע להלעיט את הצעירות הכשרות בסם המות וגדול המחטיאו מההורגו, ויש בזה חילול שמו ית' בנתינת גדולה וכבוד לאויביו ולמדיחי ישראל אחרי המינות, ובהחזקת ספריהם היורים חצים כלפי מעלה ואין דבר שיש בו טעם ונמוק להתיר תועבה הזאת. מובטחני בהורי התלמידות שלא יוציאו את בנותיהם בשביל שיוציאו את הספרות המתועבה מסדר הלמודים.

אי"ש

• רשימה בצורת שיר. ** מכאן ואילך נכנסו כמה מכתבים השייכים למדורות הקודמים, מפני שהגיעו לידינו עם גמר ההדפסה. *** להנהלת סמינר, כשהורים רצו להכניס ספרות כסרנית בתכנית הלמודים.

רא.

שלו' רב,

אחדשה"ט. מכתבו הגיעני. דבריו היוצאים תמיד מעמקי הלב נכנסים לעמק לבי ומאד אני נרגש תמיד מדבריו החוצבים להבות אש בחזק אמונה בהשגחתו ית'. ואין אפשרות ברגשות נפשי המלאים המית אהבה והערצה לראות ח"ו חובה ולהצביע על חטא שבעקבותיו עברו מה שעברו ובכלל נסתרה דרכי ההשגחה מבני אדם. ואמנם חביבים יסורים לזה שרואה אותם כשלוחי דרחמנא ומהדקים את הקשר בין יצור ליוצרו ית' ומעלים אותו לעולם שכולו אור מורם מנטיות גופניות וזה כל האדם. ואשרי חלקו.

רב.

שלו' רב

... בכלל צריך זהירות יתירה בהיתר פקו"ג בדברים שאין הפ"ג לפנינו אלא בעתיד. ואם באנו להפריז על המדה, יפתחו כל החנויות בשבת בארצות הגולה בטענת הפסד כל הפרנסה ויבוא לפקו"ג, וצריך לשקול במאזני צדק, ובכלל אם הנידון לביטול השבת הוי כחילול השם, ובחילול השם יש דין יהרג וא"י, וגם זה צריך שיקול דעת.

ואחתום שלו'

א"ש

רג.

שלובט'ס

יקרתם הגיעני, ע"ד לבחור הרע במיעוטו צריך לשמור
מאד קנה המאזנים. והנני מאחלם לשקול בפלס נכונה כנפשם
הטובה.

רד.

• תהא רגיל בשיר של פגעים, יעוין שבועות ט"ו.

רה.

** אזהרה לשומרי שביעית

היך שהיה בידי בעליהן בזמן הביעור ולא קיימו מצות
ביעור היך הזה נאסר לעולם כמבואר בפאת השולחן סי' כ"ז
ס"ג ובבית ישראל שם ס"ק ג' בשם הרמב"ן, דלאחר ביעור
אוסר בנו"ט משום שאין לו מתירים לכן הקונים יך צריכים
לדקדק שיהי' היך משנה ששית ולהשומעים יונעם.

רו.

*** כידוע גם ההסכמות היותר בטוחות בשנות קיומן מתאספים
להדורות הבאים, והרבה פעמים מקימים את הראשונות שכבר
בטלום, בכלל שכל בן אדם מצומצם מאד נגד נהרי החכמה

• מתוך מכתב, בזמן הפגות ירושלים. ** מודעה שנסחה מרן
וללה"ה לפרסום. *** בענין שנות בית שני.

ומעיני התבונה האצורים בתבל ומלאה, ומן היותר חלשות הם התגליות הבנויות על הבדיקות ומעשים בכל יום שהרופאים מודים שטעו בבדיקתם והרבה פעמים יש קטטות ביניהם, זכורני שהיה משפט על התלמידים שהשלו את הפרו' שהטמינו כת"י בארץ כדי שימצאו בשעת חפירה והפרו' חיבר ספר שלם על הכת"י הנמצא, וכמה שנות זקנתו. סוף דבר שנות בית שני בטוח מדברי חז"ל וזה אינו ענין לדברי אגדה שעיקרן סוד בחכמת האמת, או לעורר את הנפש, ועל האדם לגרש מקרבו הרהורים בדבר, ואשרי מי שלא קרא בספרים החיצונים, כי אם בתורת וגו'.

רז.

הדבר צריך פירוש מה עסקם של ב"ד שלמעלה לקדש חדשים, הלא התורה ומצוות לישראל ניתנה, אבל ענינו מה שאמרו בירו' פ"ו דנדרים ה"ח דב"ד שלמעלה קובעים טבעו של עולם ע"פ ב"ד שלמטה כדכתיב אקרא וגו' ומבואר שם דנולדה א' ניסן ונעשית ג' שנה בל' אדר, וקדשו ב"ד את יום ל' והרי הוא א' ניסן והרי היא בת ג"ש ויום אחד הבא עלי' בסקילה, עיברו ב"ד החדש הר"ז פטור, [ומבואר שם דבעיבור החדש איירי וכדאמר שם הו' יודעין כמה עדות יוצא מפיכם כו'], והיינו דאמרו דביום ל' ב"ד שלמעלה ממתינין לב"ד שלמטה לדעת לגזור את טבע העולם על פיהם, אבל ביום

לֵא כִּבְר יִדְעוּ דַּעַת תּוֹרָה שֶׁל ב"ד שֶׁלֹּמְטָה, וְעִיקַר הַדָּבָר
שֶׁאֵמַר רַאב"צ דֶּשֶׁלָא בּוֹמְנוּ אִין מִקְדָּשִׁין אֹתוֹ הֵינּוּ דִסְל
דַּעֲנִין קִידוּשׁ הוּא דּוֹקָא בִּאֲפֶשֶׁר לְיוֹם זֶה לֵהִיּוֹת חוֹל וּלְהִיּוֹת
קֹדֶשׁ אִין הַב"ד הֵן הַמְכַרְיַעִין וְזֶהוּ עֲנִין קִידוּשׁ שֶׁלֵּהֶם שֶׁהוּא
הַכְרַעָה עַל גּוֹרֵם הַיּוֹם, אֲבָל יוֹם ל"א שֶׁהוּא כִּבְר מוֹכְרַע אִין
גּוֹרְלוֹ בִּיד ב"ד וְאִין כֹּאן קִידוּשׁ, וְמָה שֶׁאֵמַר שֶׁכִּבְר קִדְשׁוֹהוּ
שָׁמַיִם הוּא הַפְּלֶגֶת הָעֲנִין שֶׁכִּבְר הִנְהִיגַת הָעוֹלָם בִּב"ד שֶׁלֹּמְעֵלָה
שֶׁהוּא רִישׁ יֶרֶחָא, וְאִין סִפֵּק דֶּהֱבֵא עֲלֶיהָ בְּלִילָה שֶׁל יוֹם ל'
וְקִידְשׁוּ ב"ד יוֹם ל' הָרִי הוּא בַּחֲטָא, דְּלַעֲנִין מְצִיאוֹת הַלֵּילָה
אַחֵר הַיּוֹם, [זֶה אִם ג"ש וְיוֹם א' הִיא בְּכָלֵל שִׁיעוּרִין וְתִלּוּי
בִּשְׁנַיִם וְלֹא בְּתַכּוּנָתָהּ, וְאִמְנָם אִם ב' תַּכּוּנוֹת הֵן אִינוּ חַיִּיב
אֲא"כ נִכְנָסָה לְתַכּוּנָתָהּ בִּיָּאָה קֹדֶם שְׁבַעֲלָן וְה"נ לַעֲנִין שִׁיָּהָא
הוֹלֵד בֶּן קֵימָא ב"ד שֶׁלֹּמְעֵלָה מִמְתִּינִין לִב"ד שֶׁלֹּמְטָה כְּדַכְתִּיב
לִק' גִּימַר עָלֵי, וְאִפִּי' בְּיוֹם ל', וְכַש"כ בְּיוֹם ל"א, וְמָה שֶׁהִזְכִּירוּ
תו' בְּקֶר הֵינּוּ כִּלְפִי ב"ד שֶׁלֹּמְטָה שֶׁהֵם בָּאִים לְקֹדֶשׁ בְּיוֹם
[שֶׁהָרִי אִין מִקְדָּשִׁין בְּלִילָה] אֵמְרוּ שֶׁאִפִּי' יִבּוֹא לְקֹדֶשׁ
בְּשַׁחֲרִית בְּבִקְרָה לְעוֹלָם כִּבְר הַדָּבָר מוֹכְרַע לַפְּנִיָּהִם.

וְעֲנִין יַעֲרִי בְּתַפְלָה שֶׁהַדָּבָר תִּלּוּי בִּהְנַהֲגָה בְּפוּעֵל, וְזֶה
אִין יָדוּעַ בְּלִילָה, וְלִפְיֶכֶךְ אִין מַחְזִירִין אֹתוֹ וְקִבְעוּ חֲכָמִים
לֵאמֹר לְכַתְּחֵלָה וְשֶׁלֹּא לְחֻזּוֹר דִּיעֲבֹד, וְלִדְעַת תו' קִבְעוּ כֵּן
אֶף בְּלִיל ל"א, וְאַחֲתוּם שְׁלוֹ הַדו"ש בִּאֲהָבָה

רח.

כתבת שישאל במצרים היו במדרגה היותר גדולה בתורה ומצוות באמונה ובחסידות ונתמכת על הא דאמרו במדרש שמות פ"א ופכ"ג שהיו נשים צדקניות יוצאות לשדה ויולדות שם ומניחין את בניהן ונעשה להן נסים רבים וכמו שהאריך במדרש שם ומתגדלים ובאים עדרים עדרים, וכתבת דודאי ע"י צדקניות אלו ונסים האלו כל ישראל מסורים לדי ולמצותיו, עוד נתמכת בהא דאמרו במדרש שיר השירים ב' עיקר שיעבודן של ישראל פ"ו שנה וסבור אתה שאין פנאי להתקלקל בשנים מועטות אלו.

כל הדברים אין בהם ממש שהם כולם נגד רז"ל שאמרו במדרש שמות ספ"א לא היו ישראל ראויין להנצל לפי כו' שלא היה בידם מע"ט כו' ומפורש ביחזקאל כ' ז' ואמר אליהם וגו' וימרו וגו' ואת גלולי מצרים וגו' ופרש"י שם שמתו בג' ימי אפלה וכדאיתא בתנחומא בשלח, ושם ר"נ אומר א' מחמש אלף, ובשמות רבה פ"ה אר"נ ב' מס' רביא, והנה היו הצדיקים מיעוט קטן מאד, ובילקוט שמעוני ואתחנן תתכ"ח ועם מקרב גוי אין כתיב כאן כו' מלמד שהי' אלו ערלים ואלו ערלים אלו מגדלי בלורית כו' וכ"ה במד"ר ויקרא פכ"ג. ובש"ר פ"א ללמדך כשמת יוסף הפרו ברית מלה אמרו נהיה כמצריים, וברמב"ן פ' בא, י"ב מ', ומן הידוע שהיו ישראל במצרים רעים וחטאים מאד כו'

ובר"מ ספ"א מה' ע"ז עד שארכו הימים לישראל במצרים וחזרו ללמוד כו'. ועדיין יש לנו לדעת אם ס' רבוא שיצאו ממצרים ג"כ היו רובן בטומאת מצרים או שהיו צדיקים מעיקרא. והנה הדבר מבואר בש"ר פ"א מכאן אתה למד שמשה מלם ביציאתן ממצרים ואם אותן שהפרו ברית מלה כולן מתו בג' ימי אפלה לא היה לו למשה למולן. והדבר יותר מבואר שם פי"ט כיון שראו ישראל שפסל לערלים לאכול בפסח עמדו כל ישראל לשעה קלה ומלו כל עבדיהם ובניהם כו' ורבותינו אמרו לא בקשו ישראל למול כו' חוץ משבטו של לוי כו' מה עשה הקב"ה קרא למשה וא"ל לך ומהול אותם כו' והרבה מהן לא היו מקבלים כו' למדנו שרוב ישראל היוצאים מל משה בשעת יציאתם. וע"ז נאמר ואראך מתבוססת בדמיך וגו' שבזכות מלה נגאלו וכמו שפרש"י יחזקאל ט"ז ו', וכדאמר כריתות ט' א' וכדאמר במדרש שם ונתערב דם הפסח בדם מלה כו'. שנאמר ואראך וגו'.

וכן הוא בזה"ר פ' בא דמשה לא פרע להו בגין דלא יתעכבון ישראל עד דיתסיאו.

ובשמות רבה פט"ז וכן אתה מוצא בישראל כשהיו במצרים היו עובדין ע"ז ולא היו עוזבין אותה שנאמר [יחזקאל כ'] איש את שיקוצי כו' לך ואמרת להן שיניחו מעשיהן הרעים ולכפור בע"ז הה"ד משכו כו' כלומר משכו

ידיכם מע"ז כו', מבואר דהיוצאים היו עובדי ע"ז, וכל מקראות של יחזקאל ושל יהושע מוכיחות דאבותינו עבדו ע"ז, ואם היוצאים צדיקים מאז ומקדם, לא יתכן להזכיר עונות אבותינו, שהחוטאים לא אבותינו וכבר אבדו מן העולם, ומה לן ולסברא אחרי שהדבר מפורש בדברי רז"ל.

ובש"ר ספ"א הבינונים עשו תשובה והרשעים הרהרו לעשות תשובה והיינו היוצאים, וכ"ה ברבה שיר השירים ב' דהנשארים עשו תשובה.

ואמנם ע"י יציאת מצרים עשו כולן תשובה ונתעלו עליה אחר עליה עד שהגיעו למעלת נבואה שראו על הים וזכו לשמוע מפי הגבורה בשעת מתן תורה.

ועוד הדבר מבואר ש"ר פט"ו מיד גלו הצדיקים את ראשיהם שהיה מכוסה שנאמר הנצנים גראו בארץ, אלו הן שבטו של לוי שהיו צדיקים כולן, ואם היו ס' רבוא צדיקים ושבט לוי אחוז קטן מהם, לא יתכן לסיים אלו הן שבטו של לוי, אלא ודאי צדיקים שבשאר שבטים היו מתי מספר. ועוד מבואר בש"ר פכ"א בשעה שיצאו ישראל ממצרים עמד סמאל המלאך לקטרג כו' עד עכשו היו אלו עע"ז ואתה קורע להם את הים כו'.

ובזוהר פ' אמר וספרתם לכם וגו' מאי קא מיירי כו' ישראל כד הוו במצרים הוו ברשותא אחרא כו' בתר

דאתגזרו עאלו בחולקא קדישא כו' מה כתיב וספרה וגו'
אויף הכא כיון דעאלו כו'.

מש"כ דנס של גשים הצדקניות היה בכל שנה ושנה,
ז"א דאיתא במדרש ש"ר פ"א דכיון שהושלך משה במים
בטלה הגזירה.

מש"כ דהיו ישראל מתחתנים עם המצרים במצרים זו
הוצאת שם רע, ואדרבה זו זכותם של ישראל שהיו גדורים
בעריות וכדאיתא ש"ר שם ובויקרא רבה פל"ב דרק מקרה
אחד של שלומית בת דברי היה וגם זו שגגה שסבורה
שהוא בעלה.

ומה שנראה לך שאי אפשר שיתקלקלו ישראל כיון שראו
הנסים של ילדי הצדקניות, ז"א דהרי ראו נסים ונפלאות
ביציאת מצרים ובים ובמן ובאר ומתן תורה ועשו העגל,
והיו י' נסים במקדש והרבה נסים ונפלאות ע"י הנביאים,
ומ"מ לא הכריחו כל אלו את הבחירה ועבדו ע"ז, ואל לנו
לדרוש במופלא ממנו, שהיו הדורות הראשונים באופי בלתי
אפשר לנו להשיג שום מושג מהם, אבל היו בבחירה חפשית,
שזו עיקר עבודתו ית'.

רט.

הדברים הארוכים המחזיקים את האופי הכללי לא נתנו

לזוז אותם מהפשטות הגמורה, רק דברים בודדים מתפרשים לפעמים בנסי' מפשוטן.

כשאנו קוראין את הדברים בפרשה דברים ואתחנן עקב נצבים וילך, אנו רואים הרבה השתדלות להציל את העם מעזוב ח"ו את כל התורה בהחלף היסוד ללכת אחרי אלהים אחרים דבר שלפי מצבנו אנו אחרי שנכיס יצרא, הדיבור בזה אינו מן המדה כלל, ואין לנו שום מושג איך יתכן יצר של השתחוי' לפסל, ואין זה עלי' מצדנו אלא ירידה, כי הלא תכלית האדם הוא היצר ונטול יצר הוא נטול נשמה. האדם הגדול בעל יצר של ע"ז קצרה דעתנו להבינהו כמו שהמשילו שאין להסביר לסומא בחינת הצבעים, ואמנם אנו לומדים במקרא במשנה בגמ' מדורות הראשונים עד כמה סכנה היתה כרוכה לאיש יחידי ולעם כולו בעקב יצרא דע"ז, וביהושע כג. כד. מפורש שהיו צריכים חיזוק נגד הפיכת הקצרה ח"ו, ובכ"ג. כ"ב. הוהירם על דביקות ביתר הגוים ועל החתנות, ושם בפסוק ט"ז על עבודה לע"ז ועל השתחוי', ובכ"ד פסוק י"ד והסירו אלהים אשר עבדו אבותיכם וגו' אינו מתפרש רק כמו שפירשו המפרשים על טהרת הלב והסרת מחשבת ע"ז. ואינו מתפרש בשום אופן על מצוה מעשית של ביעור ע"ז וכמו שסיים ואם רע וגו' מבואר שהוא משא על יסוד האמונה, וכן מתפרש פסוק כ"ג שם ועתה הסירו וכל ענין בפסוקים הקודמים מעיד על זה,

ואם באנו לעקם כתובים מפורשים כאלה נכרתה אמונה, כי להגות הגיון אין קץ, ואם הענין הוא הפך ממשטו, היו הראשונים שוקדים על זה והיו מבארים אותם, אלא שלא עלה על שום לב חכם להטיל ספק בזה.

המקראות המפורשות שופטים ב' פסוק י' י"א י"ב י"ג י"ז י"ט אומרים גלויות שעבדו ע"ז ממש, ואם הדברים המפורשים האלה אינן מספיקות על הוראה מוחלטת שעבדו ע"ז, כבר אבד האדם שפתו, בבאו לספר על עובדא קימת של ע"ז, כי כל מה שהפה יכול לדבר לא יספיק, ונטולה סגולת הסיפור מלשון מדברת, ומעט סופר.

ובשופטים י' פסוק ו' ויסיפו וגו' ובגמ' ביצה כ"ה ב' אפי' כתורמוס כו', ושם פ' י' י"ג ואתם וגו' ושם י"ד לכו וזעקו וגו', ושם ו' א' ויעשו וגו' ושם י' ואמרה גו', ושם כ"ט ויאמרו וגו' ושם ח' ל"ג, ויהי וגו', וישימו להם וגו' ובגמ' שבת פ"ג ב' מלמד וגו', וברש"י שם ד"ה ומנשקה.

בימים ההם אין מלך וגו' כתוב ד' פעמים י"ז ו' י"ח א' י"ט א' כ"א כ"ה, והראשונות מעידות על עצמן שהוא לגנאי ולא לשבח, ופי' המפרשים הוא קבלת כל ישראל, ואם יש רשות לומר שכל ישראל טועים, בטלה התורה המצויה עתה בידינו, וכל אחד יבנה במה לעצמו, ונקל לקבוע פלפולים בעניני אגדה וכבר כתב הרשב"א שאין

מתישבין בדברי אגדה ואין לנו אלא מה שבפי המון ישראל החכמים והפשוטים יחדו, שנקבעו בלבות ישראל משפע קדש של פשטות המקראות, ומלהבות אש היוצאות מדברי חז"ל ופועלות לקבוע אהבתו ויראתו ית' ללהב אש, דוקא בפשטותם, והמהגים להכניס מחשבותינו אנו בדבריהם גורמים עמום בגחלתם הלוחשת ומפסידים סגולתם השמימית.

כשאנו קוראים במלכים א' י"ב כ"ח ויועץ וגו' הנה אלהיך וגו' נקבע בלבנו שעשה ע"ז ולא במה, ושם ל"ב כתוב לזבח לעגלים, ובד"ה ב' י"ג ח' כתיב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים ובת"י דחלן אלהא, ובמלכים א' י"ד ט' ותרע וגו' ותעשה לך אלהים אחרים וגו', ושם ט"ו יען אשר עשו וגו', ושם ט"ז, בגלל חטאות ירבעם, ובדברי חז"ל הובא ברש"י מלכים א' י"ג ד' ותיבש ידו נקם הקב"ה כו' עומד ומקטיר לע"ז כו', ובמשנה אבות פ"ה מ"ח ירבעם חטא והחטיא את הרבים, ובר"פ חלק ד' מלכים ירבעם, ובמדרש אחיה השלוני כהו עיניו מפני שהעמיד תלמיד רשע את ירבעם, כל אלה קובעים את יחוס הלבבי לירבעם כמלך על ישראל מצד אחד, ומשמש בכחו להדיח את ישראל לע"ז, ואין ספק שכן היה בלב כל חכמי הדורות מדור דור וזו היא הקבלה והקבלה קובעת יסודי האמונה וממנה אין לזוץ.

ובגטין פ"ח א' עבדו ז' בתי דינין ע"ז ואלו הן ירבעם
כו', ובד"ה ב' ל"ו כ"א, עד רצתה הארץ את שבתותיה,
וברש"י שם מאתים ומ"ג משמלך ירבעם, פשוט להם דבזמן
דע"ז שולטת לא שמרו שמיטה, וירבעם בכלל זה, ומבואר
שרוב ישראל בזה דביחידים לא מקרי לא שבתה, וכן כל
עונש הכלל נידון אחר רובו, וביומא ט' ב' מקדש ראשון
מפני מה חרב מפני שהיו בו עכו"מ ג"ע ש"ד, וכתוב עמוס
ב' ואיש ואביו וגו' ועל בגדים וגו', וחשיב להם בפשעי
ישראל והיינו רובו.

ר.י.

אסור לעשות כן.

רשום על שער החוברת „זכר למצות הקהל" שהופיע בשנת תש"ה.

ר.יא.

צריך להתחזק בלימוד התורה בשביל להרבות זכיות לכלל
ולפרט וזה טוב מתענית וכיו"ב, וכמובן ע"מ לעשות. ר"ל
דקדוק בשמירת לא תעשה. שזה יותר רגיל שאדם דש
בעקביו. וביחוד בין אדם לחברו. והרי צריך ליזהר שלא
לגרום צער לחברו בדיבור קל, אף לרגע, ויש בזה ל"ת
דאורייתא כדאמרו ס"פ הזהב.

קובץ אגרות

סאת

מרן בעל חזון איש זלה"ה

חלק שני

ובסופו נלווה קצת

מאגרות מרן הגר"ע זצ"ל גראדזענסקי

אל מרן זצללה"ה

י"ל ע"י

הרב ש. גרינימן

הכתבת:

הרב ש. גריינימן

בני־ברק

Copyright

*

*   *

מטרת הקובץ הנוכחי היא כמטרת הקובץ הראשון,
להפיץ אורה על כמה ענינים העומדים ברומו של
עולמנו, המלהיבים לבבות לעמל התורה, לדקדוק ההלכה,
לענינים צבוריים ושבין אדם לחברו.

הרבה אנרות יכולות לשמש בתור מעשה רב ופסקי
הלכות בעניני לימוד התורה, חנוך ושיבות והנהגות
בעניני צבור.

כן הוספנו בקובץ זה חלק מאנרות מרן הגאון רח"ע
גראדזענסקי זצ"ל, שכתב למרן זצלה"ה, בענינים
שונים, שיש להם ערך מיוחד לחוה ולעתיד.

*

כמו בקובץ הראשון עשינו גם כאן ציונים כעין
כוכב בתוכן האנרות, ליד המכתבים שלא ראינו בעצמנו
את הכי"ק, ואף כי כולם העתקות נכונות, מי"מ יתכן
לפעמים שינויים קלים ע"י המעתיקים. — כן ציינו

בהרבה אגרות לשם מה נכתבו, ולפעמים ביארנו
 במפתחות ביתר ביאור. — במקום שכתוב נקודות כזה...
 או קו כזה — כך היה כתוב בעצם כתי"ק, ובמקום
 שהשמטנו לפעמים כמה מלים או פסקות רשמנו קוים
 אחדים כזה — — כדי להבדיל בין הדברים שהשמטנו
 אנו לבין הנקודות או הקוים שהיו בכתי"ק. — כמו"כ
 השמטנו למי היו האגרות מיועדות מפני טעמים מובנים
 ואהבת הצניעות.

*

והננו מבקשים מכל מי שנמצא אתו אגרות ממרן
 זללה"ה — להמציא לנו, למען נוכל להדפיסם ולזכות
 את הרבים.

*

ויהי רצון שזכות מרן זללה"ה תעמוד לנו, וילמדו
 תועים בינה, ולא תמוש התורה מפנינו ומפי זרענו וז"ז
 עד עולם.

תוכן האגרות

תורה

- א. ערך הדיבור. דיבור לפי שעה. התעוררות לחגור שארית כח להלחם עם היצר.
- ב. קשה ליעץ מבלי להכיר אבל יש עצה כללית שוה לכל נפש, להתמיד בלב מציאותו ית'. — תפלה בעת צרה.
- ג. בעון ביטול תורה שדשים בו.
- ד. התעוררות ללימוד התורה שירת בת השמים.
- ה. עיון בתורה — העבודה היותר חביבה לפניו ית'.
- ו. אודות בעל כשרון אחד להשקידהו בתורה.
- ז. לאחד שהתחיל סדר קדשים.
- ח. בשמך יקראוך.
- ט. מתוך השמחה שורה שפע חכמה מעל.
- י. לאחר שילמוד הלכות תקנת עגונות.
- יא. לסתור חידוש שאיננו נכון ולא לחמול עליו.
- יב. דרכה של תורה.
- יג. עיקר חיות האדם שבירת המדות, ובגנות התאוות.
- יד. שלא להשקע בחובות.

תוכן האגרות

ו	
אגרת	
טז.	חובתנו לשמש בשכלנו עד כמה שידנו מגעת.
טז.	צריך להזהר מאד בעמק לשונות חז"ל, ולא להעמיס בדבריהם רמזים יתר על המדה.
יז.	לדייק זמן הלימוד.
יח.	האדם ע"פ נטיית לבו הוא מרחק ומקרב.
יט.	עיקר הוא חידוש דין מן הגמרא. דין המתברר בהדיא בגמ' הוא יסוד ההוראה. תורת הראשונים לומדים אותן במתיבתא דרקיע. להרחיק דמיון נושאים משתנים תכלית הריחוק. אני נכון לקבל מכל אדם ואני קל לומר טעיתי.
כ.	דבר עיוני קשה להגדירו במלים.
כא.	הבדל הדעות יש להם גורמים מוקדמים של רבות בשנים. כל ראיה יש לה מסלות רבות. אימתי אפשר ללמוד מהשמטות.
כב.	אין לסמוך על סיפורי מעשיות בספרי הדורות. כל אחד חייב להתנהג כמנהג אבותיו. כל נשמה קבלה חלקה בתורה. קפדנות מגונה מאד.
כג.	על כת"י חדשים.
כד.	רבי ור"נ סוף משנה רבינא ור"א סוף הוראה. בסוף משנה כבר נתגלה מה שראוי להתגלות ולא יתגלה דבר מיוחדש, אלא הכל נרמז באחד מדברי התנאים.

אגרת	
כה.	שלא לערער חלכות קבועות.
כו.	לדקדק מאד במה שאנו אומרים בשם הראשונים ז"ל.
כז.	קטעים מתוך מכתב חדו"ת.
כח.	המנהג להחמיר כהמ"א במקום שחולק על חרמ"א.
כט.	אין דרכי לבוא במור"מ עם החכמים.
ל.	אוהב אני את עמל התורה. — לאהבת התורה אכתוב מעט.
לא.	דבר המסתעף בסעיפים רבים לא יתעלם לעולם בל' הראשונים ז"ל.
לב.	אין להכניס ברמב"ם כונות רמוזות בעיקרי המצות.
לג.	נידון הלכה יש לו חסש לקחת דוגמאות נמנעות.
לד.	כל הענינים חמורים, וקלים כמעט לא פגשתי.
לה.	מתוך מכתב חדו"ת.
לו.	ראיתיך בחלום. לכן שלח קושיא טובה שהקשית.
לז.	לנסח תפלה בשומע תפלה לאוקמי גירסא.
לח.	דברי חיזוק ללימוד התורה.
לט.	עוד בזה.
מ.	עוד בזה.
מא.	שהוראת גדולי האחרונים הוא כמפי סנהדרין.
מב.	בדבר מיעוץ בננות בשבת.
מג.	כחות נסדרות במדת הד"א. טביעות עינא בדרך הגמ' הוא היסוד היותר חזק בלימוד ההלכה.

תוכן האגרות

ח
אגרת
מר.

עבודה הרצוי' היא לשמור את דקדוק הדין כמו
שקבעו חז"ל, וח"ו להכניס עצמנו לשקול ע"ס
שכלנו מהו תיקון ומהו קלקול.
מה נבער בן אדם.

חנוך וישיבות

- מו. אין שום מכריח שיתיר להחזיק בבית ספרים שחברום
מינים אף שאין במאמר זה מינות, ואף אם יתבטל
בית ספר בשביל ביעור עבודה זרה זו יבטלו אלף
כיו"ב ואל יבטל אות אחת מן התורה.
- מז. הצלת ילד לחינוך ישראלי הוא לא פחות מהצלה
מטביעה בנהר.
- מח. להקים בית נאמן לפליטת בנות ישראל השרידות.
- מט. בד"ת הצריכים חיזוק מן הראוי לקיים אז נדברו
בהקדם.
- נ. מנוי' וגמורה שלא להרשות לימודי חיצוניות לבני
הישיבה.
- נא. לעמוד איתן בענין ת"ת.
- נב. לזרז להנהלת ישיבה לקבל תלמידים.

תוכן האגרות	ט	אגרת
לזרוז לתמוך בבני תורה ברוח וגשם ולסדרם עם רב חבר.		נג.
בעניני חינוך. להגן בכל מקרה בדרך פרט.		נד.
תמיכה בבן תורה באופן צנוע.		נה.
לסדר יתומים במקום הראוי.		נו.
להחליף הישיבה כדי למנוע הפרעות הבית.		נז.
המלצה להכניס בעל כשרון לישיבה גדולה.		נח.
ע"ד הכנסת נער אחד לישיבה.		נט.
להתרחק משנאת חנם שגורמת הירוס בצורת ישיבה.		ס.
ללמד תורה לנחוץ יותר.		סא.
דברי עידוד לבנין ישיבה מבצר התורה.		סב.
לנהל ישיבה אף במשכורת זעומה.		סג.
היסוד העיקרי בהנהלת ישיבה הוא ההתאמה ההגונה והדיבור המשותף.		סד.
לתמוך בישיבה כשהיוקר האמיר.		סה.
לסדר בן תורה הבא לישיבה.		סו.
כל ישיבה היא בית מבצר וחומת אש לתורה ולמצוה בארץ.		סז/א.
בדבר סידור צעירים בהתחלת גמ'.		סז/ב.
לקרב בן תורה בימין מקרבת.		סז/ג.
לסדר הבראה לבן תורה שירד בבריאותו.		סז/ד.
ערך ישיבה קטנה בארצנו.		סז/ה.

צבור

- אגרת
 פח. העבודה בתחנת המים בשבת אף באופן אוטומטי
 הוא הרס מנוחת השבת.
 פט. התעוררות לשמירת שביעית, שמירת השביעית
 רק ברצון תליא.
 ע. שומרי שביעית בגנה ובשדה במסי"נ ממש הם
 עיקר שומרי שביעית.
 עא. בענין תמיכה בשומרי שביעית.
 עב. ברכה לתומכי שומרי שביעית.
 עג. כשמחשבים מחיר הטורח באתרוג של שביעית
 כמחירו בכל השנים משכח את ענין מצות שביעית.
 חובתנו שיהיו מעשינו מכריזים על קיום התורה.
 עד. לסדר אכסניא בבית שומר שביעית.
 עה. בעניני צבור.
 עו. לזרז בענין מכונה אוטומטית לחליבה בשבת.
 עז. בענין זרעים המבטלים עירוב.
 עח. גליון על קונטרס של מתחכם אחד.
 עט. שלא לפרוץ גדר בהוראת היתר. רוצה אני לקבל
 את האמת מכל אדם, ואין דרכי להחזיק.
 פ. לסייע בבנין מקואות.
 פא. עוד בענין הנ"ל.

יא	תוכן האגרות	אגרת
	לחמם מקוה טהרה בכל יום.	פב.
	בענין מין בהמה שאין לנו מסורת עליה (וע"ע קובץ אגרות קמא, אגרת צ"ט).	פג.
	ברכת מז"ט לרב ועירו ליום התמנותו.	פד.
	להתזיק ידי עושה מצוה.	פה.
	מתוך רשימה בזמן שנחלשה השמירה במאכלות אסורות, בימי עלומיו של מרן זללה"ה.	פו.
	לשופט בערכאות.	פז.
	עוד כנ"ל. לשופט בערכאות, בנוסח אחר.	פח.

בין אדם לחברו

	להשיב ריקם פני מבקשים קשה עלי מאד.	פט.
	להוכיח מתוך צער ולא לשמוח על איד.	צ.
	שלא להגרר אחר הדמיון המזויף ולהסיר מחשבות מעציבות. שידוך בקירוב משפחתי אינו הגון על הרוב.	צא.
	לקיים לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולהזהר ממחלוקת.	צב.
	לתמוך באחיו בשמחה, בעושה סוכה וכשמוע קול שופר, ועיקר עשיית מצוה הוא שמחתה שזכינו לכך.	צג.
	ברכת מז"ט בצורת שיר.	צד.

תוכן האגרות

יב	אגרת
צה.	ברכת מז"ט ומכתב פרטי לידיד נוער.
צו.	בענין שידוך.
צז.	ע"ד רופא.
צה.	לזרו בענין שמירת הבריאות.
צט.	כנ"ל.
ק.	כנ"ל. לבקש מהנפש להתחסד על הגוף.
קא.	אני תפלה לרפואתך במהרה יום יום.
קב.	השבת כבר לבריאות שלמה.
קג.	ברכת החג, ובקור חולים.
קד.	שמחתי על דברי עיונך בכתובים.
קה.	נא להרגיעני משלומך, בריאותך והנחת דעתך.
קו.	כנ"ל.
קז.	האיחור במענה מצד חובת הזהירות.
קח.	עוד על איחור במענה.
קט.	דברי עידוד לנפש עגומה.
קי.	תמצא מנוח באהלי שם לעסוק בתורה.
קיא.	לזרו בענין הצלת נפשות.
קיב.	בדבר ויזה לת"ח גדול.
קיג.	ברכת מז"ט.
קיד.	קשה עלי מצבך אשר כל הדברים יגעים.
קטו.	להעיר ע"ד תשלום שט"ח.

אגרת	
קטז.	לחולה אחד. שלא יתענה בת"ב.
קיז.	שמחתי בתורתו שהוא עומד בקרן אורה.
קיח.	דברי עידוד אחרי הפגזים בירושלים וברכת מז"ט.
קיט.	להסיב לאחד שנהפך עליו הגלגל.
קכ.	זהירות שלא לפגוע ביוקר מוסדות צדקה.
קכא.	כבד עלי אי"הקשיבי ממך.
קכב.	לזרז לעשות לטובת משפחה אחת.
קכג.	להשקיט הורים בענין בנם.
קכד.	ברכת שנה טובה, שנת הכרת האמת.
קכה.	עוד על התמהמות במענה, וכי יפה עשה שדחה
	הצעת החנוני, וכמ"ש קדושין פ"ב ב'.
קכו.	לתקן בדק מבדקי הצמצום והצמצום עדיין על מקומו.
קכז.	אל תכניס שום דאגה בלבך.
קכח.	ע"ד אשה עצובת רוח.
קכט.	לרופא אחד שלא יכנס בחקירות לרשות היחיד.
קל.	בדבר מנוח לילדה שניצלה.
קלא.	ניחום אבלים.

שונות

- אגרת
קלב. הריני מתייחס בקרירות להשתדלות.
- קלג. ראוי להמחזיקים בתורת ד' לדעת את גדוליה באופים
האמתי. הידיעה של חכמי הדור לבם ומדתם הן הן
גופי תורה. אך צריך לזה זהירות יתירה. ופן משנה
הדבר בקוצו ש"י נמצא מוציא ש"ר על ת"ת. מנוחתי
לא היתה שלימה פן נכשלתי בלה"ר ח"ו.
- קלד. איך שעסק מרן זללה"ה בעשיית רצועות של תפלין
לשמה.
- קלה. להקדים פרק הנשואין.
- קלו. בענין שידוך יש לברר אם יש אפשרות לעסוק בתורה
במנוחה.
- קלז. לזרו בענין שידוך. חז"ל התייחסו ליוקר השעה באופן
חמור.
- קלח. עוד בענין שידוך.
- קלט. לזרו הורים בענין שידוך.
- קמ. פרנסת הנשואין מזדמן לכל אחד בעתו ובזמנו.
- קמא. הנך דיינא נחית לעומקא דדינא ומה לך עם ספרי
דדיינא.
- קמב. לקבוע מערכת המחשבות על דרך הרגיל. (בזמן
הפגות ירושלם).

אגרת	
קמג.	ברכה לעליה לארץ.
קמד.	לזרו בענין שלו'. אין כאן רק מצוה הבאה במצוה.
קמה.	על התמהמהות במענה.
קמו.	כנ"ל.
קמז.	קשה להזדקק לפרוטרוט של הגשמיות. שמירה מעולה של הכת"י.
קמח.	ושונא מתנות יחי'.
קמט.	לא לשים לב לחלומות רעים. ולומר הרבש"ע בשעת נ"כ.
קנ.	להגיה ספרי חז"א אחר גמר קימוטם.
קנא.	חיפוש אחר טבל של ה' מיני דגן כדי לחלל מ"ש סחות מש"פ.
קנב.	בדבר אתרוג.
קנג.	כנ"ל.
קנד.	מתוך רשימות שהי' מרן זללה"ה עורך בלילי בדיקת חמץ. בדבר המקומות שצריכים מחיצות.
קנה.	בקשת רשות השתמשות במקל שנתחלף לאורח.
קנו.	בדבר מחלוקת.
קנז.	כנ"ל.
קנח.	כנ"ל.
קנט.	מתוך תשובה בהלכה בדבר המתגדלים על דעות כפרניות.

תוכן האגרות

	טו
	אגרת
אסור לחשוד ת"ח בנגיעות ח"ו.	קפ.
בדבר קניה ממכירה פומבית.	קפא.
בהלכות שונות.	קפב.
בדבר התחלת היום.	קפג.
עוד בענין הנ"ל.	קפד.
עוד בענין הנ"ל, ובמצב הקשה שנמצאו אז אחינו	קפה.
ביפאן בגלל ספק יוה"כ שהיה להם.	
עוד בענין הנ"ל שהדבר פשוט שהתחלת היום הוא מן	קפז.
המזרח ואין מקום לשום דיון.	
נוסח המברק שהריץ מרן זללה"ה אל אחינו ביפאן	קפז.
לפני יוהכ"פ שנת תש"ב.	
נוסח שאמר מרן זללה"ה לכתוב על שער ספר	קפח.
אחד, כדי להתיר החזקתו בבית.	
בענין הנקודות שניתנו מסיני.	קפט.
ביאור יוצר לפ' שקלים, מגליונות הסידור של מרן	קע.
זללה"ה.	
גליון ע"ד פילוסופיא.	קעא.
גליון ע"ד מה שאסר ר"ת להגיה הספרים.	קעב.
להסביר לשר נכרי (בזמן עליית דם על יהודי) כי	קעג.
שפיכת דמים הוא מן הנמנעות אצל עם ישראל.	
(לדאבוננו נאבד ההמשך).	

תוכן אגרות מרן הגר"ע זצ"ל

- א. ע"ד ההצעה לחדש כדורנו את הסנהדרין, מה מוזר הדבר ומה גדולה החוצפה.
- ב. ע"ד יסוד אגודת רבנים עולמי — הנני רואה בזה סכנה.
- ג. כנ"ל, להרבנים המציעים.
- ד. התנגדותו ז"ל להעברת הסמינר הברליני לאה"ק.
- ה. כנ"ל, להרב ד"ר הילדסהיימר, שלא ינוח ולא ישקוט עד שיגדור את הפרצות, ולהסביר מטרת יסוד הסמינר בברלין בזמנו.
- ו. בדבר פתיחת מחלקה לידיעת הרבנות ע"י האוניברסיטט, ראוי לעשות כל טצדקי להפריעם מזה.
- ז. בעניני צבור, ובדבר נסיעתו לאה"ק.
- ח. עוד בדבר נסיעתו לאה"ק, ובעניני צבור.
- ט. ע"ד שמיטה. — וע"ד השחיטה באשכנז.
- י. ע"ד איסור השחיטה בפולין.
- יא. עוד בענין הנ"ל.
- יב. עוד בענין הנ"ל.

תוכן האגרות

יח

- יג. ע"ד חליבה בשבת.
יד. ע"ד שמיטה.
טו. עוד בענין הנ"ל.
טז. עוד בענין הנ"ל.
יז. עוד בענין הנ"ל.
יח. מכתב פרטי.
יט. כנ"ל.
כ. עוד כנ"ל, ובדבר נסיעתו לאה"ק.
כא. עוד כנ"ל.
כב. עוד כנ"ל.
כג. עוד כנ"ל.
כד. כנ"ל, ובעניני צבור.

ת / ו / ה

ת ו ר ה

א.

אחדשה"ט

ראוי לאדם לשקול דבריו בפלס ולהעלות מחיר לכל מלה.
אבל המחיר שאדם יכול לקבל בשביל הדיבור, הוא התועלת
שיצא מן הדיבור, וממדת החכמה לדבר לפי שעה, דבר שאי
אפשר לקיים בכתב. וחפצי האדיר שימצאו דברי מסלות
בלבך.

יקירי!

ידעתי את הגורל הקשה אשר אתה נמצא בו, מלחמה
תמידית, ולבקרים אויבך נוחל את נצחונו, ואתה נוסל תחתיו
פרוע לשמצה, ובתר עניא אזלא עניותא, והנך נוסל במצב
של יאוש. ואמנם כבר הורגלת לחגור שארית כח ולהכות את
אויבך מכת מתנים וירך, ואתה יוצא בששון לקראת עיון
התורה ובנפש רוממה, בעדינות הנפש לשמחת נפש אהביך.
אקוה כי לא יארכו חימיקם, ותמצא יציבות בחיי התורה תכלית

בן תמותה תחת השמש, לזכות לחיים נאמנים, קיימים לעד ולעולמים. התחזק נא יקירי ועזוב נא את השפלות וכל הגורמים הרעים ושים בסלע קנך. אל נא תזלזל בכשרונותיך הסגולים, ובנפשך העדינה. אזור חיל וחלץ כת. המצפה לראות באשרך ובטובך

החותם ברכה באהבה רבה

אי"ש

ב.

יקירנו — — שיחי' מצא לנכון להראני את מכתבך. חליטת ההרגשים המה כמעט מבחן תמידי בנפש האדם. רוצה אני להאמין כי אחרי גמר כתיבתך הורקו כבר כל המים המרים — אשר חדרו לתוך יין הרקח — עלי פסת הנייר אשר קלעת עליה בעטך וחדות מעוז נחלו מקומם, אך אם אמנם צללי עצב הוא מקרה חולף לרגעים לא יבעתני, חוששני אם לא נמצא מחסור יסודי בדרך לימודך, ובדרכי חכמת היראה אשר בזה מתחלקות הנפשות כל אחד כפי בחינת נפשו, שכלו ותבונתו, וזה א"א לדעת בלי הכרת הפרטים והבחינות במ נמצא איש הפרטי. עצה כללית שוה לכל נפש אני יודע, הרי מציאות הבורא יתברך מתמדת בכל מציאות הנבראים וזה סוד העולם — הנעלם מאלה הנהדפים בזרם החיים הגשמיים — מנוי' וגמורה

כי ביד האדם להכין לבו לשמים וכל שמרבה לצאת מהשקר ולצייר בלבו ציור אמיתי כי אמנם ניתן להאדם להתקשר במחשבתו עם עילת כל העילות וקרוב ד' לכל קוראיו, וזה נחת רוח ליוצרו, אשר כמובן הוא כולו סוד ואין בכח שכל אנושי לציירו ציור אמיתי, אבל אמנם כנור תלוי בלב כל אנוש ונהנה הוא מנעימת זמירותיה, ומה נפלא הדבר כי ביכולת האדם להשיח דאגותיו לפני אדון עולם ית' כאשר הוא משיח לרעהו, והמקום ב"ה מכנהו ילד שעשועים ותפלה בעת צרה שהאדם נצטוו עליה, היא לו לעזר ותרופה מתמדת משמחת לב ומאירת עינים.

הגני חותם ברכה להושע תשועת עולמים לעלות מעלה מעלה כנפשך היקרה ונפש דוש"ת

אי"ש

ג.

אחדשה"ט

רצוני יקירי לחזקך ללימוד התורה כמו שאמרו חז"ל שצריכה חיוזק, וידעתי כי לא תעזוב נפשך לעשות את אשר נצטוינו עליהם שלא לעשותם. מעולם לא בא בפיד בשר פיגול, ולא מלאת ירך לחלל את השבת. אך עון ביטול תורה קל בעיניך, והנך נכון להקריב את נפשך לפני קלות הדעת. רצוני

יקירי להפנות לבך לכעס ותמרורים על יצרך הרע העומד
עליך לבקרים לעצב רוחך וליאש את נפשך למען הרחיקך
מחיי עד ומחדוות נצח לימוד התורה חיינו וקיומנו. חזק נא
יקירי חזק נא ולבוש רוח אמיץ לשקידת התורה אשר לך
נוצרת. ועוד מעט וידך בעורף יצרך ותהא תבוסתו שלימה
ולא יבוא עוד להטרידך. אך תשלוט בו היום ויהי' לך ענן
נאמן כל הימים.

הנני מקוה למכתבך לבשרני כי חזרת ללימודך במשנה
מרץ ותשמחני בהיותי משתתף בצערך עד בא דבריך ותנחמני.
החזתם ברכה מחכה לדבריך היקרים דוש"ת באהבה רבה
אי"ש

ד.

יקירי וחביבי שיחי'

אחדשה"ט.

נא להודיעני אם כבר נתפזרו העבים מעל שמי נשמתך
העדינה, ונפשך שבה לשיר שירת בת השמים התורה
הקדושה אהובת בינתך הצחה. אם תוכל לשמחני בבשורתך
הנעימה. אל נא תאחרה יקירי.

ואכסול שלו' וברכה הדוש"ת

אי"ש

ה.

שלו' ושפעת ברכה בלמודים.

בקשה להודיעני אם עלה חפצך בידך להתחזק בשקידה
ובעיון בתורה כי זה כל האדם וזו העבודה היותר חביבה
לפניו ית', הריני מאחל לך להשכיל ולהצליח בלמודים ותזכה
לס"ד לאוקמי גירסא כנפשך ונפש דר"ש

א"ש

ו.

שלו' ורב ישע

מכתבך הגיעני. הנני מתענג תמיד על הערותיך הישרות
ומאד חפצתי לשאת ולתת בהן אבל הדבר נדחה משעה לשעה
ומיום ליום, וכבר עיינתי במה שכתבת בתו' יומא כ"ט אבל לא
עלתה בידי להעלות על הכתב, ועכשו הנני ממחר להשיב. על
אדת שאלת — — שיחי, אי אפשר לי להסכים להפסיק סדריך
המסודרות, לזאת אשאל אולי אפשר ללמוד עמו זבחים או
מנחות וגם זה יהי' לו תועלת, ואם אפשר לדידנו ה"ר — —
נ"י לקבוע עמו הוא ג"כ לרצון, ואם יקבעו עמו בקדשים נכון

שיקבעו לומר דבר חידוש אחד בכל יום מס' ים התלמוד בב"ק
וזה יפתחו לו מסלות בלימודו ב"ק.

שלו.

אי"ש

מאד החובה להתענין ע"א — — הנ"ל כי הוא בכשרון
מאד נעלה ועדיין לא מצאתי הדרך הנכונה להשקידו בתורה
כראוי והזוכה במצוה זו שכרו הרבה מאד.

ז.

שלו' רב

יקרתך הגיעני. אני מתענין בשלימות בריאותך, ואתה
במכתבך ערגה נפשך לדברי תורה, ומובטחני כי אחר יגון לבך
תבוא שמחה ותתמוך לבך הטהור. תתחיל נא פרק שני והרחב
לבך ויכנסו בו דברי תורה. כן תלמוד משניות עם תויו"ט
מזבחים. כן תשים לבך בפתיחת הרמב"ם לסדר קדשים וגם בס'
היד וכל אלו יקלו לך ויחיו את רוחך. הנני מחכה לדבריך
הבאים בקרוב מבשרים טוב. והנני מאחל לך משנה ששון וקורת
רוח.

הדו"ש

אי"ש

אל תמנע מרפואת השמן דגים, וכפי ששמעתי יש מדג
כשר ואם תברר הדבר מה טוב.

ח.

של' רב

מכתבך הגיעני. לא עיינתי עדיין אבל המחזה החיצוני
משמח לב.

אין נחוץ השתדלות יתירה ע"ד השגת... ובכל שעה
תשיגנו ובשמך יקראוך, ולכן למד מה שלבך חפץ. ואם
תעסוק בהלכות של תקנות עגונות העמוקות מאד, יפרנסו את
כל שעות היום.

בבנק הפקידו תיכף ואמרו לי שהם ישלחו לך הודעה
ולכן לא מהרתי להודיעך, וכבר אמרו עד היכן יסורים הושיט
ידו ליקח מטבע זו ועלתה בידו אחרת, ולכן גם השתלשלות
זו מהם ומהמונם. חזק עלה והצלח.

הודש"ת באהבה

א"ש

ט.

שלו' ורב חיל בתורה

יקרתך הגיעני במועדו. אך אי אפשר לי למלא בדיוק
אף הדברים היותר נחוצים. קשה לי לדון בדבריך בהיות
שהענין עמוק ודבריך באו ברמזות וצריך חפוש אחריהם.
אך נשקף מתוכם רב עיון. התחזק בלמודך והט לבך תמיד
אל השמחה אשר מתוך השמחה שורה שפע חכמה מעל, ואשרין
ואשרי חלקך. תעיין בפוסקים טור וב"י שו"ע ונ"כ, כי הם
מרחיבים את גופי ההלכות לפקח עינים ולפתח את הלג
ולענג את הנפש.

והנני חותם ברכה דו"ש

א"י ש

י.

הודיעני נא מלימודך, אחשוב לנכון לפניך להעמיק העיון
בשני פרקים האחרונים של יבמות ובדברי הטוש"ע סי' י"ז
ותשבע נחת.

הדוש"ת

א"י

יא.

שלו' וחליפת כח

הגיון חידושך הגיעני. אם כי חביב עלי מאד להשתעשע
עמך בד"ת מנעני ההכרח שלא מצאתי החפש לעיין עיון
הראוי ואין דרכי לכתוב טרם גמר העיון. והוכרחתי לשבוע
בעונג הקריאה לבדה. אך במכתבך הנוכח אשר רצונך להביא
דברריך לפני רבים ואין דעתי נוחה בחתימת דברריך כפי
מכתבך. ארשום אף בלי עיון ולא תשמש בדברים על אחריות
כותבן רק תעיין בדברים. אין ראוי לקבוע שהמסקיר תרומה
זכה השבט שאין הדבר כן. ולכן תוסיף על דברריך במסקנתך
לדחות כל ראיותיך — —

--- הנני כופל שלא עיינתי ורק לעורר ותברר הדברים
ותחתום דברריך בסתירת החידוש ולא תחמול עליו...

כמובן רצוני שתבוא לחוג את החג הבע"ל פה. לא ידעתי
למה תסתפק באמתת "כל דכסין" של הישיבה דפת...
בכל אופן אין כאן מה לחוש.

הדו"ט

א"ש

תמסור נא להרב — — שליט"א רב ד --- ס' ח"א
יביעית בלא מחיר.

יב.

שלו

מכתבך הגיעני. לפלא בעיני שהנך מחזיק במדת הסויוות
כל כך, שבשביל יום אחד כבר הוכרחת לבטל ולפרוץ
בגדר, לשלוח יד בהלואות, המשחית את אצילות הנפש,
וגורם בושה לעצמך ולאחרים. מוטב לנהוג בדרכה של תורה
יום או יומיים ולקיים כל המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו
רוח טהרה. שים נא לבך ללבוש רוח עזו לתורה ולקדושה
שהם החיים הנעימים האמתים ומה בצע בהוללות והבלים,
ומי יתן כי למחר תתחרט במה שאתמול בחרת להבלי זמנך.
חזק חזק בתורה ועזב נא אהבת הבטלה ותתענג בדשן
התורה.

הדוש"ת

אי"ש

מסרתי ע"י — שיחי למסור ל — שליט"א ליתן
לך — על חשבון המגיע לי.

יג.

— לא אוכל להבין איך נעשתה הרעה הזאת, הלא חוננת
בלב בינה, ובמדות ישרות, ואיך יערב ללב מבין ניבור באשפה
ואיך ידורו בכפיפה אחת נפש חשקת לתורה ונפש אוהבת עושק
וגזל, הוי ואוי לאזנים שכך שומעות.

כל עצמותי תרחסנה מגודל עגמת נפש. קה קוינו לראותך
בתפארת עוז והננו רואים את שפלותך בעיני הבריות כבושת
גנב כי ימצא. ובמה המרת כבודך? בתאוות שפלות אשר בן
רגע יאבדו. ולא מחר תבכה אשר היום תתענג. רק היום תבכה
בהביטך לאחורייך. אמרו חכמים לא... ולא... אלא להורות
תשובה ליחיד ותשובה לרבים. התקשר נא מעדנים להכיר...
ועיקר חיות אדם שבירת המדות. וצדיקים יצרו מסור בידם
ולא הם מסורים ביד יצרו והלא זה הוא הענג היותר ערב
ויותר נעים לשלוט ברוח הבהמי וזה ענג מתמיד ומשיב נפש.
והלא ידעת כי העולם כולו פח יקוש והפוררים אשר פורו
למען לצוד ציד אוילים בדרך פשעם. ואשרי שומר אשוריו
ודרכו מישרים.

יד.

למרות הצער והמרירות שבמכתבך, גברה נחמתי.
כי כמובן שמח אני יותר אם שמתי כך עלילת שוא, ואמנם
יש מן הצדק בדבריך על הסח דעתי, אך אמנם זה קשור
בדברים סודיים אשר לא מן הנכון להעיר עליהם. ואשר הם
גורמים שאני נצרך להזכירני פעמים רבות, ולהדגיש עד
אשר יקבע בדעתי הנחיצות, וכל מה שאתה כותב היה
עלום ממני ופעם אחת אמרת שקשה לך לשאול...

והדברים נכנסו באזני. אבל מרב הטורדה יצא הדבר מלבי,
בכל זאת היה לך להגיד לי כמו שהוא, ולא להשקע בחובות,
כי הלא זה קשה עלי מכל.

— — מה שכתבת כי כתבו עליך דברים להד"מ...

טו.

שמחתי לקראת דבריהם היקרים. מטבע השכלים להוסיף
מבועם, וחובתנו לשמש בשכלנו עד כמה שידנו מגעת
ולבקש את היותר מוכרע לפי שיקול דעתנו, ואין אדם רשאי
לומר קבלו דעתי, אבל אנו לעצמנו אנו משועבדים לחלק
הניתן לנו — —

(מתוך מכתב חדו"ת)

טז.

כשם שהעמיקו מחתימי התלמוד בעיקרי ההלכות כך
העמיקו בלשונם ובעריכת הדברים לפני הדורות הבאים אשר
כן הוא מדת החכמה ומדת החכמים. ולא יתכן שיסתמו בדבר
שאי אפשר להבין, וכש"כ שיאמרו במאמר המורה אחרת
מהמכוון, ואם לפעמים מתפרשים דבריהם על צד עמוק הוא
מטבע החכמה והוא מובן למעיין, אבל צריך ליוהר מאד בזה

שאם באנו להעמיס בדבריהם רמזים יתר על המדה, לא נשאר בידינו כלום, ולכן לא יתכן לפרש זו דברי בן תימא אלא בפשוטו, משום שלדעתו רואה הבן לפניו על השלחן שינוי של כולו צלי, והוא שואל, ומשיבין לו שאין זה במקרה אלא יש לעולם מנהיג והוא מפקח על בריותיו וצונו במצוות וע"פ צואתו ית' אנו עושים, אבל אם הבן רואה לפניו שלוש ומבושל וצלי אינו רואה שינוי.

(מתוך מכתב חרות)

יז.

שלי,

סדרתי תמול עם ה"ר — — שליט"א בכללות ותבוא נא היום — בדיוק — אלי ונסדר הדבר בפרטות, תגש אל החלון, נא להיות דייקני הפעם רצוני במוקדם בשביל להתחיל הלימוד היום.

דו"ש

א"י

יח.

רב שלומים,

אחדשה"ט וש"ת, יקרתו הגיעני ושמחתי מאד על רב גדלו, וידעתי שא"צ לבטל דעתו הגדולה, וא"צ לדידי ולדכותי, ואך

אומר בדרך כלל, כי העיקר אצל האדם היא דעת עצמו, ולכא
 דאינש אינש הוא, וע"פ נטיית לבו הוא מרחק ומקרב, ובעת
 קרבו הדבר שלבו נוטה אליו, הוא תומך באותו גאון שהוא
 נוטה לו בזה, ובעת רחקו הוא בוחר בפקפוקים, וע"ד זה כל
 מכתבו וכן היא חובת האדם בעולמו, והנה הרחקת גאון קדמון
 בקי בכל הש"ס והראשונים שמביאים אותו הש"ק המ"א הב"ש
 בעל שה"ג וכתב מאן ספון ומאן חשיב כו', ואתה מרבה בשבח
 בדברים דניחא לי' — —

— — והנני חותם ברכה הדבוק באהבתו דוש"ת

אי"ש

יט.

— — ועיקר הוא חידוש דין מן הגמ' כמש"כ הגר"ח זצ"ל
 והזכרת הבקיות אין בו צורך אלא למתעצלים.
 — — ובלא ראי' מן הגמ' אין להכריע שום דין ולכן חתר
 הגרע"א ממשנת — —

•

דין המתברר בהדיא מן הגמ' הוא אצלי יסוד ההוראה, ואם
 היה מפורש הפכו באחד מן הראשונים מוכרחים אנו לבטל את
 למודנו ואת דעתנו, אבל דבר הסתום העיון בגמ' נשאר על
 מקומו — —

•

— — חבל על הלשונות המסולסלות הבאות לאמת את השקר. ולא עוד אלא שבאו דברים שאסור לשומען על רבותנו רש"י ור"ת. שהן תורת אמת שלומדין אותן במתיבתא דרקיע, ודבריהם נאמרו בהדיא בגמ' — — והיום מה שהגיד בשם ר"ח.

אנחנו קבלנו מרבותנו להרחיק דמיון נושאים משתנים [בלא מקור בגמ'] תכלית הריחוק וזה יסוד היסודות באמתת התורה.

— — ואין כאן גדר לענות או לא לענות רק כפי גורל הזמן. ובכלל מה צורך יש להשיב, על הרוב אין מקבל תשובה — — ומה תועלת בחליפת דברים, ודברי כת"ר לא עיינתי בהם אך מעט בתחלתו, ולדוגמא ארשום.

— — בדאי אחרי קריאת דברי יחזיק כת"ר בדבריו כמקדם וא"א לבני אדם להשתוות ומה ימריצני להכנס בדבריה, וכתבתי רק לדוגמא, ואמנם אני נכון לקבל מכל אדם ואני קל לומר טעיתי ואני שמח בזה באור האמת.

(קטעים מתוך מכתבי חזו"ת)

כ.

אחדשה"ט וש"ת.

לא יכולתי למלא רצונו ורצוני לעי' בדבריו היקרים.
מלבד שהדבר קשה להכנס בעיונים עמוקים בדרך עראי.
אינני לפי שעה מוורז מפני מיחוש נזילות מסיבת צנים.
— — דבר עיוני קשה להגדירו במלים. והדבר מסור ללב.
יש בינינו חילוק בשיקול הדעת. ובוזה קשה לבוא
להשתוות. וליקרת דבריו. לא אמנע לחזור על הדברים.
(מתוך מכתב חדו"ת)

כא.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

יקירי שליט"א. אין דרכי לבוא בויכוחים כי הבדל הדעות
יש להם גורמים מוקדמים של רבות בשנים. ואין בכח של
ראי' לשנות כי כל ראי' יש לה מסלות רבות. לכן מונח קיים
אצלי למנוע מלהשיב — — מעולם לא חשדתי חס ושלו'
שבא לשנות את דין השו"ע. אבל יש הבדל בין קדש לקדש.
אם רוב הפוסקים מקילים. והפוסלים הם רק בבחינת יחידים.
הלכה זו רופפת ולפעמים נוטים להקל כשיש עוד סניף הכל

כפי משקל החכם, ואמנם אם רוב הפוסקים קבעו את ההלכה והחולקים בבחינת יחידים הלכה זו הלכה קבועה היא, ולזה גדולי קדמאי שבעיטור וברשב"ש יש להם משקל הכרעה — —

מהשמטות אפשר ללמוד רק בדילוג בסוגיא שמובאת, אבל השמטת דין בודד אינו מלמדנו כלום שאם דעת הרי"ף והר"מ לדחות — — חובתם להביא ולפרש ולכן אין אנו תלמידים של הרי"ף והרמב"ם בזה.

כב.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

יקרתו הגיעני, מבין השיטין ראיתי כי יש צורך לפרש עמדתו. השאלות הנפגשות בעניני דקדוק ההלכה במצוות המעשיות אשר נצטוינו, היומיות והזמניות והמקריות, רבות הנה, ואין הדבר בי, כמובן, לברר כל הלכה ואני צריך להחמיר, או להקל אם קבלתי להקל, או שנמצא בספר להקל שאנו מקובלים לסמוך, ומעט מעט שאנו זוכים לעי' בגמ' ופוסקים לטעום טעם נפת צופים ועוד.

הלכה זו לא עיינתי מפני שאין כאן — — סוגיא וראשונים, וחיפוש מעשיות בספרי הדורות אינני מומחה לכך, ואינני סומך על זה, ואני מתנגד לקביעת הלכה עי"ז, ולכן אני מחמיר

— — — שלא נסתפקתי בזה שום ספק שהוא כשר, ואני פורש
מן הספיקות, ומיעץ אני כן גם לאחרים, ואני חושב שזו היא
הדרך הנכונה להתרחק מן הספיקות ולהחמיר. כת"ר שליט"א
המומחה בדבר, מבטיח שזו הלכה ברורה כשמש ש— — כשר
ואין כאן מקום להחמיר כלל וכלל, ואין הדברים מספיקים
להשקט רוחי ולהניח את דעתי.

— — — ובמנהגי טריפות וחלב ובשארי ההלכות יש חילוקי
מנהגים ואנחנו חייבים להתנהג כל אחד כמנהג אבותיו, ואף
לאסור כלים.

להרבות מנין של המתירים, אין זו המדה, ואפשר שיש
הרבה בדעת אחרת שלא הגיעו לידינו.

ובכלל כל נשמה קבלה חלקה בתורה, ואין זו חלקי לחפש.
ומה אעשה כי על דעתי — — — ודעתי קצרה לעי' בזה מפני שאין
כאן סוגיא לעי' בה, ולהיות חוקר בספרים בדברים יבשים
אינני מסוגל לכך, ומה יחסר לנו אם נחזיק — — —

הערה. אין מובן לי מה שהזכיר כאן קפידא קפידא, מה
ענין קפידא לכאן, ואני מחבב מאד את כל דבריו בזה, ובכלל
אני מחזיק את הקפדנות למגונה מאד.

— — — אין לתמוה אם הגר"ח והפה"ש לא ידעו דעת הגר"א
כי תלמידי הגר"א בקרו את הגר"א רק ימי מספר בשנה.

— — לבי נוטה כי המסופר בשם הגר"א אמת, אבל אין להתחשב הרבה עם נטיית הלב בלי יסוד שכלי.

כג.

אחדשה"ט וש"ת באהבה.

יקרתו הגיעני. לא מצאתי בהם חדש. הצילומים מהכ"י אין דרכי להעמיד עליהם, כי לא ידענו מי כתבם ושפיר י"ל דכתב הסופר כמו שהוא רגיל, והדבר ידוע בעניני הלכה שלא לסמוך הרבה על מציאות חדשות. רק על ספרי הפוסקים שנמסרו מדור לדור בלא הפסק.

יש עוד דברים, אבל איני מוצא תועלת להאריך.

הדו"ש באהבה

אי"ש

כד.

— — אבל האמת בזה שדור שאחר המשנה ראו את מיעוט הלבבות נגד בעלי המשנה וידעו לבסח שהאמת לעולם עם הראשונים, ואחרי שידעו אמתת הדבר שאי אפשר ששיגו הם האמת מה שלא השיג אחד מן התנאים, לא היו רשאים לחלוק והיו רק שונים את כל דברי התנאים שקדמום, וגם

מחתימי התלמוד בטלו דברי אמורא שאמר מחמת העלמה
 דברי התנא, ורק רב ברחב לבבו לא נתבטלו דבריו. וכל
 הסכמותיהם הי' בהשגחת הבורא יתברך ובהופעת רוח הקדש
 וכבר הסכים הקב"ה על ידן כדאמר ב"מ פ"ו א' רבי ור"נ
 סוף משנה וכן הי' בדור של חתימת התלמוד, וכן אמר
 רבינא ור"א סוף הוראה. ומש"כ מרן' שקבלו כן, לא טובה וחסד
 עשו עם הראשונים אלא האמת חייב אותם, כי איך נעשה על
 דעתנו אם ידענו שדעתנו קצרה והאמת אין אתנו, וכה אנו
 עושין נגד הראשונים ז"ל, ובאמת הלא כל התורה בסיני נתנה
 אפי' מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והתנאים החזירו מה
 שנשכח, ועד זמן רבי לא נתגלה הכל אבל בסוף משנה כבר
 נתגלה כל מה שראוי להתגלות ולא יתגלה דבר מחודש אלא
 נרמז הכל באחד מדברי התנאים, וכן נתגלה המשנה מדור
 ראשון של אמוראים עד דור האחרון, ועלינו חלקנו רק במה
 שנזכר בדברי האמוראים, והי' הדבר מקובל בידם כדאמר
 בבבא מציעא שם, ואמרו ע"ז ט' א' שני אלפים תורה
 ורמזו על התנאים שכל האלפים דשם תופשים מעט משנים
 שאחריהם — —

כה.

אחדשה"ט וש"ת באהבה רבה.

הגיעני התחלת ספרו, ואשרי חלקו, שנפל לו בנעימים, בדרך אמת לעיין ולהבין ולהשכיל, ורצוני להעיר במה שראיתי שפירש דברי תו' — ואין ליחס להתו' זה דלמה יבדו מלבם דבעינן — ואין דברי רבותנו לעולם אלא להוציא כל דבר מן הגמ' ולא לבדות דברים וכיון שלמדו מגמ' — אין לנו שום הכרח להטיל בזה תנאי — דבר שלא נזכר בגמ' — ואני מצטער לראות לערער הלכות קבועות שאין בהם נדגוד ספק — —

והנני כופל שלו' וברכה הדוש"ת דבוק באהבתו

אי"ש

כו.

— ועל זה ועל כיר"ב כונתי שזה שאנחנו אומרים מעצמנו אחריותם עלינו, אבל מה שאנו אומרים בשם רבותנו צריכים להזהר שבעתים שלא לומר דבר שלא שמענו מפייהם. כן אין אנחנו צריכים להתחכם יותר מרבותנו בעלי תו' במקום שנסו מפרש"י ואין מקום כאן לקביעת — אלא במקום שקבעו כן רבותנו בעלי תו', ואם בעלי תו' היו מפרשים דכונת רש"י על — לא היו מתחילים דבריהם ונראה — — הלא זה לא אמר רש"י ואין כאן הכרעת סברא ונסיית הדעת

שיפול בזה לשון „ונראה“ אלא היו מקשים בלשון תימא —
 אבל כשעמדו על לשון רש"י בלשון ונראה — — מבואר
 שפירשו לשון רש"י — — ולפיכך באו לטעון — — ואף שיש
 לנו כאב לב על אי הבנתנו פרש"י אל לנו בשביל זה לחדש
 דרש"י סבר — — ויש חילוק ב— — תלי תלין של הלכות
 מחודשות. דבר שרבותנו בעלי תו' לא עלתה על דעתם ולא
 יחסו כאן שיטה אחרת לרש"י ולשון — — המוזכר בגמ'
 קובע שאין אחד בכלל חברו רק במקום המוזכר בגמ' — —
 ואין כאן מקום לעיונים וסברות, ועל צד הרחוק יש
 לפרש — — אבל לא עלינו לקבוע בזה.

כז.

רב שלומים.

יקרתו הגיעני, והאירו דבריו היקרים, וקראתים באהבה
 רבה, אשרי חלקו.

אכיר את הובתי לעיין במקור הדברים, ולקבוע כפי העיון.
 דעת הרשב"א הוא בהחלט נגד דעת הר"י והרשב"ם
 והרא"מ, דבשעה שדנו בהנהגה למעשה — — היו מזכירים
 זה לעיקר ההנהגה, וכן הדבר בהוה, וכאשר לא הוזכר זה
 בדבריהם ודאי לא חלקו בכך — — ועוד אחד מהמכריעים
 בקביעות הפשט הוא אצל הראשונים שאם לישנא רהיטא

טפי לחד צד, והיה ראוי מזה להכריע — — אבל בכל אופן
 אין להקל לדינא — — דבר שאין לנו מנהג להתיר — —
 ומי הוא שלבו שלם כל כך, ויכול לומר דהלכה כרשב"א אף
 דרבים פליגי עלי' — — ומי לא יחת להורות היתר באיסור
 סקידה, שהב"י החמיר והמ"ב החמיר — — ניקו אנן ונתיר
 להורות לכתחלה — —

ואחתום שלו' ורב ברכות הדבוק באהבתו

אי"ש

כח.

— — וברצונו של כת"ר הרחיק לחלק בין — — ל — —
 בדברים בעלמא, וכתב סוגיא דעלמא דאין חילוק, והם מילי
 דכדי.

— — כתב כת"ר שליט"א דדברי הרמ"א לא משמע
 כן — — וזה ודאי אמת, אבל המנהג להחמיר כדברי המ"א
 במקום שהוא חולק על הרמ"א, אם לא שהאחרונים חולקים
 עליו.

— — וכל אלו הדברים אינם נקבעים על ראיות מכריעות,
 אלא נובעות מהעיקר היסודי שאין להתיר אלא בודאות, וכל
 שאינו בודאות היתר הוא אסור — —

— — הריני שב למסקנת הדברים — — אין לנו הכרעה
חדשה, אחרי הכרעת שו"ע לאיסור, וכנ"ל.

כט.

אחדשה"ט וש"ת באהבה רבה.

— — אם כי אין דרכי לבוא במו"מ עם החכמים, אבל
מעכתור"ה שליט"א שהאמת אהוב לו מאד דנתי בזה לפניהם
למען הגדיל תורה.

אחתום שלוי

א"ש

ל.

אחדשה"ט וש"ת.

בלב הומה שמחה וגיל ראיתי קונ', כי אוהב אני את עמל
התורה, ואשר פגשתיו במכתב כת"ר שליט"א באופן היותר
רצוי, וקשה לי להמסר לפי שעה לעי' בדבריו העמוקים, אך
ראיתי את הא' וזה אני מרשים. כי על דעתי להסכים עם
הכתוב בספר — —

*

יקירי שליט"א.

אחדשה"ט, דבריד היקרים הגיעוני. אם כי כל דבריד

מוכרעים, וכמדומה ששוחחנו בזה בכיוון זה, כי כן הוא קבוע
 בזכרוני יסודות אלו, מ"מ לאהבת התורה אכתוב מעט —
 והנני חותם ברכה הודש"ת

א"ש

יום ג. כ"ג שבט תש"ט, בני ברק, זכרון מאיר
 (מתוך מכתבי חדו"ת)

לא.

אחדשה"ט וש"ת באהבה רבה,
 שמחתי מאד לקראת דבריהם היקרים, ואין דבריהם עלי
 לטורח רק לענג ושעשועים, ואחרי רואי שדברי תורה חביבים
 עליהם הריני מזדרז בדברים הבאים.

•

ממדת החכמה ולשון החכמים לקבוע צביון מיוחד לכל
 דבר, ולעולם ניכר התפעלות הנפש בבחינתה המיוחדת, ודבר
 המסתעף בסעיפים רבים לא יתעלם לעולם בלשונם, מנקודה
 זו צריך להבחין בין שני הדרכים שלפנינו בפי' התו'
 עירובין י' א'.

לב.

— — ואין ראוי לחדש מה שלא נזכר בגמ' שמעתיקי

התורה התאימו בעומק לשונם וחכמת סגנונם להעמיד את הדורות הבאים על כונתם האמתית.

— — אין להכניס בר"מ כונות רמוזות אלא בפרטים של מקרים, אבל שרשי המצוה שנחיצותה גדולה, וביאורה לא נצרכה לסורח והתעמקות, מדת החכמים לפרשה ולשננה בדברים מפורשים כמו הכא — — היה הר"מ מכיר חובתו לתלמידיו והי' כותב כן ברורות שזה מעמיד בקרן אורה ורגש המורה לתלמידיו מאיץ להבליט הדברים ולא יתכן בשום אופן שנשארו דברים כאלה תחת לימוד הרמז.

(מתוך מכתבי חדו"ת)

לג.

נידון הלכה הוא ענין מפשט לבתר את המושכלות ויש לו החפש לקחת דוגמאות נמנעות בעולם המציאות, וכש"כ אפשרויות בלתי שכיחות — —

(מתוך מכתב חדו"ת)

לד.

רב שלומים

אחדשה"ס וש"ת.

יקרתו וספרו הגיעוני. לא עיינתי עדיין לרגלי צמצום היכולת לעיון הראוי, ובטבעי אני רואה את כל הענינים לחמורים

וקלים כמעט לא פגשתי. ומטעם האמור אי אפשר לי להשתעשע בדבריו היקרים, ובטח ידינני לכף זכות.

ואחתום בברכת החג יחוגו אותו בשמחת נפש וביתרון הכשר כנפשם ונפש דוש"ת

א"ש

לה.

שלמא רבא.

דברריך היקרים הגיעני, ולפלא בעיני שאתה אומר למנוע דברריך היקרים בזה ממני, ואינך נאות לענגני — כפי מכתבך — אך הפעם, והנה כמדומה שהדיון, אם הגנו ראויים לעמוד על שיטתם של רבותנו הדרישה והט"ז, או לא, ואני אינני חושב ראוי עצמי לזה, כי על דעתי אין מקום להסתפק בדין — —

לו.

ל — — נ"י,

ראיתיך בחלום ואמרתי לך כי זמן כביר אשר לא ראיתיך ולכן אם יש לך קושיא טובה שהקשית כתוב, וגם — — לא הקשה כלום זה זמן ארוך.

לז.

אמרו אוקמי גירסא ס"ד מגלה ו' ב' לזאת העצה תפלה
בברכת שומע תפלה בנוסח שתנסח בעצמך, ותלמוד משניות
ולשנות המשנה איזה פעמים, בכל אופן אל תדאג שכתב
הרבה מאד.

לח.

אחדשה"ט.

דבריו היקרים הגיעני, הרבה מן הקדושה של יגיעת
התורה חופפת על דבריך, ומרב העיון השקוע בדבריך קשה
להגיע אליהם, וכנראה כונתך — —

לט.

יקירי שיחי

שלו' וס"ד לאוקמא גירסא

מכתבך הגיעני במועדו, מאד נעים לי הדבור אתך
בד"ת אבל הרבה עיכובים שוללים את הדבר.
— — חזק ועלה בתורה ובמ"ח דברים שהתורה נקנית
והודיעני נא מלימודך אשר הוא שמחת גילי.
הדו"ש באהבה

אי"ש

תורה

מז

מ.

רב שלומים

יקרתך הגיעני, כן נכון להתענין במצוה רבה המתרת
לשחרר עבד, אבל יש להתחזק בלמוד התורה מאד מאד.
הדר"ש באהבה

אי"ש

מא.

יקירי שיחי

שמחתי לקראת דבריך היקרים אשר עמלך בתורה
נשקפת בהם.

•

— — אחת היא אם החולקים הם רש"י והרמב"ם או רש"י
לחוד, דבאמת כתב המ"ב דקיי"ל כר"ת להחמיר אבל לא להקל,
וההוראה להחמיר פשטה בכל ישראל, ואם כתב גאון אחרון
להמליץ על המקילים, אין זה הוראה לחקות את המקילים.

— — סוף דבר ההוראה המקובלת מפני רבותנו אשר
מפיהם אנו חיים כמו מרן הב"י ומ"א והמ"ב ושלא נמצא מי
שאמר שאין לחוש לדעת ר"ת היא הוראה מקוימת כמו מפני
סנהדרין בלשכת הגזית, ואין שום צד קולא בזה.

(סתור מכתבי חדו"ת)

מב.

יקירי שליט"א

אחדשה"ט וש"ת.

בכל פעם שאני רואה את דברי מעכ"ת שיחי, אני שמח מאד שזכה לקנות את התורה במזיה נכונה כל כך, וזה עתה ראיתי דבריו ב — — אשר הרחיב הדברים כידו החזקה, אבל רצוני להגיד כי אינני מסכים עם מעכ"ת בזה למעשה, וחוששני שהממעך את הבננות במזלג חייב חטאת, וצריך למעך בקתא דמזלג או בקתא דכף וסכינא, ולתינוק אין שום נפקותא בזה, ולא זה גורם טרחא יתירה מעט להממעך, ולא ידעתי למה החליט הדבר בזמן דהאחרונים כתבו להחמיר, ומה שתלה שאי אפשר לשנות אינו מוכן לי ולא ליסום אדם הלא הנידון למעך בקתא דסכינא — —

מג.

מעומק גועם השכל, שאין מעט במספר, מכריע כאן הכף, אלא יש באדם כחות נפרדות במדת הדרך ארץ, וכל אדם יש בו אנינות הדעת והתפנקות, ואתפוש למשל אדם לוקח קורנס ופוצע בו אגוזים בשביעת נפש, ואם יקח בנו הקטן נר של נפטא ויעמידנו על הכוס של יין ושל חלב לכסות את הכוס

יגער בו אביו שיראה בזה חסרון דרך ארץ וכן כל הני
 דנשנין ר"פ כה"כ הן תשמישין מנומסין, אבל חצוצרה ומטה
 של מעות וקינה של תרנגולין, אין תשמיש היתר שלהן מנומס
 רק משונה. כגון לפצוע אגוזים בחצוצרה ובמטה ובקינה ונשמת
 האדם עשירה בגוונים ואי אפשר לירד לסוף דעתה, למה
 קוראה לזה ישר ולזה משונה, אבל כן הוא הדבר, ומה שהזכירו
 תו' תשמיש היתר מעט, אינו מעט במספר ואיה סופר ומה
 ערך יש לזה, אלא ענינו תשמיש שנאוי לרגשי בני אדם,
 וגם תשמיש היתר של שירים אינו אלא באופן משונה ושינוים
 אי אפשר ליתנם במאזנים ולשקול איזה משונה יותר שאין
 השינוי גוף אלא צורה, ולהכניס כאן דקדוק בתשמיש ההיתר
 שישקל אם ראוי לקבוע על מלאכת ההיתר שם תשמיש כלי,
 ולהאמין שבשעה שדנו אם מותר לסלטל קורנס לפגוע אגוזים
 דנו אם הכאה תשמיש כלי, וכן דנו אם תשמיש כיסוי תשמיש
 כלי זהו יציאה מכונת האמת, דאין צריך רק תשמיש היתר נאות
 לבני אדם ותו לא, ותנן קכ"ד ב' שברי ערבה לכסות כו', וכיסוי
 הוא תשמיש חשוב, ומעולם לא דנו עליו מצד תשמישו, אלא
 דנו בדבר שהוא מבלתי חביבים על בני אדם — —

*

— — וטביעות עינא בדרך הגמ' הוא היסוד היותר חזק
 בלימוד ההלכה.
 (מחוך מכתבי חדו"ת)

מד.

(א) הא דתנן — — חז"ל היו יודעים דעת קונם ית' טפי מין וידעו מהו תיקון ומהו קלקול, וח"ו להכניס עצמנו לשקול ע"פ שכלנו ולומר שיש חילוק בין הזמנים או בין עשיר לבעה"ב וכל הדברים שנאמרו בגמ' ופסקוהו הפוסקים הם דברים נצחיים וקימים, ולואי שישוּבו כל ישראל לאביהן שבשמים והיתה הנהגה זו של — — נוהגת וישראל היו זוכין בזה להתעשר בשביל עישור, ומה לו למותר אצל האסור — — אמרו חכמים שיהא מותר, אנן ניקו ונימא שאסור ל— — דבר שאמרו חכמים שמותר ומצוה והשתדלו בתקנת מנהג זה, עבודה הרצויה היא לשמור את דקדוק הדין וזו הדרך הנכונה שיבור לו האדם, ולא כאותן המפקפקים על — — ואומרים שזו נגד כונת התורה וכן בעשיית פרוזבול, ושוכר ע"י שליח שלא לעבור בבל תלין וכיו"ב.

ולכן מה שנוהגים פה בארץ — — [ממי יצאו הדברים לא ידעתי וזה לא כבר שמעתי ל— — שיח' שעושה כן מסתמא ע"פ אביו ושמעתי שהוא איש מפורסם לתהלה ומסתמא הוא עושה ע"פ חכמים] ואין נפקותא מי שהנהיג, שאם היא תורה היא רצויה ולא תשתנה בשביל אומרה שצריך בדיקה אחריו.

ובמקום שאמרו חכמים שאין רוח חכמים נוחה מזה זהו

בכלל איסור אצלנו וכש"כ לפשט הנהגה בזה שזו מחרבת את יסודי התורה ר"ל, אבל מה שמצאו חכמים לטוב הננו צריכים להיות בטוחים שמביא טובה בעולם.

(ב) אין לנהוג צרות עין בעשירים וחייבין אנחנו לשקוד על תקנתם, ואין ספק שאם יצטרכו ליתן — — יוכרחו למכור — — כי בדרך המסחר יחשבו כמה אחוים למאה הם מרויחים וכאשר ימעט ריווחם טוב יהי' להם למכרם, או שלא יעמדו בנסיון והיצר יאלפם איך להקל, והרי השתדלו בפרוזבול מפני שנמנעו, והקושי הוא מפני ששומר התורה הוא יחיד, אבל כאשר ירבו השומרים יחדל הקושי ויוקבע השער כפי נכיון — — וגם ירפה היצר, אך אין נפקותא בפילוסופיא, שאין אנו מבקשים להם עצות, אלא שאומרים להם את האסור ואת המותר, ולומר את המותר אנו חייבים לעשירים כמו לעניים.

— — ומרן ב"י נאמן עם פסקי הר"מ אף במקום שחולקים עליו, ומעולם לא יצא לחלוק על הר"מ, רק הי' כפוף לפסקיו, ואיך יתכן להאמין שחלק על הר"מ בלא שום טעם עד שלא חשש להביא דעתו — —

מה.

מה נבער בן אדם

אזה אדם דואג על איבוד דמיו

ואין דואג על איבוד ימיו

דמיו אינם עוזרים לו

וימיו אינם חוזרים לו.

הלא צבא לאנוש עלי אדמות

ומה תיחל מרוגז מיבש עצמות

ולמה לא יחת מעתיד הודאי

ומחר כל תופעות חיל כדאי

הלא השקט ושלוה אורך ימים

איש תבונות יקחנה במלא דמים

ורייב ומדון יאסוף רוגז מלא חפנים

ומעביר על מדותיו מנה אפים.

תל אביב יפו

ח נ ו ר ו י ש י ב ו ת

מו.

שלו' רב.

מכתבו הגיעני, אין מובן לי, כי לא כתבתי שום מכתב אליהם בנוגע לשימוש בספרים שחיברום מסיתי עם ישראל לאמונות כוזבות, ודאי אין שום היתר בזה ואין נפקותא אם יש מינות במאמר זה או לא, ואחרי שמחברו מפורסם למרציא על יסודות המינות וקונה בזה שם טוב ונערץ בפי רבים, השימוש בפרי ספרותו מרעיל את לבות הרכים ורעתם בטוחה, והחינוך התורני שאנו מבקשים נהפך לרועץ, אין שום מכריח בעולם שיתיר את הדבר, ולא הלימוד בהם לבד אסור אלא אסור להחזיקם בבית, ואף אם יתבטל בית ספר בשביל ביעור עבודה זרה זו, יבטלו אלף כיוצא בהן ואל יבטל אות אחת מן התורה. חבל שצריך לדבר בזה.

הכופל שלו'

אי"ש

מז.

אחדשה"ט.

הנידון מבואר במכתב שביד המכ"ז, כמובן בזמן הזה הצלה
ילד לחינוך ישראלי הוא לא פחות מהצלה מטביעה בנהר.
לפי גיל הילד אפשר לפתחו ולהעלותו למדרגת תלמיד, בזמן
קצר, אך צריך טיפול מיוחד ושימת לב, אפשר לסדר שינדבו
לו לימוד חצי שעה בבקר בצהרים ועוד, וזה יוכל להתקיים ע"י
תלמידי הישיבה המבוגרים, והגני מאחלם שיהי' בידם לזכות
במצוה זו ולקיים נפש אחת מישראל.

הדו"ש

א"ש

יום ד, ב' דר"ח חשוון תש"ט, בני ברק.

מח.

יקירנו — — שליט"א.

רב שלומים וחליפת אונים.

זה עכשו שמעתי ע"א ההתעוררות ליתן ידיים לפעולה
להקים בית נאמן לפליטת בנות ישראל השרידות הבאות
לארץ, אשר הוזנח עד עכשו, והן מתגוללות גלמודות כאן

בארץ. אחרי אשר עבר עליהן מה שקשה להעלות על הלב. חבל על שיעור שהי' ששהו בזה. ואשרי חלקם של פושטי יד עזרה לבנין מכון נאמן לקיבוץ בנות היקרות והאצילות לתוכו לכוונן חיים נאמנים לתורה ולמצוה לתפארת עמנו ולהחיות לב נדכאות. מובטחני כי בהכרת ערכו של הענין הגדול הזה לא יבצר מלהוציא את הדבר לפועל באופן הראוי לשמחת לב כל מבקשי טוב.

והנני חותם ברכה שיצליחו בעבודת הקדש הלזו כנפשם

ונפש דר"ש

א"ש

יום ב'. ה' שבט תש"ו. בני ברק.

מט.

שלו' וכט"ס.

כאשר הענין שלהם ע"א מה שעשו עם הגאון — — שליט"א צריך חיזוק כמו שאמרו ד"ל ד"ת צריכים חיזוק. מן הראוי לקיים או נדברו במקום האפשרי. יש אתי דברים בזה אבל אין מקומם בכתב.

ואחתום שלו' הדר"ש

א"ש

נ.

יקירי שיחי,

— — מנוי' וגמורה בסודם של רבותנו גדולי הדורות שלא להרשות לימודי חיצוניות לבני הישיבה בזמן שקידתם בתורה בהתלהבות נעורים, וראו את זה למפסיד בטוח, ורובם נתקלקלו אם במדה גדושה או מחוקה, או במקצתם, וקבעו למשפט ללחום בזה מלחמת מצוה — —

והריני מאחל לך הצלחה להחליץ מהאונס ושיחי' לך היכולת לשקוד בתורה בלי הפרעות כנפשך הטהורה.

הדוש"ת

א"ש

נא.

שלו' ורב ברכה.

בתמכי על המאמר אין מזרזין אלא המזרזין אמצא לנכון להגיש דברי עידוד לכבודו בנוגע ליחוס המועצה המקומית להתלמוד תורה פה, לעמוד איתן נגד כל זרם העלול להעמיד את הת"ת במדרגה שני' נגד שאר בתי חנוך. לא נעלם ממני טוהר לבבו בנוגע לתורה ולמסורה, וידעתי את מרצו הגדול

אשר רגיל להראות בזה, אך אחשוב כי ירשני להשתתף בזה בדברי אלה למען הגדל אמצו וכחו בזה לחוציא דבר מתוקן ומשמח בכל הנעשה תחת נשיאותו פה. בהודמנות זו אצרף ברכתי לברכות הרבים אשר נתברך כבודו בימים הנוכחים להשכיל בדרכיו לשם ולתפארת לתורה ולתעודה.

בכבוד ואהבה אי"ש

יום ב, י"א אדר תש"א, בני ברק

נב.

ידידנו ה"ר — — שליט"א

שלו' ורב ישע

מעשה שהיה כך היה, תלמיד אחד משיבת — —
ירושלים, בשם — — שיחי' סר אלי ביום עש"ק העבר
במרי שיחו, איך שמפני סיבות משפחתיות אי אפשר לו
להשאר בירושלים, ולזה שם פעמיו לשיבתכם הק', אך
זה כשבוע שהוא מתגלגל בתוך ישיבתכם אבל כפי תשובת
ההנהלה אי אפשר לקבלו, ואין לו מקום למצוא מנוח, אני
נמצאתי במצב של אי תשובה מספקת, כי התשובה היחידה
שאין בידי להושיע — כי הלא ההוראה הזאת מסורה ביד

ההנהלה ואין מקום להתערבות אחרים שאינם יודעים את המחייבים ואת השוללים — ועל תשובה כזו אמרו וכי כן עונים למרי גפשו, ולזה נאלצתי להשיבו כי אעשה דבר מה, אבל לא הבטחתי תועלת ממשית, והבטחתי קיימתי במכתבי זה, ובהיות שקשה עלי מצבו של התלמיד הגל, בפרט בזמננו שהבאים לישיבות פחות מאחד בעיר ושנים במשפחה, אם יש אתו דברים להנחת דעתי אל ימנע הטוב.

הדו"ש

אי"ש בני ברק

נג.

יקירי שיחי

— — נמצא בישיבתכם הנער — — שיחי' משיבת — — דפה והוא דרוש לתמיכה ברוח וגשם, כי כפי שידעתי אין להזניחו להשען על פרנסת אביו ואי אפשר לפרשו. והדבר מוכרח שיתקבל על שולחן הישיבה תיכף. גם צריך להתענין שיהי' לו רב חבר. ואבקש גם מה' — — שיחי' להתענין בזה. כן יודיעני אם — — שיחי' כבר מסודר בהישיבה, ומה לימודו? ומה שלו' אחיך הצעיר שיחי'.

— — כן תמסור למר — — שיחי' כי הגיעני מכתבו
אבל עדיין אין בידי מה להוסיף.

נד.

שלוכט"ס

אחרי גסעו שעדיין ענינו היה בהרהור גשתנה אצלי
הדבר. הוחלט אצלי כי חשדתם בכשר, ונכשלם בהלבנת
פנים חנם, ואם הוא יתום נתוסף בו כמה לאוין, ואתם
חייבים לבקש סליחתו ולפייסו, ההנהגה בזה היתה שלא
בדרך הישרה שיבור לו האדם, ולכן אי אפשר להעמיד על
התוצאות מזה, ואולי ג"כ לא הי' — — לומר מצד שכנגדו
אבל אין עכשו הזמן לצאת במלחמה.

במה שנוגע לעמידתם לחינוך תורני במובן של הישיבה,
זהו ענין יותר כללי ויותר רחב, ואין הזמן גרמא — — מלחמתי.
ומה שנוגע לה — — עצמו כמדומה דלעולם לא עשו מעשה
בפועל להרחיקם מלימוד התורה באופן גלוי, אנו פוגשים מה
שעושים בדרך עקיפין, צריכים אנו להגן בכל מקרה בדרך
פרט, וזה יעלה בידינו — —

נה.

שלו

שלוח — — למסור ל — טוב יותר שיותן ה —
ע"י הנהלת הישיבה ולא ידע מנותן אחר.

נו.

שלו

רצוני להציע את הבאים. זה שבועות מספר נעדר לפתאום
אברך יקר בדמי ימיו ע"י תרעלת הדם ר"ל, והשאיך אחריו
אלמנה ויתומיו בן כבן שנה, ובת כשנתיים וחצי. האלמנה אין
בכחה לפרנס את היתומים והמנוח היה איש עני. ורצונה למסור
את היתומים לבית היתומים המתנהל ע"פ דרך התורה והמצוה
דוקא. ולזאת הננו שואלים אם אפשר להשיג המלצה בשביל
זה להרב — — נ"י, אשר דעתו מכרעת באחד הבתים של
היתומים אשר ב — — ואשר מתנהל ברוח התורה והמצוה. — —
אינני מבקש בענין זה כלום. אם אפשר לעשות בזה אין צורך
לבקשה, ואם אי אפשר הלא ודאי אין ראוי לבקש. אך הצגתי
הדבר כמו שהוא.

והנני חותם בברכת החג הק' בשמחה וחדות קדש

הדו"ש

חנוך וישיבות

סא

נז.

שלו' וכוח"ט.

המכ"ז — — נ"י אשר למד בישיבת — — אצל הרה"ג
ר' — — שליט"א רצונו להכנס לישיבתכם וכדי להקל עליו
בקשוני להיות למליץ בשבילו. המדובר הוא ליתן לו כל האש"ל
למען לא יהי' לו הפרעות מביתו בלימודו.

הדו"ש

אי"ש

יום ד, ט"ו אלול תשי"ג.

נח.

אחדשה"ט וש"ת.

רצוני בזה להמליץ בעד יקירי מר — — נ"י שהיה
מתלמידי ישיבת — — ועתה הנני מוצא לנכון לפניו להכנס
לישיבתכם הק' ואף שעודנו יניק בשנים, אבל לפי כשרונותיו
הוא ראוי להיות בין הגדולים ובטח יהנו ממנו.
ואחתום שלו'

הדו"ש

אי"ש

יום ג, ד' חשוון בני ברק.

נט.

של' רב

דבריך הגיעני, נרתעתי לשמוע, כי טעית כל כך. מאד
הוקרתי מעשיך, להכניס נער לישיבה, ואני מסור בזה בכל
לבי ונפשי, אך נסתפקתי אם יעלה בידך, משום מצב השעה.
ואחרי שיצאת ע"מ ללכת להישיבה, לא היה לי מה להוסיף.
לא נפגשתי עם הנער, מפני שלא מצאתי לנחוק, והעיקר
שלא מצאתי עצה איך להכניסו, תשלחהו אלי עוד הפעם.
נתישב בדבר. כן לוא גלית חפצך לדבר בד"ת, הייתי שנוע
רצון מזה מאד, אך מצב בריאותי מכביד עלי העיון
לפעמים.

הנני כופל הדברים לשלוח אלי הנער תיכף.

הדו"ש תמיד

אי"ש

ס.

אחים אהובים,

ידוע שיש עבירה הנקראת בדברי חז"ל "שנאת חנם" ר"ל
לא ממשרד השכל וממשפטי התורה, רק מעטיו של נחש, מטבע

בני אדם להשתובבות, ומאד צריכים להזהר ממעשים היכולים לשמש לגורמים לשנאת חנם, תעמולות וזללות מרגילות לקלות ראש ולזלזול הורים ומורים, ושנ"ח עולות וצומחות, ומה מאד הפסדותיהן גדולות, ואבדותיהן עצומות, ופורקות רגש ההכנעה מלב הצעירים.

כמובן שאין כאן משום חוב השתדלות לטובת הציבור, אחרי שכרוכות בעקבות השתדלות זו הריסה יסודית בצורת הישיבה.

וכדי להורות תשובה לרבים, ראוי לשוב לשקידת התורה תיכף ביתר שאת, וחסרונכם ימולא, ואין לתלות תשועה בבן אדם, כי האדם מה הוא, ומה ישעו ומה כחו.

סא.

של' ורב ישע

מכתבך הגיעני, וכבר מסרתי ע"י — — ג"י להכריע שתקח את — — ג"י ללמדו תורה כי הוא נחוץ יותר, ובטח תתענין לקרבו לתורה וזכות גדול הוא זה.

והנני חותם בברכה הדוש"ת באהבה

אי"ש

סב.

החזה"ש וכט"ס לידידנו היקר הגאון — — שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר,

שמחתי על ההזדמנות ליחד עמהם את הדיבור בכתיבה
כדיבור, ע"י בקשת הרב — — שיחי' אב"ד — — אשר ידיו
עסקניות בעסק קדש לבנות בנין הישיבה ב — — והוא מוסר
נפשו על זה, ואשרי חלקם של המסייעים לבצר מבצר התורה.
ואחתום שלו' וברכה עוד יגובון בשיבה ויחליפו כח כנשרים.

הדוש"ת

אי"ש

עש"ק שמיני תשי"ג.

סג.

שלו'

מכתבך הגיעני, הדבר בעצם כבר הסכמנו עליו שלא
לרצוננו, ושאלת הכסף אמנם שאלה גדולה היא, ומה שאני
רוצה להעיר בזה כי זה מכבר שאלתני ע"ד כניסה ל — — ולפי
מצב ההוה ודאי יותר טוב הכניסה שמה מעסק הכביסה...
כן הנני להציע להכנס לישיבה קטנה של — — הנוסדה זה לא

כבר. וכבר הצעתי הדבר להרב דשם. העבודה, הגדת שיעור, ולהיות למנהל הישיבה, אם כי המשכורת לפי מצב העכשוי רזה, בכל זאת הנסיון מורה כי אינם נעזבים ללחם, ופשתה כהה לא תכבה*. ואחתום שלו' הדו"ש

אי"ש

סד.

•• נתבקשתי מה — — למסור לה — — כי אחר ישוב רציני משפטו בטוח, כי חסר לי' להענין הידוע ההתאמה ההגונה והדיבור המשותף המשמש ליסוד העיקרי בענינים כאלה, ואי אפשר לקירוב אלימנטים כמעט הפוכים. הדברים האלה נצטויתי למהר למסור לכתר"ה שליט"א ולבקשו למסור הדברים באופן רשמי במוקדם למען לחדול אי נעילות בדברים עדינים ונפשיים.

סה.

שלו' רב לאוהבי תורה,
אחדשה"ט, כאשר מסרו לי כי כבודו רחש לבו דבר טוב

---

* כלשון הכתוב ישעי' מ"ב ג'.

•• לפי המשוער, הכתיב זה מרן וללה"ה לאחרים שיכתבו.

לקיים אז נדברו יראי... למען לחזק ידיים רפות ולאמץ ברכים
 כושלות בישיבה הק' — — בפה אשר לרגלי היוקר אשר חזק
 אולו האמצעים להחזיק מעמד, ואמרתי לאשר כחו בדברי אלה
 וילך בכח זה ובטח יעשה חיל, ואחשוב כי ידידנו היקר מו
 — — שיחי' ישתתף עמו לעשות פעלים בזה שלבו ער לל
 טוב וחסד, אם ימצאו עוד מעשים בזה יהיו כולם בכלל ברנו
 של הקמת התורה.

ואחתום שלו' וברכה הדוש"ת

איש

יום ב, י"ח סיון התש"ג, בני ברק.

אספה בלתי נחוצה, וגם מטעם כמוס אי אפשר לי להשתתף
 באספות.

סו.

שלוכט"ס.

זה כמה לא הקשבתי ממך משלומך מלימודך, וכבר בקש

במכתבי קדם רה"ש להודיעני, אך טרדותך — כמובן בתורה —
יעכבוך.

עכשו אבקשך לקיים הכנסת אורחים עם המכ"ז מר —
נ"י הבא לישיבת — — וכבר מסרתי הדברים לידידנו מר — —
נ"י, אך אולי הוא טרוד, לזאת אני עושה סגן לדבר.

והנני חותם ברכה הדו"ש"ת מחכה למכתבו

א"ש

• 10/א.

אחדשה"ט

אם כי ידעתי הטרדא, לא מנעתי מהבא בזה, ומוטב טרדא
דמצוה שבשבילה יבטלו טרדות הרשות. המצב בארץ ידוע.
כל ישיבה שעולה בידים חרוצות ליסדה היא בית מבצר וחומת
אש לתורה ולמצוה בארץ, אבל אין שיעור וקצב לעמל
הבונים. הרב — — הוא אחד הבונים ליסד ישיבה בעירו
והוא מוסר נפשו באופן מצוין. במקרה לבש רוח הר' — —

• מכאן עד סוף המדור חנוך וישיבות — נחקבל באמצע

ההדפסה.

נ"י והיה עובד בידים חרוצות פה בארץ לקיים את הישיבה
הנ"ל ונסע לאה"ב למצוא תומכים להקם את הבנין, הוא
איש אמונים וכל לבו ונפשו לקרב את הצעירים לתורה, ולפי
מכתבו לא יתנו בו אמון, ומן הראוי להגיד לאדם ישר למען
יעלה בידו לעשות פעלים לתורה.
ואחתום שלו' וברכה דוש"ת

אי"ש

סז/ב.

שלו' רב

רצוני להודיעו בזה כי בראשית הקיץ מסרתי לההורים
של הילדים הלומדים בתלמוד תורה של — — נ"י כי ישיבת
— — מקבלת עליה להמציא מלמד לאלה שהתחילו בלימוד
הגמ', והודעתי זה גם לכבודו, ע"פ המדובר שלמתי — —
לחדש על חשבון הישיבה, עכשו מקבלים את ה' — — נ"י
מישיבת — — ללימוד הזה, ורצוני שיגמור אתו בזה ויקבל
המשכורת מידו.

שלו'

אי"ש

סז/ג.

אחשוב לנכון להתיחס לה' — — נ"י במה שאמרו לא כו

חנוך ושינות סט

שדחפו כו' בב' ידימ, אלא שמאל דחה וימין מקרבת. גם
טבעו דך וקל לחנכו במדות טובות, ומבטיח לעמוד על
משמעת ההגון.

סז/ד.

יקירנו שליט"א

סדרתי את ה' — — שיחי' בתור הבראה — בהיותו ירוד
בבריאותו — אצל ה"ר — — שליט"א.

החותם ברכה

אי"ש

סז/ה.

(א) הננו מצהירים כי הישיבה נבנתה ונתכוננה אחרי עמל רב
ותלאה מרובה בעוני וחוסר כל ובעיונים רבים בכל יום
ויום. מאמינים אנחנו כי היו עלינו חסדיו ית' להחזיק
מעמד ולהרבות גבולה בתלמידים הגונים, כה יוסיף עלינו
חסדיו לימים הבאים.

• הכתיב מרן וללה"ה לאחרים שיכתבו.

(ב) הישיבה עדנה בלי בסיס קיים ומתפרנסת ברוח וכל פגיעה בה לרעה מעמדת את כל קיומה בסכנה.

(ג) ערך ישיבה קטנה בארצנו יש להוקיר מפז ומפנינים בהיות עד עכשו היינו מוכרחים להביא את הגדיים מחוץ ובעו"ה מעטים היו שנעשו תישים ורובם יצאו מאתנו לעבודת חוץ. ומה שמחה היא לראות בנים מגודלים לתורה ונכנסים לישיבות גדולות.

(ד) גרעון כל שהוא שנכנים ח"ו בצביונה של הישיבה עלול להרוס כל היסוד כגל של אגוזים וכל חלק מקיים את הבנין. בין קיום הרוחני בין קיום הגשמי ובין החזקה הרוח אשר ברב עמל מבליגים על היסורים והמכאובים יום יום אשר מי שהוא בחוץ לא חלי ולא מרגיש.

(ה) מה מאד עלינו האחריות של קיום בית המקדש מעט הלזה שלא לפגוע בו ושלא לשנותו פן ח"ו נתחרס עליו
אח"כ — —

(ח) אין אנו רשאים — — לעשות נסיונות עם תשב"ר אשר

טא

חנוך וישיבות

כל נסיון אינו בטוח. ואין כל יסוד בדרישות כאלה זולת
נטיות טבעיות שאין במוסר יסודן — —

၁ / ၃ ၃

צ ב ו ר

סח.

• א. מ. נ.

שלו

אתכבד לבקש תשומת לב לדברי הבאים. הן הספקת המים בעירנו עברו לרשות כבודכם ובקשר זה הגנו נזקקים ליחוס הדדי מצדכם להצבור שלנו ולמצפוניו. כידוע הציבור שלנו הוא חרדי וחרדים בכל לבבם ונפשם לקיום השבת בעירנו כפי הרגשת מצפון נפשם. העבודה בתחנת המים אף באופן אוטומטי הוא הרס מנוחת השבת ועצבון נפש ורוח ועושה מצפונם. כדי למנוע את הדבר באופן מרווח ושלא יפגשו בדחק המים ביום השבת, נחוץ להגדיל את הכריכה הקיימת עכשו. ברצון עז הדבר אפשרי וקל לצאת לפועל. הדבר נחוץ גם בימי החול, כי אין ראוי לפי מצב הזמן להחזיק בריכה

• לחברת החשמל לא"י.

מצומצמת. אשר באיזה מאורע ליום אחד יצמאו כל בני העיר למים. אחרי הצעתנו את הדברים הננו בבקשתנו להתחסד עם בני עירנו ולסדר את הדבר באופן רצוי ורב טוב להם כאשר יפול בגורלם לסדר צרכי ציבור ולהחזן את פני העיר. מובטחני בתבונתם וישרת לבם כי יפנו אל בקשתי בשמחת לב. והנני מאחל להם להצלחת. ואנחנו נזכירם לטובה כמשכורתם. ובוזה אחתום ברכה מחכה לתשובתם

אי"ש

יום ה. ל. לעומר צ"ט בני-ברק

ס.ט.

המציא אות.

בן משק אנכי, מתפרנס בעמל, והנה הגעתי לקראת שנת השמיטה. וכבן בנו של עם קשה עורף, התגנבה בלבי המחשבה לשמור את השביעית כהלכתה בקשיות עורף. הייתי בודד וגלמוד, שחוק לכל שכני, היתכן? הן לא נזרע ולא נאסוף! הלא אי אפשר ללחום עם המציאות! אבל עקשנותי עמדה לי, ולמרות שכל מי שיש לו מוח בקדקדו יודע שאי אפשר לשמור את השביעית — ולא נתנה שביעית אלא

• מה שהכתיב מרן זללה"ה להלהיב לשמירת שמיטה.

למי שיש באסמו תבואה מוכנה לשלש שנים — ולא כדורות הראשונים דורות אחרונים, למרות כל אלה כבר יצאה פלגא דשתא, והמציאות מתרפקת באהבתה עמדי, זרעתי הכל לפני ראש השנה בשנה ששית, בשביעית ישבתי, לא חרשתי ולא זרעתי, את יכול ששית הנכנס לשביעית אני נזהג בו ק"ש ואני אוכלו בק"ש, ואני בתקותי להשלים עם המציאות — או יותר נכון המציאות תשלים אתי — בחצי שנה הבאה, ושכני המלעיגים עלי חרשו וזרעו בשביעית, והמציאות לחמה במ בחמת זעפה ותשחת את כל יכולם ברב גשמיה ובמטרות עוזה, ועתה בקשתי שטוחה לפני המתירים שיסלחו לי על שמריתי פיהם, ויואלו נא בטובם לעי' עוד הפעם בדבר, אולי המוח בקדקדך ישוב ויבין, שהתורה לא תהא מוחלפת, ושמירת השביעית רק ברצון תליא.

ע.

אחדשה"ס.

רצוני להעיר בזה, כי המצב בהקבוצים „שומרי שביעית“ הוא במצב רציני, והמנהלים אובדי עצות איך להחזיק מעמד, ולמרות שהיתה התעוררות לפני הגיע שנת השמיטה באה"ב ובאנגליא להזדרז למהר עזרתם לא הגיעה להם שום עזרה

עד היום. ובזמן האחרון שמעתי כי מגיעה איזה תמיכה זעיר שם זעיר שם לאלה אנשים הנזהרים מאיסור ספיחין. אמנם גם זה אפשר לקרוא תמיכה למצות שביעית במדה ידועה. אבל כמובן שומרי שביעית בגנה ובשדה במסירת נפש ממש קודמין, שהם עומדים במצוקה כפולה, הריסת משקם וחסרון מזונות, ושמעתי המצב ב„חפץ חיים“ מאיים חסרון מזונות המצומצמות להילדים והטף וחסרון מזונות להבהמה והעוף, ולזאת ראוי לעורר את אלה המשתתפים בהחזקת עושי דברו ית' למהר במוקדם להחזקת הקבוצים למען יחזיקו מעמד.

והנני חותם ברכה דוש"ת

אי"ש

ע.א.

הדברים האמורים במכתב זה בנוגע לשמירת השביעית של חברי קוממיות המה נכונים וידועים כי חבריהם מצוינים ביראת חטא ושמירת מצות בדקדוקן כ"ב ועמוסים בשמירת שביעית בדקדוקיה ופרטותיה כיתר חברי אגו"י ופאג"י, ואשרי חלקם של המסייעים והתומכים בידם.

אי"ש

יום ה', כ"ה תשרי תשכ"י זכרון־מאיר

עב.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

יקרתם הגיעני בצירוף הסקריפט בשביל שומרי שביעית
שנדבו האחים היקרים. נדיבי הלב. ומקימי התורה מר — —
ואחיו מר — — שיחיו כולם לאורך ימים טובים ארוכים.
ויתברכו כולם בברכה כפולה בכללן ובפרטן כנפשם ונפש
החותם ברכה ודוש"ת

אי"ש

כן הריני מאחל רפואה שלימה לחיים טובים ולשלר
וללדת למז"ט ולאשר נצח לבתם — — בת — — תחי'
וירוו כולם נחת ורב אושר כנפשם.

דוש"ת

הנ"ל

עג.

שלו' וגח"ט

את האתרוגים הגיעני, מראה הלובן — שבאתרוג עם
הפטמא — שבצד אחד אינו טבעי אלא כעין לקותא, ואם
יגיעו מובחר ישלח נא.

מה שכתבתי לחשוב כפי הטורח כמובן שאינו בשביל

לחשוד כסף, רק חובתנו שיהיו מעשינו מכריזים על קיום התורה ולפרסם קיומנו מצוותיה, וכאשר חושב את המחיר בכל שנה משכח את ענין מצות שביעית. אחת היא לי אם הטורח מרובה או פחות ובלבד שיהא ניכר, אבל לקושטא דמלתא הטורח פחות כי עצם הליכה במקום סכנה ח"ו לא ניתן לתשלומין, אך יש לחשוב כמה הי' אדם נוטל בעד זה והרבה עניים שהיו הולכים בעד לא"י למקום ההוא — וכמובן בשעה שבני אדם פורשים אסור ללכת רק בזמן שדרך בנ"א לילך לצורך הנחיצות — ועכשו רצוני שיתנו עמו דמה שמגיע לו ע"פ שומת בקיאים — השומא צ"ל בשותפות השלשה שלי ואשר לקח בעד עצמו — ולפי מה שיעלה לפי החשבון בעד השלשה מגיע לו, והשאר אני נותן לו במתנה.

הפסול בקשתי שיתן במתנה והוא חושב 10 ג. ומה שחושב בעד הטורח, זה אינו כלום, לכל שלא שכרו אדם. הטורח שלו, ולא שייך דמים בעד הטורח, והוי סחורה ממש. אף שיאמר שלוקח בעד הטורח, וכל סחורה יש להבעלים הטורח ג"כ וזו שיווי הסחורה, ולכן אבקש שיתן במתנה. התיבה שוה גרוש אחד ולא יותר.

האתרוג שישלח אם ישיג, יעשו עמו פיסוק בעד טרחתו.

ויזכה עבורי האתרוג המובחר והפסול למעשר. להשיבני
ג"כ ע"י — — אחר יוה"כ הבע"ל.

ואחתום ברכת גמח"ט

הדוש"ת

אי"ש

עיוה"כ תרצ"ט

עד.

של' רב

אחדשה"ט באהבה.

סדרתי הדבר אשר דברנו ואם רצונך תוכל לבוא להתאכסן
בבית שומר שביעית ה' — — נ"י — —

והנני חותם ברכה

הדר"ש אי"ש

עה.

מפני שפלוני — — מרן שליט"א — — בשמץ... ר"ל,
כי הרהור גנות על — — והקלת חיבור להידועים הוא

מינות ממש, ומאד נצטערתי על הדבר, בהיות פלוני נפשו
קשורה בנפש — — ונפשם קשורה בנפשו, ורחוק הוא
מאד משום קולא בנוגע לחיבור עמהם אף לדבר מצוה
וכש"כ בגרם חיזוק ידם או כבודם.

וכמעט שמשכתי ידי מלדבר עוד כי הכתב נקרא בגילוי
פנים — — אמנם אהשוב שחיזוק תורתנו הק' מחייב
בירור בין החפצים להיות בקרא דאז נדברו.

בנוגע לרצון שיהיו רבנים חרדים וקנאים בכל עיר ועיר
אף שלפי שחקקו הידועים כל הנכנסים לארץ הם משתייכים
ממילא להכנסת הידועה — עד שיודיעו להממשלה שהן
יוצאים ולהודיע זה ניתן רק חודש אחד בשנה חודש אייר —
והרב מוכרח שלא להודיע ע"ד יציאתו בשעת התמנותו לרגלי
האלמות של הידועים ולרגלי התרשלות מצד המקבלים
שעל הרוב הם מדלת העם.

קשה להכריע בדברים כאלה ממאמרים בודדים בדברי
חז"ל, ותמיד השופט בזה הוא ההרגש הפנימי הנובע מאהבה
ויראה שזכה בה כל אחד כפי מדרגתו, וכמדומני שברגש
זה אין בו שום מחלוקת, וכל החרדים באמת מרגישים תמיד
מה לרחק ומה לקרב, כאילו רוח ממרום גשפך עליהם,
ובזמננו כולם הושוו בהשקפתם על הציונות ועל — —

וכן בכל המתרחש על ידם, וכמעט שאיני יודע חלוקי דעות בין היראים בעינינים אלה, עד שכל שמי שדעתו לקרב במקום שאנו מרחקים נשפט ע"י הרגש החרדי למי שצריך בדיקה אחריו.

גם התמנות רב בתנאים הנ"ל צריך להשפט ע"פ הרגש — ובתפלה שלא להכשל — והננו בחלוקי דעות. החרדים בעלי תורה שמחים על קבלת רב קנאי לתורה ומצוה ואינם מרגישים שום הפסד בדבר — אין הכונה שאינם כואבים על אי יציאתו ועל המצאו תחת אלמות של האלמים רק שמחת הרב ההגון הכרוך בו טובה הרבה מחפה על הצער — — —

ובאמת אם ישאל אדם עצה אם לקבל משרת רב בקהלה כזו — העצה הנכונה בבחינת הטוב להרב היא שלילית ובכל זאת הננו כואבים על מינוי רב אינו הגון ואנו שמחים על בחירת רב הגון.

לולא איסור לה"ר הייתי יכול לשמש בעובדא שזו היתה מועילה להבין כונת דברי שאינני נמנע מלבקר — — אבל אי אפשר לי לפרש, ומוכרח אני לדבר בדברים סתומים. אם בס' נה"ח כתב דהמבזה ת"ח בלבו בחשבו שההדיוט

בידיעת התורה אבל הוא מעולה בכונתו לשם שמים, מעולה ממנו — מחשבה זו היא בכלל מבזה ת"ח, ואיך לא יתחמץ לבני בשמעי הדיבור בגאווה וצחוק — — מאז ששמעתי הדברים לא אוכל לשכחם, ובלבי ההרהור כי סוף סוף לא זו דרך התורה, ומה גם בהוראת הפרטים שיש בהם שאלות של חילול השם — — וצריך לשקול בפלס, אבל אין שוקל ואין סופר, ופעמים ההרגש — — שתיקון המדות הוא רק בעמל התורה לשמה והרצון לתיקוןן ושישפוט האדם את עצמו ולהצטער על הטבעיות הרעות — הוא הדין והשופט — — ומה אאריך כי הכל גלוי לפני מרן שליט"א ואת חובתי אולי כבר יצאתי והכל ביד"ש.

בהיות שיש בזה לה"ר ורק שאין בלבי שום שנאה ח"ו ואדרבה מתוך חיבה יתירה כתבתי וגם אין בזה הפסד לשום אדם ולתועלת הבירור התרתי — —

הזיון כנגד המהרסים:

(א) תלמוד תורה בכל עיר.

(ב) מינוי רב " "

(ג) שחיטה כשרה " "

(ד) מקוה טהרה " "

(ה) שביתת שבת " "

(ו) בנין ביהכ"נ " "

(ז) הסרת העול של החפשים מעל צוארנו והשתדלות
אצל הממשלה בזה.

(בשנות התר"צ, בערך).

עו.

שלו

המכ"ז מר — — נ"י מקיבוץ חפץ חיים מסר את
הבאים. כידוע שאלת החליבה בשבת היא שאלה כבדה
המתלבטים בה זה שנים רבות. הקיבוץ כידוע עומד על
משמרתו. אף בזמן שעולה להם במחיר היותר גדול. ועתה
עומדים לפתור את השאלה בפתרון היותר רצוי גם להם
גם לכל הישוב כולו. והוא לחלוב ע"י מכונה אוטומטית.
וכבר קנו את המכונה מזמן. ועכשו הגיעה ארצה. והנם
צריכים לגמור את התשלום ולקבלה לרשותם. והרב — —
שליט"א הבטיחם שלש מאות לא"י על זה. ואמר קדם
נסיעתו שיקבלו את הכסף בביתו. אבל בביתו נתנו רק
חמשים לא"י. אחשוב לזרז את — — וקופת הרב

להשתתף עמהם בענין הגדול הזה. וכונת הרב כמשוער ג"כ
להשתתפותם של הנ"ל. מובטחני שיעשו מה שאפשר בזה.
שלו' בכפילא דו"ש

אי"ש

יום ה' ד. מנ"א תש"ו בני ברק.

עז.

— — חבל בשעה שאנו מצטערין על חילול שבת של...
יש לנו מחללי שבת בטהרה. בפרהסיא.
מן הראוי לפרסם פרטי דין הזרעים באופן הנ"ל שאינו
מועיל כלל, ולא להזכיר בשם את מקום המעונין.
זה כחמש שנים עלתה בידינו שעזבו את משענת החרין
הנ"ל ותיקנו עירובין בסביבות העיר, ועכשו נתעוררו לחזור
למחיצת החרין. בחשבם שאינו אלא חומרא בעלמא לחשוב
על הזרעים, והאומר שהזרעים אסורין הלא הוא מן המחמירין?

עת.

— — ואמנם אין הדבר נוגע למעשה כלל וכלל, כי
אין לנו מזבח להביא חטאת, ולא סנהדרין לד"נ, ועלינו רק

לדעת את המותר ואת האסור, והבא להכריז בין המון העם
 כי חכמים גזרו עלינו דברים שהתורה לא אסרתן כונתו
 ידועה... והתוצאות ידועות... ואמנם, לקושטא דמלתא יש
 כאן מלאכה דאורייתא — —

עט.

— — אחרי כל מש"כ דעתי כדעת כת"ר לאסור שהרי
 אנו עומדין לכתחלה ואין לפרוץ גדר, אבל להכריז בתוקף
 עוז על איסורו, ולא לחוש פן לא ישמעו — —
 — — בכל אופן איני אומר דבר בהוראה זו שאין דרכי
 בכך, ובפרט במקום שרבנו הגר"א אוסר בתוקף עוז, וגם
 אין היתר ה— — מוכרע, רק שאני דן לפני חכמים,
 ואין ג"מ למעשה.
 אם ימצאו לנכון להוסיף בזה אל יחושו לטרחתי, ורצוה
 אני לקבל האמת מכל אדם, ואין דרכי להחזיק, רק להקשיב,
 כי ידעתי כי האדם כולו שגיאה, ומ"מ אין לדיין אלא מה
 שעיניו רואות.

פ.

אחדשה"ט,

בתל אביב בצפון בונים מקואות באופן גדול לשם

ולתפארת, וכבר עלה בידינו להשקיע כמה עשרות אלפים
בבנין הזה, וכמה מאנשי שלומי אמוני ישראל עסוקים באותו
ענין. ועכשו לפני גמרו המצב קשה, וראוי מאד להשתתף
בזה.

ואחתום שלו' וברכה

דוש"ת

אי"ש

יום ג. ט"ז מנ"א תשי"ג

פא.

שלוכט"ס

אחדשה"ט

— — רצוני במכתב זה לכתוב על אדות — — בונים
בתל-אביב מקוה טהרה באופן מודרני שלא יהי' לו לשטן
פתחון פה לחלוק. זה כמה שנים שאנו מתלבטים בזה ועכשו
נגשנו לבנינו. ולתכלית זו נדבה — — תחי' לבקר באמריקה
למצוא חמרי בנין בנדבה. מקוים להשיג רשיון כניסה לארץ.
— — הנסיעה היתה מקושרת בקושיים — —

פב.

שלו' וכט"ס

אחדשה"ט.

בטרדתנו שכחתי להעיר כי הדבר נסלא בעיני כי עיר

— — לא יחמו מקוה טהרה בכל יום, והלא ידוע עד כמה
אנו משתדלים ביסוּי ובנקיות כדי להקל על האשה, אחרי
שהשטן מרקד בדבר זה העומד ברומו של עולם ופוגם הזרע
במדות הידועות, והלא הטורח ללכת להבלין והתשלומים
מכבידים מאד, ובעו"ה הרבה עומדים על הסף, ועוד עיר —
צריכה להיות מופת לרבים, והנה עכשו בצפת עלתה בידינו
לקבוע סידור מקוה בכל יום, ולא תעמוד אחותה הגדולה —
למטה הימנה במצוה הקדושה של טהרת ישראל. מובטחני
כי כאשר יעורר את הלבבות יסודר הדבר.

והנני חותם ברכה הדו"ש
אי"ש צפת

(אלול תש"ד)

פג.

— — כבוד הגאונים

י"לומכון ישגא

נפגשתי בשאלה יסודית של כל הציבור אם נהוג אצלנו
מנהג קבוע מרביתנו הגאונים שלא לאכול בהמה רק במסורת.
כמו בעוף, או לא? ומפני שזה ענין רב הערך, רצוני לשמוע
חוו"ד בזה.

יסוד הדבר לקבוע כונת הש"ך יו"ד סי' פ' סק"א. שכתב שאינו נכנס להאריך בפי' סימני הקרנים שאמרו חכמים להכריע בין חיה לבהמה, לפי שאין לנו עתה אלא מה שקבלנו במסורת וכדלקמן סי' פ"ב גבי סימני עוף, רהיטת הדברים שמנהגנו שלא לאכול מין חדש ע"י סימנים כמו שכתב הרמ"א בעוף. [וצ"ל דהיה פשוט להם מנהג זה והדור של הש"ך היה דור של חכמים גדולים הב"ד של החלקת מחוקק והגאון ר' יהושע השל, ורבני הגלילות, וכל ישראל היו נשמעין להם על פיהם יצאו ועל פיהם באו והיה שימת לב על כל מנהג].

— — ובחכ"א שם דין ט' כתב דאפשר לקבל עוף שאין אנו מכירין אותו, אבל אין לקבל עד אלא אדם גדול וזה אין נמצא האידנא כלל. ולא פירש אם יעידו שנים מהו? עוד כתב דצריך שידעו שנוהגים ע"פ חכמים, וזה קשה לברר, האידנא דהעולם קשור, כמעט דלא נחשב שלא ידעו מין זה, אלא פירשו בכונה.

שלו' אי"ש

פד.

אביע נא רחשי לבבי ברכות אור לראש נכון, זכרון השפעתו עלי קהל ועדה תרנין לב כל מכירי עומק חכמתו.

ותחזקם בתקוה טובה להוסיף דור ישרים להשיב רבים מעון
ופרי צדק ומשפט ישאו להוד ולתפארת הלא הוא — — הייו
אשר הואיל לעדת עיר — — לשבת אתם ולשאת המשרה
אשר כבדוהו להיות להם לרב ומורה.

יהיו נא עתידותיהם לרצון ליהנות מאורו ולהתבשם
מתמרת עשנו להרמת קרנם הקטנים עם הגדולים, לשמחת
לבבם ולב כל אוהביהם. כנפש מברכם

אי"ש קרליץ

(ז' אייר תרפ"ה)

פה.

שלוכט"ס

אחדשה"ט.

הנני לעורר תשומת לב כי יש להחזיק יחוסים הדדיים עם
אותן — שרבי כיבד אותם — — וגם זכו
במעשיהם הכבירים אשר עשו עד עכשו ואין בדורנו
הרבה כיוצא בהם. ואף שעשו מעשיהם ע"פ השפעתו, מ"מ
אין השפעה חלה על זולתם וגם אין זו המדה לעשותם כדחויים.

והנני מסיים בברכה להשכיל בכל אשר יפנה כנפשו
ונפש

הדוש"ת

א"ש

פו.

* — — אקומה נא ואסובבה בערי היהודים, בשוקיה
וברחובותיה, נבינה באופי דורנו — — היאמינו כל יושבי
חלד, כי שמה בקרית-ספר גזרו על שחיטת ישראל, ובחוצות
— — ישקלו בשר טריפה במקולין, ויקירי — —
מגואלים בבשר פיגול, לבשתנו ולערות עמנו, ואיך נעשתה
התועבה הזאת, אמנם יפלא הקורא, הן תולדות ימי המצוקה
אשר חלפו על עיר הזאת הנה המקרה המוזר הזה.
השמירה באיסורי המאכלות חזקה מאד בישראל מאז
היה לגוי, ותפרוץ טהרתה בקרב כל העם. הנזירות מבשר
טריפה, שבה מרב ההרגל ותהי לקנין נפשי אדיר וחזק, בלב
העברי. מכירת בשר טריפה תמורת כשירה, נמנעה בטבעת
העברי הפשוטה. הטבח היה ערוך תחת תנועה הכרחית,
אשר הניעה את ידו לנקר את חוטי-החלב, ולהסיר את

---

* מתוך רשימה בזמן שנחלשה השמירה במאכלות אסורות.
בימי עלומיו של מרן זללה"ה.

ורירי הדם, להכין את הטבח, ולזרות הלאה את הטמא. ימים קשים עברו עלינו, כל סדרי קהלה נהפכו, ימים אשר שחיטה נאסרה, וכל מכירת בשר היתה בלע, הטבח מצא סחורתו ברב עמל ותלאה, וימכרנה במשנה פחד. כגורל המוכר גורל הקונה, יחד באימה התהפכו יום יום, בתנאי חיים האלה, נשללו רגשי לב העברי, הטבע אשר קנה ברב זמנים ועתים, אבדה בימים מעטים, אנוס ומוכר בראשיתו, ואין מעצור לרוחו באחריתו. מכירת טריפה חדלה להחריד לב הטבח, גם בשר הרוגה או מתה לא המרה את רוחו, גם להבדיל בין הטמאה לטהורה שכחו, וכל העם פרוע לשמצה.

האמנם ארכו הימים האלה, אבל בא קצם, וחליפתם הגיענו. הננו חיים עדנה בתנאים קשים ומרים צרה ומצוקה. אך לא תעודת עמנו לעזוב שאר רוחו, ולהסב ליאש לבו, וכל אשר ימצא ידו להשיב שללו, ימהר בידים חרוצות, אם מעט ואם הרבה. הלכות „מאכלות אסורות“ החרות על דגל ישראל היא תפארת עוזמו! חכמתו בינתו נגד כל הארץ, ויהי לשלל ביד אויביו. עתה הגיע יומו, ובידינו להשיב שבותו.

למה צעירנו תעמדו מרחוק, איה איפה כחכם הגדול, ואן רוחכם הכביר. האמנם טעיתם לחשוב כי ענין — — הוא, ולא הכרתם את נס עמכם, אשר חרפתם נפשכם עלין

מתמול שלשום. או אספה רוחכם חלילה, וגלגלי ההרגל
יעברו גם עליכם, מבלי רגש ובלי משים לב, וכשיבת זקנים
טל ילדותכם. עוצו עצה קראו עצרה, השיבו כבוד העם למקומו.
— אל לכם להקל בדבר זה, בעת אשר מוסד עדתכם
התמוטט. יאמר נא הבן הצעיר לאביו הישיש הכרוך אחר
ההרגל, ולוקח בשר מיד בני בלי-אמון, אל נא אבי, לא נכון
הדבר, לא תקח רק מהאנשים הנאמנים, עד נשוב את השלחנות
לטהרתן, ושחיטת ישראל לכל משפטיה למקומה. יפקחו נא
הבנים עיניהם על האבות, ונצחון מלחמתם בטוחה. ישאירו
נא צעירנו זכרונם לימים הבאים, ומבטח עמם לא יכזבו.
לא יחשבו עוד כבודם לכלימה, ותפארתם לקלון. קומו נא
עורונו כי עליכם לעשות.

פז.

• קביעות היחוסים מתאשרים בישראל ע"פ חקי ישראל
בבית הכנסת, בשעת כניסת הציבור לתפלה. יש לישראל
בשעת תפלה בשבת קדש, שיעור בתורה, שאחד קורא לפני
כל הציבור והקריאה מתחלקת לשבעה אנשים שכל אחד

מברך לפני הקריאה ולאחר הקריאה, כל אחד מהקוראים
נקרא לעלות לתורה בשמו ושם אביו ובתואר היחוס שלו.
נקרא בקול רם באזני כל הציבור.

התוארים נקבעים בקפדנות יתירה, וענינים הדתיים
היותר חמורים נסמכים על עדות של התוארים המשמשים
בבית הכנסת.

אחד היחוסים הוא שם „כהן“. לשם כהן נסמכים הרבה
משפטים דתיים, כמו איסור גרושה, [היינו שאסור לו ליקח
אשה שנתגרשה מבעל] נותנין לו תרומה מכל פירות,
והפירות אסורים באכילה לכל אדם זולת הכהן, ועוד הרבה,
ויחוס הזה ניתן לאדם במקום שאין לו מכירין ע"פ עדות
שראו במקום פלוני בבית הכנסת שנהגו בו יחוס כהונה
כמו שאמרו כתובות כ"ה ב' כי ההיא דאתא לקמי' דר"א
כו' מוחזקני בזה שהוא כהן כו' מה ראית א"ל שקרא
ראשון בביהכנ"ס [היינו שכהן קורין לתורה ראשון]
וברמב"ם פ"כ מה' איסורי ביאה הי"א, עד שאמר ראיתי
זה כו' שקרא בתורה ראשון מחזיקין אותו לכהונה על פיו.

וכן בגט מדקדקין לכתוב דקדוק שם המגרש לפי דקדוק שמו שנקרא בו לתורה בבית הכנסת כדאיתא בשר"ע אבן העזר סי' קכ"ט סעיף י"ח ואם יש לו שם מובהק שבו עולה לספר תורה כו' אותו שם הוא עיקר, ושם בהגה' ואם עולה לס"ת בשני כותבין השני עיקר כו'.

וכן שם „רב“ או „מורנו“ נקבע בביהכנ"ס בקריאתו לתורה, ועל ידי קריאתו לתורה נקבע לו שם „רב“ או „מורנו“ בין כל שדרות העם, כי דבר הנעשה בפומבי בין הציבור יש לו משקל חשוב וכדאי לסמוך עליו ועל ידי זה מקרי ידוע לרבים. והדבר מבואר ביורה דעה סי' רמ"ב סעיף י"ד מי שאינו מוסמך למורינו ונותן גיטין וחליצות אין במעשיו כלום, והיינו שאין נקרא לספר תורה בשם מורינו, אבל מה שנהגו בסמיכה כתוב ביורה דעה שם — — וכן המנהג פשוט דאצל רב זקן אין מבקשין ממנו כתב סמיכה, וכל שעולה לתורה בשם „הרב“ וחותם בשם „הרב“, וכתבתו „הרב“, וכן מכבדין אותו תמיד בשם הרב. זהו הרב המוכר ע"פ משפטי התורה.

ומי שקידש אשה ע"מ שהוא רב, אם נקרא לתורה בשם הרב קדושו קימין, ואם נקרא לתורה בלא תואר הרב קדושו בטלין.

פ.ח.

בזמן שישראל היו בנוין על אדמתן והיה אצלם סנהדרין של ע"א ונקראין סנהדרי גדולה והיו יושבין בבית המקדש בלשכת הגזית [זו שם לשכה מיוחדת לסנהדרי גדולה] והיה הבי"ד העליון על כל ישראל, ועוד היה בי"ד בכל עיר של כ"ג ונקראין סנהדרי קטנה. כל דיין היה צריך סמיכה ממוסמכים הקודמים וסנהדרי גדולה הראשונה היתה ע"פ נותן התורה. ענין הסמיכה היה שישבו ג' מוסמכין והכתירו שם "רבי" להנסמך. משחרב עם ישראל בטלה הסמיכה שלא נמצא אצלנו מוסמך מדור דור, ענין רב בגלותנו נמסר להכרעת — — וקבעו שבזמן קריאתו לתורה יקראו את האיש המורס מעם בשם "הרב" וכל הציבור ידעו שהאיש הנקרא בתואר הרב הוא איש מובדל למעלה משדרות העם. נהגו גם לקבל סמיכה מרב מפורסם, — — וכל שהציבור מכירים בו והסכימו

עליו ונקרא רב לתורה, וכל נהגו בשאר כיבודים בבית
הכנסת ל"רב", ובית הכנסת ע"פ דיוק הכיבודים היה הבטאון
היחידי בין שדרות החרדיות, ומביהכ"נ הם מקבלים כל עניני
הדתיים, ובוה נכלל גם ההכרה של הרב.

১২১২নং দাখল / ১২

בין אדם לחברו

פט.

דכאות רוח של האדם קשה יותר מדוחק של הצרכים הגופניים, ובהיות כן, יש לי הצדקה שלא לאכף עלי בבקשות לעשות דברים שהם דכאות רוח אלי, ונגד דברים משוכנעים לי. ולהשיב ריקם פני מבקשים קשה עלי מאד, ובש"ת לר"י ז"ל כתוב שזה בכלל לא תרדה — בו — בפרך.

צ.

אם אמנם מעשים טובים ובלתי טובים יוקבעו לפי מציאותם המוחלטת, שזה שהכה את רעהו בשנאת לבו הזדון ירגיש את לב הרואה וימלאהו רוגז ומרירות, והיא משמשת לנו להדוגמאות של מעשים הרעים, וזה שהאכיל את הרעב והשקהו והחיה את נפשו הנדכאה היא מן הדוגמאות של מעשים טובים, יקרה לפעמים אשר מעשה בעלת צורה אחת תפרד לשתי מעשיות נפרדות, האחת מן הטובות והאחת מן הרעות, ואשר לפי מחשבתו של העושה ישוב משפטן, אם לעקל או לעקלקלות, לאלה משתייכת פעולת הבקרת ופירוט המומים של היחיד, או של הציבור. אפשר שעורך הבקרת נהנה בו

ושמח על איד, ובשעה שמכונן חציו בפיו ובלשונו, או שמכין
 עט סופר מהיר להנעים בחלקלקות את הכשלונות של הנשוא
 שלו, הוא ממלא התפקיד של מעשה רעה ופעולה נמבזה,
 עושה עול ופועל מזימת רשע, ואפשר שמעשהו אמונה מן
 הטוב והמועיל אשר נצטוו עליה, אם מחשבתו טהורה,
 ומחכה להעיר את לבבות הטובים, לבוא לעזרת הצדק
 ולסעוד במשפט אמת לרסן פי זדים, או להטות לב התועים
 עצמם להתעשת ולעשות חשבון עם נפשם, ולמצער להאיט
 את פחיתותם.

צא.

שלך

יקרתך הגיעני. אם לגודל אהבה נוגע אל לבי כל עצב
 שלך ואני משתתף עמך חלק כחלק, אך ענין מכתבך הוא
 ענין בעל שתי פנים. עלי קשה מה שהנך נמצא אסיר מהדמיון
 המזויף ואשר הראה מטבעות עופרת בזהר זהב ואשר הטא
 לבבך לשקר והוות שוא, ועליך קשה כאילו כביכול באמת
 קרה כאן מה? מנקודת הדעת לא זו הדרך ולא זו העיר,
 לא לך ולא להם, ולא היתה השדה שלך מעולם, ואינו הגון
 על הרוב בקירוב משפחתי כל כך, וגם מבחינות אחרות.

• מתוך רשימה שלא נגמרה.

והנני מחכה לרחמי שמים לחזק לבבך הטהור ולתומכו
בנעימות נצח ולהסיר מלבבך מחשבות מעציבות והרהורים
מעיקים, ואתה מצדך תתחזק ליתן דברי תורה על לבך
ולקיים כל הנותן ד"ת על לבו מבטלין ממנו הרהורי כו' כו'
ומובטחני כי למחר תשחק מאשר היום תבכה, עוד תשוב
ותתענג על רב טוב ויהי' כוסך רוי' כנסך היקרה ונפש
הדוש"ת ומחכה למכתבך השני

א"ש

צב.

שלו' רב

אחרי שיחנו נוכחתי ידיעות יותר מפורטות אשר על
פיהן מודדתי את אמת המצב, והוחלט אצלי שאין ראוי להכנס
כאן בעובי הקורה, וכמעט שיש לחוש שההשקפה אחרת
הוא מטעם בעל דבר מצדנו, ובכל אופן עלינו לקיים לעולם
יהא אדם מן הנרדפין, וכיו"ב ממאמרי רו"ל, ולבי נוקפי שלא
יהי' בזה ח"ו עון קטנות של תלמידי חכמים אשר תוצאותיו...
ולכן ימנעו לעשות שום צעד המביא מכשול על דרך של
האורח.

הנני חותם בברכה ושלו' ושלא נכשל חלילה בכל שעל
ואך טוב וחסד ירדפם כה"י כנסשם ונפש דוש"ת

א"ש

צג.

שלו

הנני בזה בעד אחיו שיחי', כפי מה שמסר לי המצב, אחשוב לנכון מאד לאדם לזכות במצוה זו, ולבטוח כי לא יאונה חלילה עי"ז שום הפסד, כמבואר בשו"ע סי' רמ"ז ס"ב וז"ל לעולם אין אדם מעני מן הצדקה ולא דבר רע ולא היוזק מתגלגל על ידו שנאמר והי' כו' הצדקה שלו.

ואם לפי ראות עינים בדבר הפרטי לא ימצאנו, אבל בכללות כאשר כל מזונותיו של אדם קצובין וכל חסרונותיו קצובין, אין הפסד חלילה מן הצדקה רק ברכה מתוספת, וכש"כ לאח שהוא קדם והוזהרנו על גאולתו, אם יחליט לעזרו בשעת דחקו, ראוי לעשות בשמחה, כעושה סוכה וכשמוע קול שופר ושאר מצוות, ועיקר עשיית מצוה הוא שמחתה שזכינו לכך.

והנני חותם ברכה

הדו"ש אי"ש

צד.

השמחה במעונו, יום כלולת יקירנו אהובנו — —

מה יקרה את שמחה!

ומה נעימה היא צמחה!

רוח הקדש שורה!

הלב מלא אורה!
 להבין סודות התורה!
 בשמחה של מצוה הכתוב מדבר!
 רום ותחת גשם ורוח מחבר!
 מבחר הברואים משעשע שעשועים!
 גחלים לוחשות מוקדות תעתועים!
 עור מעט ואין רשע!
 חבי רגע ואין פשע!
 גם אלם ישיר שיר לשמח חתן, להביע ברכה לימים יבואו,
 שיהי' למז"ט ולאוסר נצח, לבנות בית נאמן לבית הלוי
 לשמחת לב ולנחמת הורים ותשכון ברכה באהלם כל הימים
 כנפשמם ונפש החותם ברכה באהבה רבה
 אי"ש

צה.

ב"ה יום א. כ"ח חשון התרס"ה ווילנא
 צפרא טבא וברכת מז"ט ליד"ג מר — — ג"י
 מכתבך בבשורת קישורך בתנאי חיתון הגיעני בעש"ק
 העבר. רגשי שמחה, התעוררות בהשקפה בחליפת המתחלפים,
 התעודדות להחזיק ההתרגשות, ולשבח המון גליהם. והנני שב
 למנוחתני. את כל הדברים תוכל לדעת טרם קראך מכתבי.
 גם אנכי בכתבי הנני מוכרח להשאירך, אחרי קריאת דברי,

כמסתפק בהבנת הלב ובההרגשה הפנימית, כי להציג לסניך את הדברים כמו, אלחץ לצמצם ולכווץ את רחשי הלב, ואין הדבר כדי. גם ברכותי תקרא נא על פה, כי הלא ידעת כי לפורטם עלי הגליון לא אוכל כי רבות הנה. מאד חשקה נפשי להתעלס אתך בשיח ספונים איש אל רעהו אך לע"ע הנני מוכרח להסתפק בחליפת כתובים לבד. לפי הנראה כתבת מכתב מ— — ולא הגיעני. את יום שובי הביתה עוד לא ידעתי. רק הנני חושב כי המצאך בביתך יקרב את תשובתי. חדשות אתי אין. כפי אשר אני רגיל לכנות... אוכל להגיד כי הנני בגולה בתוך הגולה...

— — והנני ידיו דו"ש המברכו בברכת מז"ט ובבנין בית נאמן לתורה ועבודה ונוכה לראות הרמת קרן ישראל ובשיבת שבותו יגל יעקב ישמח ישראל. המצפה לתשועת ישראל

אברהם ישעי'

צו.

יקירי שיחי'

שלו'

מכתבך הגיעני לשמחת לב. אמנם צדקת בתביעתך. ע"ד... בדעתי היה למצוא מקור למלאות דרישתם ולגמור הדבר אבל עדיין נעלם מקורו. — — נ"י היה פה ולא דברתי

בין אדם לחברו קג

עמו כי הודיעני מצבו. גם מצב אחיך נ"י פה בלתי ידוע לי
ופעמים ענינים אלו באים בארוכה ופעמים בקצרה, וכמהלך
הלבנה שישראל עתידין להתחדש כמותה.

נחזור להעיקר. מה שתמהת בנפסל ביוצא — —

— — ואחתום ברכה באורה של תורה כנפשך ונפש הדו"ש

א"ש

— — זה עתה היה פה — — נ"י והוחלט אצלנו שתגמור

הענין למז"ט.

צו.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

מכתבך הגיעני, ואני מחכה לרפואתך השלימה. ע"ד הרופא

ב — — לא שמעתי על אודותו, ונכון לברר. ר"ל לבקרו.

— — ע"ד מכתב של הרב — — היה קשה לי לפנות

ולעיין בו, ועכשו טורח לי למצוא את המכתב, אולי יעתיק

את מכתבו עוד הפעם.

ואחתום שלו' הדוש"ת

א"ש

צח.

שלו' ורב ישע

מכתבך הגיעני במועדו. הגחת הדפוס נעשה פה ונשלח

מהכא להתם ולא היה דבר מיוחד עד עתה להטריחך. מאד
הייתי חפץ שתבריא את גוון להעמידו על משקלו הנורמלי.
ואולי יעלה בידך לעשות מה למען זה אל תזניח הדבר.
ואחתום ברכה לשנת חיים טובים בסשצ"ג ותפרח ישע
ותמצא משנה ששון ורב נחת כנפשך ונפש דוש"ת
אי"ש

צט.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר. שמחתי מאד על דברייך כי
לא הקשבתי ממך זה ימים ומכבר שמעתי על אודות מיחוש
מעיים והייתי רעב לשמוע משלום בריאותך והיה שמור
בזכרוני לכתוב לך אבל נדחה הדבר מיום ליום עד בא דברייך
ונא להודיעני מזה.

*

יקירי שיחי'
הודיעני נא מלימודך ומשביעת רצונך. מאד כמה לבי
לדעת מכל אשר אתך. אל נא יכבד לך לכתוב אלי כי נעימים
לי דברייך.

המחכה לדברייך

אי"ש

תקבל נא ב — — הנשלח עבורך.

(מתוך מכתבים)

צין אדם לחצרו קכ

ק.

שלך

יקרתו הגיעני. אין דבר שלא כהוגן חלילה במה שלא
העלמת ממני דבר, אך בטח טוב ביותר לבשרני משמחות.
הערותיך לא עיינתי. ההערה — — כמדומה שתמצאה במנחת
חינוך. קולת — — לא שייך לדון שאין למדין ד"ס מד"ס.
חזק ואמץ חטוף ואכול...

הדוש"ת

אי"ש

אולי אפשר לך לסור לבי"קייטא לחדש ימים להחלמה
תשתדל נא בזה ובקש מנפשך להתחסד על גוסר.

קא.

אחדשה"ט באה"ר

מכתבך הגיעני ולא עלתה בידי לכתוב עד עכשו. ואני
תפלה לרפואתך במהרה. יום יום, והריני מחכה למכתבך.
החותם ברכה לרפו"ש
דוש"ת אי"ש

קב.

שלוכט"ס

דברייך היקרים לי הגיעני זה ימים אחדים אחר שכבר

חכיתי להם ולבי כבר המה להקשיב משלומך, וגם עתה
עדנה מחכה אני לדברריך להקשיב משלומך, השבת כבר
לבריאות שלמה, היש לך כבר מעון טוב מתאים לדרישת
הבריאות. והנני חותם ברכה להחליף כח ואונים לעשות חיל
בלמודים כנפשך הטובה ונפש הדוש"ת

אי"ש

ה' כ"ב תמוז צ"ח ב — ב

נא להשיבני תיכף!

קג.

שלו' וישע רב

הנני מאחל לך שמחת החג ברגש קדש ונעימות מצוה
להרבות חכמה ודעת כנפש הדוש"ת

אי"ש

נא להודיעני משלומך ובריאותך, ומה בריאות ה' — — נ"י
כי שמעתי כי היה לו מיחוש מעייס, הנרפא כבר? והנני
מאחל לו רפואה שלמה ושמחת החג הק' הכע"ל.

הנ"ל

בין אדם לחברו קז

קד.

רב שלומים

שמח הייתי להקשיב ממך דברי עיון בכתובים, להיות שביקורך הופרע, כאשר נשלל מאתנו הויעוד בבית, והיו דברינו דרך עראי בטיול חוצות.

ואחתום ברכה הדו"ש באהבה

אי"ש

סידורך בעתיד אולי נתראה עוד בימי החג הבע"ל.

קה.

רב שלומים

יקירי, העלמת ממני, ונתעלמת ממני, לא ידעתי איפה אתה, ומה עמך, שלחתי לך מכתב לירושלים, בצירוף המדובר, זה כחדש ימים, ועכשו הגיעני חזרה המכתב, בהודעה שזה זמן אשר אינך שמה, הנני מחכה עוד עד בוא דברי אליך ועד השיבך למען הרגיעני משלומך בריאותך והנחת דעתך.

המחכה לדברייך הדו"ש במשנה אהבה

אי"ש

מה נשמע עם עסק אביך שיחי'

קו.

יקירנו שליט"א

נא להודיעני מבריאאותך מלימודך ומכא"א אשר לא
הקשבתי מיום שובך ירושלימה, והנני חותם ברכת להרשם
בסעצ"ג לאלתר לחיים טובים ומאושרים ויזכה לשמחה
תדירית ומתמדת בחידושים מאירים ואמתיים בעומק התורה
יבאיר מצוה כנפשו הסגולה ונפש הדוש"ת

אי"ש

קז.

שלוכט"ס

מכתבך הגיעני במדעך, ואחרתי מלהשיבך ברצותי לעי'
בדברך היקרים לי, אך עדיין לא מצאתי שעת הכושר.
פעמים מפני הטרדא ופעמים אני מעוכב מצד חובת הזהירות
שלא לגרום מתיחות יתירה לשרירי העיון, ואין רצוני
לאחר עוד. בעיון שטחי ודאי דברך נכונים ומסודרים כישרך
המצוין ואני מאחל לך חזק ואומץ לביקדת התורה ותהא
דעתך נוחה מחכמתך כנפש הדוש"ת באהבה

אי"ש

תמסור נא בשמי ברכת מז"ס לבבית להרב — — שליט"א

צ'ין אדס לחצרו קט

לחתונת בנו שיחי'. כבר מסרתי לו ברכה אך כפי שנודעתי
לא נמסרה לו.
אור ליום ו'. עש"ק יתרו שב"ת.

קח.

החור"ש וכס"ס לכ' — — שליט"א
גלותו הגיעני, אחרתי מלהשיב, לא בכונה מיוחדת.
אך רגיל אני בכמו אלה. אולי מפני חסרון בריאות, וגם
חסרון זריזות, ועוד, וכאשר אחרו הימים לא חפצתי להחמיץ
עוד. אם כי בכתבי עתה לא מצאתי דברים ראויים להביא לפני.
והנני מסתפק בשאילת שלו' לחוד, כי גם אין בפי דבר נחוץ
מה להודיעו, אחשוב כי יודע לכלכל דבריו במשפט הראוי
ולהפוך התכלית הנאות. והנני הותם בברכה ושלו'
הדוש"ת באהבה
אי"ש

קט.

שלוכס"ס

זה עתה הגיעני גליתך, וזה כבר הגיעני מכתבך, ולא
מצאתי ידים להשיבך כי גדול הכאב עד מאד. עתה הגיעני
דברייך האחרונים, והנני מחכה לדברייך ממדינת הים. והנני

לברכך בחליפת כח ואמץ הלב ועזרת אמת כנפש הרושית
מחכה לדברך

אי"ש

עש"ק קרח דרוסקניקי

קי.

שלו' ורב ישע וברכת מז"ט

שמחתני מאד בבשורתך הנעימה בבואך בברית האירוסין
למז"ט. נתאחרה ברכתי בחפצי לעי' בדברך היקרים לי אשר
במכתבך. והלום לא מצאתי מכתבך. מה שראיתי בו הוא
בהערך ע"ד — —

— — ומש"כ עוד לא ראיתי כראוי, ואם לא יכבד לך
תודיעני את הכתוב במכתבך בזה. ע"ד ה — — אין לי דרך
לזה. כן ע"ד ישיבת — — לא ידעתי עדנה ברורות. בכל אופן
מובטחני שתמצא מנוח באהלי שם לעסוק בתורה כנפשו
הטהורה.

והנני חותם ברכה הרושית באהבה

אי"ש

קיא.

שלו' רב

זה לא כבר כתבתי מכתב, ועכשו הנני בא בדבר מיוחד.
כאשר יקירנו הרב — — שליט"א נתבשר כי אמו, אחיו

בין אדם לחברו קיח

ואחיותיו ומשפחתם נצולו בהיותם גולים בארץ רוסיא כל ימי הסער, ועתה יש לו צורך בשביל להביאם ארצנו הק', שיהי' בשבילם דרישה להביאם לאה"ב, ועי"ז יקל לו למצוא להם רשיון לכניסתם צרפתה. ופרטי הדבר כבר כתב הרב — — הנ"ל לידידו הג"ר — שליט"א, וצריך לזרוז בדבר ולהוצי' איך להוציא הדבר לפועל. כמובן יש בזה משום הצלת נפשות כידוע גודל התלאות אשר פוגעים בנדודם ובגלותם. ואחתום שלו' וברכה

אי"ש

אור ליום ד' ער"ח אדר תש"ז. בני ברק.

קיב.

שלו' וישע רב

אחדשה"ט

נתבקשתי מהרב — — שליט"א לפנות אליו בבקשה הבאה — נוסף על אוצר הבקשות אשר הוביל עמו בצאתו מפה — היות כי מצבו הציקו לרדת לארצות הברית לזמן קצר, וכידוע אין נותנין לו ויזה עד שיבוא מי שיעמוד כערב בעד הספקתו זמן שהיתו בארץ ההיא, ושיהי' אחראי שישוב בכלות זמן הוויזה, ובהיות שאין ה"ר — — רוצה ליהנות זולת מאגשים יראים וחרדים כידוע, לזה שם פגיו בו שיתחסד עמו וימצא מי שישלח כתבו להקונסול האמריקני

ב — — במלאוי כל הנ"ל. אם אפשר הדבר בטח לא יחשק
למלא מבוקשו של ת"ח גדול כמותו.

ואחתום ברכה שיפקד בפקודת ישועה ורחמים לשנת חיים
טובים ומבורכים בעושר ואושר כנפש החותם בברכה דו"ש
אי"ש

ה. ח"י אלול צ"ח בני ברק

קיג.

אחד"ש — — שליט"א וש"ת ברגשי אהבה אין קץ!
בלב הומה, מהול אגלי גיל ושובע שמחות, הנני משתתף
בשמחתם, ולשוני קצרה להביע אחולי נפשי לרב טובם
והצלחת נצח, של בנם החתן — — שליט"א עם נוי"ב תחי.
ואקבע דברי ברכתי כפי שהורוני לברך, כי תהי' דרכם צלחה,
וברכת ד' תשכון באהלם כל הימים, ויזכו לדור ישרים יבורך,
כנסשם ונפש הכופל שלו' וברכה באה"ר דו"ש
אי"ש

קיד.

מכתבך הגיעני במועדו, וגם פעמים רבות הכינותי עם
לבבי לכתוב לך להקשיב משלומך, אבל צמצום הכח ורב
הטרדות מדחים הדברים היותר נחוצים. שמח אני על הזדמנות
שנוכרתי וקיימתי. אך קשה עלי מצבך אשר כל הדברים
יגעים, ולא יתנו לך מנוח.

בין אדם לחברו קיג

והריני חותם ברכה לבריאות שלמה ובברכת השובע
ושביעת רצון כנפשך ונפש דוש"ת

אי"ש

קטו.

רב שלומים

רצוני בזה להעיר ע"ד השט"ח — — לא"י בערבות
של ה"ר — — שיחי, כי ההכרח לסדר הענין ואולי אפשר
לתשלום חלקי. ולסדר על איזה זמן. ידעתי עד כמה הדבר
כבד על לבו הטהור מבלעדי הערתי, בכל זאת תקותי
כי יסודר הדבר.

הדוש"ת

אי"ש

יום א, ל"ו למב"י תש"ז בני ברק

קטז.

שלו'

* אין בריאותי שלמה לכן א"א לי להאריך. הנני ממהר
כדי שלא תתענה בת"ב יהפך במהרה לששון.

הדוש"ת

אי"ש

---

* לחולה. שלא יתענה בת"ב.

ק"ז.

— — את זה ראיתי וכתבתי וליתר הדברים לא נכנסתי
ומפני שחוששני להשהות תשובתי אינני מחכה עד לעית
ביתר הדברים.

תמסור נא להרב — — [שהיה נקרא — —] שליט"א
שקבלתי מכתבו והייתי שמח מאד בתורתו שהוא עומד
בקרן אורה, אך לרגלי העצלות לא השיבותי אף שיש בזה
דברים ליישב, והנני דוש"ת באהבה וכבוד.

ק"ח.

יקירי שליט"א

רב שלומים

* אחדשה"ט וש"ת באה"ר, בזמנו הגיעני דבריו החביבים.
מבשר שלו' אחרי הפגעות שעברו עלינו ומבשר הולדת בנו
למז"ט שליט"א, ולמרות שהייתי מתכוון לבקרים לקדמו
בברכתי, לא מלאתי רצוני בזה, ועכשו הגיעני מכתבך ברכ"ת
משמחי לבי, ואם עדיין אינני ממלא מבוקשו במכתבי זה
אמרתי להשיב על אתר ברכת שלו' וברכת מז"ט לבן הנולה,
יוכה לגדלו לתולחולמע"ט.

החותם ברכה דוש"ת דבוק באהבתו

א"ש

צין אדם לחצרו קטו

ק"ט.

הנני שולח בזה העתק תעודת ידידי הר' — — יליד
קאסאווא תלמיד אחי הגדול שליט"א אשר היה עשיר כל הימים.
היה מחזיק חרשת עורות, וגם היה לו בנק לפני המלחמה.
וזה עתה פתאום נהפכה הגלגל, ואולי אפשר להשיג עבורו
רשיון כניסה ע"מ לחזור, ואז נקל גם לאחי שליט"א הנסיעה
בצוואת עמו. — בשעה שאני כותב איני יודע דעת אחי שיחי'
על אדות נסיעתו. ומפני טרדת עיזה"כ אקצר ואכפול
שלו' רב.

הדוש"ת באה"ר אי"ש

קכ.

• בהיות שכל אלו שהזכיר יקרים לי מאד אי אפשר לי
להגיד דבר, פן אפגע ביוקר אחד מהן.
אחתום שלו' וברכה וברכת החג הק' הבע"ל
הד"ר ש באהבה

אי"ש

קכא.

ידי"ג ויקירי — — שליט"א
שלו' רב וברכה

אחדשה"ט וש"ת. זה זמן רב לא שמעתי משלומי ומכא"א

• המדובר בכמה עניני צדקה, שחשואל שאל איזה לבקר,

אשר מאד יהמה נפשי לדעתם, אך טרדות הזמן בעול הגלות
 ימנעוני מזה, וברגעים האלו אשר זכרונך על לבי, מאד
 כבד עלי אי־הקשיבי ממך ימים כבירים כאלה, והנני מחכה
 למכתבך מאד, אך אינני בטוח באדריסתך ואני כותב בספק,
 וכאשר יגיעוני דבריך אשוב בל"נ לדבר אתך.

והנני חותם בברכה הדבוק באהבתך

אי"ש קרליץ

קכב.

שלו

מכתביך הגיעני, אבל מפני חובת המנוחה הנני מעוכב
 מלהודק אף להנחוצות, ולא קראתי מכתבך עד היום, והנה
 להשפט בערכאות ודאי לא לנו הוא, כן השגת — — הוא
 מהדברים היותר קשים, פה אין מקום כלל להציע לזה, זולת
 זה ודאי כל מה דאפשר לעשות לטובת המשפחה יש לעשות.
 ומה ששאלת... הדבר תלוי בהמקומיים והלא יש לך לשאול
 מ — — שליט"א. את המכתב ל — — צריך לשלוח.

והנני חותם ברכה הדרוש"ת

אי"ש

קכג.

שלוכט"ס

אחדשה"ט, לרגלי קצת הסיבוך שנפגש לבנם היקר שיחי

ציון אדם לחצרו קיו

מצאתי להגיד כי לנכון אין כאן שום מקום הסתבכות רק לרגלי רוגז העצבים מפני דברים המעיקים של ה... של הישיבה שורר אי סדרים, והוחלט שטוב יותר לפני בנם שיחי ללמוד ב— — ת"ו, ואחתום ברכה

הדו"ש

אי"ש

ד. ב. דר"ח חשוון תרצ"ט

קכד.

יקירנו מר — — שיחי

הריני מאחל לך שנה טובה, שנת עליה בתורה, שנת הכרת האמת, שנת שמחה וקורת רוח בתורה ומצוה יכו"ח לחיים טובים בסשצ"ג

כנפס הדוש"ת

אי"ש

קכה.

שלך

אם כי לא הסחתי דעת מהחובה להשיב לך על מכתבך — או על מכתבך — בכל זאת נתאחרו דברי מפני רב הדרישות הנחוצות המוטלות ושאר טרדות, ובטח תסלח לי יקירי, וגם עכשו אני בא בקצרה כדי שלא להאריך את

קובץ אגרות

ק"ח

השתיקה, ע"ד מה שדחית יפה עשית כי אם סקח שבחיות
לא ראינוהו חנוני, סקח שבאדם עאכו"כ...
ואחתום ברכה ותחליף כח לעשות חיל בתורה כנפשך
ונפש הדוש"ת באהבה

אי"ש

יום ב, י"ב שבט ת"ש.

קבו.

שלוכט"ס

אחדשה"ט. שמח אני לדבר אתך, אחרי הפסקה כה ארוכה.
ובפרט שהימים היו ימים קשים וארוכים מסני שהיתה תחלתם
ממושכה. כן שמחתני במכתבך להקשיב משלומך. ע"ד...
אחשוב לנכון, אם תתקן איזה בדק מבדקי הצמצום אשר אתה
מתגעגע עליו [ר"ל על חיי הצמצום] והצמצום עדיין על מקומו,
ואחרי שאנו מתפללים על הריוח, הריני מאחל לך פרגסתך
בריוח ולא בצמצום וביתר התנאים השגורים בתסלתנו.
והנני כופל שלך הדוש"ת

אי"ש

קכז.

שלוכט"ס ליקירי שיחי

מכתבך היקר הגיעני, קוה אל — חזק ויאמץ לבך וגו'

צין אדם לחצרו קיט

אל תכנים שום דאגה בלבד כי אין זה מדרכי הישרים רק
היה שמח וטוב לב.

והנני חותם בברכה שתחליף כח ותצליח בכל דרכיך
כלבבך הטוב וכנפש הדוש"ת באהבה

א"ש

קכח.

שלו' ושלוח השקט.

אין לי מה להוסיף על מה שאמרתי בהיותם פה. העיקר
שתתחזק להביא שמחה בלבה ולגרש כל הרהור של עצב
ויאוש. והנני כוסל ברכה שתתחדש בלב בריא ושמח ורוח
טובה ורצוי'.

החותם ברכה

א"ש

יום ה' ל' למב"י תש"ו.

קכט.

שלמא

• המכ"ז — — אבקש שלא להכנס עמו בחקירות. כי
יקשה עליו כניסת אחרים לרשות היחיד שלו. לדעתי

• לרופא אחד, שלא יכנס בחקירת החולה.

סיבת הדבר — — ויש לקוות בעזר מעט יהי הכל
בסדר.

בכבוד אי"ש

קל.

שלומכון ישגא

הנה רחש לבו דבר טוב לבקש מנחת להילדה הנמצלת
על ידו, ולהשיאה להגון. מאד הייתי שמח כשיעלה הדבר
בידו להצלחה, כה יוסיף להצליח לעשות טוב וחסד כנפשו
הטובה.

החותם ברכה דוש"ת

אי"ש

קלא.

הפתע נפתעתי לשמוע אהה צדיק אבד ! במה אנחמך יקירי !
המקום ב"ה ינחם אתכם בתוך אצו"י ונראה בנחמה במהרה.
אוהבו אי"ש

יום ד. כ"ח שבט ת"ש

n l l e

ש ו נ ו ת

קלב.

בכל פגע הריני מורגל להחזיק את האמונה, כי לא נעשה
דבר בעולם במקרה, רק על פי השגחתו ית', והריני מתאמץ
בתפלה להעביר את הגזירה, ולפיכך הריני מתייחס בקרירות
להשתדלות, כי ע"פ הרוב אין ההשתדלות ברורה.

קלג.

יקירי ה"ר — — שליט"א
שלו' וברכה.

לא נתראיתי קדם נסיעתי. בדברי ביום ר' עש"ק העבר,
דברתי בהתמרמרות נגד דרכי לותר לו את כל מפני גדלו
בתורה באמת ולבו שלם בדרך התורה, ואך הדברים ששמעתי,
האלצוני להודות על חלק רפה, ואח"כ לא היתה מנוחתו
שלמה פי נכשלתי בלה"ר ח"ה, אם כי דעתי, כי ראוי להמחזיקים
בתורת ד' לדעת את גדוליה באופים האמתי, ואם הותר
לדבר לה"ר על אומן באומנותו, להאיש הדורש עליו לצורך,
על מי שתורתו אומנותו לא כש"כ שמותר להודיע להמחזיקים
בתורה וצריכים לדעת, כי הידיעה של חכמי הדור לבם ומדתם
הן הן גופי תורה, מ"מ צריך לזה זהירות יתירה ופן משנה

הדבר בקוצו ש"י ונמצא מוציא ש"ר על ת"ח, אך כל זה טרם נתראיתי, אך בהתראותי מצאתי כי כלו עלילות דברים, ודעתו כדעתנו, והמוסרים אחרת לא ירדו לסוף דעתו. ידעתי כי הדברים יהיו מוקשים בעיניך, אך אין רצוני למסור בכתב, ובכלל הנני נוטה כי על הרוב הצדק אתו נגד מבקרנו, כאשר כבר גליתיך דעתי בזה פעמים רבות, ואין בו קורטוב של ותרנות נגד מפירי תורה בשביל להשלים אתם, חלילה לחשדו בזה, אם כי אין רצוני להקרא על שם — — ומקפיד להתרחק מלתת בחוץ מושג זה על אדותו, זהו ענין אחר.

קלד •

אחד"ש מרן שליט"א וש"ת.

שמח אני לבשרם כי עלתה בידי למצוא מי שהתרצה לתת לי האפשרות לעבר עור הרצועות כפי חפצנו היינו לעשות בעצמי את כל העבודות עד גמרו, והטלתי בעצמי בשרי ראשונה באמירת סה לשם רצועות של תפילין, וכבר החלפתי בעצמי לבור השני הוא בור הסיד ושהה שם ערך ה' ימים, ועכשו הועבר לבור שלישי ג"כ על ידי, ועוד יצטרך חליפת מקומות. בבור השני כבר נפל השיער, ואחרי הוציאם העור ממנו גררו אותו מצד הבשר לנקותו מדלדולי

שונות

קכג

בשר וקרומין. דבר זה צריך אומן ואי אפשר לעשותו ע"י הדיוט. חפצתי לעמוד עליו ולצוותו לומר לשמה, אבל עשה זאת קדם בואי, אבל נראה שאין דבר זה בכלל עיבוד, והרי כשחולקין לקלף דוכסוסטו' אין חילוק זה בכלל העיבוד, וה"נ בהאי גרירה שאין גרירה זו גורמת עיבוד כלל בהנשאר, ואין זה צורך להכשר הרצועות אף אם יש בה משום סילוק חציצה אם דלדולי הבשר חוצצין.

ואכפול שלו' וברכה

אברהם ישעי'

הערה. האומן שגרר היה זכור בשעת עבודה שזה עור רצועות ואפשר דזו מחשבה מספקת.
יום ד, י"ב תשרי תש"ג בני ברק

קלה.

שלו'

רצוני להעירך כי מן המשנה ומן הגמ' להקדים הפרק ובי"ח שנה יש חיוב וכן נהגו דורות הרבה, ויש מאחרין מפני עסק התורה. אבל אין דרך זו רק ליחידים, ולכן אם יודמן לך ענין הנותן אפשרות לקבוע על התורה בעתיד הקרוב אל תזניחוהו ועל העתיד הרחוק אין ראוי לחקור שנאמר תמים תהי, אחשוב כי אביך שליט"א יסכים עמי

קובץ אגרות

קכד

על הצעתי זו, וכאשר יהי' דעת אביך שליט"א בעד זה
בטח יזמין הקב"ה.

והנני מברכך בעתידות טובות ומוצלחות כנפשך ונפש

הדוש"ת

אי"ש

קלו.

שלו

מכתבך הגיעני, הנחת את דעתי. כן תוסיף לשקוד
בתורה ואף במתיחות יתירה. טוב אחד בצער ממאה שלא
בצער. והנני חותם ברכה להשכיל ולהצליח

הדו"ש

אי"ש

ע"ד הענין בכללו תלוי בפרטיותו הבלתי נודעים לי כלל.
א. אם יש אפשרות לעסוק בתורה במנוחה שנות מספר.
ב. תלוי בע"ה שלוחו של האי צורבא מרבנן. ג. הגיל.

קלז.

יקירי שליט"א

אין אנו יודעין ערכן של מצוות, ולכן הננו מפגרים
בזריוותן בלי הערת הלב, אבל חז"ל התייחסו ליוקר השעה
באופן חמור. בנוגע לעניינינו עדיין לא הקשבנו ממדינת הים,

סוגות

קכז

ואחשוב להשיג גמ"ח — — עד שיבואו ממדנה"י, ויש לי
רצון לקיים. לא תאחרו. והנני מחכה לתשובתו היום.
הדו"ש אי"ש

קלח.

שלו'

אחדשה"ט.

נתאחרה תשובתי לרגלי ההתעצלות. הענין מתקבל.
בדעתנו לסדר את ההתראות ואמנם עדיין לא קבענו את היום.
וכאשר נקבע הזמן מסתמא נודיע. לא הגיעני ידיעה
משלו' — — בת — — נא להודיעני.
ואחתום ברכה ושלו' הדו"ש

אי"ש

יום ג, י"ב שבט.

קלט.

שלו' רב ולכא"א שלו' חיים טובים ונעימים עד העולם.
יקרתם ל— — שיחי' ראיתי, ואם כי במכתבי זה אין
רצוני להמציא מושג מפורט למען השביע לב הורים ההומים
על טוב גורלו של בנם. בחשבי להשאיר את הדבר הנכבד
הזה לבנם עצמו אחרי שידון הענין כשיגיע למקומו, ודבריו

יקלעו יותר את המטרה ויפעילו פעולה יותר נאמנה לכל כללות הענין ופרטיו ואף פרטי פרטיו. אך לעשות רצונם למהר כתיבתנו הנני בדברי הבאים. כי לפי דברי בנם שיחי יספקו במשאומתן של שלשה ירחים שהוא חפזון. וכנראה ששה חדשים יהי' בבחינת זריזות, ושנה מדה בינונית. וזה אמנם מקניני ההרגל בהשקט ובאהבת המניעה מחידושים. ומצד השני מושג הפכי מרב ההרגל להחליט ענינים היותר גדולים — ושכל היקום אשר ברגליהם תלוי בהם — בשני ימים ישוב הדעת ושיקול הדבר. לחקור במה שצריך לחקור ולשאול במה שצריך לשאול, ולגמור ולקיים ביום השלישי. וחושבים משאומתן של ירחים לטיפוח בלתי רצוי ותוחלת ממושכה ואשר צריך השתדלות להחזיקם על המעמד ולסבול ההמשכה, ותולים ההמשכה בהכרח אבל לא ברצון בהמשכה. — — ואחתום שלו' וברכה באהבה הדושה

אי"ש

מש"ק כ"ד טבת תרצ"ו בני ברק.
נשלח — — להקל הנסיעה.

קמ.

שלו' רב

מכתבך הגיעני במועדו. ואמנם למרות שהיה ראוי להשיבך מיד כחפצך נתאחרה תשובתי. ב — — כבר נתמלא מספרם.

ע"ד... אין צורך למהר. וע"ד פרנסת הנשואין אחשוב שלא
יהי חלקך גרוע מכל אחיך חבריך שמודמן לפניהם בעתם
ובזמנם.

בחד"ת עדיין לא עיינתי. חוקה על חבר כר.

והנני חותם ברכה הדיוש"ת

א"ש

קמא.

אחדשה"ט וש"ת באהבה

מכתבו הגיעני. לא היתה דעתי נוחה כלל מהויראמינא
כזו. והנך דיינא נחית לעומקא דדינא. ומה לך עם ספרי
דדינא.

והנני חותם בברכת כוח"ט בסשצ"ג דוש"ת

א"ש

קמב.

אחדשה"ט. [הנוסח הזה הרגיל אולי ישמש לקבוע
מערכת המחשבות ג"כ על דרך הרגיל] — —

קמג.

שלמא רבא וכט"ס

אחדשה"ט וש"ת באהבה. שמחתי מאד על דבריו היקרים

כי עלה במחשבתו הטהורה לעלות ארצה, וכי הם מקוים
שימלאו משאלות לבבם.

והריני מאחל להם הצלחה וברכה ויזכו לעלות לארצנו הק'
במהרה לברכה ולשמחה כנפשם ונפש דוש"ת

אי"ש

קמד.

הרב — — נ"י המכ"ז בא כח של ישיבת — — קבל
בקנין על כל התנאים שהתנינו שלשום. ועל תנאי הנוסף
הרשום פה. רשות להגיש למשפטם לא כתבתי, שזה אסור
להתנות. התנאי הנוסף יביא בכתב מירושלים, אחר שוב שאין
כאן רק מצוה הבאה במצוה, ובודאי יקוים שומרי מצוה ל"י
ד"ר אלא הכל יהי' בטוב.

אי"ש

קמה.

שלו' רב ולכא"א שלו'

מכתבו הגיעני במועדו וכאשר נדחה בשעה ראשונה
מלהשיב חזר ונדחה ונשכח לרגלי החיים הטרודים והמטרידים.
וכאשר לכל זמן שמח אני עכשו להשיבו אף כי אינני נזקק
גם עכשו להשאלות שנזכרו במכתבו...

שונות

קכט

נא להודיעני משלומי, ויסלח לי אם לא אשיב לפעמים
וידייני לזכות.

קמו.

יקרתו הראשון והשני הגיעני אבל לא מלאתי חפצי
להחזיר שלו' עד עתה! וכבר הודיעני כי הסכים בהבנה
שלימה לתת לי רשות השתיקה ולדון אותי לכף זכות.
— — והנה כבר גלאיתי ומוכרחני להפסיק לפי שעה.
אבל אין רצוני לאחר מכתבי ואחתום ברכה הדושה
אי"ש

קמז.

— — תשובת שאלות הגשמיות היא חיובית בס"ד.
ומפני קושי ההזדקקות לפרוטרוט של הדברים קצרתי.
— — ומהדפסת — ג"י ה' מקואות אין לי שום ידיעה.
רצוני בשמירה מעולה של הכתי"י או להשיבני אותו.

קמח.

שלומכון ישגא

אחדשה"ט. רצוני בהפסקת ... כי אין הדבר נחוץ, וכשם
שקיבלו שכר על ... כן יקבלו שכר טוב על הפרישה. ומחשבתם

הטובה והרצוי' יעמוד להם וימלאו אסמיהם שבע ויתברכו
ברכה כפולה כנפשם הטובה ונפש הדוש"ת
חותם ברכה
אי"ש

קמט.

• הרבה פעמים חלמתי כמו אלה ולא שמתי לב לזה.
נכון שתאמר הרב"ע בשעת נ"כ.

קנ.

של' רב

שלוח ע"י המכ"ז... ותמסור את הספרים לקומט
וכשיגמר צריכים להגיהם אם סדר כל ספר כהוגן כי על
הרוב הם נלקים בחסר ויתר, ולשלחם ע"י אוטו משא איש
אמונים לתל אביב על הכתבת דלמטה וכאשר יביא לכם
קבלה תשלמו אותו שכרו כפי הפסיקה.

יש אתך ה' — — וה' — — ויעזורך אם יהי' צורך.

הדוש"ת

אי"ש

• בדבר חלום שכ' בסידור הגריעב"ץ שנהגו להתענות עליו
אפי' בשבת.

שונות

קלא

קנא.

י"ל'

בחג העבר כאשר בערתי את המ"ש. אין לי מטבע
להלל עלי' פחות משו"פ, כי אין לי טבל ודאי. ולכן אבקש
אולי אפשר להשיג במסבי — — טבל של ה' מיני דגן
להלל מע"ש. ויודיעני נא הדבר במכתב.

ואכפול שלו' הדוש"ת

אי"ש

ג. כ"ו למב"י תרצ"ה בני ברק

קנב.

י"ל'

— — ילחתי אתרוג הורה ויהיו שנים שהוחזרו כנגד
"נים ששלחו. אותן ששלחו מכוסי עלים שסוללות את הדרם.
יאו' יפלו כשייבשו.

קנג.

י"ל'

הנני שולח את האתרוג של — — שיחי' חזרה. א"צ
לשלוח עוד. ואת האתרוג של — — קבלתי וצריך לשלם לו.
ואת השני שלו' החזרתי. בטח הגיעך. את האתרוגים של
— — לא אחזיר ואמצא להם קונים.

קנד.

• לכסות המדרגות בנייר, לרצף בנייר את המגדל הקטן (סטנדר), הספסלים, את הפאליצע, הפאליצע השני, על השאף הגדול. לקשור את הספה, לכסות את הספרים ולקשור בחבלים, לעשות חבלים תחת כל המגדלים, לקשור סביב המגדלים, הספסל שבבית המדרש הקטן יש לו סדק, לקשור בחבל את המזודה שלה, חבלים תחת הארונות.

קנה.

שלוכט"ס

אחדשה"ט,

• יטיב נא להרשיני להשתמש במטהו אשר נתחלף לו בהיותו פה עד שתשיג ידו להחליף את המטות.

הדו"ש

אי"ש

קנו.

אחדשה"ט

מכתבם הגיעני, אני אמנם לא נזדקקתי מעולם לפסוק
דין תורה בין אנשי ריב למעשה, וכן אני בורח מן המחלוקת.

• מתוך רשימות שהי עורך מרן זללה"ה בלילי בדיקת חמץ.
בדבר המקומות שצריכים מחיצות.

• לאורח שהחליף את המקלות בטעות,

וכש"כ שניהם יחד, ואמנם בתור הערה אינני נמנע כי הלא תורה היא.

— — ובמכתבם כתבו כי אינני רוצה להתערב ולגלות האמת להרב — — מפני סיבות ידועות, ואין מובן לי מה הן סיבות ידועות, איזה קשר יש לי עם מי שהוא?

— — ואין אני אומר שיקבלו דעתי, רק יעיניו במה שכתבתי ובמקומות שציינתי והדברים מדברים בעצמם.

שלך
א"י

קנו.

שלי' ורב ישע ומזוני רויחא

בתשובה על מכתבו לזרו — — מצד אחד אין דרכי להתערב במסובכות, מפני רסיון הכח, ואניגות הדעת, ובפרט בדבר שהשטן מרקד להרבות שנאה וקסטה, אך יש כאן עוד דבר — —

— — כמובן אין הדברים אמורים כאן לקבוע הלכה רק נטיית הדעת.

קנח.

שלו' רב

למרות חפצי, לא מצאתי לסקל את המסילה, והגני חותם
בברכת השלו' הכלי המחזיק ברכה לישראל.

באהבה וכבוד

יום ה. ח' חנוכה ת"ש בני ברק אי"ש

קנט.

המתגדלים על דעות כפרניות ואינם בדרכי הציבור
הישראלי הם בכלל מוחזקים בפריצות עריות — —
(פתוך תשובה בהלכה)

קס.

רב שלומים ושפע ישע

אחדשה"ט, הקשו לשאול, ולהיות משיב דרוש ... ואין.
אך מש"כ לדמות לבני העיר שנגנב ס"ת, צ"ע שאין דין
נוגע אלא במשפטי ממון, אבל בזמן שההוראה באיסור והיתר,
אף שהאיסור קשור בהפסד ממון, הכשירה תורה להיות
מורה בין לעצמו בין לאחרים, ואפי' בכל ממונו בכף מאזנים,
ות"ח רואה טריפה לעצמו, ולעולם דברים העומדים ברומו
של עולם נחתכין ע"פ פרנסי העיר וע"פ חבר עיר, ואסור
לחשדו בנגיעות חלילה, אף שמי שיש לו מדת החשדנות
מוצא תמיד במה להתלות.

שונות

קלח

והנני חותם ברכה שיתוקנו בעצה טובה להרם קרן
התורה בק"ק שלהם ולהשיב ישראל להורה ומצוה כנפשם
ונפש דר"ש

אי"ש

קסא •

שלו' רב לאוהבי תורה

אחדשה"ט, יקרתם הגיעני. אשרי חלקכם ממושיבי ביהמ"ד
ולא ממעמידי ביהמ"ד, אבל מאד אנו צריכים להזהר שלא
לפגוע ביחיד בענין מצרנות, כיון שאפשר לאינו יהודי
לקנות חשיב הצלה, ובפרט בארצנו הקדושה, והדעת נוטה
שאין בה משום דינא דב"מ — —

קסב.

שלו'

נוח לשאול, אבל קשה לענות, ומה אעשה! בענין סחיטת
התפוז"ז כתוב [חזו"א] סוף נגעים אות ל"ב, — בדין קליפות —
שם סק"ל. — בדין משומר אפשר להקל באכילה, אבל לא
לקנות אף בזמן שאין בו משום סחורה. בננות של „תנובה“
כבר הן של שמינית דאולינן בתר לקיסה, אבל צ"ע משום
שנעבדו בשבת ובשביעית.

• בדבר קניה סמכיה סומכית.

היין קדוש בקדושת שביעית, ואסור לקנות משום סחורה
ומשום משומר, ואם ניתן במתנה יש להקל, אם לא נגע בהן
יד האוסרת יין במגע.

הביעור מקילינן כהרמב"ן דהוא הפקר, ואם לא הסקיר
שעה אחת נאסר לעולם.

שומן הדג חשיב שלא כדרך אכילתו.

שלו' ואמץ שמחה ודעת נוחה כברכת הדוש"ת באהבה.
היקר — — שיחי' נא להודיעני משלומך ומה שלו' תורתך
הנכנסו כבר בלבך.

הדוש"ת

א"י

קסג.

שלוכט"ס וכוח"ס

שמעתי כי דעת כתר"ה שליט"א כי יום השבת במקומות
המזרח חוץ מצ' מעלות מירושלים ת"ו, הוא כהסכמת אוה"ע.
ולא כהרז"ה והכוזרי, ולזאת אבקש להמציאני את הכתוב
ומפורש בזה מאת כתר"ה שיחי' כדי לעיין בזה, ובעיוני
חשבתי כי אין חולק בזה על הרז"ה, ושלוח בזה העתק
ממה שכתבתי בזה.

והנני כופל ברכה ושלו' באהבה הדוש"ת

א"ש

יום ב, ט, אלול תשי"א

קסד.

רב שלומים ושנה טובה

אחדשה"ט וש"ת.

יקרתם הגיעני. אם כי קשה עלי להכנס בהוראה לרכים
למעשה. וכפי הרגלי אני כותב דרך לימוד — — אך הענין
שלפנינו לא יתן חפש השתיקה.

הצורה המוצגת במכתבם נשתנתה בימים הנוכחים
כאשר מתנהל מר"מ ביני ובין — — שליט"א ואשר מקוה
לבוא לידי השתוות גמורה — כי אין בין המדברים בזה שום
נטי' בדבר רק בקסת הנכוחה ומוכן כל אחד לקבל דברי
חברו בתשואות חן. —

כפי מצב העכשוי כבר ירדה מן הפרק הדעה שיש אחד
מן הראשונים ז"ל החולק בקביעות י"ח שעות למערב ירושלים
ודש שעות למזרח. באו כבר לידי השואה כי כל הראשונים
ז"ל שוין בזה כי תוך י"ח שעות למערב מתאחר היום ולא
כדעת האומרים כי אינו מתאחר היום רק עד י"ב שעות.
העומד עדיין על הפרק הוא אם טעם הראשונים ז"ל
היסד על המחשבה שאין ישוב בתחתית הכדור. ואז נקח
עמידה נועזה לנטות מהוראת רביתנו ז"ל ולעשות למעשה
היפוך דבריהם הקדושים לנו ולכל ישראל. או שאין
לדבריהם שום זיקה לשאלת ישוב התחתון.
ושאלה זו מצפה ג"כ להסתוות בימים הנוכחים כפי המקוה.

וכמובן טרם גמר הדבר דברי רבותינו ז"ל קימים, ואף אם דבריהם ז"ל קשים בעינינו בהחלט אנו רגילין לכופ ראשנו תחת כפות רגליהם כי כל קושיא יש לה תירוץ, כש"כ שאין לנסות מדבריהם ע"י הרהור אולי יש קושיא על דבריהם.

ואמנם אין דבריהם ז"ל בחשבון י"ח שעות רק בשנחאי שהוא המקום שהישוב קצר ביותר ומתחיל היום, אבל קצות הישוב לדרום ולצפון הבולטים למזרח כמו סיביר ואוסטרליא [המתחילה תוך ו' שעות לירושלים ובולטת חוץ לו' שעות] אין מתאחרין עד י"ח שעות כי המרדיאן לפי דעת הראשונים ז"ל הוא מעוקם כפי עיקום היבשה הגובל עם האוקינוס, וכל הישוב שלמזרח א"י מתקדם וכל הים והאיים שעליו מתאחרים ובשנחאי מגיע הדבר עד י"ח שעות, ולעולם אין הבדל בין ירושלים למקום זולתו יותר מי"ח שעות ועל פי זה פירשו הראב"ח והרז"ה והכוזרי טעם נולד קודם חצות, דנולד אחר חצות לא יהי' ר"ה בשום נקודה על הכדור י"הי' לילה ויום מן החדש [ר"ל אחר המולד].

ואחתום ברכה ואכפול י"לו' באהבה

יום ו' ע"ש"ק ז"ך אלול תש"א בני ברק אי"ש

קסה.

י"לו' רב וכוה"ס וחליפת כח ורב אונים

אחדשה"ס וש"ת, מאד קשה מצב אחינו יחיו ביפאן, לרגלי

מצב הספק ביוה"כ הבע"ל, והדבר קשור לפירג לחצונעים
 שאף אם יחליטו שאי אפשר להם לצום מ"ח שעות עדיין
 לא הותרו בשביל זה ביום השני לאכול בלי מצרים ועדיין
 צריכים אמד בכל שעה ושעה כי הרי האיסור על כל
 אכילה ואכילה, והאחריות מוטל עלינו שבשבילנו הוטל הדבר
 בספק. מצדי כבר עשיתי מה שיאפשר לבוא לידי השואה,
 ובטח ישתדל גם כתר"ה שליט"א לצאת מהמיצר והלחץ.
 כמדומה שאפשר לעשות כדעת רבותנו הראשונים ז"ל שהרי
 הם כמלאכים והמה שלוחי דרחמנא להורות לנו את החקים
 והמספטים וכבר באנו לידי השואה שדעת כל הראשונים ז"ל
 דהתחלת היום בקצה המזרח.

והנני כוסל ברכה יכתבו ויחתמו לשנה טובה לשנת
 חיים טובים בסשצ"ג כנפשם ונפש דוש"ת באה"ר

א"ש

ער"ה תש"ב בני ברק

קטו •

שלמא רבא וגמח"ס

הו"כ מרן שליט"א

אחדשה"ט וש"ת, אין דרכי להתעצם בדבר מן הדברים.

• למרן הגרא"ז מלצר זצ"ל.

ורגיל אני להשמט ויעשו אחרים מה שיעשו, ואמנם בכגון דא
 אולי חובה לדבר, אבל כיון שבאו הדברים לידי מי שבאו...
 כמדומה שאין תועלת בדברים, ואמנם חובתי להעתיק מה
 שבלבי על אדות זה, ובלבי הדברים פשוטים מאד אין מקום
 לשום דיון. כל הראשונים ז"ל שוין בזה שהתחלת היום מן
 המזרח ואין בזה שום פלוגתא ומה שהזכיר הראב"ד שבתות
 שיגרא דלישנא או יו"ט איקרי שבת וכל הדברים בראב"ד שם
 פשוטים ומבוארים וגם השגותיו על הרז"ה והכוזרי אינם רק
 סברא.

וביסו"ע מ"ב פי"ז מבואר דריב"ב ז"ל [שמביא הראב"ד
 שם] סובר כי מן המזרח מתחילין הימים.

ובהיות שאין פנאי להאריך הנני כופל שלו' באה"ר

אי"ש

ראיתי כי כבר הכריע הגאון רא"מ לפידות מרסיין כשיטת
 בעה"מ. ובס' תו"ש מקשה רק על פי' של בעה"מ. וקושיתו
 יש לישוב, גם קושיות יסו"ע ל"ק כלל להמעיין.

הי"ב שעות וי"ב שעות כמדומה שהראשון בזה החזו"ס
 בצפירה.

קסז.

• אחים יקרים, אכלו ביום הרביעי וצומו תענית יום
כפור ביום החמשי ואל תחשו לשום דבר.

קסח.

• הספר הזה הוא נגד חז"ל ואין לסמוך עליו.

קסט.

ב — — נדפסו דברים שהיה אסור להדפיסן.
(א) הנקודות גיתנו מסיני בצורתן ובקריאתן. אבל
הוא בכלל תורה שבע"פ ולא ניתן לכתוב אלא משום
עת לעשות ככל תורה שבע"פ.
(ב) כשניתן לכתוב תורה שבע"פ בזמן חתימת
התלמוד, ניתן רשות לנקד תורה שבע"פ אבל לא ניתן רשות
לנקד תורה ג"כ.
(ג) כשאמרו זבחים — — מי כתיב — — הכונה על
הקרי ובכל מקום שאמרו כתיב הכונה על היוצא מתוך
הכתב ע"פ המקרא המקובל דבלא קרי אין הכתב אומר כלום.

• נוסח המברק שהריץ מרן זללה"ה אל אחינו ביסאן לפני
יהכ"פ שנת תש"ב.

• • נוסח שאמר מרן זללה"ה לכתוב על שער ספר, שכ' שאין
הימים מתחילין מקצה המזרח, כדי לחתיר החזקתו בבית.

רק במקום שדרשו מקרא ומסורת קובע הלשון שם למקרא ושם למסורת.

(ד) כונת רש"י כתובות ס"ט ב' דפתח מושך אחריו קול פשוט כהה כעין ה' או א', והלכך ראוי לקבוע בכתב סי' על פתח באות א' או ה', אבל אין הכתב משתמש בזה אלא סמכה תורה על המקרא הנמסר ע"פ. וכיון שבכתב אפשר לקרות בקמץ קרינן בקמץ. ובתו' לא ניחא להו בזה דהרי לעולם אין א' וה' בפתח. א"כ אין למסורת שום עצה בכתב לקבוע את הפתח. ולפיכך פי' שהיה יכול לכתוב בהו מנחם.

(ה) הנקוד המקובל הוא מה שבידינו ינחם. ובמ"ש ישעי' מ"ג טעות בדפוס. ומה שהדפיסו בדפוסים הראשונים ובכת"י עתיק איתא הנ' בקמץ. אחרי שלא ציין איזה דפוס ואיזה כתב יד עתיק. גורר השד. ואם נמצא איזה דפוס כן הוא ס"ס. והלא בהדיא אמרו בגמ' ינחם אחרים משמע. וכי רנב"י וסתמא דגמ' פליגי בנקודה.

(ו) חלילה לנהוג קלות ראש ולא לזוהר בגחלתן ולהזכיר שם רש"י על תהו ובהו.

מעט בניקוד. קדם שו"א בפעל קל. משתנה הקמץ לפתח כמו הלך אכל עמד. ואם אות השו"א א' או ה'. נשאר קמץ על מקומו. כמו עשה קרא. פעל כבד בעתיד משתנה הקמץ לפתח ובא דגש על אות שאחריו כמו ישבר ידבר. והנה בח' וח'

שאין מקבלין דגש היה מקום להעמיד את הקמץ על מקומו, ואינו כן אלא הקמץ מתחלף בפתח אף קדם ה' ח', כמו ירחף ינחש ימהר ינהל, ואם כן יוצא דתיבת ינחם לאחרים הנ' בפתח, ולא יתכן בקמץ בשום אופן, ואם הוא פועל צריך להיות הנ' בקמץ, ולא שייך כאן הלכת א' ה' הנאמר בפעל קל בסוף התיבה, וכש"כ שאין שייך כאן ירושת הנקודה.

קע.

• אז מאז [כו']. חשבת: בכל פועל כו'. הגדת: בכן. למשה המשוי ממים כו': מפקד. ישראל שנאמר עליהם מה יפו פעמך בנעלים: העל כו' ריע. זה הקב"ה כדכתיב משלי כ"ז רעך ורע אביך: וזה כו'. אמרו אלה אלהיך כו' להעגל אשר באמת לא אלה המה: זנחו כו' וגעל. לשון גיעול ומיאוס: חל כו' חבר. זה משה שנקרא חבר: תעל. מלשון תעלה והוא העלאת רפואה, ודקדוק המלה ל"י דצ"ל העל: טורח כו' שאת. הקב"ה ישא ויסלח להם, או שמשה נפקד לשאתם: ישרם כו' תלוי ראש כו'. ר"ל תלוי בראש לשאת כי עי"ז יולץ ישרם: כפרם כו' לאומים. ישראל יתנו משאת, ודקדוק מלת משאת ל"י דצ"ל בחולם ולא בצירי: בגין כו'. בהגנת צל ימינך לגונני נשאת אותי, והתנשאת התפעל במקום הפעול, וכן התנשאת הראשון:

• ביאור יוצר לפ' שקלים, מגליונות הסידור של מרן זללה"ה.

תפן; באון. ל' חוזק: פיד. שבר ומכשול מל' ופיד שניהם
משלי כ"ד: תכפישנו. מל' הכפישני באפר, איכה ג, והוא ל'
גיעול ולכלוך, או ל' כפוי על פניו כמו שפרש"י שם:
נזורים. ל' נזר ועטרה ופירושו כמו מעוטרים:
מי יוכל; בחבל. ל' מדה מלה"כ וימדרם בחבל: ובחלש.
מל' חולש על גוים ישעי' י"ד י', ויש גורל ע"י מנין כדאמר
יומא כ"ב ב': לא נפקדים. שאסור למנותם כדאמר יומא שם:
אם כתרן. עשה"כ ישעי' ל', אם נותרתם כתרן וגו': אלה
הפקודים והמתפקדים. המנוים והמצטוים לשמור פקודים. והם
מזדרזים וממהרים להיות מצוינים ולך משתחוים, ופקידה, יש
בו ל' מנוי ול' ציוי, ול' עתיד וזירוז ומנוי שירות, כמו פקדו שרי
צבאות: ומשוקדים. מל' גביעים משקדים:
אמן; ולא יתמתנו. ל' הוו מתונים בדין ל' המתנה ואיחור:
אלה: גועלתי בעבר. י"מ מל' הגעלה ופליטה שנפלסתי
בארץ עבר הנהר: היו מעתקין. י"מ ל' הון עתק: שערר.
נחרב: קן צפור. כינוי לביהמ"ק: שבעה ושמונה כו'. עשה"כ
מיכה ה. והקמנו עליו שבעה רעים ושמונה נסיכי אדם, ועי'
סוכה נ"ב ב' מאן נינהו:

קעא.

ועד בכלל.

נרשם על הכלה, עד" בשולי ספר תולדה על הגר"א שכתוב שם:

שונות

קמח

„הסילוסופי“ אשר ע'ד אשר צירף אותה קנס לא היתה כאמת כי אם
עמל סה“.

קעב.

להד"מ והם דברי שטות.

נרשם בשולי ספר תולדה על הגר"א שכתוב שם: ובזה פתח
(הגר"א) חרצובות האיסור שאסר רבנו תם להג' הספרים.

קעג *.

א.

האדם בן תמותה מיום הולדו, כי התכונן להחזיק מעמדו
וקיומו, בריב ומצה, בהתחרות ומלחמה תדירית, את הטבע,
אשר הכינתו ותתן לו חיים יחד עם המות, את הקיום יחד
עם הכליון. הטבע הכינתו מחנקים עדי רגע, ובמלחמתו
כלי זינו בידו הן הנה אברי הנשימה, והאזיר הנעים על
פני הארץ, המוקדים והמשקים, המיבשים והמאכלים, הקפאון
והתנועה, הצינים והשמלות, העצבון והשעשועים, האכדון
והתולדה, התאוה והדעה, הפועל ברצותו את פעולתו ויבחר
בחיי האדם, לא מצא את לבבו נאמן כי יביא משאלותיו

• עמד להשלח לשר נכרי (בזמן עליית דם על יהודי) להסביר
כי שסיכת דמים מן הנמנע אצל עם ישראל. (בשנות התר"ס. בערך).

ומחסוריו די ספוקו. מן המוכן לפניו לשארית עולמו, והיות האדם בנין נצחי, ויש בקרבו מן הצער והיגון לצער וללהגותו עדי יתן טרף לביתו ומזון לגוו להלבישהו ולהנעילהו להאכילהו ולהשקהו להרחיצהו ולעדנהו, להנאותו וליסותו, ויהי האדם לשארו עבד עולמים.

ב.

הצער שהושם לנושה בעד קיום הגוף, אשר מן הראוי והנכון, לקצר השגתנו, לחוגגו במחוגת הצמצום לבל יפרוץ לצער את האדם, על המותר והעודף, המשחית ומבלע את כל אפיקי מגנו, לא כן נעשה בדעת מחוללו אך הוא פרוע בלי חק לנגש ולצער את נפשו על מה שאין נאות לו ולהביא בקרבו מן המזיק ומחבל. אין לנו להתחקות על שרשי סוד הבריאה להבין שרש דבר עילת זה הענין, אך עלינו לזכור כן אמרי אמת, כי נהפך לנו הצער לרועץ ומלחמה נטושה לנו גם עם הצער הנושה, כי לא יקח מן המותר.

ג.

צער הרעבון לא יפסוק כדי סיפוקו מן המזון הראוי להחיות גופו, ויצערהו למלאת בטנו עדי יכביד על עיכול

האיצתומכא, למען הביא עליו תחלואים מחליאים ומהרסים כל יסודותיו, אשר מן הכליון לא ימלט. גם אל מאכלים רעים וקשים יטהו ולא ידע שבע ובטן רשעים תחסר, כלכל לא יוכל עוד, כל אכל תתעב נפשו, ואל היין יצערהו ואל השכרון יביאהו. אהבת המנוחה המוכרחת לקיום הגוף פרצה כל גבול לאהוב שנות לאהוב תנומות וחבוק ידיים יומם וליל לבשתו ולדראוגו. אהבת הכבוד המוכרחת להשלמת דמות האדם וצורתו לדעת לכבד את נשמתו בבדידותו ואת הבריות בחברתו, סחפה כל תלמי לבבו ואהוב להשתרר על ראשי עם, למשול בארץ ולהשליך חתיתו.

ד.

הנה שלש אלה אשר בהן דבק האדם לאהבה, הולידו בקרבו צרות עין בבני חברתו, במחשבה ובפעולה, ובדמיונו לשאוף אל קרבו כל מלאת תבל. יתמרמר בראותו אחרים לוקחים משוב הארץ ומשעשעים בתנובתה וכשודדים קמו עליו ועל רכושו, בעיניו כל בוצע לחם על פני חלד, אך את חלבו יקחו, ואותו יעשוקו, כי דבק באהבת חיל זרים, ויוסף בלבו משנאת הבריות וקנאתו במ כאש לוהט. כבודם ישים לקלון, ומנוחתם ידריך, ומתק חיתם ימרר.

ה.

אם אמנם על כל אלה הארת השכל והערתו לבנות ולהעליב כל רשע, לבל לשום עין בכוס זולתו, ולהסתפק במה שהוא שלו, וזה כבודו מנוחתו וענגו בארץ, אך השכל האומלל, יחד עליו יהמיון לפנות אליו עורף ולא פנים, כי בשרירות לבם חפצו ובתעלוליהם אותה רוחם, ואמנם גם במעשיהם לא מצאו מרגוע מהשכל המיסר כליות ולב, וענג החיים נגולה מכל חי, כי כלם בעמק עכור ירדו ובמלחמה סגרו, חרב איש ברעהו ורק רע כל היום, ופרי דרכם ישבעו.

ו.

ויהי כי החל האדם לרוב על פני האדמה, וההתחרות גדלה למעלה, ויתגודדו העם למשפחות ולמחנות, ויערכו קרבם משפחה ומשפחה ומחנה מול מחנה, לנטש ולערוץ רפה הידים ואין אונים תחת השמים בלי חמלה, ואת אשר לא מצאה יד עריץ מצאה ידי עריצים באגודתם יחד להכרית כל כושל לעין השמש ואין מכלים, ואיש זרוע לו הארץ. העמקים יעטפו בר, הגנות והכרמים, יער וכל עץ עושה פרי הבשן והכרמל, וכל מוצקי ארץ וכל נפש חיה, וכל זיו שדה, אשר היו די לכל שוכני ארץ איש איש כאות נפשו וחמדת לבבו

שונות

קמט

לשבעת עולם, נתמעטו ודללו באשמת אדוניהם ורבת
מהומתם, באין עוצר ועוזב.

ז.

אספסוף המתאווים התאגדו אגודות אגודות, פני תאותם
איש לקראת רעהו מועדות, וקנאת איש מרעהו באגודת אחיו
במלחמתו, חדלה. אז יד השכל השגה חיל, לחקק משפטים
ישרים ותורות אמת, אשר על פיהם יתנהגו חברי האגודה
תוך אגודתם למען יחדלו מעשק ידיהם, כי באפס שלום בינותם
לא ימצאו ידיהם ללחום את זולתם, ומחברת סתנים לשסוך
מרורות לשנואי נפשם, יצא מתק החק ואור המשפט במקהלוחם
רבבותם.

ח.

אור המשפט ותועלת החוקים הקימה כל החיים. גם
העמים הנפרדים חמת טרפם חדלה מעט כי שמו המשפט
ביניהם לקו, ועל פי משפט יישרו את העקב, לבלתי בא
בדמים, ובחרפת חרב. החקים בספר נחקקו, גלמים אלמים
לא ינועו ולא יפקודו, ועל פני כל הארץ קום לדכא כל מעול
וחומץ, ולבצור רוח נדיבים, כי צורת האדם הוא המשפט,

לשר נכרי

ראו כל אפסי ארץ. ובלעדו לא ירים איש ידו תחת השמש
מסכסוכי גבר באחיהו וממחיתת מריבתם ככל פליאות הטבע
ומחזות הבריאה אשר יעברו עליהם חכם וכסיל יחדו לא
יתבוננו ולא ירגישו על שאלת סודם מרב הרגלם בהם מימי
עוללותם. היו ספרי החקים ולוחות המשפט לדורות החדשים
אשר החקים' קדמום על פני חלד. הם הביטו עליהם כעל חקי
השמש והירח וצבא מרום, כדבר טבעי ביצירת תבל, עד
כי גם מפליאי זדון ורבי התועבה, אשר ישבו מלפנים
בערי סדום ועמורה, לא ידעו חיים בלתי חקקו בספר משפטי
צדקתם. לדכא עני בשער ולקפח שוקי איש אורח בארצם,
וכיוצא בהם במבחר שקוציהם. ברצח עלילותם.

ט.

המחוקקים פרו ורבו בארץ ויתנו לנו חקים כתכונת
נפשם וכשאיפת חשקם, חסרי יושר וחדלי תבונה, ולא יאריכו
ימיהם כי בשקר יסודם. זה פוסל חקו של זה וזה פוסל של זה.
זה יחוק וזה מוחק זה בונה וזה מהרס, ובארץ אין מסדר
ואין שוטר על אופן נאות ורצוי, רק רבה העזובה בקרב החיים.

י.

בשנת שני אלפים וארבע מאות וארבעים ושמונה, עם

יצא מארץ מצרים מבית עבדותם אשר עבדו שם ארבע מאות שנה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, אשר נקרא שמו ישראל. סיבת יציאתם היא מפליאות הקורות בספרי דברי הימים, כי סיבות חרות עם הידועות ומובנות לנו ארבע הנה: כי ינדב לב המלך להתשיר להם את החרות ולהעמידם ברשות עצמם, או כי תקרינה מלחמה בין ממסלת המעבידים לבין אויביה וינצחיה אויביה וישחררו עם מרמס רגליו, ויכוננום לעם ויתנום חפש עולמים, או כי יסתבכו הענינים בקרב הארץ פנימה ויכסכו מצרים במצרים ובאפס שלום בין האדונים, יציאת עבדים מתחת עולם לא יכבד, ועוד רביעית כי עם הנרדה, יעבוד בחשאי ויאסוף חיל, ורבה נשקו ויכביר זינו, עד כי ימצא יום לחגור חרבו על ירכו להקהל ולעמוד על נפשו, עד כי יכוף עם חרמו, ליתן לו חפשו, או להקל עלו.

יא.

ארבעת האל לא קרו בס. פרעה מלך מצרים מלך קשה היה. העריצות ונעות המרדות הנה עליו גאותו. יציאת עם ישראל מתחת ידו. היתה מחרדת כל לבבו, בבא רק תמונת מחזה זאת בין מחזות ההרהורים, ומראות החלומות, גם מצרים שלום לה מסביב, וחתתה על כל העמים, ושלוה

לשר נכרי.

שלימה בכל ארצה אין פרץ ברחובותיה ואין צוחה בחוצותיה,
וישראל לא נשא חרב ולא הדריך קשת.

יב.

אך המאורעות הרבות והרעות, והמון התלאות, אשר
מצאתם בשנה ההיא, על ידי האיש משה גדול מאד בישראל,
אכפו עליהם לשלחם ולגרשם מארצם, ופליאת עניניהם
הכריחום להאמין כי כל זאת הגיעום בשביל ישראל. למותר
להזכיר פה את עניניהם לפורטם למספרם לגודל פרסומם
— אשר עד היום לא עמדו חכמי דור דור על סודם, ולהוציאם
מתלאות לגלויות, ורבים המתעקשים פתרו עניניהם — למען
לא יצטרכו להכניע גאותם ולהודות על קצר דעתם ומיעוט
השגתם — בדברים בדוים ומשנה הבלים, אך לא הועילו
בדבריהם, והחידה טרם נפתרה.

יג.

בנוהג שבעולם, עם הנולד, יתור לו ארץ ונחלה, להתנחל
עליה ולכונן שם כסאו, מראש, ולמקום מקלטו ישים מגמתו
למשוך נירו, אם באדמת גלותו יכונן חבל מקלטו, אשר חלק
למו עם משחררו, או בארץ אחרת אשר קנה לו למקנה

ויכן שם מושב עיר שדה וכרם, באנשים גבורי עמו אשר שלח לפניו שמה לבנות ארצו, ואך אז יקרב לעבודתו, לקחת חפשו ולשבור עול מדריכו. ישראל יצא ממצרים אל ארץ ציה ושממה, ויהי שם ארבעים שנה. ויכולת החיים בתנאיהם, הוא מצפוני הבריאה ומסודותיה למרות כל הביאורים שאמרו בזה, וכולם לא יניחו דעתנו ואולי גם דעת מהגיהם.

יד.

כי עמים גדולים יצערו, ועצומים תמס יהלכו, וחדשים מקומם נחלו, ולא עזים הפליאו אומץ, זאת חליפות חלד. אך לכל זמן וקצב, אספת השמש תשמור גם צבאה, לאט לאט תאסוף נגהה. כן תלאט להזריח אורה, כי כגבור כחלש, לא יכילו את הפתאומיות והמהירות. עם עצום כי מלאו צבאו ישוב להתמוטט, הלא צבא לשנות מטותו עד כי יגיע לארץ מנלוי, או עם כי יפרח ויצץ ציץ, אך בעתו יגמול פריו, וליום הכסה יגדל, כי ילחום מלחמותיו ועמל לאומים יקח, וברב חיל ומלא חפנים עמל ותלאה, ירעש שערי אויביו, לעשות לו שם בגבורים. ישראל יצא ממצרים, וביומו אשר נהיה לעם, כל העצומים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, נבהלו אלופי אדום, מואב יאחזמו רעד, יושבי כנען נמוגו, הנה

לשר נכרי.

• עי' איוב ט"ז, כ"ט.

עם יצא ממצרים וכסה את עין הארץ, יאמרו. ומה כחם ומה גבורתם, בלי חרב וחנית ולא ידע מדרך קשת, אך מחכמת משה פחדו, כי לא יעמדו לפניו, ומה היתה חכמתו שיראו מלפניו, זאת עוד טרם נתגלה, והוא מפליאות הקורות.

טו.

בשנה השנית לצאת ישראל מארץ מצרים — חדשות בעולם המדע. ישראל יתפאר על פני כל העמים ושרי החכמה, בספר תורה שבידו, אשר הטילה רעש בין חכמי חידות וחוקרי צפינות מני אז ועד עתה. כל אוהב דעת, כל הוגה תבונות, כלתה נפשו לדעתה לחקרה ולהבינה, המשפטים אשר הרצו חכמי ארץ מדור דור על אודות תורת עם ישראל המה הפכיים ורחוקים זה מזה מאד. אלה יאמרו כי קצרה לשונם להביע את רב תהלתה ואת חמדת יפיה כעצם השמים לטוהר, אין זאת הגות לב בן תמותה, רק בת השמים, אצולה ממקור התבונה, ואלה יפערו פיהם לחרף ולבזות ולהרבות גנות, אך כל לבבות נרגשו ממנה, אלה ברגש כבוד ואהבה, ואלה ברגש קנאה עד רקב העצמות, כי מאז יצא טבעה בעולם ילחמו עליה מלכי אדמה ועריצי ארץ בימים קדמונים, להמיש אותה מקרב הארץ, ולסוף זכרה, ואדירי עמים נאספו פעמים מספר

לחפש אחר ספריה ולשורפם במוקד אשם בראש כל חצות,
וכל עבודתם עלתה בתהו, ועם ישראל ותורתו היו לפליטה
גדולה כיום הזה, אשר כבר עברו ממשלת זדון מן הארץ,
יהפראות הלכו חלפו למו, וכל העמים יקראו לחכמה לחסד
ולמשפט, והיראה משריפת התורה בחזק יד חדלה, אפס מקניאיה
ואויביה בנפש טרם עברו מן הארץ, וישראל עוד לא שקט
משבט סופרים הנלחמים אתם.

טז.

למה זה ידלקו אחריה בלי חשך בכל מדינה ומדינה,
ובכל דור ודור, ואחר מי יצאו, אחר ספר דומם מונח בארון,
זאת אות על מעוז תכניתה, וסגולת פעולתה על לבות
בני אדם, אשר ילבב את איש הלבב לראות את המראה
הגדול הזה, לדעת ישראל ותורתו.

יז.

בגשתנו היום לתת לפני הקוראים דברים על אדות
תורת ישראל, אקדים להגיד כי לא מושג שלם אמסור להם,
כי טבע הענין שלא יושג בתארים חיצוניים, ובתמונות
מדומות, בלתי ישקוד על דלתייה שנות עולם, בנפש חפצה

ובשקידה נמרצה, ועוד היא דורשת תנאים ידועים לעוסקים בה, מהוגי מדעיה. אך ננסה להביא מושגים וזכרונות במה שהוא מן האפשרות וככל אשר תמצא ידנו בעבודתנו כן ימצא הקורא לתאר בלבו מושגו. דברנו יסבו בלכתן, על כל ספרי התורה הנמצאים כיום בישראל, וככל פעולתן על חיי העם הזה, אשר ספריהם נחלקים לשלשה מינים, כתבי התורה עד זמן התלמוד, וספרי התלמוד, וספרי האחרונים מחתימת התלמוד עד היום, ולא נדבר על מושגיהן ופרטיהן, רק על מושג הכולל מכולן, כי כולם יתאחדו ולא יתפרדו.

יח.

כל החכמים והסופרים בספרי דברי הימים, החטיאו המטרה ולא נגעו כלל בשרש עניניהן. סיבת הדבר כי זיו חכמתה לא נכתב בספר והדברים הכתובים המה רק כציונים לזכרון, ושרש סודה ימסור דור האבות לבנים, את אופני לימודה ופתיחת עמקותיה. כל הסופרים הכותבים על אודותה לא הגיעו אל הבנתה הפנימית, ורק על פי קריאת חצוניתה דמו בנפשם כי הכירוה ואת טעמה, ואין אתם יודע עד מה, וכל יודע תורת ישראל באמת כי יקרא חזיונותיהם והגיונותיהם על אודותה הוא לו אך צחוק.

יט.

נפש המשכלת אשר באדם, הוא רק כח היולי לקבל צורת החכמה והחכמה אצולה בת מרום. הזדווגות ההיולי והחכמה, הוא ענג האדם ועדנו היותר גדול שבכל חשקי תכל, ואין משלו בתענוגי חמר ובחשקי בשרים. כגודל העמל ורב היגיעה אשר יוסיף האדם בחיפוש החכמה ובבקשת הדעת, כפי צורך עמקי המושגים העמוקים מני ים, בה במדה יגדל סגולת חדותו ונועם עדנו ובאהבת החכמה ישגה תמיד, עד כי ימאס בכל מתקי גשם תחת השמש. הסתכלות הנפש במושכלות הוא נשמת התורה בישראל, וצור תעודתה. התלמוד, כל מאמר ומאמר שבתוכו, הוא ענין עיוני דק, עמק מאד מפליא כל לב מבין, לא יושג בהשקפה קלה, רק אחר רב העיון וההשתדלות, כאשר יאמר ה"מיימוני" בהשתפכות נפשו בפי' המשנה בסנהדרין פרק חלק "כל דבור ודבור מן התורה יש בהם חכמות נפלאים למי שמבין אותם". גדולי דור ודור אשר דבקו נפשותם בחכמת התלמוד, בהתלהבות רוחם השפיעו על כל העם הגדולים והקטנים לאהבת התורה, ושמירת מצותיה, ויסוד קדושת התלמוד בלב ישראל הוסד רק בכח התבונה אשר יקנה כל לבב משתכל, האצור בתורה בפליאות הדעת.

לשר נכרי.

כ.

גדולי התורה המה בענג שעשועים כל היום, בהתפעלות
נפשם בזיו החכמה, ואור צפונותיה. רבת אהבה חכמת התורה
בלב תלמידיה, ועוזו חמדתה. ידוע גם בספרי דברי הימים
והודו בה גם מנגדנו, כי הנקל להם למסור נפשם ומאדם
עליה, כי ירגישו עליה יותר מעל גופם ושארם, והיא שעמדה
להם בכל צרותם וענים, ותהי להם התורה לשלל, לחיותם
כיום הזה.

כא.

הפנימיות והדקות אשר הוא נשמת התלמוד, לא יהנה
ממנה רק החכם והמעין, אך החקים הטובים, והמשפטים
הישרים, שניתנו למעשה בקרב חוצות במ יסכנו קטן וגדול
יחד, ואשר מהם נוכל לתת לפני הקוראים אך בחצוניותם.
אחרי פשטה חרדת קדושת התורה בשדרות העם, ורב האמון
בה, תשמש בזה הכח לטעת בלב העם את יסודי הטוב והחסד.
ואהבת המשפט והישר, לבכר את החכמה האהובה על פני
כל חמדת בשרים ותענוגות בני אדם השנואות, לרוממות
ולא לשפלות, לטהרה ולא לטומאה, לקדושה ולרוח קדש.
ומה מאד יפעל על לב הנער הרך לבחר בחכמה, מכל הון.

מארץ ימים, ומכל חמדה, כאשר נלמדנו בספר מלכים ג' ה' כי אדון עולם שאל את שלמה המלך בחלום הלילה, בשבתו על כסא המלוכה, מה אתן לך? ויען שלמה ונתת לעבדך לב שומע לשפט את עמך להבין בין טוב לרע, וייטב הדבר בעיני... כי שאל שלמה את הדבר הזה ויאמר אליו יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עשר ולא שאלת נפש אויבך ושאלת לך הבין לשמע משפט הנה עשיתי כדבריך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריו לא יקום כמוך וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עשר גם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימיו. הנה כשמן בעצמותיו יבא בלב הנער לשאל אך חכמה והבין. כה יוסיף להכות שרש בלבבו בלמדו ספר משלי המהבל את כל עניני העולם הנפסד, ויקרא אל החכמה בדברים חוצבים להבות אש, אשר לא נאות להם העתקה פה כי כל הספר כלו זאת היא תעודתו, ובתלמוד מלא מזה ומהם נדרים מ"א א' נקטינן אין עני אלא בדעת. במערבא אמרי דדא בי' כלא בי' דלא דא בי' מה בי' דא קנה מה חסר דא לא קנה מה קנה, ובאבות פ"ב מרבה בשר מרבה רמה, מרבה נכסים מרבה דאגה, מרבה תורה מרבה חיים, מרבה ישיבה מרבה חכמה, מרבה

עצה מרבה תבונה. ורבים כאלה בסגולת המליצה היוודת
חדרי בטן.

כב.

הקריאה והלמוד בשבח החכמה והד תהלתה במרומי קרת
ביהודה הטביעו תשוקת החכמה בלב כל בניה. וממצות מעשיות
האדירו חפצם בה. כי מצות קימה מפני חכם הוטלה
על כל העם. לזכרון כבוד החכמה והדרה. למען בני מלכים
יתאוו יפיה. ואפסי ארץ קרבתה יחפצון. כי יברכו בברכת
ראיה על ראיתם פני חכם כאמרם ברכות נ"ח א' הוואה
חכמי ישראל אומר ברוך שהלק מחכמתו ליראיו. למען העיר
רגשי כבוד וחרדת קדש להחכמה ובניה.

כג.

תורת ישראל תחייב לפתוח בתי ספר בכל עיר ועיר
(ב"ב כ"א א') ותחייב את ההורים לתת בניהם לבית הספר
או לשכור להם מלמד (כי התורה לא תשמש בגדרים וגבולים
בלמודים כי זה יתן מכשול על התפתחות המדעים. רק חפש
גמורה ניתן איש ואיש כרצונו ואהבת נפשו אשר ימצא לנקל
לפניו להורות לבנו תורה וחכמה יעשה) או ילמדנו בעצמו
(קדושין כ"ט א') ולא יסלקו את התלמיד מלמודו בלתי אם

לא יראה ברכה ה' שנים (חולין כ"ד א') ואח"כ מלמדים אותו אומנות ומשא ומתן (קדושין שם) וגם התלמידים שהגדילו בחכמה ויהיו מורים לעם, היו לומדים אומנות ועסקו בה להביא טרף לביתם כמו שהאריך הרמב"ם בפ"י המשנה אבות פרק רביעי.

כד.

חוב הלימוד לפי התלמוד הוא כל ימי החיים עד זקנה ושיבה, (שו"ע י"ד סי' רמ"ו ס"א), וכל רגע שמבטל מלימוד בלי סיבה מכרחת, גדול עונו מנשוא. ומאד הפליגו בעון הזה ואמרו שבזה העון תאבד הארץ. כי אמנם החטא במיעוט החכמה נשמת העם וחיו, הוא חטא בנפש העם ורוח אפו. והנוטל חכמתו נוטל נשמתו. והחכמה מעין המתגבר בלבבות החיים, והפוגע בה כממעט עתידו, כעושה הנמצא, יחד יחטאון. שערי החכמה פתוחים לעולל וישיש, לא יבקשו תעודה ממנו על שנותיו, ולא ידרשו שמו ושם עירו, את כל אשר יחפוץ ילמוד. בכל כתב ובכל לשון החכמה נאמרה, ואין כל סדר במשנה. אם בחכמת הנתוח והרפואה נשאו לבו יאלף וישגה בה, ולא ידחה להעדר ידיעתו בחכמת הלשונות ובדקדוק השפות או בשמות עירות וחוותיהן. וכל הרוצה ימלא ידו בתבמת התכונה והנדסה וטבעי המוצקים והחיים, באין מסדר

ושוטר להתנות עם הנכנס תנאים מראש, ולטורדו בשאלות
וחקירות כדי שישוב לביתו. פתחי תבונה פתוחים לרוחה,
הנכנס יכנס, וכל הרוצה לשמוע יבוא וישמע, ויוסיף לקח.

כה.

ענין המלך ע"פ התורה הוא שיהיה המפקח על העם
כי לא ילוז דרכיו ולא יטה מדרך החכמה, להרבות הדעת
ביהודה ותורה בציון, כי יהיה עם חכם ונבון הגוי כלו. זאת
היא תעודת המלך וחותם תכניתו. ונתחייב המלך לכתוב שני
ספרי תורה, אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו, ואחת שמונחת לו
בבית גנזיו. אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין
קמיע ותולה בזרוע (סנהדרין כ"א ב'). ונאמר באזהרתו והיה
כשבתו על כסא ממלכתו וכתב לו את התורה והיתה עמו וקרא
בו כל ימי חייו למען ילמד לשמור את כל דברי התורה הזאת
ואת החקים האלה לעשותם לבלתי רום לבבו מאחיו ולבלתי
סור מן המצוה ימין ושמאל. ונאסר בהרבות כסף וזהב
(דברים י"ז).

כו.

וכאשר שאל העם לשום עליו מלך ככל הגוים
(שמואל א' ח' ה') אשר משפט המלך להם לרשת ארצות

לנתוש ולערוץ (לשון רש"י שם שאמרו לשפטנו ככל הגוים
 סביב ארץ ישראל אשר היו להם „חקים“ ו„משפטים“ בלתי
 מיוסדים על „אמונה“ „צדק“ „אהבת האדם“) להרע ולהרשע.
 ומהם אמרו והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו ויצא
 לפנינו ונלחם את מלחמתנו. הרע הדבר לשמואל ויאמר להם
 דעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם לשאול לכם מלך
 (שם י"ב י"ז) ונכתם חטאתם בתורת ישראל לדור אחרון
 כי שאלו שלא כהוגן. ולנס מלכים ולסמל מושלים יצג התלמוד
 את חזקיהו המלך אשר הפליא לקלוע המטרה להבין פקודת
 המלכות ויקר מטרתה. ויפץ את הדעת בקרב כל מחנות ישראל.
 וינעץ חרב על פתח בית המדרש ויאמר כל מי שאינו
 עוסק בתורה ידקר בחרב זו. בדקו מדן ועד באר שבע ולא
 מצאו עם הארץ. מגבת ועד אנטיפרס ולא מצאו תינוק ותנוקת
 איש ואשה שלא היו בקיאים בהלכות טומאה וטהרה
 (סנהדרין צ"ד ב'). חזון בלתי נפרץ היה בימים ההם כי
 נשארו כרמים בלתי עבדים מאפס עובדים. כי כלם אל
 בית המדרש הלכו. ואת גפניהם לשמיר ושית עזבו (שם).
 על דור ההוא ולתהלתו יאמר התלמוד שקר החן זה דורו
 של משה. והבל היופי זה דורו של יהושע. יראת... היא
 תתהלל זה דורו של חזקי' (שם כ' א').

א ג ר ו ת
מרן הגרח"ע זצ"ל
גרארזענסקי

אגרות

מִרְצֵן הַגֵּרָח"ע גְּרֵאדזענסקי זצ"ל

אל מִרְצֵן זְצִלְלֵה

א.

בעז"ה, טו"ב אדר תרצ"ד.

אחדשת"ה. יקרת מכתבו הגיעני. שמחתי לשמוע — —
והנה הגיעני מכתב מהרה"ג — — נ"י מ — — כי קבל
מכתב מאת — — אשר חתומים תחתיו — — אשר יקראו
אנשי התורה והמדע להתכנס בירושלם ביום ו' אייר הבע"ל
לדון ולסלול דרך להגשמת כמה דברים, וביניהם נמצאים
גם השאלות הללו. לחדש בדורנו את הסנהדרין, או ב"ד
גדול שממנו תצא תורה והלכה, ופסק לכל ישראל, דיני גיטין
וקדושין, ענין יבום וחליצה ועיגון, ומה מוזר הדבר ומה
גדולה החוצפה. כתבתי אתמול לה — — ולה — — שיחיו
להתחקות על שרשי הדברים. אמרתי להודיע מזה להדר"ג שי'
ואו"ש וברכה לידידי רומעכת"ר כנפשו הטהורה וכנפשו
ידידו רצוף אהבה הדוש"ת ומברכו בברכת חג המצות הבעל"ט
חיים עוזר גראדזענסקי

ב.

בעז"ה. כ"ה תמוז תרצ"ו.

— — נ. ב.

— — הודיעני כי — — נוטה להסכים ליסוד אגודת רבנים
עולמי, ואני הנני רואה בזה סכנה. רצוף בזה תשובה • מה
שהשבתי להרבנים — — ומטיבן של קרובים אוכל ללמוד על
רחוקים. ה' לנו עג"נ רב ממעשה — — שהשפילו כבוד התורה
במעשיהם — — ועוד מעשה תעתועים. באשר הדברים נעשים
על ידי המזכירים והפקידים. וכן יהי' אם יוסד אגודת רבנים
עולמי, ומי יהיו הנשיאים והראשים, והמזכירים והפקידים.
אשר בידם יומסרו הכרעות הענינים הכלליים, וידוע מה
שהרעיש הגה"צ חפץ חיים זצ"ל בהאספה במוסקבה שרצו אז
לעשות אגוה"ר כללי לכל ארץ רוסיה, והתרגש מאד על זה.
ולדעתי ראוי למחות על זה בכל תוקף, אקוה כי גם הדר"ג
מצדו יעורר על זה.

ידידו

חיים עוזר גראדזענסקי

ג.

בעז"ה. יום ד' כ"ה תמוז תרצ"ו
 יראו בנחמה. בעיר ד' שמה. ידידי הרבנים הגאונים
 המפורסמים באה"ק. ד' עליהם יחי'
 אחד"ש הומעכת"ר שי'.

הנה הגיעני יקרת מכתבכם מיום כ"ט סיון אשר נכבדות
 ידובר בו על דבר מה שעלתה בדעתם הצעה ליסד אגודת רבנים
 עולמית אשר בכח מאוחד יוכלו לעמוד בפרץ אשר בדור יתום
 זה לא יוכלו יחידים להגן על קדשי עמנו בלתי בהתאחדות.
 כל הכהות יהי' כח ענקי שישים תריס בפני סערת הרוחות.
 ויבקשו הדר"ג את הסכמתי על זה. ויחד עם זה לעמוד בשורת
 הראשונים המיסדים את המוסד העולמי. אף הציעו בפרטיות
 הרכבת מועצת הרבנים העולמית. זהו תכן מכתבם.

הנני להודיעם דעתי כי עם כל כונתם הרצויה לא אוכל
 להסכים על זה. ולבד שאינני מסכים הנני מתנגד לזה. באשר
 כשם שאין יחידים אוטאריטעטיים בומננו שישמעו להם כן אין
 לנו אוטאריטעטיים מי שיעמדו בראש המוסד העולמי. והעיקר
 באשר למדתי מפי הנסיון במדינתנו המרובה באוכלוסי ישראל
 ורבנים גדולים ויראים. שכל הפעולות באגודת הרבנים נעשות
 על ידי איזה מזכיר ופקיד ואינם מתחשבים כלל עם ראשי
 המועצה. וכמה פעמים עושים גם בנגוד לדעתם והשפעתם.
 ועושים רק מה שלבם חפץ. — ואין רצוני להאריך בפרטי

הדברים — — ואיך נוכל לתת אמן ליצור מוסד עולמי אם בהמשך הזמן יתנהל בודאי על ידי מזכירים ופקידים, ואיך נוכל למסור בידם ענינים כלליים של התורה והאומה, וזהו לדעתי צעד מסוכן וסכנה גדולה, ואין לנו לקבל האחריות והתוצאות ממוסד כזה.

גם ההשערה שיהי' אגוה"ר עולמית כח ענקי הוא לדעתי רק דמיון. כחות החפשים לא יתפעלו מזה כשם שאינם מתפעלים מאגודת-הרבנים במדינתם. ואם כי בכל מדינה זהו לפעמים ענין הכרחי כלפי חוץ ובאיזה מדינות עלו בידם לעשות הרבה מעשים טובים, אין אני רואה התוצאות מאגוה"ר העולמית. יש לי עוד טעמים ונמוקים שהם מדברים שבעל-פה, אך די הדברים שרמזתי בזה, ולשכמותם יספיק הקיצור. ואו"ש וברכה לרומעכת"ר ולכל הנלויים אליהם כנפשם וכנפש מוקירם ומכבדם כרום ערכם הדו"ש תורתם

חיים עוזר גראדזענסקי

ד.

בעו"ה, ג' חנוכה תרצ"ד.

אחדשת"ה. הנה קבלתי מכתבים מ— — ע"ד מעשה הרב הילדעסהיימר נ"י שרוצה להעביר את הסעמינאר לארה"ק, ובאמת כאשר נודעתי מזה הודעתי מיד להרב הילדעסהיימער

אגרות כגרח"ע ז"ל

קעא

נ"י התנגדותי לזה עוד בטרם נסע לאה"ק, וגם חברי
בהקאראטאריום בברלין התנגדו לזה, והוא לא שמע ומתאמץ
להוציא אל הפועל. כתבתי מזה זה איזה שבועות ל— —
ואתמול כתבתי ל— — ולהרב ר"מ הילדעסהיימער נ"י בעצמו.
רצוף בזה ההעסקה *.

— — אשמח לדרוש א"ש הטוב ולברכו בכל טוב. ידידו
מוקירו ומכבדו ומחבבו

חיים עוזר גראדזענסקי

ה.

ב"ה, ג' דחנוכה תרצ"ד.

הוד כבוד ידידי היקר והנעלה הרב החכם השלם איש
חמודות במעלות ובמדות כש"ת מו"ה מאיר נ"י ד"ר הילדס-
היימר, באה"ק ת"ו.

אחדשה"ט. הנה בימי עשי"ת ה' אצלי ידידנו הרה"ג
מו"ה — — נ"י וסיפר דבר הצעת מע"כ וחפצו לנסוע
לארצנו הקדושה להעביר שם את הסמינר מברלין. הגדתי לו
ובקשתי למסור למע"כ וחבריו דעתי דעת תורה שאין לעשות
כן בשום אופן. אולם שמעתי אחרי כן כי רומע"כ נסע לאה"ק

---

* ע"י אגרת הבאה.

ומתאמץ להוציא אל הפועל את חפצו וכי שם פניו בתל-אביב אחרי שבירושלים עיה"ק לא הסכימו לזה, ורצונו ליסד שם הסמינר באמתלא עבור הספרדים מערי המזרח, מצאתי את עצמי מחויב בדבר לפנות אליו במכתבי זה.

הנה כבוד אביו הרב הגאון הצדיק ז"ל כאשר יסד את הסמינר בברלין כיון במעשיו לשם שמים, כאשר התגברו הריפורמים וכבשו את הקהלות וגברה שכחת התורה ובחרו להם רע-בנים חפשים, שיש להם השכלה גבוהה, וכאשר עלתה לכבוד אביו זצ"ל ליסד עדה חרדית „עדת ישראל“, היכרח להתחרות עם הריפורמים והי' בזה צורך השעה, הזמן והמקום, שיהיו גם להקהלות החרדיות רבנים מדופלמים בעלי השכלה גבוהה, ולמטרה זו יסד הסימינר אשר התלמידים יבקרו גם את האוניברסיטה, וזה הי' בארץ אשכנז המקולטרה בימים ההם, אבל איך יעלה על הדעת ליסד בית חרושת כזה לרבנים באה"ק שיש שם ישיבות גדולות ורבנים גדולים, גדולי תורה ויראה, לבחור ברבנים חדשים שאצלם דרך-ארץ עיקר ותורה טפל, וגם להספרדים בערי המזרח אין צורך ברבנים כאלה, להיראים בודאי אינם מסוגלים ולהשמאלים מסטרא דשמאלא אין צורך גם ברבנים מטיפוס ברלין, ואין זה תיקון רק קלקול גדול לאה"ק ועלבונה של תורה.

ומאד אתפלא על ידידי איך מלאו לבו לעשות כן בטרם נמלך עם מועצת גדוה"ת או שארי גדולי תורה ויראה, ובפרט

אגרות הגר"ע ז"ל קעג

ששמע התנגדות לזה. לא אאמין כי ידידי יעשה על דעת עצמו צעד מסוכן כזה בלי הסכמת גדולי הגולה וגדולי ירושלים עיה"ק. יודע ידידי ידידותנו ואהבתנו מאז, אבל האמת אהוב מכל, והנני להגיד לו תוכחת מגולה מאהבה מסותרת. ויתבונן בזה בטרם יעשה מעשה, כי לא אנוח ולא אשקוט בזה, כי על מי שיש בידו למחות עליו למחות ולגדור את הפרצות.

— — והנני חותם בכרכה מרובה לידידי, ישוב לביתו צלחה בחיים ושלום כנפשו וכנפש ידידי הדוש"ת

חיים עזר גראדזענסקי

ו.

ב"ה אור ליום ה' משפטים תרצ"ד

אחדש"ת. יקרת מכתבו ע"י מר — — הגיעני, והנני להודיעו כי הרב ר' מאיר הילדסהיימר משך את ידו דבר הוצאה לפועל את העברת הסמינריום ע"פ המכתבים שכתבתי אליו, ובטל דעתו מפני דעתי. אך אחד מהמורים, גדול בתורה, הודיעני כי האוניברסיטט בירושלים חושב לפתוח מחלקה לידיעת הרבנות, והעומד בראשו יהי' — — וזהו עפ"י השפעת המזרחים מן הצד כדרכם. לא אדע אם יש ממש בזה, בכל אופן אחשוב אשר ידידי יבוא בדברים עם — — שי' וידע מצב

הדברים. אשר כמובן ראוי לעשות כל טעדי להפריעם מזה.
ולחכם שכמותו יספיק הקיצור.

והנני ידיו מוקירו ומכבדו כרום ערכו הדוש"ת באה"ך
ומחכה לתשובתו בהקדם

חיים עוזר גראדזענסקי

ז.

בעז"ה יום ב' דסליחות תרצ"ה דרוזגעניק.

אחדשת"ה. מכתביו הגיעוני לנכון במועדס. אחרתי
מלהשיב. באשר בהיותי פה, החילתי לדרוש ברופאים וצוויתי
לנוח ביותר וגם למעט מכתובה. האזהרות ההן הרגיווני, שזהו
נגד טבעי ותכונתי והנני מבני בני מחווא דלא עבדי חלשי
בכל זה הוכרחתי לשמוע — — אך הנני סובל מחולשת עצבים
ואקוה לד' הנותן ליעף כח. ואקוה לשבת פה עוד איזה ימים
ואולי גם ימי ר"ה.

ע"ד התנאי בנשואין בהמאור, שלחתי את החוברת להרה"ג
מ"ה — — שי' ולהרה"ג מ"ה — — שיחי, וכמדומה גם
להרב — — באשר צוויתי לבלי לכתוב על כן לא כתבתי
עד עתה, ואחשוב לכתוב בימים אלו.

מכבוד ידידי הרה"ג מ"ה יוסף שוב נ"י ישמע מכל
אשר אתי.

אגרות הגרמ"ע זל"ל קטע

מכיר אני בהצעה הנכונה לדעתי לבטל את משרת רב ראשי וכולל לארץ ישראל, שלא יהיו כפופים כל הרבנים אליו, ומצד ה— — בודאי יסכימו לזה. הרה"ג — — שי' כתב אלי דברים חריפים אדות זה בנוגע — — ג"כ. שלו יבוטל משרת ראש הרבנים לא הי' השפעתו ניכרת.

מכמה מקומות ישאלוני על דבר נסיעה לאה"ק. אולם לבד הספק שיש בדבר לעזוב את המקום כעת לפי מצב בריאותי בודאי קשה עלי הדבר וימים ידברו. — מצד מיעוט הכתיבה זה איזה שבועות לא השבתי ג"כ על השאלות אדות — — ובשובי לביתי אכתוב אי"ה. וכבר הודעתי לכת"ר שאין רצוני להתערב בזה.

ואו"ש וברכה לכת"ר. יתברך בכתיבה וחתימה טובה
לאלתר לחיים טובים ארוכים בספרן של צדיקים גמורים
כנפשו הטהורה ונפש ידידו רצוף אהבה
חיים עוזר גראדזענסקי

ח.

בעז"ה. ערב פסח תרצ"ה.

אחדש"ה. יקרת מכתבו הטהור הגיעני במועדו. מרובי
טרדותי בימים ההם, וביחוד לפני הפסח, אשר משא כבד

של שלוח עזרה לאחינו ברוסי' ועניי העיר עמוס עלי, אחרתי מלהשיב.

דבר הצעתו בשם איזה יחידים, יודע כת"ר את דעתי בזה, כי קשה לעזוב את הגלות בגלל ענינים כלליים, וגם ועד הישיבות וישיבת ראמאיל'עס. לפני שנתיים ימים נתבקשתי משני הצדדים לבוא. בכל זה לא יכולתי להחליט בענין זה. בכל זה לבי יסיחני בספק, כי קשה עלי מאד הטרדות העצומות המיגעות את הגו והרוח, ואולי גם האויר הטוב הי' מכוון יותר לבריאותי.

עתה באתי לעורר את הדר"ג כי ראוי להשים לב ע"ד הרבנות ב — — אשר להשערתי נכון מאד לפי המצב לבחור את הרה"ג מו"ה — — כמדומה שהוא המובחר מכל הקאנדידאטען ששמעתי. אולם הדבר תלוי בהרוחות השוררות בדעת הקהלה אשר בודאי תתן משפט הקדימה למורחי בולט. לפנות אדות זה באופן רשמי קשה עלי, וכבר פנה אלי רב נכבד אחד מזרחי שאציע מצדי את הקאנדידאטוריע שלו. כתבתי בדבר זה לכת"ר אשר ידעתי ענות צדקו ואת צנועים חכמה להסתיר הדבר. בכל זה אבקשו מאד להודיעני מצב הדברים ומה שיש לעשות מן הצד... כי באמת זהו יסוד גדול לעניני העיר והיהדות.

לאחיו הרבנים שיחי' שלו, ואחיו הרב ר' משה יבוא כמעט יום יום אצלי.

אגרות הגרמ"ע ז"ל

מפני טרדת היום אחתום את מכתבי בברכה. או"ש
וברכה לכת"ר וד' יחזקוהו ויאמצהו ועיניו תחזינה בישועת ד'
והרמת קרן תוה"ק כנפשו הטהורה וכנפש ידידו רצוף אהבה
חיים עוזר גראדזענסקי

ט.

בעז"ה, ועש"ק ר"ח שבט תרצ"ו.

אחדשת"ה. זה כמה אשר רציתי לבוא את מעכ"ת בכתובים,
אולם טרדות ותלאות שונות מנעוני מזה. עתה באתי לשאול
את הדר"ג שי' מה דעתו ע"ד שביעית בשנת תרצ"ה, כעת
אשר השדות והפועלים הנם מישראל, נשאלתי בזה מאגודת
ישראל ובקשוני לבוא בדברים בזה עם רבני עיה"ק, ובראשונה
אפנה להדר"ג — —

בדבר השחיטה הורע המצב באשכנז, כי לע"ע אינם
מניחים להביא בשר מן החוץ, אולי במשך איזה זמן ישתנה
הדבר, כי סבת האיסור הוא בגלל הוואלוטע שהי' להם חוזה
וברית עם המדינות הסמוכות, ועתה כלה השיעור, וכאשר
יחודש מחדש יתירו. והנה בתחלת החרף באו הלום שני
רבנים הרב — — והרב — — מברלין ובקשו מאתי
שאצא באיסור מחדש באופן שכל בחינות חדשות לא יועילו
להסיר החששות, והבטחתי, — — הן עתה בהתחדש האיסור

להביא בשר חוץ עומדים כעת בנסיון גדול. בטח שמע הדריג כי גם בפולין התעוררו המאגיסטראטען לאסור את השחיטה. גם בעירנו אשר מאז היו קרובים לאחינו, החליטו לאסור את השחיטה לגמרי, וזה הי' על פי אספה שהיתה בפזון מח' צעב"ח. אבל אין אנו חוששים מאיסור שחיטה ח"ו רק כל כונתם להוציא את מסחר בשר שחוטא מיהודים ורוצים להגביל את השחיטה רק לפי צרכי היהודים, ולא לנכרים, ואולי גם זה לא יעלה בידם. בין כה הננו מוקפים בצרות ודאגות בגשם ורוח.

י.

בעז"ה. יום ה', ז"ך שבט תרצ"ו.

אחדשת"ה. בהמשך למכתבי הקודם הנני שקוע כעת בענין השחיטה, שהוצע בהסיים ע"י אשת ראש הסינאט פריסטאר, לאסור את השחיטה במדינת פולין, דבר שלא עלה על הרעיון שיהי' אפשרות להציע איסור הנוגע לשלשה מיליאן נפש מישראל, והמצב רציני מאד וממש מסוכן. קרוב הדבר ששיגור רוב דיעות בבתי המחוקקים, אולם לפי הראות הממשלה תתנגד לזה. אמנם בדעתי הי' לגזור תענית ציבור באה"ק ובכל תפוצות הגולה. וכן הודעתי לאספת הרבנים בווארשא, אשר מסבות שונות לא יכולתי לנסוע. אולם מטעמים פוליטיים מקומיים, שאינם מניחים לזעוק ולהריע בכל העולם, ואף —

היינו מוכרחים למשוך ידינו מזה. והענין צריך לרחמים מרובים והשתדלות מרובה שה בכל המדינות. וכתבתי לכל המקומות. וגם באה"ק ראוי להרעיש עולם ולהתפלל לפני כותל מערבי. ואולי גם לגזור תענית. ולהשתדל שם מה שבאפשרי. שידעו בפולין הרעש מחו"ל, אם שאינם רוצים. אבל בכל זה יעשה הרושם הראוי. קרוב הדבר שיהי פשרה שיתירו סוף כל סוף השחיטה. אך יגבילו לשחוט חלק אחוז עבור היהודים לבד. שהעיקר שרוצים להוציא את המסחר מיד היהודים. שגם זו גזירה רעה. הן מצד האקונומי. וכן מצד הרוחני בגדוף השחיטה. רק שאי אפשר לאסור ליהודים להעביר על דתם. ולאסור את בשר השחוט להנכרים.

על המעשים והעסקנים ב— — אי אפשר לסמוך רק שיושבים שם כל הזמן הרבנים הליטאיים. ענין זה דורש הוצאות מרובות. וקרוב לאלף זהובים הוצאתי ואין שום מקור על זה. אולי ביכלתו להשפיע על איזה יחידים ממכיריו הנכבדים שישתתפו בתמיכתם להענין הגדול הזה. אבקש את ידידי אם לא יכבד הדבר לעשות בזה. ולהודיעני. אחיו הרב ר' מאיר שי' יושב בווארשא בכל הזמן. וכן היו הרבנים — — ועוד כמה רבנים ליטאים. העומדים על המשמר בזה.

היום שה יום תפלה. רצוף בזה הנוסח שערכתי. וד' ימהר לרוחחנינו וישועתינו.

יא.

בעז"ה. ט' אדר תרצ"ו

אחד"ש הדר"ג שי'. בענין השחיטה הננו נבוכים מאד. המצב רציני וסכנה גדולה נשקפת אשר לא פללנו מראש. קוינו כי מחוגי הממשלה יתנגדו לזה, באשר אין רצונם בכך, אבל הסענאציע מתחרים עם הענדעקים, להראות כי בשנאתם להיהודים הם שוים, ובכלל כל הענין הוא פוליטי, והענדעקים כל כונתם להחריב יסודות האוקונומיא ולהוציא עסק הבשר מיד היהודים, והננו מחכים ומקוים לישועת ד'. נכונים הננו להכריז ת"צ בכל תפוצות ישראל ליום ער"ח ניסן הבע"ל. עד עתה נדחה הדבר באשר יש שהתנגדו לזה, באשר אין רוח הממשלה נוחה מזה אבל אינם מבטיחים כלום. לא אבדה תקותנו כי סוף דבר יפשרו בגזירה זו, להתיר לשחוט רק לצורך היהודים ולא יותר כפי הגבול שיגבילו, אבל תוצאות הדבר לא נוכל לדעת מראש. נחוץ השתדלות מרובה בכל העולם, אשר אמנם עשינו לע"ע את אשר ביכלתנו, והמקום יהי בעזרתנו וימהר לרוחתינו וישועתנו.

והנני ידידו מוקירו ומכבדו כרום ערכו הגדול הדוש"ת

חיים עזר גראדזענסקי

קפא גגרות הגרמ"ע ז"ל

יב.

בעז"ה ר"ח ניסן תרצ"ו

אחד"ש הדר"ג שי' נצטערתי לשמוע מגיסו הר"ש שי' כי חולה הנהו מחלת הקיבה, כמו לפני שנתים ימים. אקה כי הוטב לו, ד' יסלח רפ"ש במהרה יחלימהו ויתוקהו. גם אני הנני איזה שבועות חולה ממיחוש המעים וב"ה כי בימים האחרונים הוקל לי ואקה להנותן ליעף כת. התלאות מהענינים הכללים והפרטים רבו כמו רבו, ד' ישמרנו.

בדבר השחיטה הוטב המצב, היינו שהסיים התיר השחיטה רק לצרכי אהב"י ולא לסחורה, ויהי' נצרך לקאנצעסיע להמקולין וגם במקום שדרים פחות משלשה פראצענט יהודים הרשות להם לאסור השחיטה ברשות ורשיון הוואייעוואדע. גדרו גדרים והסיפו חומרות על חומרות להוציא מסתר הבשר מידי היהודים. הפרטים עוד לא נתבררו. היום יתברר הדבר לפני הקאמיסיע של הסענאט, ובעוד איזה ימים אצל הסענאט וגם אחרי כן יתבררו על ידי המיניסטעריום וזקוק לזה רחמים מרובים ולעמוד על המשמר, ד' ירחם.

והנני ידיו רצוף אהבה מוקירו ומכבדו כרום ערכו הודש"ת ומברכו בברכת חג המקודש ועיניו תחזינה בישועת עמנו במהרה, כנפשו הטהורה וכנפשו

חיים עוזר גראדזענסקי

יג.

בעז"ה יום ה' כ"ו תמוז תרצ"ו ניעמענצין.

אחדשת"ה. יקרת מכתבו מיום ח' תמוז הגיעני אתמול. שמחתי לשמוע משלומי, והנני מחכים לשמוע בשורות טובות מאתם. זה כחדש ימים הנני בניעמענצין. ת"ל שלו' בכלל אך הנני סובל זה איזה חדשים ממיחוש וכאב המעיין לפרקים ואקוה להרופא לכל בשר.

— — בנוגע להחליבה בשבת כתבתי מכבר לפני שנתים ימים (כאשר שמעתי התיר שם רב אחד לחלוב) ל — — וכן כתבתי בהרף העבר ל — — ול — — אודות זה, והם השיבו כי שומרי תורה חולבים ע"י נכרי, ולאלה שעבודה עברית דוחה שבת אין תקנה.

והנה הודיעני הדר"ג כי החרדים חולבים בשבת על הקרקע ויש להם על מה שיסמכו הרמב"ן והרשב"א והריטב"א שכתבו בשם ר"ת דכל שהולך לאיבוד לאו שם מלאכה. ויעוי' בב"י סוס"י ש"ל לגבי אשה, ואם כי בתשו' זכר יהוסף להג' ריז"ש בספרו סי' כ"א אינו רוצה להתיר בבהמה רק ע"י נכרים, מ"מ בשעת דחק גדול כזה, בודאי ראוי להתיר. אך אלה הרוצים להתיר חליבה ע"י שינוי או על ידי אפציער שיכוננו הטעכניקים. אין שום יסוד לזה לבטל מלאכה דאורייתא ולהתיר ע"י שינוי, והצדק עם מעכת"ר

אגרות הגרמ"ע ז"ל קפג

כי אם יתקנו באופן נאות לרבים הלא זהו מלאכה גמורה וראוי לגעור ולמחות בזה כי אין שום תקנה בדבר.

ובענין חליבה על האוכלין. בתשרי משכנות יעקב חא"ח סי' ק"ב מחמיר בזה — — וצ"ע להקל אף ביו"ט ומסיים בפרט שהרבה מקילין בזה"ז וחולבין על מעט פירורים באותו כלי המיוחד לחלוב אשר אין בזה היתר כלל ובפרט שהמה מערימין בכך ואין כונתם רק למשקה.

יד.

בעז"ה יום ג' ז"ך סיון תרצ"ז.

אחד"ש הדר"ג שי'. המכתב מ — — בתוספת נפך מרומעכת"ר הגיעני לנכון. באמת שאלת השמיטה היא שאלה קשה. לפי דברי רומעכ"ת זה שנעשה שם היתר לא היתה על פי הכרעת חכמים רק ההכרח עשה לעצמו — —

בהערת הדר"ג כי אם אפשר לתמוך בידם בערך סך 500 לא"י הנם נכונים להשאר על מקומם ולשבות שביעית כהלכתה. יחסר בירור דברים באשר לפי מכתב — — והדר"ג. כי אם ישאירו שדה בור יעלו זרים וינחלום. וכפי חוק השורר אי אפשר לעכבם מלחרוש שדה בור ואח"כ יהי קשה להוציא מידם. הלא לא יועילו הסך 500 לר"ש ובודאי יש להם תקנה. אבל לא הודיעו מזה, וכאשר שלחתי העתק המכתבים

למר — — שי' עמד ג"כ על סתירת הדברים, יאבה נא לבאר
מפורש. לפי מכתב ה"ר — — לא רחוק הדבר למלאות בקשתם
בהשגת הסכום והחל להשתדל בזה, ואני מצדי כתבתי ג"כ
להרב — — שם להשתדל בזה ב — — אשר באמת אם יהי
שם מעשים באפשרי להשיג הסכום הנז', ובקרוב נדע את
התוצאות מזה — —

עוד אבוא בכתובים בענין זה עם ידידי רומעכת"ר שי'.
כתבתי להגרא"ז מעלצער נ"י בעיה"ק שיתעורר שם — —
לפני הפסח כתבתי להרה"ג — — ולא הגיעני לע"ע מענה.

מפני כבודו הרם מהרתי להשיב. והנני חותם בברכה
מרובה להדר"ג ולכל הנלוים אליו, יראה בנחמה, בעיר ד' שמה.
כנפשו הטהורה וכנפש ידידו רצוף אהבה

הדוש"ת

חיים עוזר גראדזענסקי

ממצב בריאותי הלא ישמע מידידנו הרה"ג מוהר"י
שוב נ"י, הי' לי בתחלת הקיץ גירוי עור הכליות, וב"ה
כי הוטב הרבה, ואקוה להנותן ליעף כח ולישועת ד' במהרה.
ידידו הנ"ל

טו.

בעז"ה, יום א', טו"ב מנחם ציון תרצ"ז.

אחד"ש הדר"ג שי'. מכתבו הנכבד הגיעני. כן קבלתי את
חבורו היקר חזון איש על הלכות שביעית. רק מעט אשר
ראיתי ועיינתי ועוד לא הספיקה לי השעה לעיין היטב כראוי.
ואקוה בקרוב אי"ה לעיין בזה.

והנה על יסוד מכתבי הראשון — — חשבו — — שאין
נחיצות כל כך לעזרה ולתמיכה לפועלי אגודת ישראל במחנה
ישראל. והתמיכה יתנו במקומות שיש נחיצות. אבל בהרתי
לפני מר — — את תוכן מכתבו השני וזרזתי שיתאמצו
למלאות הבקשה. וביום ו' כתבתי עוד הפעם ללאנדאן.

בינתיים קבלתי מכתב מפועלי אגו"י במחנה ישראל
החושבים על פי השערותם לפי הידיעות אשר אתם מהדר"ג.
ומבקשים לשלוח להם משלוח ראשון לצרכיהם. והשבתי להם
כי אין בידי שום סכום למטרה זו. אך הנני משתדל לטובתם
ככל האפשרות. מובן הדבר כי לו הי' ביכולתי להשתתף
בהכנסו' במארינבאד בנקל הי' להוציא אל הפועל, אבל מצב
בראותי לא ירשני לסור לשם. כדאי שיכתבו ישר להמרכז
בלאנדאן והדר"ג יוסיף דברים על זה. העיקר לכתוב להר"י
ראזענהיים שי'. אקוה כי יצליח בידינו למלאות המבוקש.

טז.

בעו"ה יום ג' כ"ו מנחם ציון "עזרתך".

אחד"ש ידידי רומעכ"ת שי'. מה"ר — — נ"י הגיעני
מכתב כי לרגל נסיעתו מלאנדאן להכנס' אין ביכולתו לע"ע
לעשות דבר לטובת שומרי שביעית בקולוני' של מחנה ישראל.
ומהרה"ג — — הגיעני מכתב — — אשר בשובו לבית ישתדל
בזה. ואתמול כתבתי אליו שנית לחזק הדבר. גם הי' אצלי
כבוד — — הרה"ג — — שי' ואתמול נסע לווארשא ומשם
יסע למארינבאד, ולקחתי אתו דברים בזה ואמר כי ישתדל
אצל הכנס' לעשות תעמולה לטובת פועלי אגו"י במחנה
ישראל. גם אחשוב לכתוב אודות זה לאגוה"ר באמערקא.

אולי כדאי שיעורר רומעכ"ת את הרה"ג — — והרב — —
אודותם. ואם ימצא לנכון שאכתוב אליהם, יודיעני ואכתוב.
אתמול הגיעני מכתב מפאג"י ויבקשו מאתי תשובה
ברורה למעשה, ולא אדע מה להשיב, כי לתת ערובה על
הסכום לא אוכל. — — העיקר אצלי להשתדל לטובתם להמציא
להם רוחה. כפי עצת מעכ"ת.

במצב בריאותי אין שינוי, ואקדי להנותן ליעף כח
ולד' הישועה.

והנני ידידו רצוף אהבה, מוקירו ומכבדו כרום ערכו הגדול

הדר"ש תורתו

חיים עוזר גראדזענסקי

אגרות הכרח"ע ז"ל קפז

יז.

בעז"ה יום ד' ו' מנחם ציון תרח"ץ
אחדשת"ה. שני מכתביו הגיעוני ושמחתי לשמוע משלמו
הטוב. — —
ע"ד שומרי שביעית אכתוב מיד להרה"ג — — ג"י
ישארי מקומות.

אודה לכת"ר שהודקק לשאלת העירובין בפאריז.
מאד אחפוץ לדעת משלו אחיו הרה"ג ר' מאיר ג"י
ומעשהו עתה והשקפתו לימים יבואו.
והנני ידידו רצוף אהבה, הדוש"ת מוקירו ומכבדו כרום
ערכו המצפה לישועה ולנחמה
חיים עוזר גראדזענסקי

יח.

בעז"ה. ערב ר"ה תרצ"ד
אחדשת"ה. יקרת מכתבו משיבתו בבני ברק הגיעני
ושמחתי לשמוע משלמו הטוב, וכי שם האויר טוב לפניו. כן
יחזקהו ויאמצהו העליון. שבתי הביתה זה יותר משבועים ימים.
נקראתי לבוא לרגלי ענין נחוץ, ובבואי נטרדתי מאד, והאחרון
הכביד, אשר בודאי ידוע לכת"ר האבידה הגדולה שאבדה
לבית ישראל החסיד שבכהונה וזקן הדור זכותו יגן עלינו,
ועודני גבוך ודברי לעו.

ינעם לי מאד לדעת מפרק לפרק, איך מרגיש א"ע
בבריאותו ואם שבתו בבני ברק נעים לו. אחכה למכתביו
ולדבריו.

והנני חותם בברכה מרובה תכלה שנה וקללותי ותחל
שנה וברכותי, ויתברך בכוח"ט לאלתר לחיים טובים וארוכים
בספרן של צדיקים גמורים כנפשו הטהורה וכנפש ידידו
רצוף אהבה

חיים עוזר גראדזענסקי

יט.

בעז"ה, ערב ר"ה, תרצ"ה, ווילנא.

אחדשת"ה. קבלתי מכתבו הגלוי, ונצטערתי לשמוע מרפיון
בריאותו ד' יחלימהו ויחזקהו ויאמצהו, ואשמע מאתו ומשלומו
אך טוב.

קבלתי האתרוג ואודה להדר"ג בכל לב על זה, בהיותי
בטוח כי איננו מורכב.

ויתברך רומעכת"ר בכוח"ט לאלתר לחיים טובים וארוכים
בספרן ש"צ גמורים. כנפשו הטהורה וכנפש ידידו עוז רצוף
אהבה

חיים עוזר גראדזענסקי

כ.

בעז"ה יום ג' כ"ה תשרי תרצ"ו

אחדשת"ה. מכתבו הגלוי הגיעני לנכון — — אודה לכת"ר ולגיסו היקר שי' על האתרוג הבלתי מורכב ששלחו אלי. קבלתי היום מכתב גיסו הנעלה מוהר"ש גרינמאן שי' והצעתו ע"ד בואי לאה"ק, והנה יודע מכבר הטעמים והנמוקים אשר אתי, להיות בשב ואל תעשה, ולפעמים יסיחני הספק, אולי הי' לי לנסוע, אבל הפעם הקשה לשאול ביותר, מפני רפיון בריאותי, והעצבים הנרגזים, מאז בשבתי בדרווגעניק עוד לא נחו מרגזם, אם כי הרופא ירגיע את רוחי, ואקוה להנותן ליעף כח כי יחלימני ויחזקני.

— — והנני ידים רצוף אהבה הרו"ש

חיים עוזר גראדזענסקי

כא.

בעז"ה יום ג' י"א ניסן עזרת"ך.

אורו עיני לראות את דבריו, ושמחתי מאד מהבשורות הטובות כי הולך ומתחזק, ד' יחלימהו ויחזקהו וישלח דברו וירפאהו רפואה שלימה לשמחת לב כל אוהביו ומכבדיו. מצב בריאותי הכללי כמו שהי' אך הנני סובל מתוצאות הנתוח, ואקוה להרופא לכל בשר. בדעתי בעז"ה לנסוע בתחלת הקיץ לוויצען לדרוש ברופאים ולד' הישועה.

והנני ידידו רצוף אהבה הדו"ש תורתו מוקירו ומכבדו
כיום ערכו

חיים עוזר גראדזענסקי

א"ש כל בני משפחתו הנכבדים וגיסיו הרבנים שיחי,
אדרוש באהבה וידידות.

הנ"ל

כב.

בעז"ה ער"ה תרצ"ד.

אחדשת"ה. הגיעני האתרוג הירוק מנחתו הטהורה, אשר
אודה מאד לכת"ר על זה בהיות שבטוח כי אין בו חשש מורכב.
את גיסו הר"ש גרונמאן שי' עוד לא ראיתי בשובו,
ונכון לבוא הלום אחר החג, כי תשוקתי גדולה לשמוע משלומו
ובריאותו. הגעגועים לידידי רבו כמו רבו אצלי. בכל דבר
ענין כללי הצריך ישוב, אזכיר את ידידי הדר"ג שי'.

— — ישיבת — — יבקשו מכתב מאתי אודותם.

ידיעני הדר"ג דעתו בזה.

ת"ל שלו' לי. הטרדות והתלאות לא יחסרו, והאחרון
הכביד, כי נסתלק הכהן הגדול מאחיו החפץ חיים זצ"ל,
זכותו יגן עלינו, אשר הרושם המר לא נמח, וד' יחזקנו
ויעודדנו.

אגרות הגרס"ע ז"ל קל"א

והנני ידידו רצוף אהבה מוקירו ומכבדו כרום ערכו
הגדול הדוש"ת

חיים עוזר גראדזענסקי

כג.

בעז"ה ב"ך אדר ראשון תרצ"ה.

אחדשת"ה. שמחתי מאד לקראת מכתבו עם ס"ש. וכי
ת"ל שלו' למר ולתורתו. עוד לא פסקו אצלי הגעגועים אחרי
מעכ"ת. מצב בריאותי בחורף הזה רופף. הנני מרגיש מיחושים
שונים, ובכלל מיחוש הראש, ואקוה להנותן ליעף כח.

— — נוסע בשבוע זה כבוד ידידנו הרה"ג — —

וכאשר שאלני איזה שאלות אמרתי שיתישב עם רומעכת"ר
בשאלות הקשות, כמו — — וכיו"ב. לא שמעתי בכל הזמן
דעת רומעכת"ר שי' בזה, וכן בנוגע — — אשר לא שמעתי
השקפתו בזה.

— — כעת מתגוררים פה כמה גדולי הרמי"ם שליט"א,

גם כבוד אחיו הרה"ג מו"ה מאיר שי' באו הלום לטכס עצה
ע"ד חזוק הישיבות בנוגע לועד הישיבות אשר ההכנסה סוחתת
משנה לשנה, וההוצאה קשה להקטין.

ואו"ש וברכה לרומעכת"ר ולכא"ל. ד' יחזקוה ויאמצהו.

כנסשו היקרה ונפש ידידו הדוש"ת ואחוז באהבתו

חיים עוזר גראדזענסקי

כד.

בעז"ה א' תמוז תרצ"ה דרוזגעניק.

אחד"ש הדר"ג שי', יקרת מכתבו האחרון, וגם הקודם
הגיעוני. שמחתי לשמוע משלומי ומבריאותי הטוב.

— — בדבר הקהלות באה"ק הגיעני מכתבים משני
הצדדים, ומבקשים אותי לנסוע לאה"ק ולברר הדברים על אתר.
אבל הלא הדר"ג יודע רפיון בריאותי והקושי לנסיעה על מנת
לחזור, וגם לע"ע רחוק הדבר להביא לידי שיווי הדיעות
ואסתפק במכתבים, ומה דעת ידידי רומעכת"ר שי' בזה?

— — זה יותר משבועים ימים אשר באתי הלום לנוח
ולשאוף אויר צח. יואל ד' שיהי' לתועלת לחזוק הבריאות.

בזה הנני לבשרו כי הגזירה על דבר הירוס וחורבן הבית
עולם הישן נתבטלה, ונתקבלה פקודה מהמיניסטעריום לבלי
לנגוע בו, ועוד מחזקים לעשות הגדר ולהוציא את המצבות
ולתקנן.

והנני חותם בברכה מרובה לידי"נ ולכל בני משפחתו.
ד' יחלימהו ויחזקהו כנפשו היקרה וכנפש ידידו רצוף אהבה
חיים עוזר גראדזענסקי

ואו"ש וברכה לגיסו ידי"נ הר"ש גרונמאן וב"ב שיחיו
אתפלא כי לא הודיעני כלל מבואו צלחה.

הנ"ל

7

קובץ אגרות

מאת

מרן בעל חזון איש זללה"ה

י"ל ע"י

הרב ש. גריינמן

עיה"ק בני ברק ת"ו / שנת תש"נ לפ"ק

קובץ אגרות

מאת

מרן בעל חזון איש זללה"ה

חלק שלישי

ובסופו גלוה קצת

מאגרות מרן הגדה"ע זצ"ל גרארזענסקי

אל מרן זללה"ה

י"ל ע"י

הרב ש. גריינימן

עיה"ק בני ברק ת"ו / שנת תש"נ לס"ק

*

*   *

מטרת הקובץ הנוכחי היא כמטרת הקבצים
הקודמים, להפיץ אורה על כמה ענינים העומדים ברומו
של עולמנו, המלהיבים לבבות לעמל התורה, לדקדוק
ההלכה, וכן בענינים צבוריים ושבין אדם לחברו.

הרבה אגרות יכולות לשמש כמעשה רב ופסקי
הלכות בעניני לימוד התורה, חנוך וישיבות והנהגות
בעניני צבור.

עטרנו את הספר, באגרת חינוך ששלח הגאון רש"י
זללה"ה אבדק"ק קאסאווא, לבנו הגר"מ זללה"ה קרליץ.
כן הובאו בקובץ זה חלק נוסף מאגרות מרן הגאון
רח"ע גראדזענסקי זצ"ל, שכתב למרן זללה"ה, בענינים
שונים, שיש להם ערך מיוחד להוה ולעתיד.

כמו בקבצים הקודמים עשינו גם כאן ציונים כעין כוכב בתוכן האגרות, ליד המכתבים שלא ראינו בעצמנו את הכי"ק, ואף כי כולם העתקות נכונות, מ"מ יתכן לפעמים שיגוים קלים ע"י המעתיקים, — כן צויין בהרבה אגרות אודות מה נכתבו, ופעמים נתבארו במפתחות.

במקום שכתוב נקודות כזה... או קו כזה — כך היה כתוב בעצם כתי"ק, ובמקום שהושמטו לפעמים כמה מלים או פסקות רשמנו קוים אחדים כזה — — כדי להבדיל בין הדברים שהשמטנו או לבין הנקודות או הקוים שהיו בכתי"ק. — לפעמים ציינו איזה ציון והצגנוהו בסוגרים עגולות, כזה ( ) וכאשר הופיעו סוגרים בעצם הכתי"ק רשמנום בסוגרים מרובעות כזה [ ].

כמ"כ השמטנו למי היו האגרות מיועדות מפני טעמים מובנים ואהבת הצניעות.

*

והננו מבקשים מכל מי שנמצא אתו אגרות ממרן זללה"ה — להמציא לנו, למען נוכל להדפיסם ולזכות את הרבים.

ויהי רצון שזכות מרן זללה"ה תעמוד לנו, וילמדו
תועים בינה, ולא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וז"ז עד
עולם.

בע"ה אור ליום ה' ט' סיון תרנ"ו קאסעווע
שלום וכט"ס לבני יקירי הר' מאיר שיחי'.
אחדשה"ט

נודיעך כי אתנו ב"ה החוה"ש, ומכתבך לעונג נפשנו
הגיענו. ואבקשך להודיענו את רוח הזמן השורר בהעיר אשר
אתה שוכן בה, ואת הרוח השורר בין הלומדים בביהמ"ד, כי
שבת אצלנו עובר אורח אחד אשר בנו לומד שם, והטיל פחד
עלינו, שאמר שהיה בדעתו לנתקו משם, מפני פחדו מהרוח
השורר שם, ופן נוגע שמץ מנהו גם להבחורים הלומדים שם,
ואולי יש איזה חשש נגיעה כל שהוא ח"ו משימצא דשימצא
חומצא ובר חומצא ח"ו, תברח משם כמפני הארי.

אמנם אם תודיעני כי מובטח ישיבת הקודש בביהמ"ד
שמה מפחד רעה, ולא יאונה להם כל אן וען ח"ו, והנך
מובטח שבע"ה לא תאונה אליך רעה ונגע פריצי הדור לא
יקרב באהליך, אהלה של תורה, בזה תחי' את רוחי ורוח
אמך תחי' כי אל זה עינינו נשואות. ורק שתודיענו את הענין
בפקיחת עינים אמת לאמתו. אוכל לחשוב כי רק צל ההרים
נדמה לנו להרים.

והנני דור"ש וטובתך כה"י
אביך שמרי' יוסף

תוכן האגרות

תורה

אגרת

- א. חיבת התורה היא סיבה לקנינה — עיקרי ויסודי האמונה, זה כל האדם.
- ב. מחלוקת בין החכמים גם היא ע"פ השגחתו ית'.
- ג. שלא להתעלם אף מדברים שנאמרו בגמ' אנב גרוא.
- ד*. כחשבון שנת השמיטה — הנטי' אל החומרא היטתם מחומרא לקולא — אין לחדש מחלוקת בלי מקור.
- ה*. להרגיל המחשבה כי כל מאורעות האדם ע"י כח אחד, ואין שום מציאות זולתו ית'.
- ו. כל מה שאני מעיין הוא בהכלגה על היסורים.
- ז. ע"א תוספתא שהיא נגד סוגית הגמ'.
- ח. ענין שאני פוגע בו כעיוני, מאלצני לבררו לאשורו.
- ט. יקרה לנו כל הלכה מן התורה.
- י*. מושג שקידה אינו תלוי בהארכת הזמן — לסדר המחשבות ע"פ האמת.

תוכן האגרות

יב	אגרת	
יא.	שם "מפקפק" ניתן למי שבשרירות לב לא חת	
	מרבוחיו.	
יג.	עדוד וחיזוק לצעיר.	
יג.	ביאור מצות הודאה בביכורים ומניעתה בגולה.	
יד.	גליץ אודות ל' הראשונים באגדות חז"ל.	
*טו.	דברי הראשונים בין בפסקיהם בין בחרושיהם הם	
	אצלנו הלכה למעשה.	
טז.	פעמים שהראשונים כתבו פירושם דרך מו"מ.	
ז.	אלו ואלו דא"ח.	
יח.	לפעמים נכון לדקדק במכון ולא לדקדק בלשון —	
	נקטו במשנה לשון שתיקבע יותר בלב התלמידים.	
יט.	הרצים אחר הבלשנות וחקר הלשון בתורה מידה	
	ואינה מידה — בענין התוספתא שבידינו.	
כ.	המשך לענין הנ"ל.	
כא.	שמחתני בדברי תורתך.	
כב.	לקחת חבל בתורה הוא ענין קשה ובעל גונים	
	שונים.	

אגרת	
כג.	אדם רשאי לנסח תפילה קצרה לצרכיו.
כד.	מתוך מכתב חדו"ת.
כה.	קשה לכויץ כראוי דברים, בכתב.
כו.	נקיט שיבא מכשורא.
כז.	חז"ל רמזו במשנתם איזו היא תורתן של ראשונים.
כח.	דרכי הגר"א בבאורו לשו"ע — [ומתוך מכתבי חדו"ת בהג"ל].
כט.	ברכה לקבלת ספר חדו"ת.
ל.	ממכתב בחדו"ת.
לא.	כנ"ל.
לב.	התענגתי לראות כי הינך עומד במקום הראוי לעמוד.
לג.	לצעיר בן ביתו, חסרון הרגל להשקפה חודרת, הסיבה לאי הבנה בלימוד.
לד.	בעלי המסורה שקדו שהבאים אחריהם יבינו דבריהם.

יד	תוכן האגרות
אגרת לח.	אף כי דברי בזה נגד דברי הב"י, לא הייתי עושה מעשה בזה נגד מרן.
לו.	זהירות מלהשהות ספר שאינו מוגה גם במכתב חדו"ת לאדם פרטי.
לו.	אין אמורא יכול לחלוק על תנא, אלא להכריע במחלוקת תנאים.
לח.	דברך מושכלין הם.
לפ.	בענין תרי מיעוטא.
פ.	מעט כללים בגמ' וברמב"ם.
פא.	מכתב תשובה לכותב קונטרס חדו"ת.
פב.	באור בדברי הר"מ בהקדמתו ל"יד החוקה".
פג.	מכתב לידיד נעורים.
פד.	להבין הסברא אחרי ששונים כל פרטי ההלכה.
פה.	מתוך גליון בד"ת.
פו.	חלילה לומר שדעת ראשונים נעלמה מהמהרי"ק והתה"ד.
פז.	שלא לשנות הלכות קבועות.

תוכן האגרות

טו

בדרכי ההכרעה — אין הכרעת כח רוב אלא במושכ ב"ד — ראוי להתחשב יותר עם המוסקים שתורתם הגיעה אלינו בכל מקצועות התורה.	אגרת מח.
עוד בענינים הנ"ל.	מט.
והירות בהלכות גטין החמורות.	נ.
כהבנת דברי הקדמונים ופסקיהם. — דרך הר"מ ז"ל בפסקיו ובפלוגתת הבבלי והירושלמי.	נא.
בענין עבודת עבודה זרה.	נב.
אין ללמוד דין מהשמטת הטוש"ע — אין בכח אנושי בזמננו לדעת ד' חלקי שו"ע על בורין.	נג.
חובתנו להזהר בלשוננו בדברנו נגד רבותנו.	נד.
עוד בענין הנ"ל.	נה.
עוד כנ"ל.	נו.
נוסח הסכם בין יששכר לזבולון.	נז.
במדת מה מצינו, ובי"ג מדות.	נח.
בתוך טרדה דמצוה ערב הנשואין.	נז.
מתוך רשימה משנות השחרות.	ס.

חנוך וישיבות

- אגרת
סא. החנוך לקיצוניות.
- סב. ע"ד האמצעים להצלה — העמלים בתורה מצילים יותר מכל השתדלות.
- סג. איני דר אלא במקום תורה.
- סד. עמל התורה מתוך יסורים מקנים לבעליהם דברים מיוחדים.
- סה. הישיבות הן מבצרי התורה.
- סו. השתדלות בחנוך הבנות ו"בית יעקב", אינו פחות בערכו מחנוך הבנים.
- סז. הסתר הגלות פוגע בחנוך צעירים הראויים לגדולות.
- סח. דאגה לילדי ארצנו.
- סט. חלוקת כספי ישיבה היא בכלל הנהלה הרוחנית של הישיבה.
- ע. מכתב לאב ע"א מצב בנו.
- עא. כנ"ל.

אגרת	השתדלות בדבר אמצעי קיום מוסדות התורה הן הן
עב.	גופי תורה.
עג.	בדבר חברותא לצעיר א'.
עד.	דברי חזוק לכן תורה.
עה.	פניה לאב שראוי לקנות רב לבנו.
עו.	השתדלות לקבלת תלמידים לישיבה.
עז.	המלצה לקבלת בן תורה לישיבה.
עת.	לזרז להשגת תמיכה לקיום ישיבה.
עט.	רשימת דברי חזוק בעת בקור במוסד תורני.
פ.	ישיבה אחת שהוציאו לעז עליה.
פא.	מתוך רשימה.
פב.	מדות טובות וגיעול העול יקנו בלמוד משפטי התורה.

צבור

אגרת	
פג.	התעוררות וחזק לשמירת שמיטה — בענין המכירה.
פד.	בענין הנ"ל.
פה.	הודעה לחנונים שומרי שביעית.
פו.	החולב בשבת ע"ג קרקע מקבל במעשיו מלכות שמים ואמונת חכמים.
פז.	דאוי לגדור ככל האפשר בחשש מאכלות אסורות.
פח.	השתדלות בקבלת שו"ב הגון.
פט.	עוד בענין הנ"ל.
צ.	עוד בענין הנ"ל.
צא.	לורז רב אודות מקוה בעירו.
צב.	הכנעה להוראת חכמי הדור אינה נחלקת בין חיי יום ואיסור והיתר.
צג.	רשימת דברי חזק בעת בקור בבית החולים של ד"ר וואלך.

אגרת	חזורני מההיתר — להתאמץ ולעמוד בנסיון.	צד.
•צה.	למתעסקים בענין צבורי מסוים.	
•צו.	ע"ד גזירת גיוס בנות לשרות לאומי בא"י.	
צו.	בענין הנ"ל.	
צח.	ההצבעה בעד שרות לאומי אסורה אף במחיר הפסדים.	
צמ.	שאין דבר בעולם שיאפשר היתר בהנ"ל.	
ק.	מילת הנולדים בנתוח קיסרי אינה דוחה שבת.	
קא.	לא' שיסייע בהשגת זכות בחירה לעיריה לתלמידי ישיבה.	
קב.	השלטת סמכות התורה בין שדרות העם, רק בקיום יחידים מורמים מעם, ולהשתדל בכך.	
קג.	השתדלות בענין הנ"ל.	
קד.	בענין צבורי.	
קה.	שא"א לטלטל על סמך עירוב המקיף את העיר.	
קו.	בענין חמיכה בשומרי שביעית.	
קז.	בענין הנ"ל.	

תוכן האגרות

כ

אגרת

קח. השתדלות להשגת הלואה לעזרת שומרי שביעית.

קכ. לסייע בחשלוש עבור מכונה אוטומטית לחליכה

בשבת.

קי. כל מצוה במזלא תליא — להזדרז בהשתדלות

הנחוצה טרם תתקרב דעתו.

קיא. בעניני צבור — זהירות בכבוד ת"ח.

קיב. בענינים הנ"ל.

קיג. בענין מין בהמה שאין לנו מסורת עליה.

בין אדם לחברו

קיד. השתדלות בהנחת דעת ילד מילדי הפלטים.

קפז. גרול חטא הדאגה מכל דבר — הודיעני שמך.

קפז. מכתב פיוס לא'.

קז. מכתב לידיד נוער.

קח. דברי עדוד.

תוכן האגרות

כא

אגרת	כנ"ל.
ק"ט.	
קכ.	כנ"ל.
קכא.	זרח לצעיר בענין שדוך.
קכב.	כנ"ל.
קכג.	התקבע עתים לתורה?.
קכד.	ברכת מז"ט לנשואי בן משפחה.
קכה.	תודה למחבר בעת קבלת ספרו.
קכו.	רשימת דברי ברכה בעת בקור במושב זקנים.
קכז.	בענין המלצה.
קכח.	על התמהמהות במענה.
קכט.	כנ"ל.
קל.	מקומך בעולמה של תורה, ומה לך כי הוטבעת בעולם שאינו שלך.
קלא.	להיותי קצר לשון הנני מוכרח לקצר.
קלב.	השתדלות במציאת לקוחות לבעל מלאכה חרדי.
קלג.	לסייע לא' במציאת מקום עבודה בסביבה תורנית.
*קלד.	נכון למעט בבקשות מהזולת.

תוכן האגרות

כב	אגרת
קלה.	הבאת שלו' בין אדם לחברו.
קלו.	התענינות בשלו' הזולת.
קלו.	ברכת מז"ט.
קלח.	ברכת שנה טובה.
קלט.	אקבל באהבה ביקורי בנם אצלי.
קמ.	ברכה לנשואין.
קמא.	כנ"ל.
קמב.	כנ"ל.
קמג.	ברכת רפוא"ש.
קמד.	מכתב פרטי.
קמה.	מכתב לבן משפחה.
קמו.	לחולה א' שלא יתענה בת"ב.
קמז.	השתדלות לסייע לחולה.
קמח.	מתוך רשימה משנות השחרות.

שונות

- אגרת
קמ"ב. לא' שנכשל בשוגג בחלול שבת.
- קנ. חז"ל שקלו מהו שינוי שאפשר להתיר בשבת, וכן בשבותין, ולא התירו משום מוטב — ואין מדמין משינוי לשינוי.
- קנא. רשימה — התפילה.
- קנב. ראוי ליראי ד' לנטות לדרך היותר צנועה — יופי המוסכם אינו בכלל "ובחוקותיהם לא תלכו".
- קנג. נשואין במכשול כרת כנשואי אח ואחות.
- קנד. תודה למסייעים בהשגת סרטיפיקט עבורו.
- *קנה. לא' שחשש לישא בת כהן.
- קנו. לזרז בתשלום חוב.
- קנז. אהובה היא הצניעות [אודות נדיב א']..
- קנח. התנאים והאמוראים השתמשו ברופאים ורפואות ולא השתמשו בשמות הק'.
- קנפ. הזנחה מהצלת נפשו היא עבירת שפ"ד.

כד	תוכן האגרות
אגרת	
קם.	בעניני רפואה.
*קסא.	לרופא בענין נתוח.
קסב.	לבעל מגרש בארץ שנכון לבנות עליו בית.
קסג.	התענגתי על השקפתו.
קסד.	לא אריך להאריך השתיקה.
קסה.	חז"ל למדו את תורת המרות מהכרת חפץ ד'
	המתגלה במצות.
קסו.	לשליח מוסד שביקש ליטול פרס.
קסז.	מכתב פרטי.
קסח.	אודות אתרוג לסוכות.
קסט.	כג"ל.
קע.	נוסח פרחכול – א"צ להזכיר את שם הלוה.
קסא.	כג"ל.
קעב.	התרחקות מפרסום הוראות לרבים.
קעג.	איני מן המשיבים הלכות למעשה.
*קעד.	מנוע אני לפי שעה להכנס בהלכה בטעמא.
קעה.	למחבר ספר בקבלת ספרו.

תוכן האגרות

אגרת	
קעו. זהירות משבועה.	
*קעז. מגילת קלף זיכוי הרכים.	
קעח. במעלת הגר"א — ביאור מושג "שעה" הנזכר בלי הפוסקים.	
קעט. בענין שעות זמניות.	
קפ. בהיתר פקו"נ. [עוד בזה ח"א אגרת ר"ב].	
קפא. לברר בענין ערלה.	
קפב. בדבר קגיה ממכירה פומבית.	
קפג. תודה וברכה למחבר.	
קפד. כמה שאמרו סנהדרין סד א' שתפשו את יצרא דעכו"מ.	
קפה. בענין מלאכי המשמרות.	
*קפו. בענין שם עיר בגט.	
קפז. בדבר התחלת היום. [עוד בזה, ח"ב אגרות קס"ג — קס"ח].	
קפח. גליון על ספר תכונה שנכתבו בו דבורי כפירה בדברי חז"ל.	

כו	תוכן האגרות
אגרת	
קמט.	מתוך רשימה.
קצ.	גליון לס' יד מלאכי.
קצא.	ביאור בקראי סוף פ' פקודי.
קצב.	ביאור בקראי בירמיה כ'.
קצג.	שנמנעו ישראל מפעולות, קודם מלכות כורש, מפני
	השבועה וכתובות קיא א'.
קצד.	באור התוכחה דברים כ"ח, נ"ג — נ"ז.
קצה.	רשימה שנכתבה לצורך ענין.

תוכן אגרות מרן הגר"ע זצ"ל

- אגרת
- א. עם בוא מרן זללה"ה לאה"ק.
  - ב. לדון ע"ד איסור השחיטה באשכנז.
  - ג. בדבר הקמת אהל על קבר הח"ח — חלילה להעלות על הדעת להביא קבר עצמות הגר"א זללה"ה לאה"ק.
  - ד. מכתב פרטי — ואודות האהל הנ"ל.
  - ה. בעניני ציבור שונים — וע"ד סיוע לשומרי שמיטה.
  - ו. למחות על המגמה ליסד בית מדרש לרבנים, ומה שיש לעשות לקדם פני הרעה.
  - ז. מכתב פרטי — עסק מצוה כתיבת ס"ת ע"ש הח"ח זללה"ה.
  - ח. ע"ד העברת קבוץ על אדמת קק"ל.

א.

יקירי וחביבי שיחי, שלו' רב.

במדה ידועה הטלתי על עצמי ההתענינות בשביל סיפוק נפשך והנחת רוחך. אפשר הדבר שתקדים לקראתנו בחפץ לב, ולא תצפה לעזרה מצדנו, ואז יקל עלינו להשתתף עמך אם נפיק חן ממך בזה, ולזה אנו מקוים.

אמרו ברכות ס"ג א' אם ראית דור שדברי תורה חביבין עליו פזר כו', הזיווג של החכמה עם האדם אי אפשר בלי כמיהה ותיאבון, "דברי תורה חביבין", כח החיבה פותח את המוח ואת הלב לבלוע חכמה בינה ודעת. אמרו עליו על ר"י אם יתן איש את כל ביתו באהבה שאהב ר"י את התורה בוז יבוזו לו.

החיים הוא ירק מדברי, לא ניתן לאכילה בהיותו מעופר בעפר אדמתו, אבל מה מתקו החיים אחרי מריקתם ושטיפתם, ומה נעמו החיים המזהירים.

מכיר אני מצבך הקשה, נפש עדינה מגעגעת על החיים הנבחרים התורה והמצוה, נפש נכספת צמאה וערגה תועה במדבר אין לחם ואין מים. וזולת, הרואה, מצטער על המחזה,

נוצרה באשמת המורים, לא מלאו את הריק, לא השכילו לשכלל בית גאמן בשביל נפש שוקקת.

ואמנם רפואתך בטוחה, שקידת התורה וחדות לימודה, קנין הבקיאות, אמונה בהירה ואמתית. אבל זרמת הגסות וחזקת הבטלה עיפרו את פני השמים והבדילו בינך ובין אור אוריתא, והשטן הטה עליך שטף הרהורים מדריכי מנוחתך, להסב ליאש לבך. מה קשה עלינו מלחמתך, רצוני לומר מלחמתנו עם אויביך, ולולא שבאת בשארית כחך לעזרתנו, לא נוכל להם.

רצוני היה לקבוע הדיבור בקירוב הלב ליסודי האמונה, כי זה כל האדם. והרפיון בבחינת המושגים של עיקרי האמונה, הוא שרש המחלה שנתנה למחשבות שלילות והרהורי דברים בטלים להכנס לחדרי הלב, אך אחשוב לנכון לדחות את הדברים לשעה יותר טובה ומוצלחת, אחרי אשר חיצו אור פלפולי דאוריתא ימתיקו את רוחותיך ויפתחו שערי אורה בנפשך היקרה.

ואסתפק עכשו במכתבי זה למלא הבטחתי, ולהתענג באהבה להשתעשע על התקוה לראותך שמח בשמחת התורה.

הדו"ש

אי"ש

ב.

— — הגה דרך זו לדחות סוגיות ולומר דאזלי אליבא דפלוני הפריזו בה, שדבר זה לא יתכן אלא באופן שהוא פשוט ומוכרח לחכם ומבין, ובכגון זה אמרו דברי תורה עניים במקום זה ועשירים במקום אחר, ובודאי אי אפשר לעמוד על סוגיא אחת בלתי ידיעת כל הש"ס, וסמכו על זה מוסרי התורה שיזכו לסוף הדברים, החכמים שבכל דור, אחרי בקיאותם בכל היקף ההלכה מן ההלכות בכל מקצועותיה המסתעפים, אבל לומר סוגיא זו אליבא דפלוני באופן שאינו מוכרח כלל, וכש"כ באופן מוזר, זה לא יתכן מצד מוסרי התורה, וכבר הזהירו אל תאמר דבר, שסופו להשמע, ואין יתכן שיאמרו דבר סתם, ואינו אלא לר"ל דלא אליבא דהלכתא בדבר שלא התכר כלל בתלמוד שלנו מחלוקתן, ויסמכו שנבין שהוא דלא כהלכתא אליבא דר"ל בירושלמי, דברים כאלה פורצים עיקר ידיעת התורה — —

וענין הגה' בגמ', אף דלכאורה הוא רחוק במקום דלא מצינו שינוי גרסאות, מכל מקום מצינו הרבה כיוצא בו. כי רב הצרות והגירושים גרמו שלא נמצא בעיר או במדינה רק ספר אחד וזה נטשטש בדרכו, ותורה שבעל פה נשתמרה על פי השגחתו יתברך, והרבה פעמים הוגה על פי חכמים ונפלה מחלוקת בהגה', וגם זה כהשגחתו יתברך בעונש שכחת

התורה, ובהמתקת הדין שיהי' אלו ואלו דא"ת, ונתגלה טפחים מהתורה ע"פ גרסאות חלוקות. והרבה פעמים נפסקו הדינים היוצאים לב' הגרסאות, כי לא במקרה נעשו, ומובטחנו שלא נפלה טעות שאינו תורה כלל, כי זה כרת אתנו ברית על תורה שבע"פ.

והנה הרבה נתגלה ע"י הרמב"ם, שהסכים על הגה' אחרת מאשר הסכימו עליה החכמים שקדמוהו, ואנחנו לא גלו לנו שינוי הגרסאות, אלא במקום שנפלה מחלוקת. אבל כשהסכימו כלם, מסרו לן סתמא הגירסא שהסכימו עליה, ולכן לא רחוק שהר"ם הסכים על גירסא אחרת. אך גירסאות אחרות לא יתכן, כי כבר נתגלה כל התורה.

ועיין חגיגה ג' ב' שמא יאמר אדם היאך אני לומד תורה מעתה כר, וזה קאי גם על הראשונים וגם על הגרסאות.

ג.

אחורשה"ט וש"ת,

— — מחתימי התלמוד שקדו עלינו למסור לנו את תורה שבע"פ, והעמיקו בבחינות השכליות של אלה שיבואו לקבל התורה מתלמודם הכתוב, ואף דברים שנאמרו כאילו באו אנב גרדא, לקחו אותם כחשבון, ובחנו אם דבריהם

מספיקים לתלמידים הבאים אחריהם, ומנקודה זו גם עלינו
שלא להתעלם, אף שננסים אנחנו. ומנקודה זו כתבתי — —

ד.

שלו' רב

אחדשה"ט באהבה,

זכיתי לעי' בספרם בענין חשבון השמיטה, וכמדומני
שהנטי' אל החומרא היטתם מחומרא לקולא בקביעות גורי
המשפט במשפטי התורה, בלימודה ובבירור פרטיה. (א) יסוד
מחלוקת חדשה בישראל, שיש אומרים שהעולם צעיר שתי
שנים ממניננו והיום ה' תרצ"ד, — —. והנה מיסודי התורה
היא הקבלה, ואסרו לומר דבר שלא שמע מרבו*, ופי' הגר"ח
מולוין דהיינו לעשות דבר מחודש שניכרת שלא היתה דעת
רבו כן, אף שלא שמע הפכו. ואחרי שלא שמענו מעולם
מרכותינו מי שאומר כן, וכ"ת הביא מפורש דברי רה"ג
וראב"ח, שאין כאן מחלוקת אלא חילוק התכנית ללימוד, איך
יש לנו רשות לחדש מחלוקת רבת ערך כזה בלי שום רמז
של מקור רק בדותא, ולהאריך בזה וליחס זה לחז"ל או ליחס
זה לבעלי העברונות היפוך עדות רה"ג ז"ל.

---

* עי' ברכות כז ב'.

ה.

- העיקר לא שכחתי, לכופ היצר להשתעבד לתורה, ולכלי להסיח דעת מבקשת עצות ותחבולות איך להקל על הטבע את הענין, ואת העמל בתורה. מה טוב להרגיל המחשבה על האמת המפורסם כי כל מאורעות האדם ע"י כח אחד המקיף הכל ומכיל הכל ואין שום מציאות מוחשית ומושכלת זולתו ית', ונשיאת עין אליו ית' מחזרת תשועה על הדבר הנשא אליו ית', ואף לעבודתו ית', וללמוד התורה. ואחתום שלו.

ג"ז כסלו תרצ"ו.

ו.

זה עתה הגיעני מכתבך הארוך, ומפני רפיון הבריאות ויסורי הגוף התמידיים אצלי מנעורי, וכל מה שאני מעיין הוא בהבלגה על היסורים, לא בכל שעה אני ראוי לעיין, ומה שנשאתי ונתתי עד עכשו עם מעכ"ת שליט"א הוא מחסדיו ית', שדברך העמוקים נותנים לי אמץ לעיין בהם, וביחוד שאזניך קשובות זה חזון בלתי נפרץ, ולזאת עדיין לא קראתי בדברך קריאה ראוי רק בדילוג, ואין אני ראוי עדיין לדבר כס, אבל מסופקני אם נבוא לעמק השדה, כי אין כאן דברים מכרעים אלא שיקול דעת — —

והנני מברכו בברכת השנים בכוח"ט וחליפת כח, לעיין
ולברר שמעחתא לסעיפיה ולדיניה כאשר התזה למו, כי זהו
עיקר עמלה של תורה שהגדילו חכמים באור עיניה. כנפשו
ונפש הדרש"ת באהבה,

אי"ש

ז.

שלו' רב

יקרתו הראשון והשני הגיעני, אבל לא מלאתי חפצי
להחזיר שלו' עד עתה! וכבר הודיעני כי הסכים בהכנה
שלימה לתת לי רשות השתיקה ולדון אותי לכף זכות,
ובמכתב הראשון קראתי אבל לא עיינתי, ומכתב השני קראתיו
ונכנסתי בו במקצת — —

והנה כאשר יוסיף יקירי שיחי' לעיין, ימצא שלא באר
במכתבו כל הצורך. כי כידוע סוגית הגמ' היא המכרעה,
ותוספתא שהיא נגד הסוגיא בגמ' ולא הובאה בגמ' דוחים
הפוסקים, ומוכיחים מזה שלא הובאה בגמ' ולא מתניא כי
ר"ח ור"א, ודבר זה קבלה בפי כל הראשונים ז"ל. ואם באנו
מעצמנו לדחות סוגית הגמ', הרי זה הירוס ביסוד התורה
המצוי' עתה בידינו.

— — והנה כבר נלאיתי ומוכרחני להפסיק לפי שעה
אבל אין רצוני לאחר מכתבי.

ואחתום ברכה הדוּש"ת באהבה

אי"ש

יום ג', כ"ו אד"ש צ"ח

ח.

בע"ה מוש"ק ט' שבט תרפ"ו ווילנא

אהובי — — שליט"א

שלו' וברכה

מכתבך הגיעוני, והאחרון הגיעני לפני השבת, ומפני
שחביבך עלי ד"ת ופטפוטי אוריתא, לכן לא נמנעתי מהעריך
לפניך הרהורי הלב בקראי מכתבך האחרון, ואין אני נזקק
לבקר צדקת בעליהם של הדברים, אלא ענין וענין שאני פוגע
בו בעיוני, מאלצני לבררו לאשורו והחלטתו, אוהב אני את
ההחלטות וחביב לי בקשתן, נוסף לזה אתענג להשתעשע עמך
אשר זה כבר לא נדברנו — — *

---

* נראה שהי' המשך למכתב, וחבל על דאבדין.

ט.

רב שלומים,

יקרה היא לנו כל הלכה מן התורה, ואמרו אילו הייתה בשמים צריך אתה לעלות אחריה, ולזאת נעים לי לדבר עם יקירי שליט"א עוד הפעם, בענין הגידון אם — — בהיות שבזה תלוי הלימוד זכות על ישראל בהלכתא רבנא לשבתא כמבואר ב — — וכבר כתבתי בשבוע העבר ובטח הגיעו הדברים למכ"ת. ואם אמנם במכתבי זה איני מוסיף כלום, רק רצוני לדבר בבחינת לישנא אחרינא — —

הדוש"ת באה"ר ומחכה לדבריו בזה

אי"ש

י.

שלו,

אמנם נודמן הדבר שהעט בידי והגליון לפני, ורצוני להשיב. מכתב אחד שנשלח ע"י הוריך, נשתהה בבית ימים רבים כפשוטו ולא כמדרשו — ימים שניים, רבים שלושה. והגני חפץ למלאת מבוקשך בעיקרו ע"ד חיזוק הלימוד — או יותר נכון השקידה, כי מושג של שקידה אינו תלוי בהארכת הזמן, אלא במסירת האישיות ונתינת הלב במתנה לעיון התורה, וטובה שעה אחת בשקידה והשתוקקות מרבות

בעצליהם. ואמנם התמדת הלימוד היא תולדה מחוייבת מהשקידה, אך ההשתדלות להשגת השקידה דורשת גם הסכמות מכריחות ועריכת מלחמה של השכל עם המדות התאוניות. ועל זה אמרו ירגיו אדם יצ"ט על יצה"ר, ובזה יפגע האדם בחינה של תחילתו מר וסופו מתוק.

העיקר, לקנות את הקנינים שהתורה נקנית בהם, ונשמת כולם לסדר את המחשבות ע"פ האמת הצפון, כי כל מקרי האדם הם פקודות מכח מקיף את כל הנכבאים, הדוממים הצומחים והחיים, וכל הכחות של פלאות הטבע, אשר כח אחד המציאם ומקיימם ומחיה את כולם.

ויחוד לב, שכל הילוד הנכבא לבוראו ית', הוא פועל נמרץ לכל מאורעותיו, להיטיב את עצמו, ולהביא עליו הצלחות, שניתן בו בינה לחשבן לטוב, באופן שע"י ההשתלשלות של בריאת העולם והאבות הקדושים ויציאת מצרים ומתן תורה וא"י ובנין ביהמ"ק והגלות, נמצא עכשיו כל יחיד ע"י שרידת התורה הגלו' והנסתרת בידינו, לעלות למעלה למשכיל, ולהשגת עדינות של נפש המשכלת, ולהתענג במה שקצרה הלשון להביע.

הנה נכנסתי בדברי יותר מראי, והנני שב אל הפשטות, שיש עוד שבועות מספר עד הפסת, וצריך להודות ברוח חרשה על הסכמת ההתמדה. בזמן מוגבל ההסכמה יותר תועלת, אך צריך לבקש רחמים שלא יפגע במכשולות,

שההסכמה שאינה נקי' מתעורבת שלא לשמה היא פוגעת בתחבולות היצר. אך צריך להתחזק על המכשולות שאינם רק בתחילתו, וכעין נסיונות לאדם.

יא.

אחדשה"ט וש"ת,

יקרתו הגיעני ואפריין נמטיה, ורשמתי מה שיש לדון, אבל ודאי ראוי להחמיר כדברי כתר"ה שליט"א, אבל אין כח למחות כיון שיש להם על מה לסמוך. גנאי הנותן לבעליו שם "מפקפק", הוא זה שאין משים לבו לעמל התורה ובשרירות לב לא יחת מפני רבותיו, אבל בזאת יתהלל המתהלל המוסר נפשו על ההלכה, לדעת מקורה בגמ' יסוד התורה שנשאר לנו לפליטה זהר"מ שמח בו. דברי הר"מ שפסק כר"א, היפוך הקבוע יחיד ורבים הלכה כרבים, הטריחו בו חמורי עולם מן הכ"מ והגר"א — —

יב.

שלו' ורב ישע

ימי הנעורים המה פרשת דרכים, אין רצוני להזכיר דרכים השונים. ואני שמח להאמין כי כבר זכית לטהר מחשבותיך

לדרך התורה והמצוה, תכלית בריאת העולם, שנברא בשביל ישראל שנקרא "ראשית" ובשביל התורה שנקראת "ראשית", וכשתזכה לאור התורה תזכה להשפיע אורך על בני דורך ורבים יהנו לאורך.

ואמנם רב מרץ תצטרך להשקיע בדרך אשר אתה הולך, ואמנם חתנת בכשרון אשר יבטיחך נצחך. אשריך ששבת לישיבה הק' אחרי רב נדודים.

חזק ואמץ ועשה חיל בלימודים, ותהיה איתן כצור חלמיש לעמוד על משמרתך, ואל תתן לרוחות המנשכות לנגוע בך.

יג.

שלך רב.

יקרתו הגיעני, מאד חפצתי למלא רצוני אך המעכבים רבים המה, והגני רושם מעט בלי עיון בכל מרחב הסוגיא, ואולי יתקיים בזה ישמע חכם.

— ואמנם בבכורים יש ענין מחודש, דחייב בקריאה והודאה על מה שנתברך מידו ית' בהאדמה חכה לפירותיה, והי כנוטל בידו את כל ההשתלשלות של הויות הפירות ועושה בהן מצותו. ואחרי שהעבר הוא כאן הנושא של המצוה, אם העבר יש בו עבירה לא מקרי עבירה שעברה,

שהרי העבר הוא כאן הנושא ואיך יודה לד' על מה שזכה בגזילה. ולכן בביכורים, אין קריאת שם התחלת הנושא של המצוה, אלא הגידול הוא הנושא, והלכך אין ראוי' תאנה זו שבכרה למצות בכורים בזמן ששנאוי בכור שלה —

יד.

גליון ע"ד הכותב: "ומצאתי שנתקשה בזה הרשב"א * בחידושיו ודחה משום זה את דברי הגמ'". וכי מרן:
חלילה שהרשב"א דחה, אלא כונתו ד"ל שדברי אגדה הם נסחרין ממנו ביותר, וקשה לן להתישב בהו.

טו.

— — ומה שכתבו שלא אמרוהו הר"ן והריטב"א בדרך פסק רק בדרך פירוש, אינו מובן. כי מעולם לא חילקו הפוסקים כשהיו באין למנין הדעות, אם כתבו הרשב"א ושאר פוסקים בפסקיהם או בחדושיהם, וכל דבריהם הם אצלנו הלכה למעשה, ולא נאמר הדבר אלא בפירש"י דלפעמים

---

* ל' הרשב"א ז"ל מגילה טו ב' " — — אלא שדברי אגדה הן ואין מתישבין עליהן".

מפרש אליבא דחד או אליבא דהוה אמינא, אבל לענין עיקר הפירוש של רש"י בהדינים היוצאים מהם, תמיד נחשב דעת רש"י כאחד הפוסקים. וכי יתכן לומר שמה שפירש רש"י* על גבי' ועיכול גבי', אינו לפסק הלכה רק לפירוש. או מה שפירש רש"י**, רוב בשר קיים שלא יצא העצם פעם אחת לחוץ, הינו דרך פירוש ולא דרך פסק?.

והדברים ק"ו כאן, שכל יסוד פירושן הוא על האמת הזה שהתחלת היום הוא מן המזרח (שהוא צ' מעלות מירושלים) ויהיה המונח הזה לא בהחלט רק כדבר אפשרי, חלילה לאמר כן. וכל זה היה ראוי לדון אם היה מי שחולק בדבר והיינו צריכין להכרעת רוב הדיעות, אבל בנידון דידן שלא מצינו שום אחד מן הראשונים שיחלוק בדבר, וראי נאמן לנו עדותם של הראשונים ז"ל לחושבן שהן הן הדברים שנאמרו למשה מסיני.

טז.

יקרתם הגיעני, ואין דעות בני אדם שוה, ולמשקל ולמטרי במידי דתלוי בשיקול הדעת בכתב הדבר קשה מאד, אך למען החביבות אעלה מה שעל דעתי — —

---

* חולק ג' ב'.

** חולק ג' א'.

ול' הרשב"א והריטב"א אינו רק דרך משא ומתן, כאדם שאומר את דינו: כאילן, ליתני כאילן. כירק, ליתני כירק. ואף בגמ' יש הרבה כיו"ב. ומשום דקושי' ממ"נ אלימי טפי מכל ראי', טבע הדברים להקשות כן, כיון שאין עסוקים אנחנו עתה בהכרעת דין — — אלא בפירושא דמתני' — — שהרשות נתונה לכתוב דרך משא ומתן — —
[הרשב"א מנחות אינו של הרשב"א].

*

— — וכן מה שהעתיק דברי התו', אין זו הכרעה, כיון שלא נאמרה, רק דרך משא ומתן, ואפשר להזכירו על צד הספק — —
והסמיכות מלשונות דרך אגב שאינן נצרכין לרבותנו לעיקר הענין, אינן מכריעות לא לאיסור ולא להיתר — —
ותו' שהזכירו דרך פי' הגמ' שני צדדין, אין בזה כח של פסק נגד הראשונים שקבעו דבריהם להלכה — —
(מתוך מכתבי חדו"ת)

יז.

שלוכט"ס,

— — במכות יא א' תפלין של רבי חייא תפירי בכיתנא, והדבר תימא, דר"ח (דאמרו פ' הפועלים מי גילה דו זה) לא

קיים מצות תפילין חלילה. — — ומיהו אי ר"ח ובית דינו קבעו הלכה דכיתנא בשר, היה הדין כן, וכשאמרו בגמ' ולית הלכתא, נקבע הדין שהוא פסול.

יח.

*לא למדנו כלום, שהלשון מדברת אל הלב ואל השכל, ויש לה החפש לבחור לשון קל או קצר, וגם יש להחכם החפש לדקדק במכוון ולא לדקדק בלשון. וכיון דבעינן שלמות, ודאי פגומה פסולה בכל אופן, ואמרו — — ואין שייך לדקדק וכי בא התנא להשמיענו (עצה טובה כיצד יעשו), דודאי כן הוא הרבה פעמים, ששונה התנא המעשה אשר יעשו בני ישראל, וזה נקבע יותר בלב התלמידים, בהיות ההלכה מקובלת במעשה, וזו יסוד המשנה בכמה מקומות.

(מתוך גליחן)

---

* במש"כ לדקדק דמלשון הר"מ פ"א בית הבחירה הי"ד כל אבן שנפגמה וכי פסולה. ע"כ. למדנו שאבן שמתחילת ברייתה פגומה כשרה. ועל זה כתב מרן הגליחן.

יט.

אם אמנם הבלשנות ותרגום המלים נוטל חלק בתורה שבע"פ ילאחר שנתנה לכתוב, אבל הרצים אחריה מדה ואינה מדה, ואין התורה מצוי' בין אלה שעושים את מלאכתם קבע ואת עיון העמוק ארעי, או אינם מתעמלים בו כלל. ולאלה שעמלים בתורה אין פרי עבודתם של חוקרי הלשון מועיל רק לעתים רחוקות, ובדברים קלי ערך, ומגמת המתעמל להתוכן ולא לתרגום המלה שהוא בבחינת תיק.

התוספתא בידינו בלתי מתוקנה, ונשתבשו בידינו הגרסאות עד שהשימוש בהם אצלנו חלק גדול על יסוד השערות ואומד הדעת. ואמנם מתחלקים הבחינות בהכרת המקומות המשובשות, מהם מנקודת העדר פירוש המלה כפי שהיא בנוסח שלפנינו, או העדר קישור המלים, ומהם מבחינת העיון השכלי, וזה פוגש בפתגמים "מפורשים ומתוקנים", אבל אי אפשר להסכים עם משפטם, וזה האחרון יותר חזק ואמיץ אצל המעיינים.

והנה אין ספק מבחינת העיון שאי אפשר לקיים הגי' — — ויש לפרט בזה ארבע מכריעות, — —

סוף דבר מנקודת הלימוד גירסתנו בתוספתא נשללת, ואין לנו רשות להשתמש בה אלא לדאותה בלבד, ואת ביאור המשנה והלכותיה יש לנו לפרש כאילו אין לנו כאן התוספתא.

ואמנם במה שנוגע להתוספתא הנה כנראה תיקנה
הגר"א אבל נפלה ט"ס, ומהגהותיו יחד עם ביאורו נראה
דגרסינן — — .

בכל אופן האומר להלכה — — ומטהר את הטמאים
ע"פ — — , הוא עוות הדין ואומר על טמא טהור ומכניס
טמא למקדש, ואנו אומרים לו אפרך אפר מקלה. — —
הערה, בהמכרעות יש לדון על אחת מהן — — וקשה
עלי להאריך, אבל גם ע"פ שנים או שלשה עדים יקום דבר.

*

— — אין אני רגיל בחיפושים ובחקר קדמוניות, ואני
מתנגד לדרך זו, כי איננה בטוחה — —

כ.

— — ואיך יתכן שיפרשו בפשיטות — — ולא יצטרכו
כלל למיהב בזה טעמא וכאילו הוא מובן. המושכלות-ראשונות
הלא הן הנה היסודות המכרעות שאין לזוז מהן, ושעל ידן
ידענו שהתוספתאות בידינו בלתי מתוקנות, וגירסאותיהן בידינו
משובשות.

— — אלא ודאי הדבר כפשוטו — — ולא נחלק בזה
אדם, ואין על האמת המוכרע הזה האחריות של ההגהה
בתוספתא, וכגון זה אמרין אנא שנאי מתניתין את שני

תורכ

מט

הברייתא. והרכה דרכים יש להגיה, אפשר שכל הבבא מיותר, ואפשר שצ"ל — — והיותר נכון שצ"ל — —
ע"פ האמור כתוב שם*, מה ש"נראה" לנטות מרכותנו ז"ל אף שהכינו ל' התוספתא, וחטא היה לכבוש את החזון הזה ולבלוע בנעימה את כל הקושיים האלה, ולהכשיר את הפרה אשר ע"פ המוכן הישר אפרה אפר מקלה. וטוב לנו לשאת את בקרת מבקרנו, ולהגיד את מה שראוי להגיד מנקודת העיון ועמל התורה. ועל מבקרנו אנו תמהים אשר תחת הציון לשבח ציינו לגנאי, ואשר דוגמאות בלתי מוצלחות לקחו להם לנס.

כא.

שלוכט"ס ליד"נ — — שליט"א

אחדשה"ט

מכתבך הגיעוני, שמחתני בדברי תורתך, והנני שמח כי מלאתי הפעם חפצך להשתעשע בדבריך, אך הנני עתה בבי- קייטא פה עיר קטנה אלקניק, ואין תח"י ספרים ולא המאסף. נוסף לזה עודני נזהר מעיון עמליי, מפני מצב הבריאות ההולך

---

* במכתב מרן זללה"ה שעליו נסובה האיגרת הקודמת.

ורפא בחדרי ד' ית', ובכל זאת העליתי הדברים אשר עלו בידך.

שים נא דברי תורה על לבך, למען תהי' נותן דברי תורה על לבו, ויקים בך מה שאמרו בו חז"ל.
הודיעני מצב הישיבה, ואם כבר בא חכם הישיש שליט"א. שלום תנינא

הר"ש מחכה לדבריו

אי"ש

כב.

יקרתו הגיעני.

חשבתי שכבר הסכים על שביתת הנשק...., ואמנם גדול השלום היא מלחמתה של תורה. חשדני שהבאתי ראיה מסוכה יט., ואין הדבר כן. אלא כשם שבמלאכת הכימיה, כל שינוי מוליד שינוי, כן הוא בדקות השכליים.

מרגיש אני חילוק בין תיבה פרצה עומדת באויר, ואנו דנין על מחיצותיה התלויות, ובין ביצייאתא דמישן, אע"ג דאנו דנין ג"כ על מחיצות תלויות, מוצא השכל דק איזה שינוי לטובה בזה האחרונה, וההרגש הזה הכריע משפטה לחסד. וכדי לעורר את ההרגש, השתמש הכותב בגמ' דסוכה, ועד"ז השתמשו בגמ', רמז לדבר, זכר לדבר, ואמנם גם בזה

יתכן לערוך קרב, ולומר אין כאן לא רמז ולא זכר... והן הן גופי תורה.

הריני שב לסוגיא — — ואני צריך כאן התנצלות, כי אמנם לקחת חבל בתורה הוא ענין קשה ובעל גוונים שונים, לקחתי לי לחפש לעיין בגמ' עד כמה שאפשר, אף שיהי נגר הראשונים ז"ל, ולהסתפק בידיעה לחדוד בדברי רבותנו עיקר ואנחנו יתמי דיתמי, ומ"מ לא לפרוש מלברר וללבן מה שאפשר לנו לקטנותנו, וגם לקבוע כן הלכה במקום שאין מפורש להיפוך לענין פסק הלכה, ואם לא כן היה חסר לי עסק התורה. ואמנם זה נוגע לי לעצמי, אבל כמוכן אחרים אין להם זיקה לדברי, וחובתם לבחור בדברי הראשונים ז"ל שהמה עיקר — —

אבל מה שהוספתי שיש — —, לשון רש"י ז"ל אינו כן, ומשאייר אני אי הבנתי דברי רש"י ז"ל, ואיני פורש מעיקרן של דברים — —

(מתוך מכתב חדו"ח)

כג.

רב שלומים,

אדם רשאי לנסח תפלה קצרה לצרכיו ואף להזכיר שם, ובכל זמן ביום, ואין צריך לכוללה בתפלת שמ"ע.

ומתחיל בלשון יה"ר מלפניך שחצוני היום ובכל
יום ובשרט וחתן לי נח לעמוד נגד - -
וחסלח לי ואזכה שלא להכשל עוד וכו'.
להתרחק מדברים המביאים אף שההרחקה גורמת
מלחמת הסט"א, אין בכך כלום.
אשריך ואשרי חלקך.

כד.

• אחר"ש כהנ"ג

נקיטנא הרמנא לרין לפני רבוחי, כדי להגן על הוראת כל
בחי רינץ שמחת מרן עליהם דינו הקשה

כה.

יקרחו הגיעני, והיה הדבר בספק אצלי אם להוסיף לדבר
אם לחדול, כי ראיתי כי קשה לכרין הדברים כראוי, בכחב. גם
הענין נכנס בעיונים יגעים, והכרעתי לכתוב, כי כזאת יצאתי
מספק - -

מאד אני שמח בחורתי העמוקה, ויט שכמו לעמלה של
תודה, וכמדומה שהספר חכה כמה שנים עליי דמר שליט"א

• למרן הגרמני מלצר וצ"ל.

שיעיין בו. ואם כי קשה עלי עתיקא, משמחני בדבריו להחליף
גח ולעי' בהם.

החוחם ברכה הדרש"ת באה"ר

אי"ש

כו.

שלו' וכט"ס

אחדשה"ט וש"ת.

יקרחם הגיעני במועדו ואחר עד עתה. אין דבר כפי
להוסיף על מכתבי העבר — — אבל לחומר הענין יחישב
כדבר עם מרן הגרא"ז שליט"א, ואם יסכים לזה גם אני נמנה
לזה.

הדרש"ת

אי"ש

כז.

שלו' להר' — — ג"י

שלוכט"ס ולכא"א שלו' עד העולם.

מכתבם החתום והגלוי הגיעני, אך טרדתי העצומות אשר
אי אפשר להגידם תכפו עלי מאד, גם לא הייתי בכיתי
שכועות שנים, והנני מתאמץ עתה להעריך איזה דבר בדברים

אשר באו במכתבם, ואתחיל בדברי כנס שיחי' כי לו משפט הקדימה. קר' ע"ד — — וקציתי מאד. [וכמדומה דמעשה שהיה בזמן הבית, נרמז כמשנה על הרוכ הזמן או המקום או שמות החכמים, להזכיר שזה תורתן של ראשונים.]

כח.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

יקרתו הגיעני, ואחרי שרצונו לשמוע הרהורי לבי בזה, הנני מוכרח להגיד דברים הכאים.

א. הגר"א ז"ל כבהגר"א, אינו מסתפק בביאור מקורו של השו"ע, אלא נכנס תמיד לקבוע מסמרות בהכרעת ההלכה, ומגלה תמיד דעתו ז"ל במקום שנוטה מדברי השו"ע, ודבריו ז"ל תמיד במלול ברור בלהבת אש — — ומעולם לא עבר בשתיקה, אם נטתה דעתו ז"ל להלכה לנטות מדברי השו"ע. ואם נמצאים מקומות מספר שהניח מלחלוק, יש באלו מקומות טעם, או משום שאין הדבר מוכרע כל כך, או שאין הנידון אלא בהידור מצוה ולא בעיקר הלכה.

סוף דבר: לפי מנהגו של הגר"א, לא יתכן שיכוין לחלוק על השו"ע ויחדר תחת לשונו, ויכתוב בלשון כמראה מקור הלכה, ויכוין לחלוק. אלא היה מפרש כותבו ז"ל בגלוי. אלא ודאי כותבו בפשר — —

וכן לשון הגר"א, ולא כתו', הוא לקיים דברי השו"ע,
ובמקום שדעתו ז"ל לחלוק, כותב אבל בתו' כו' — —
של' רב דוש"ת
אי"ש

*

— — דברי הגר"א הן בפשוטן, ובמקום שהכונה לרופף
את הדין, ולומר שאינו מוכרע, משמש לשון, זו דעת פלוני
אבל פלוני כתב כו'. ובמקום שהכונה לקיים את הדין ולאפוקי
מהחולק, בזה שימוש הלשון לומר, זה לא כפלוני. ואם
כאנו להרוס את מובני הלשון, אכדנו ח"ו כל תורה שבכ"פ
הכתובה, וחלילה מנליזות כאלו — —

*

— — ואם אין כאן תמי', למה נוציא דברי הגר"א
מפשטן. ואם כאנו לפרש רמזים, בטלה שימושה של תורה.
ואין לנו כיו"ב לא בדברי הגר"א, ולא בשום מפרש ופוסק,
ולדעת המגדרת אסור לאומרו — —

*

— — וחלילה להפוך דברי הגר"א הפשוטים, ללעגי
שפה ועוד פחות מזה. ומי שרגיל בעומק דברי הגר"א, אי
אפשר לו כלל להבין איך יש מקום לנטות. דרך הגר"א
תמיד לרמוז על הראשונים שלא ס"ל כן — —

(מתוך מכתבי חרד"ת)

כט.

שלו' וכט"ס

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

את ספרם — — על מס' חולין הגיעני לשמחת לבב על
אשר זכו לכך, כן יוסיפו עצמה לעסוק בתורה ויחליפו כח
ואונים לעשות חיל בתורה, להגדיל תורה ולהאדירה.

כנפשם ונפש הדוש"ת

אי"ש

ל.

יום ה' מג"א ת"ש בני ברק

ידי"נ הגאון מוהר"ר — — שליט"א

יקרתם הגיעני, ואם כי הקשה עלי לבא בכל דבריהם
היקרים, בכל זאת הריני מתאמץ למלא רצונם בידעי שדברי
תורה חביבים עליהם ביותר, וכבר אמרו אשריכם תלמידי
חכמים כו', מה אהבתי וגו' — —

וביתר הדברים עדיין לא עלתה בידי לעי', ואין רצוני
להאריך בשיעור שהי' ולכן אסתפק בדברים מעטים.

והגני חותם בברכה הדוש"ת באהבה וכבוד

אי"ש

לא.

החזה"ש וחליפת כת ואונים לאוריתא, דשנים ורעננים יהיו
אחדשה"ט וש"ת באה"ר

בירעי את ענג הגדול שיש להם בפלפולא אורייתא,
ואוהבים ללחום מלחמתה של תורה, בבחינת חובלים כבני
בבל ונועם כבני א"י, ובבחינת כי סליק להתם, הריני מתאמץ
לעשות רצונם, אף כי כשאני לעצמי אוהב את העצלות
והשתיקה, ואני עושה רצון זולתי — —
זהו מה שבלבי. אוהבו השמח בתורתו ובשלומו, החותם
ברכה לחדש כנשר נעוריו, לעסוק בתורה מתוך שמחה
והרחבת הלב, כנפשם ונפש ידידם.

הדוש"ת

אי"ש

לב.

שלו' ורב ישע — —

מכתבך הגיעני זה ימים, לרפיון הבריאות קשה עלי לעי'
בדברך היקרים לי עיון הראוי, אך התענגתי לראות כי הנך
עומד במקום הראוי לעמוד — —

ואחתום ברכה חזק ואמץ כנפשך ונפש הדוש"ת

אי"ש

לג.

מכתבך הגיעני, ומאד הי' קשה לי לעי' עוד הפעם, ואני נוהר לעי' בעידן הרגשת כובד. והעיקר כי לא מצאתי בדבריך דבר מענין ומטעים, רק לפעמים פרשת הדברים בפירוש זה, ולפעמים פירוד הדעות בסברא, אשר סיבת הדבר חסרון השקפה חודרת מכרעת, וחסרון ההרגל בזה. ולרצוני לריב עימך הפעם, לא כחדתי ממך את אשר רשמו דבריך על לבבי — —

(מתוך מכתב חדו"ת)

לד.

כפי המקובל בדינו, אין להעמיס דברים שהם בבחינת עיקר חסר מן הספר, שבעלי המסורה שקדו שהבאים אחריהם יבינו דבריהם באר היטב. ומבחינה זו יפלא, איך יתכן שהר"מ איירי — — ויכחיד תחת לשונו הדבר, וכאילו מכוין להעלים מהלומדים כונתו. כן יש להפליא שלא מצינו שהר"מ יבדה הלכות שאין להם רמזא בגמ' ואין להם שום יסוד בסברא — —

(מתוך גליחן)

— — על דעתי מחר מאד לברוא הללמ"מ
בשיעור — — ואין מתקבל כלל על דעתי להסתפק בזה כלל,
ודברים אלו יש להם ערך של בריח התיכון בשרש ההלכה,
וממדת מוסרי התורה לשקוד על הדבר ולפרש, והיו קובעים
הדבר — —

לה.

— — והרי הרשב"א ז"ל שהיה בקיא בדברי הפוסקים
שלפניו, ואילו היה מי שמתיר היה מביא, ודבר שהוא מצוי
מאד מעשים בכל השכתות ודאי היה דבר מפורסם, אבל
הרשב"א דן בדבר כדבר מחודש — — ידעתי כי דברי
נגד דברי מרן הב"י, אבל חויבנו להגיד מה שבלבנו חו
חובתנו — — [ידעתי כי מי שלבנו נוטה לצד אחר יביט
באופן אחר, אבל טביעות עינא דלבא אני מעתיק].

אמנם אין לנו בזה אלא דברי אחרונים שהכריעו שאין
למחות במי שנוהג היתר. אבל נכון להחמיר כמש"כ הב"י,
מפני שיש כאן שאלה של חיוב חטאת, ואני לא הייתי עושה
מעשה בזה נגד מרן והאחרונים שהעתיק המ"ב בפלוגתא
דרכותא, במלאכה דאורייתא.

(מתוך מכתב חרו"ת)

— — המכשירים, אם ישנם, הם לפי ערך הרבים
הפוסלים, בבחינת יחידים — —

*

— — ואין זו ממדת הוראה, לסמוך על מה שכתוב
בספר דברים שאין אמתתן בטוחה. סוף דבר, מי שמורה
לרבים שלא — — מורה נגד הכרעת הב"י והרמ"א והמ"א
והנו"ב והמשנה ברורה אשר הוא הפוסק האחרון, ומבטל
מצות חפלין לרבים, ומונע לרבים מלעשות מצוה.

הכופל שלו' הדוש"ת

אי"ש.

לו.

— — כמדומה דבכתבי הקודמים* נזכר ד — — וטעיתי
בזה, ואבקש למוחקו, דלא ליהוי כמשהה ספר שאינו מוגה.

לז.

הדבר מתמיה אי תנאי קדמאי כמו ר"י ור"א ור"ע כולם
קבלו ש — — ולא נחלקו אלא ב — — איך יבוא אמורא

---

* הכונה למכתבי חדו"ת קודמים.

לחלוק עליהם — — חזו אינה הכרעה בין התנאים שיש לו
לאמורא הכח להכריע, אלא זו דעת שלישית שחולק על כל
התנאים, ובפרט שזה דבר שאינו תלוי בסברא אלא צריך
קבלה, ואי שלשת התנאים הראשונים לא קיבלו כן הלא אין
הדבר כן, ולמה לנו לעייל פילא בקופא דמחטא ומה אכפת
לן אם פירושו בפשוטו — —

(מתוך גליץ)

*

— — ואין לדקדק במתני' כמו אלה, לישמענין
דין — — רק בדברי אמוראים יש לדקדק לפעמים כך. והרבה
הלכות לא נזכרו במשנה, תמסרו על פה לר' חייא ולר'
אושעיא ולבר קפרא, כי היתה הכונה לקצר המשנה, בשביל
שיהי' אפשר להיות בקי בהן. וחלילה לבנות יסודות על זה,
ולהחליט דינים ע"י זה — —

קשה לפרש דברים דקים, בכתב, וצריך להשליך הבטה
בוחנת מקיפה בסגנון הגמ'.

לת.

שלוכט"ס

לידי"נ — — שליט"א

אחדשה"ט

מכתבו הגיעני, דבריו בד"ת נאמרו בדעת הראוי כשנים

קדמוניות. אם דברך מוכרעין קשה לי לעיין, אבל מושכלין
הם בבטח.

והגני חותם בברכה שיתפקד לטובה לחיים טובים ומתוקים
כנפש הדוש"ת

אי"ש

ב, כ"ב למב"י תר"ץ ווילנא

לט.

רב שלומים

דברך היקרים הגיעני, שפיר י"ל דתרי מיעוטי הם
לרבות — — ולא שיין להקשות לא לכתוב תרי מיעוטי
ולכתוב ריבוי — — דזו שאלה כללית בכל מקום דאיכא
תרי מיעוטי. אבל קבלנו במדות שהתורה נדרשת בהן, דמיעוט
אחר מיעוט אינו למעט אלא אשמעינן דהתורה נקטה חדא
וה"ה לאחרני — — ובמקום לכתוב ריבוי כתבה תורה תרי
מיעוטי, ולא לנו לחקור על סוד הדבר, אימתי קבעה תורה
ריבוי, ואימתי כתבה תורה תרי מיעוטי.

מ.

— — דחית סוגיא מהלכה לא יתכן רק באופן מוכרח,
אבל אם אפשר להלכה ואפשר שלא להלכה, ודאי היא

בהלכה, ואצ"ל לחדש מחלוקת. הרי עכ"פ מבואר בסוגיא דיש עשה, ומי שחולק לא נתבאר לא בבבלי ולא בירוש', והעיקר תלוי בכל דבר בהשקפת הלב ולא שייך לדון בכתב "בטביעות עין" — —

ומה שכתבת בשם חכם אחד הוא באמת חכם, ושמחתני בקושייתו כי קושייתו גדולה — —

איה שוקל? הלא פרוש — — א"א כלל בלשון הר"מ למעיין, שכתב — —, ולמה לי' לבדות דינים מעצמו ולעזוב את המפורש, — — ומי שמפקפק בדברים של מושכלות ראשונות יצבור רוח. נומי התיר לשבש ספרים חנם, כלום באנו לשבש רק כדי לתקן שפסק ר"מ — — ושבה הגירסא כמו שהיא, והתורה היא הכתובה ולא אחרת].

— — והרבה מחלוקת מצינו בגמ' בהלכה מפני שכחת התורה, ומה שאמר הר"מ* שאין בהלכה מחלוקת, היינו בהלכה ידועה. — — ואין ראוי להאריך בסברות במכתבים שקשין להשוותן, ולבא דאינש אינש הוא.

ומש"כ שמהפכין הגירסא ברמב"ם, כמובן אין להגיה ספרים לתיאבון, ולשון הר"מ מוכיח שהגיר' הכתובה נכונה ואין כאן ט"ס — —

---

* בהקדמה לסדר זרעים.

מא.

שלו' רב

הקונ' הנוכחי למדתיהו והריני מעתיק כאן מהחרות על
לוח לבי בזה, ואשר עלה בשעת העיון בקונ' היקר. ואמנם
איני מוצא לבסס היתר בהנידון מחמת הטעמים והנמוקים
הנמסרים בהערות דלהלן.

החותם ברכה בכבוד גמור

אי"ש

מב.

— — ועיקר כונת הר"מ* לבאר הבדל תקנת התלמוד
בתקנתם ובגזירותיהם, מתקנת הגאונים. דלענין דין התורה
הדבר פשוט שאנו מוצאים את לבבנו לחלוק על גאון שאנו
בערכו ובדמיונו. אבל אין אנו מוצאים לבב לחלוק על הגמ',
שאין אנו מבינים גם את דבריהם לאשורן, ולא ירדנו לעיקרי
השמועות והנדונים. ולזה רמז הר"מ באמרו ואחר ב"ד של
ר"א כו' נתפזרו ישראל כו', וכיאר איך נתמעטה התורה ולא

---

* בהקדמה לס' יד החזקה.

נמשלה לתורת הראשונים כלל, וכן סיים בסוף דבריו ז"ל
 והם ששמעו הקבלה בעיקרי התורה כלה, ובוה מוכן לכל
 שמה שאנו משיגים מחיבור הגמ' לא יספיק לנו חכמה גדולה
 כמוהם ולדמות להם, אלא לענין תקנות שחייבין לשמוע לב"ד
 הראשון ואין ב"ד אחרון יכול לבטל תקנת ב"ד הראשון אף
 בזמן הגאונים, ומ"מ אין כל המדינות מתנהגין במנהג אחד,
 ומנהגי הגמ' כופין לכל, ולזה ביאר דתקנותיהן היו ע"פ ב"ד
 לכל ישראל, אבל תקנת הגאונים לא היה כח בהן לתקן אלא
 למדינתם שהיו ב"ד ממונין עליהם — —

מג.

שלו' רב

זה ירחי מספר אשר לא הגיעני דבריך, אחרי אשר
 השבתיך כחפצך על כל אשר הגיעני בהערותיך במס' יבמות,
 ומני אז לא הגיעני דברות קדשך, ולכן הנני לבקשך להודיעני
 שלומך, לימודך, ומכל אשר אתך, ובאשר הנני ממהר להדואר
 אחתום בברכה.

דו"ש

אי"ש

יום ה' י' סיון תרפ"א ווילנא

מד.

שלומכון ישגא

יקרתם הגיעני וכבר שלחתי מה שעלה בידי לעיין עוד
מעט בדבריו היקרים, ועכשו הגיעני מכתבו — —
אין כאן מקום לפוסקים לברוא שני בתי דינים, כשאנו
באין לקבוע מהו — — וכל שמצינו בגמ' הלכות מפורטות
בענין — — הן הן ההלכות המורות לנו — — שאין לנו
הלכות אחרות מקובלות מפי חז"ל, ומה שנוגע לסברא עלינו
להבין את הסברא אחרי ששנינו כל הפרטים של ההלכה.
ואין כאן מקום כלל למדת ההוראה לפסוק הלכות אחרות
— — בלי מקור, ומעולם לא ימצא כזה בפוסקים, ולכן אין
אנו תלמידי — — בזה אחרי שאין אנו מבינים אותם, והגנו
נשארים תלמידי הפוסקים — —

(מתוך מכתב חדו"ת)

מה.

נב. ולמה לא פירשו בגמ' כל זה, והלא בכל כיו"ב דרך
הגמ' להאריך ולפרש, כי זה דבר שא"א להעלות על הדעת
בעיון הפשוט — —

אינו מובן, וכי זוטר הוא מה שנאמר בגמ' — — ומאן
ספין להוסיף על דברי הגמ' ולדרוש מעצמנו בבנין אב.

(מתוך גליח)

מו.

כ"ז אינו, דמהרי"ק ותה"ד שמעתתיהו דהראשונים
 בפומיהו כולי יומא, וכמעט שאין דרכם כלל לחלוק על
 הראשונים, ובכל אופן אם באים לחלוק היו מביאים דברי
 הראשונים, והכא מזכירים הרב כהלכה ידועה, ואיך יתכן
 שנעלם מהם דעת הראשונים חלילה, אלא העיקר שלא נחלק
 בזה אדם — —

(מתוך גליח)

מז.

ידי"נ שליט"א
 אחרשה"ט וש"ת,
 יקרתם הגיעני, ולגודל אהבתי קשה עלי שנסתבך בהענין,
 מה שנוגע בפרטי הגדונים ידוע שרעות בני אדם משתנות, ואי
 אפשר להשתוות.
 — — ואין לנו אלא מה שקבעו בי"ד של רבינא ורב
 אשי שהן סוף הוראה ולא לנו לחדש דברים, ואף אם הביא
 צדיק הדור את הגט צריך לומר בפ"נ ובפ"ג, ואם לא אמר,
 אם נשאת תצא — —

והנני חותם ברכה

הרוש"ת

אי"ש

אור ליום ד' תענית אסתר תש"א

מח.

אם אמנם מן הקושי הוא אצלי לבא במשא ומתן עם החכמים שיחיו, ואני מתרחק מזה כמה דאפשר, מצד אחד בטבעי, ומצד השני אין תועלתו מצוי כי אין דעות בני אדם משתוות, ושינוי הדעות הם על הרוב בסיבות מוקדמות יסודיות, בכל זאת הנני שונה את הדברים.

ידוע כי אין כח רוב אלא במושב ב"ד, אבל חכמים החולקים שהיו בדורות חלוקות או במדינות חלוקות אין נפקותא בין רוב למיעוט.

באותה המדינה שרוב התורה שבידם הוא מרב אחד ומתלמידיו ומתלמידי תלמידיו עושין כרובם, אף במקום שרבים החולקים, ובימים אחרונים שספרים מיוחדים של רבותינו לקחו חלק העיקרי של מסירת התורה לדורות הנוכחות, כמו רי"ף רא"ש רמב"ם רמב"ן רשב"א ריטב"א ר"ן מ"מ מרדכי פרש"י ותוס', הם היו הרבנים המובהקים של הדורות. כל מקום שיש פלוגתא, [וכאמור אין כאן הכרעת כח רוב] היה הדבר מסור להכרעה לכל חכם, או להחמיר, או לבחור ביחידים ידועים לילך אחריהם. ובמקום שלא הוכרע, הדבר ספק. ובדיני ממונות אמרו דאם יש יחידים כנגד רבים יכול לומר קים לי, שהדבר ביסודו בספק. ומלבד שאין כאן כח רוב בעצם, אין הרוב ידוע כי הרבה חכמים היו שלא באו דבריהם על הספר, והרבה שספריהם לא הגיעו לידינו [ולכן

אין הדין משתנה כאשר מדפיסים כתבי יד חדשים ונהפך המיעוט לרוב] ובכל זאת למיעוט הלכות, להכריע בסכרא, נוטלים לפעמים גם כח רוב המספרי לנטי' לצד זה, אבל ראוי יותר בזה להתחשב עם הפוסקים שתורתם הגיעו לידינו בכל מקצועות התורה.

אם כי אין אנו נגשים להכריע בין הראשונים בהכרעה שכלית מוחלטת, מ"מ מתלווה תמיד בההכרעה עיון שכלי, והרבה פעמים מכריע מרן ז"ל כאחת הדעות מפני שדבריהם מחוורים ביותר ומתיישבות כל הקושיות.

ענין מיוחד מצאו הפוסקים לפסוק ככתראי כי מסתמא ראו האחרונים דברי הראשונים.

כפי שהורנו רבותינו, אין לנו לעזוב את שימוש השכלי, ועלינו ליסד את משקל הגדול על היקש השכלי שהוא המלאך בין היוצר ליצור.

וכגון בנידון דין שרש הדבר אי הלכה — — — וא"כ אין בזה כל ספק שאין כאן הכרעה בדין זה, אחרי שהתר שלנו ותו' שאנן ור"י הראשון בשטמ"ק — — — ור"ת והרא"ש והטור והריטב"א וריא"ה ס"ל שאין הלכה כ— — — והש"ך כיו"ד — — — נקט בפשיטות שאין הלכה כ— — — ומה יתן ומה יוסיף אם נמצא עוד אחד ועוד אחד, ומי יודע כמה היו רבותנו שקמו בשיטת — — —

סוף דבר, כיון דביסודו הדבר ספק, ופי' רבותנו הוא
לפסוק כרבים ולישב רהיטת הסוגיא, ולפי השכל הפשוט
הכי רהיטא טפי, אף שאין לנו להתערב בין רבותינו, אבל
ההכרעה, אם הדבר ספק, ניתן לנו.

[ועיקרו של מנהג שאנו לוקחים אותו לעיקר — — אבל
הנהגת דלת העם — — מנהג זה אינו מבטל הלכה ואינו
מקיימה].

*

— — ואילו הפמ"א והנר"ב היו מביאים דברי המ"א
וחלקו, הלכה ככתראי, אבל כיון שלא הביאוהו, יש להחמיר
כהמ"א — —

מט.

שלו' בכפילא

יקרתם הגיעני ומראש ידעתי כי השארתי מקום לדיון
כל' הרא"ש — — אבל אי אפשר להסכים שזו כונת הרא"ש
וחלמידיו, שלא יתכן להשאיר איסור דאורייתא של — —
וכשבאו להעריך את פסקיהם היו כותבים שאסור — — שהרי
זו גוף הלכה, והראשונים ז"ל מוסרים נפשם על כמו אילו,
וכל הלכה שקולה בעיניהם כתורה שלימה, ובפרט — — הוא
דבר ההוה ומצוי, אבל — — הוא דבר לא שכיח, וחכמים

דברו בהוה, ומאומת בלב הקורא שאין זו כונת הרא"ש — —
 ובכלל אין רשות לנו לחדש מה שלא נזכר בראשונים — —
 ולענין דקדוק הר"ן, הנה אין אנחנו רשאים לפקפק,
 שהרי הר"ן אמרו, ומ"מ רשאים אנחנו ליחן משקל לכל דבר,
 ורשאים אנו לחשוב כי כל הראשונים לא ס"ל דקדוק זה,
 ורשאים אנו לומר כי אין מובן לן שמסדרי הש"ס סמכו על
 זה שנבין דהלכה כר"א, ולא חששו לכתוב לפנינו בהדיא
 הלכה כר"א, וכמובן לא דמי למה שסומכים שסוגיא בעלמא
 כפלוגי, שזה דבר גלוי ומובן לכל — —
 אבל רבותינו בעלי התוס' וכל הראשונים הנמשכים
 אחריהם פ"י — — חזו דעת הרא"ש שהיה מחזיק תמיד
 בשיטת תוס', וכ' דהלכה כתוס' נגד הר"מ שהיו גדולים
 בחכמה ובמנין — —

*

— — ואילו היה ב' מצות ב' — — היה הדבר מפורש
 ומפורסם במשנה ובגמ', ואם במשנה ובגמ' לא הזכירה — —
 אנו מניין לנו — — וכי זילא היא כל כך מצוה דאורייתא
 שיש בה תלין של הלכות להעביר עליה בשתיקה — — וכן
 בר"מ היה הדבר מבואר באר היטיב, כדרך הראוי בביאור
 שרשי מצוה והלכותיה ודיניה. שאין נוהגין בזה קימוץ ולא
 חישוך — —

(מתוך מכתבי חדו"ת)

ג.

שלו' תליתאה ורב ישע,

יקרתם הגיעני והנני מוכרת לחזור על הראשונות, מפני שלדעתי הדבר נוגע לאיסור א"א החמורה שבחמורות. והריני מקדים שעל המתיר להביא רא'י, ולבסס ההיתר על מקור נאמן מן הגמ' ומן הפוסקים, אבל האוסר די לו להראות שאין ההיתר מבואר, וכמה חרדו רבותנו בכל דור ודור לשנות הנוסח כל דהו.

א] כיון שהמסדר מעיד על עצמו שאיננו רב ולא רגיל בגטין ואיננו מעיין בספר, כבר גדר לנו הרמ"א (אה"ע סי' קנ"ד ריש סדר הגט) שהגט היוצא מתחת ידו פסול, והדעת נותנת כי אין בכח אנושי לראות כל ההלכות בסקירה אחת, וההלכות הררים תלויות בשערות — —

ג] — — ואם באנו לעולם לפסוק כהמקיל, הו"ל מקולי ב"ש וקולי ב"ה — —

סוף דבר, אחרי שכל חבריו חלוקין, עליו לבטל דעת יחיד מפני המרובים באיסור חמור כזה, וזו העצה היעוצה שיאמר כתר"ה שליט"א, כי מעולם לא עבר ע"ד חבריו, ואחרי שחברו עליו והחמירו הוא מבטל דעתו מפני דעת המרובים, והלא הלכה רווחת יחיד ורבים הלכה כרבים, ואמרו אל תהי דן יחידי.

והנני חותם ברכה ושלו' באהבה והוקרה הרוש"ת

איי"ש

מוש"ק כ"ד אדר בני-ברק.

נא.

הנני לחות דעה בדבריו הקצרים הבאים בשולי
מכתבו — — ידעתי את כבד הדבר לשוב לעיין בעתיקא, אך
לא מצאתי את נפשי להפטר מזה.
— — מש"כ דעת רש"י — — אין לבנות על השערות
יסוד, ואם חכימין אנן טפי מרבותנו בעלי תו' שלא ידעו
ליישב פרש"י — —

*

מקובלים אנו לדקדק בלשון רבותנו — — ואם אנחנו
באין לפרש בדעת רש"י — — הוא נגד הבנת תו' בפרש"י.
ואף שאנו נשארים בכאב לב על אי הבנתנו פרש"י, אל לנו
לחדש — — תלי תלין של הלכות מחורשות. אבל האמת
שמות שנקבעו בגמ' — — קובעים את ההלכה — — ואין
כאן מקום לעיונים וסברות — —

*

ומש"כ בשם — — אינם ת"י לעיין, אבל אין רצונם
וכבודם של רבותנו ז"ל, לומר על דבר שאין — — בשביל
לישב דבריהם ז"ל — —

*

— — בכלל אין לחדש לנו הלכות וספקות כאילו
נשכחו, ואם בטוחין אנו שלא ישתכחו, אין צריכין להסתפק

עליה והלכך אם היתה הלכה סתמית — — וחכמים דנו על זה — — ולתכלית זו הזכירו זה במתני' — — הרי כאן סוד רב הערך, והי' הדבר נמסר לנו מר"ח ורבותיו של רש"י באופי זה, והוא כעין אומר דבר שלא שמע מרבו — —

*

— — (ממה דהר"מ לא חילק) אין זה הכרח, דכיון דלא החזיר בגמ' בהדיא חילוק זה, אין דרכו של הר"מ לדקדק ולפרש — —

*

— — ואיך יתכן דשביק הר"מ סוגיא דבבלי — — ואף שהר"מ סומך לפעמים על הירו', היינו במקום דבבלי מסיק בדוחק ובירו' בריח וכיו"ב, אבל דבר דפלוגתא בירו' וסתמא דגמ' בבבלי כחד, ודאי מסתיים שמעתתא כבבלי, וכש"כ כאן דמסתיים גם בירו' כהבבלי.

*

— — אין דרכו של הר"מ להרבות בציוורים שלא החזירו בחז"ל, שהיה נחוץ לי' הקיצור — —

*

— — הלכות קבועות ברמב"ם, מספרי, ספרא, מכילתא, שלא החזירו בגמ', יש הרבה מאוד ואין אנחנו חושבים

אותם לרופפים, כי ספרא, ספרי, מכילתא, נמסרו לן ממחתימי התלמוד, וסמכו על זה, ולא הביאום אלא בזמן שהי' צריכים לפרשם או להוסיף עליהם.

(מתוך כתבי חזו"ת)

נב.

בע"ה יום ו' עש"ק טו"ב שבט דעת"ר סטובצי
שלוכט"ס

יקרת מכתבם הגיעני ואשתעשע מעט בדברי מכתבם.
— — ענין ע"ז הוא, או שנמשכו אחריה לעבודה ויחדו
לה עבודות, או שמחליף עבודות של מקור מים חיים לעבוד
בהן בורות נשכרות, והלכך פשוט מסברא שכל שחשוב עבודה
לפני המקום חשיב עבודה, וניכר בה שמקל ראשו לרשויות
בדויות.

ואחתום בברכה כפולה דוש"ת
אברהם ישעי'

נג.

— — ואין ללמוד דין מהשמטת טוש"ע, שלא סמכו
הטוש"ע מעולם להורות לנו מתוך השמטתם. אדרבה, אם היה
דעתם להורות לן שנשתנה הדין, לא היו משמיטים אלא היו

מפרשים, והרבה דינים שאינם כל כך מצוים השמיט בשו"ע
אף שהטור הביאן, והרבה שהשמיטם גם הטור, ודי לנו במה
שפירשו, ואין בכח אנושי בזמננו לדעת ד' חלקי שו"ע על
בוריו. (מתוך גליח)

*

— — וחלילה לומר שהב"י לא הביאו בשו"ע משום
דלא ס"ל, דאין ידחה הב"י דברי כל רבותנו באיסור דאורייתא
המכואר בהדיא בגמ' לדעת ר"ת וכל הראשונים הנ"ל, וגם
אין זה ממדת מן ללמד דעת בהשמטה, ואדרכה היה מביא
הדין להכשר, אבל האמת שמן לא הביא כל — — וסמך על
מש"כ בב"י, וזה מצוי הרבה בשו"ע שקיצר וסמך על הב"י.
כן לא נדחו דברי ר"ת והראשונים מפני שהג"מ ז"ל מפקפק
בו — —

*

אבל לא יתכן שכונת הב"י לתרץ קו' הגרע"א — —
דהב"י בספרו עוסק בפשט ולא ברד"ס — — ובכלל אין
מקום לאוקים אוקימתא בלשון השו"ע והפוסקים.

נד.

יקרתו הגיעני והריני שונה את דבריו בקצרה, ולא קראתי
בעיין הראוי מפני העיפות. — —

כתב דבתוס' כתבו — — ואין מוכן היכן מצא
 כן, — — וא"כ איך יתכן לכדות מעצמנו שהיתה
 הלכה — — דבר שלא ראינו לא בגמ' ואף לא
 בחלום, ועוד — — כמו בכונה העלימו מאתנו זאת רבותנו
 מחתימי התלמוד, ובמתנ' — — לא העירו דבר — — והעיקר
 העלימו — —

רצוני להעיר דחובתנו ליזהר בלשוננו בדברנו נגד רבותנו,
 וקשה היה לי לשון כת"ר שיחי' ששימש במלת טעות
 נגד הגאון מהרא"ז וצ"ל, ויש אפשרות לבאר הדברים
 בלשון נקי' ומכובדת כראוי לדבר בפני רבותנו, ולא עוד אלא
 שדורות הקודמים השתמשו בבקשת מחילה בעת שכתבו נגד
 החכם, מפני שכבוד רבם הי' קבוע בלבכם והיו מדברים
 ברתת ובוזיעי. לא כן אצלנו, בקשת המחילה קובע את תקיפת
 הדעת שהשגתנו נכונה, ומאד מאד צריך התגברות בשעת
 השגה שלא ליהנות ממה שאינו צריך ליהנות, רק מגילוי
 התורה. ואם חובת הלב אין בידינו, אבל בלשוננו בידינו
 להזהר. — —

נה.

גליק על ספר שכ' "דברי המג"א משובשים".

נ.ב. חס וחלילה דברי המגן אברהם ברורים, וגם במקום
 שאפשר לחלוק צריך לומר בלשון תלמיד לפני רבו, והמגן

אברהם הוא רבנו ואנו כולם תלמידיו ואשרי מי שזכה להיות מתלמידיו.

נ.

מאן ספין למימר הכי.

גליין על ספר א' שכ' על הראב"ד "דתירוצו דחוק מאד"

*

לא אריך למימר הכי, ואין כאן שום סמך — —

גליין על ספר א' שכ' "דהראב"ד ונו"כ אישטמיטתיהו דברי הירושלמי."

*

— — והזלזול ברעת ר"ת, ולומר הכרעה שעיקר כפרש"י, דפרש"י ודאי ופר"ת ספק, נגד כל רבותנו ז"ל, מכאיב לב.

נז.

להיות לראי' ביד הנדיב מר הר' — — איך שהסכמתי

---

* גוסס אחד ההסכמים, שנסחם מרן זלה"ה עבור מחזיקי תורה, לפי דרישתם.

לקבל מידו סך — — לא"י לחדש, כפי המבואר ברמ"א יו"ד
 סי' רמ"ו ס"א, במשך שנה מיום דלמטה,
 יום ד, עת"ב יהפך לשמחה תשי"ב זכרון מאיר.

נח.

— — במדת מה מצינו וק"ו פרכינן אפי' חומר כל דהו,
 אף שהלמד יש לו חומרות גדולות ותכבדות, אם לא שיש לו
 חומר מעין חומר של המלמד, כמו "כלום יש בן" כו', "קרנא
 בלא שבועה עדיפא" * כו'.

כונת רש"י בסוכה לא א' דק"ו הוא דבר מכריח וקושיא,
 וא"צ הבחנת החכם אם ראוי ללמוד ק"ו זה, אבל כל י"ג
 מדות אינן נאמרינן מעצמן בהחלט, אלא בשיקול הדעת אם
 כונת התורה כאן להקיש זה לזה, ואם נלמד זה מזה, ואם
 כונת התורה כאן לכלל ופרט, וכונת רש"י לק"ו ואביה ירק
 וגו' וכיו"ב. וחלילה שאין אדם רשאי ללמוד במה הצד ובכלל
 ופרט ודבר שה"י בכלל, וזה נסתר מכל הש"ס.

דברים עיוניים משכנס בעיין, והמלות אינם רק דמוזים,
 והמעייין מן הכתב עליו לקבץ כל הרמוזים בסקירה אחת, שאי
 אפשר למרמוז לרמוז בב"א — —

נט.

בע"ה ו' עש"ק ז' שבט התרס"ו קאסאווא

מר — — נ"י שוכט"ס

אם כי לא אמלא עוד את חפצו כראוי גם במכתבי זה, בכל זאת לא אוכל לעבור בשתיקה, אחרי אשר עזבתיך בתקותך למכתבי השני.

בטח כבר הגיעך "כרטיס ההזמנה" * ליום המיועד שנועד ליום ג' הבע"ל, והנני נוסע מזה במוש"ק בע"ה. נוסף לזה שהנני טרוד קצת, הנה העת קצרה להכנסת שבת, ולכן תקבל נא לרצון את הבאים בזה באיזה אופן שיכואו — —

נראה שאין כונת התורה לעולם לכתוב דבר המכריח להאמין, אלא לספר ולגלות את המאמינים. והדבר פשוט שאם יאמין לתורה מן השמים הלא איננו חסר עוד באמונה דבר. — — וד"ז נוגע בכל סיפורי הנסים. אלא שיש להסתפק גם במאורע הנס אם להכריח, או לרוות את הנפש שאינה שבעה בסוד העולם, אלא שנבראו בה שדוד המערכות ע"י זכיות בני תמותה. והמציאות הלזו, אף כשתשאר רק בכח,

---

* לנשואי מרן זללה"ה.

תרוה את הנפש השכלית, וא"כ כל ענין יציאת מצרים היה השלמת בריאת העולם, אלא שיצא מכח אל הפועל.

ומאפס פנאי הנני מוכרח לקצר.

והנני ידיך אהבך נצח המצפה למכתבך.

אברהם ישעי'

ס.

* אל תבלה נפשך ברעיונות ובחשבונות, כי כזה יכולע עתותך. כי שנותיך יתמו וחשבון לא תרע, רק ימים יכלו וחכמה לא תקנה. — — לכן ידידי, אל תעיין על העבר ואל תסדר עבודתך ליום מחרת, כי לא יאונה עצתך, ותופר. רק למוד בעוד עתותך בידך, כי חיש מהר תעוף מאיתך ולא תשיגה, ובער תשאר.

ולסדר פעולתו לאמר, עדי יום ההוא אכלה ספר הזה,

היא אם כל הסיבות מונעות הלימוד.**

ויהא חביב עליך רגע אחת, כשעות רבות, ואל תאמר

בלבבך מה אחל עתה הענין הזה, אשר עודנו רק רגעים

---

* מימי השחרות, משנות ה'תר"ג בערך.

** ע"י סנהדרין כו ב' רש"י ד"ה מיפר.

ספורות לכלות למודי, אל תאמר זאת, כי הוא חזיון שוא
ודמיון סכל.

על כל צעריך תשמור ברעיונך את פרק למודך, ורק כו
תהגה, וילדי נכרים תגרשם, לבלתי נתן להם רמוס חצרי לבך,
וברח מהם כמטחוי קשת, כי המה יבהלו כל עשתונותיך, עד
כי לא ישאירו בך רוח בינה, וימיך יעברו בבהלה. ורק בכל
אשר תבחר לך למלא את ידיך, בו תדבק בכל נפשך ובכל
מאודך, ואל תעזבמה אף לרגע, כי אם תעזבהו יום, יומיים
יעזבך.

*

חובה על האדם, למעט את ערך מצוקותיו אשר יציקו
את לבבו, ר"ל, לחזק את דעתו ולבטל את הגלים אשר
יעלו על ראשו. ובהסירו רגשותיו, לא ירגיש, ויקבל שכר על
הפרישה.

n l e e l p l n

סא.

כשם שהפשטות והאמת הם שמות נרדפות, כן הקיצוניות והגדלות שמות נרדפות. הקיצוניות היא ההשתלמות של הנושא. הדוגל בהבינוניות ומואס בקיצוניות, חלקו עם הזיפנים או עם חדלי תבונה.

אם אין קיצוניות אין שלמות, ואם אין שלמות אין התחלה. ההתחלה היא בקושיות ופרכות מתמידות, והתמימות היא התרצן החריף המכונן דבר דבור על אפנו ועל אמתתו. רגילים אנחנו לשמוע בחוגים ידועים, כמכריזים על עצמם שאין חלקם בין הקיצונים, ומשאירים בכל זה לעצמם זכות ישראלי נאמן באמונה מספקת לתורה וד"ת. ומרשים אנחנו לעצמנו להגיד מנקודת משפט, כמו שאין באוהבי חכמה אהבה למיעוטה ושנאה לרב חכמתה, כן אין באוהבי תורה ומצוה אהבה לאמצעיות ושנאה לקיצוניות.

כל יסודי האמונה, י"ג העיקרים, והמסתעפים, המה תמיד בסתירה נמרצה עם המושכלות הקלות ושטף החיים המפותחות תחת השמש. והכרתם הבהירה, והמתורצת, והמושיטה דוקנות יתירה באמנותם. היא נועם הקיצוניות.

ואלה שמעידים על עצמם שלא טעמו מתק קיצוניות, מעידים יחד עם זה שהם חדלי אמונה בעיקרי הדת לפי כח עיוני ורגש נפשי, רק בחבלי יחוס־מה הם מתיחסים אליה. והקיצונים, לעמק נפשם, בכל רצון היותר כביר לחמלה על חדלי הקצה, לא ירחשו כבוד ויקר לאלה מתגדיהם. והתהום המפסיק ביניהם, כאשר נפגש במעשים ממשיים המחוללות בהכרח טבען מריבות וקטטות, יוסיף את הקרע לאין מרפא. הבינוניות שיש לה זכות הקיום, היא מדת הבינונים האוהבים את הקיצונות ושואפים אליה בכל משאת נפשם, ומחנכים את צאצאיהם לפסגת הקיצונות. אבל מה עלובה הבינונית הסואנת בוז לקיצונות.

חובת חינוכנו לקיצונות! הזיון של החינוך הוא, לטעת בוז וגיעול נפש להמתעוללים בקיצונות.

אמנם, לרוח הרוח בלב הנוער, לא יבצר להוציא משפט מרוחת על האישים הפרטיים של המתעוללים, ובמדת ההפרזה. אך התפתחות הנוער לאהבת תורה באמת, הדרושה להתפעלות נפשי ונעימות שמימי, לא יתן לתת מעצורים על דרך החיים המוליכים ליושבים בעטרות ונהנים מזיו.

אלה המכוננים בתי חינוך ממוצעים, לא הצליחו, בשביל הזיוף שיש באמצעיות. ולב משכיל הולך ומזניח את הזיוף. החינוך שלהם, נותן את הצדק להחניך לפנות עורף להחוקים המושלכים עליו שלא לרצונו, ולהאמתות המעיקות לבו נגד

זרם החיים, ואת סוד הקיצונות גזלו ממנו, בהתעולל בה גם הוריו ומוריו.

סב.

ע"ד האמצעים להצלה, יש מקום עין, והשקידה על אתר להבריהם ולהוציאם משוביהם, הצליחה ביותר מהשתדלות רחוקות. ובהיות שכחותינו מצומצמות ואם מוציאים אותם במקום אחד, נחשכות במקום אחר, צריך לדון בקפידה יתירה על המטרה הרצוי'.

כמו בקנין הכסף והרכוש, אין ההשתדלות רק פרעון חוב, וחלילה לחשוב כחי ועוצם וגו', כן השתדלות הצלת נפש רק מצוה, אבל צריך לזכור שאין בכחנו לעשות מאומה, רק במעשינו אנו מעוררים שערי רחמים שמעשה ידינו יכתנו את המבוקש, ומי שמתפלל ומרבה תחנונים על ההצלה הוא פועל יותר מהמשתדל. אך הדבר צריך שיקל דבמקום דההצלה פשוטה במעשה, הרי הוא עובר על לא תעמוד על דם ריעך, ומי שרואה אדם טובע בנהר ויכול להצילו ואינו מציל, ועומד להתפלל שינצל, ה"ז שופך דמים. אבל אם אין בידו להציל, ואינו מתפלל על הצלתו, ה"ז מתע מלהציל אף שיעשה השתדלות להצלה, — לא מפני שמקוה להציל, רק רדוף אחרי רחמי לב. ובכך אמרו חז"ל (מגילה טז ב') גדולה

תלמוד תורה יותר מהצלח נפשות, ואלמלא רוד עוסק בתורה אין יואב על הצבא.

וכשם שאברי האדם מתחלקין לפעולותיהן. עין רואה ואוזן שומעת וידיים עסקניות, כן העם כולו הוא כגוף אחד ואישים נפרדים בו, וכל איש צריך למלא תעודתו. ואם היו בני תורה עמלים בתורה לאמתתה, היו מצילים ילדים הרבה ואנשים רבים, מהרהורי עבירה וכפירה וכיו"ב בשפע קדשם, בהשתפך רוח טהרה בעולם. ובסביבות בעל תורה אמתי, הדבר ניכר לעינינו השפעה מרובה על אנשים הרבה, מה שכל השתדלות מעשית לא תשיגנה. וכמו כן יש רשמים על הרחוקים שאין עין הרואה מרגשת בהם לדקותם.

•.ג.ס

שלוכט"ס

מכתבך הגיעני, והנני להגיד לך דעתי, כי לא נכון לפניך לנסוע לאה"ק, כי אין לעזוב בימינו את ארץ רוסיא אשר רוב בנין ישראל נחתים בארצה, ועיקר משכן התורה בארץ הזאת, ומצות חניתה היא גדולה ממצות חנית אה"ק, ואך פה ראוי לאיש צעיר לעלות בתורה למעלה למשכיל.

חנוך וישיבות

פט

ובאה"ק — ד' ישיב שכותה בקרוב בב"א — אין מקום מסוגל לזה כאשר יעיד הנסיון. ואולי גם תנאי החיים הקשים שמה הוא סבה לזה, חזה היה טעם הרבה גדולי הדורות שבחו"ל. וכמדומה שהאריך המהרי"ט בתשובה, כי חובה לדור בארץ ההיא ששייכות הקדושות בגיות בה אשר מהם תצא תורה, יותר מאה"ק, וכמדומה לי שכתב אף בארץ מצרים — אשר לדעת ראשונים ז"ל יש איסור לדור בה — ובהדיא אמרו בע"ז י"ג א' שכהן מטמא בחו"ל ללמוד תורה, ואף אם יש לו רב באה"ק, מפני שאין אדם זוכה ללמוד מכל. ובודאי ארץ רוסיא היא בבחינה הזאת שאף אם כבר הוא בא"י מותר לצאת לחו"ל, מי שהוא בענין לימוד התורה ויוצא לתכלית זה.

ואני אומר לך ביחוד כי כל שלא התכוון לימודך על אופן ראוי ומשוכלל אין ראוי לפניך לעלות לאה"ק, ר"ל לעזוב את ארץ גלותינו. גם אפשר להרכות תורה בישראל פה משם, וכל אדם הוא מחויב התקוה לזה. את דבריך בסוגיא דפסחים לא עיינתי עוד. תודיעני נא את החלטתך בזה.

והנני מברכך בשמחת החג הק',

דו"ש

א"י

סד.

אחדשה"ט באהבה רבה.

הנני ממחר לקיים מה שנדברנו להודיעו במכתבי. ואחרי השיקול בהגידון, הוחלטה שלילה מעשית מצדי, מטעם כמס, למרות אהבתי ואהדתי לטהרת לבכם ולהבת רוחם ומסירות נפשם, למען התורה והמצוה, ללחום מלחמת מצוה. ודבריו אשר נגעו בפצעי לבבנו הכואב על מצבנו הירוד, ועל אחינו שבגולה שנספו בלא עת, ועל היתומים העוזבים ואשר לעינינו עשקו עמלנו אלו הבנים, מהול היה בלבי אגלי גיל, לראות איש באור יקרות חוצב להבות אש ל.. ולתורתו ית'. ותחזקנה ידיכם ובטח תצליחו דרככם ושכרכם כפול מן השמים.

מאד קשה עלי שאי אפשר לי לפרש עמדותי, ואשר אני נותן לפניהם מקום להרהורים, או לתמיהות, או לחשדות, אבל מה אעשה, כי העמל בתורה הנקנית ביסורים שלא נתנו למוסרם ולתארם, מקנים לבעליהם דברים מיוחדים, ואינם חפשים לשפוט ע"פ הרגשות נפשיות אף היוצאות מזיק הקדושה, ומוכרחים לבכר את המושכלות ע"פ יסודי התורה, על פני רגשות הקדושות המעורבות כעס וקנאת מרורות. והנני חותם ברכה ושלי' הדבוק באהבתו דוש"ת

אי"ש

תמול מסרו לי ע"ד שלשה ילדים שהוצאו מידי הידועים, ואמר לי שאפשר לעשות בזה, אך חוסר כסף מעכב — —

ואחשוב לעשות מה, לפתור שאלת הכסף לפי שעה בסכום מה.

הר"ש

אי"ש

סה.

שלו' וכט"ס וכוח"ט

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

יקרתם הגיעני, שמחתי להקשיב משלומם הטוב. ע"ד ישיבת — — ב — — מאד אני שמח בכל ישיבה הנוסדה בארצנו הק', כי אין לנו שיור רק התורה, והישיבות הן מבצרי התורה, והישיבה הנ"ל היא כשאר חברותיה, מבצר עוז להקמת תלמידים תלמידי חכמים, העתידים לחכמים חשובי הדור. ואשרי מי שזכה לקחת חלק בבנינה של הישיבה הנ"ל, אשר זכותו יעמוד לו לנצח.

הריני כופל ברכה וכו"ח בסשצ"ג לשנת חיים טובים

כנפשם ונפש דוש"ת

אי"ש

סו.

רב שלומים

היו אצלי אנשי לבב מ — — ומסרו לי כי הבית יעקב

נפגש בהפרעות מחוגים ידועים. חו שנדבה מגרש לבנין ב"י,

חזרה בה ע"י הסתה שענין ב"י הוא... כידוע, ואף שכבר כתבה חחה ויש מקום לדון עמה, אבל תנאי המקום לא יתנו להכנס בזה. אבל אין זה העיקר, אלא העיקר שחוסר הכסף העמיד את קיומו בסכנה, והם בעלי חוב עכשו כמאה לא"י, וה'... העוסק במרץ לקיים את התלמוד תורה, הוא רפה ידיים ביחסו לבית יעקב, הם הסבירו טעם הדברים. אמרתי להם להשתדל עד ערך — — לא"י, זה יחזק ידי רפות, ויתן להם אמץ רוח להחזיק מעמד. יש תח"י לע"ע על זה — — לא"י, ואולי אפשר להם להשתתף בזה, ואולי אפשר להם להתראות גם עם הר' — — נ"י, ואולי אקבל גם מ — — נ"י.

קיום בית יעקב, מלבד שאין חינוך בדרך התורה של הנשים ערכו פחות משל אנשים, עוד קיום הת"ת קשור בקיום ב"י, כי אם הנער פוגע בביתו, אחותו של חינוך חוצ"י, הרי זה פוקה ומכשול לקיומו הוא.

10.

שלו' ורב ישע.

רצוני להעיר בדברים הבאים, נמצא בישיבתכם הק' אחר הצעירים — — הוא בעל שכל מהיר ועמוק וראוי לגדולות, אבל כידוע קושי הזמן ורב ההסתר בחשכת גלותינו, פוגע

דוקא בכמו אלה להטותם לילדי נכרים ומחשבות זרות. ואמנם כשהחינוך מצליח להעמידם בקרן אורה הם נעשים למאוזות גדולים.

בנוגע למעשה אשוב לנכון שלמד אצל — — כי הוא ישכיל להלוך נגד רוחו ולהמשיכו לתורה, ומה שנוגע לגמול אולי יעלה בידי להשתתף בזה.

ואחתום שלו' וברכה

אי"ש

סח.

כולם דואגים לילדי טיהרן ואתם דואגים לילדי ארצנו, דבר זה אינו נצרך לחיזוק. תחזקנה ידיכם וידי כל העושים בפעולה זאת.

אי"ש קרליץ

סט.

שלו',

מתכבד אני להגיד את הבאים. חלוקת הכספים של קופת הישיבה לפרטיותיה, היא בכלל הנהלה הרוחנית של הישיבה. ובפירוש התניתי, שעל הגזברות הזאת צריך להיות ממתנה אחד שעצמותיו מדוכאות מנעוריו, וממחג בתוכם סוד רוח

הישיבה. ולכן אי אפשר להכניס שום שינוי בגזירות, רק
לשכללו בהמזכירות אשר יעמוד לו לשירות בספרי החשבון
הקדוקה, ולמסור דין וחשבון גלוי, חדשי, או חצי שנתי.
בכבוד ואהבה

אי"ש

יום ב', ט"ו חשוון תרצ"ו

ע.

של רב,

בנו היקר — — שיחי' היה אצלי בימים הקרובים, והייתי
שבע רצון ממנו בהבנתו המהירה והישרה, כה יוסיף לשמוע
בלמדים, לעלות ולהצליח.

של ר'

א"י

עא.

אחדשה"ט

מכתבכם הגיעני, וברככם נעו עד לבי, גודל מסירת
נפשכם למעלת בניכם בתורה ויראת שמים, אשריכם שזכיתם
לבן חכם. ואני מאחל לכם שתפלתכם תקובל ובניכם היקר

שיחי ינצל מכל שטן ויערבו דברי תורה בפיו וישעשע בה
מעטה ועד עולם.

כנפש הרו"ש וחפץ בהשכלת בנכם בתורה כה"י

א"י

עב.

אחדשה"ט וש"ת

יקרתם הגיענו, אחשוב כי המשא ומתן על אמצעי קיום
מוסדות התורה, הן הן גופי תורה, ואין לחוש על הטוהח
והעמל בזה.

מר ניהו רבה, כילל בכילא רבא, כי מספר חמשים הוא
מספר קטן. ואמנם בפולין הדבר כן, ואולי גם ב — —
אתרא דמר. ואמנם יש להתחשב עם ישוב החדש, כפי מה
שהוא, ואמנם בכל הישוב אין רק ג' ישיבות שלומדים
הבוגרים — — ואי אפשר לנו למצות עומק הדין, ובדאי
יש לתומכם לעשות מה שעושים, ולקחת שיגורו, ואל תגעו
במשיחי כתיב! — —

עוד יש לישיבות קטנות זכות מיוחד פה בישוב החדש,
באשר עד לפני שלש שנים, לא היה לישיבות גדולות
חלמידים, כלתי העולים מחו"ל, ועל הרוב לא הצליח הנסיון
הזה. כי צעיר המחליף את מקומו ואת ארצו, מתרפה

ההשפעה שאצר לחוכו בהשיבות בארץ שבא משם, וההשפעה של רוח הארץ שבא לשם, משפיעה עליו ביותר. והתוצאות מנסיון זה היו מכאיבי לב, ועכשו כבר יש בישיבות חניכי הישיבות קטנות.

— — העיקר, שאכילת "מים", אינו מתקבל, ואין ידו משגת להכין כמטבח, וזה דוחה תלמידים הרבה. העניות השוררת בהשיבה, מפורזה מאד. הרמ"ם נרדפים מבעלי החובות, ובבית אין לחם. אבל ברב מרץ הם מרימים עצמם על כל העובר עליהם.

— — גליתי את הכל, מפני שראוי לדעת קשט, ובאהבת התורה הבוררת בלבם בטחתי, שאין בכל זה שום הפסד ח"ו, רק תועלת.

עג.

שלוי וכוח"ט

— — אחשוב לנכון לפניך ללמוד בחברותא עם ה — — שיחי שלימודו עמוק וישר.

עד.

— — אפשר ברצונך במעשה צדיקים לחיזוק, אבל לא בכל יומא מתרחיש, וגם בימים אלו בטח משפיעים במדה גדושה בישיבה, אחשוב שד"ת א"צ חיזוק.

חנוך וישיבות   א

ואחתום בכרכת השנים לשנת חיים שיש בהם אהבת
תורה וי"ש ולעלות מעלה מעלה.

הדרוש"ת

אי"ש

ב' דסליחות תרצ"ה, ב"ב

ברכה מיחדת ל — — שיחי' וזכה לחיים שמחים
בחידושי תורה לאמתתה,

כנפש הרו"ש

אי"ש הנ"ל

צה. *

כבוד — —

בשקדנו על תקנת בנו — — שיחי', הלומד פה בישיבתנו
הק', הננו מוצאים להגון לפניו, לקבוע לו שעה אחת
ביום שילמוד לפני רב כיחוד, מלבד הלימוד הכללי שמקבל
בישיבה. זה יהי' לו לתועלת מרובה למהר התפתחותו ועליתו
בתורה.

הננו מחכים להסכמת כבודו לזה, זה יעלה ל — —
לחדש.

ואחתום שלי

---

* הכתיב להנהלת ישיבה שיכתבו.

עו.

שלוכט"ס,

אחדשה"ט

רצוני לשאול בזה, אם יש מקום בישיבתם
להאחים — — מפה אשר למדו עד כה בישיבת — —
ולרגלי המצב אי אפשר להם לשוב שמה. המה צעירים
נחיים ומפיקים חן ושביעת רצון, אביהם זה לא כבר בא
מארץ אשכנז והוא איש נכבד ירא וחרד, ויעצתיו לשלחם אל
ישיבתם ב — — נא להשיב במוקדם.

הגני חותם ברכה

הדוש"ת

אי"ש

א, כ"ה תשרי תש"א

עז.

אחדשה"ט וש"ת באהבה.

רצוני בזה להמליץ טוב בעד יקירי מר — — שיחי, כי
הרבה מ"ח דברים שהתורה נקנית בהם יש בו, י"ש וי"ח
ושקוד ללמוד תורה, והיו שבעי רצון ממנו. ומקום שלבו
חפץ הוא ישיבתכם הקדושה, וראוי לפתוח שערים לפניו.

הגני כופל שלו' וחותם ברכה דוש"ת באהבה

אי"ש

עח.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

רצוני בזה להסב תשומת-לב מעכ"ת שליט"א על גדול המצוה לקיים את ישיבת — — בארץ, ולהגדיל תורה ולהאדירה, ונכון שמעכ"ת שליט"א יחגר שארית כח ולהשיג עבורם תמיכה כספית חיכף, לקיים "עזב תעזב" ו"הקם תקים". ובאשר הענין דחוף אולי ישיג ידו במהרה לשלוח ע"י המוכ"ז מר — — נ"י. גם אני מסרתי על ידו סך — — ל"י.

המצפה לקיום הישיבה הרוש"ת

אי"ש

עט.

*המית גילנו תמריצנו לרשום רגשות שמחתנו בבחינת התלמידים היקרים של המוסד — — ב — — היקר לי מאד, ואשר הוא משמש לאחד המבצרים של היהדות, בגלל הלימודים, לימודי קדש הנלמדים בתוכו בקדושה. התלמידים הצטיינו בלימודם באופן מיוחד. הנני בתפלה לשגשג ולפרוח מעלה מעלה לתפארת ישראל ולהרמת קרן התורה, כנפש כל אוהבי תורה ובתוכם נפש החותם בברכה.

---

* רשימת דברי חיזוק, בעת בקור כמוסד תורני.

פ.

*אחר"ש הדר"ג כמשפט,

הגיענו מכתב מ — — נ"י בשמם, אשר הננו מצרפים
אוחו פה, מאד אנו תמהים על תוכנו, וכנראה נתערב פה
לשון מרמה ודובר שקרים.

כל הכתוב במכתב הדר"ג שליט"א הוא אמת לאמתו
להגדיל תורה ולהאדירה. הישיבה — — בעירנו, היא
מפורסמת לשם ולתהלה בכל סביבותנו והמפורסמות א"צ ראי'.
מאד הננו מתענינים לדעת מי הוא האויב האורב לנו
במעל ובמרמה.

פ.א.

כלי מדה לחוס, וכלי מדה לקור. הקור נחלק למדרגות,
והחוס למדרגות. הפחותה שבחוס והפחותה שבקור המה
אמנם שכנות נושקות זו את זו, אך בכל זה מעט ההבדל
שכיניהן מפריד ביניהן, והחוס המועט הוא חבר לחבורת בני
חוס הגדולים והעצומים, והקור המועט חבר לחבורת בני קור.

---

* הכתיב מן זללה"ה לאחרים שיכתבו.

* מתוך רשימה, בעת מחלוקת הרבנות ברילנא.

הגסות והעדינות גם המה למדרגות יתפרדו, לו היה לנו כלי המדה, כי אז היתה הגסות מסומנת באותות המספרים. אך המועט שבגסות, גסות היא, והמועט שבעדינות, עדינות היא. תחת כלי המדה של גסות ועדינות, יעברו כל באי עולם, מהם גסים ומהם עדינים.

כל חבורה המתארגנת ע"י אישים, הוא ערכוביא של גסים ועדינים, אם מעט מהראשון והמרוכה מהאחרון, או להיפוך. אך אי אפשר בלא ערכוביא. הנהגת החבורה, כפי מדת אנשיה המחזיקים ברסן הנהגתה של חברתם, ואם נפלה בידי גסים, אז כל משאה ומתגה גסה, והגסות נכפלת בכח הרבים אשר בידם.

הגסות יש לה תקציב, כפי מה שיוכל העולם להתקיים, פן תעבור גבולותיה ושטפה העולם כלה. תקציב הגסות כיצר. כידוע דור שכן בא קטגוריא בת"ח, הכל מלמדין עליהן חוכה [רש"י] — —

פב.

*כאשר נתבונן במבט חצוני על החיים ע"פ התורה, מצינו אמצעי יקר להרגל מדות הטובות בכל העם, על פי

שימת חק ללמד לכל העם את תורת המשפטים והעונשים של כל עול. בעסוק הנער בעונשי העול, יוטע בלבו את תועבת העול, ואת החוב להתרחק ממנו, באופן קר ובדרך אגב בקנין חזק. ועפ"ז עיקר שימת העונשים יעשו את פרי פעולתם לנקיון המדות, כי בשררת העונש הגדול על העול, יכה שרש בכל לב העם לגעל את הדבר ההיא ולחשבה לזרא, מלכד יראת העונש.

נמצא פעולת העונש בג' דרכים: א. ביראת עונשו, ב. בידעת העונש. ג. בלימוד בספר המשפטים את חריצת משפטו. ומה גם בלמדו בספר שכלו חסד, פעם יוצא בחסדו לנקום מיד מעול וחומץ שמעורר בו למאס ברע.

וע"פ כל אלה הדבר פשוט שחק עונש נפש להורג נפש, ממצא את הרציחה ומקיים הרבה נפשות, ולעומת זה כשיהי' החק קל לרוצח, יכה שרש ע"פ כל השלש אלה להקל בלב העם וחניכיו את עול רוצח נפש, בראותו שאין החק מתענין בזה כל כך, ימצא בספר החקים למקרה קל ערך.

ומצינו שיותר יעשה החק את פעולתו המוסרית מאשר יעשה את כונתו הממשית. ואמרו סנהדרין ההורגת א' לע' שנה כו', ומה נפלא הדבר להחמיר בעיקר המשפט, ולגדור באופני הדרישה והחקירה והוצאת הדבר לפעולות, וגם זה פועל על מדת המוסרי, שהריגת הנפש צריך כ"ג סנהדרין וכל הפרטים הנפלאים הדרושים. ונתנו את ענין הכיפה, לבער

באמת אותן שלא הועיל עליהן כל מדת המוסר, וגם זה מועיל על המוסר בכל הפרטים, כהיות קיום ענין הכיפה והקיום הכללי של כל החקים האלה, יחדיו יהי' תמים, שקול במאזני צדק אף לפי ראות האדם.

ויתכן בזה ענין — עין תחת עין — כי הכונה ללמד את העונש לטעת בלב העם העול, ולכונה הזאת נכון לומר בסגנון נמרץ, וכאשר יאמר ה' ית' שראוי לכתוב בתורה על המשחית עין רעהו — עין תחת עין — הפועל הרכה על רגש אנושי באמצעות רגשי קדש ורגשי האמונה.

၁ / ၃ 3

פג.

שלו' רב.

נפקדתי מאת מרן הגר"ע שליט"א בדברי הבאים, על אודות התעודדות וחזוק לפעולה למען שמירת השמיטה כהלכתה ב — — ולגול החרפה מעלינו ע"י היתרי השעה שבכל שמיטה ושמיטה באין קץ, החולצים את זיקי האמונה מלב המפקפקים, וחושבים את מצות התורה כדברים גמנעים, ומהרהרים בנצחיות ר"ל.

ואשר באמת מצבנו אינו חמור מאותו המצב של אבותנו בזמן שעשו מגורה של עץ מפני העניות, ואז כרתו ברית לשמור שביעית. ועכשו שאין פרנסת הארץ של חטא ושעורה צפויה לפירות הארץ כלל, ואין כאן רק שאלת כסף, אין כאן כובד כלל בקיום מצות שמיטת הארץ, לוא התייחסו אליה — — ביחוס ההגון והיו קובעים את שנת השמיטה לשנת בנין, והיו נותנים הלואה של סכום הגון לבנין הארץ, ועוד כיוצא בהן.

והנה — — החליטו לשמור שביעית כהלכתה, — — ויתפרנסו מעבודה בפרדסים אשר הוא מותר בשנת תרצ"ח

הבע"ל, ושביעית של פירות תפוז היא בשנת תרצ"ט.
 אמנם — — אין פרדסים בסביבותם, והם תמוכים על יכול
 השדה וגורלם קשה בשביעית, ואם הם לא ישמרו שביעית
 יאמרו האומרים האח! ולזה הם מקרים. ולמען הכריז לפני כל
 באי עולם כי תורתנו נצחית וכל דברי המלעיגים הבל, עלינו
 להתחזק על שלימות החזית — — לשמירת שביעית, ואשר
 שמירתה היא דחיפה עצומה לקיום התורה כולה.

הסכום הדרוש לתמיכת — — הוא 500 לא"י, ואשר
 חלק מזה צריכים תיכף למען שלם חובותיהם, ואשר בכל
 השנים הם מקיפים על חשבון יכול הבא.
 ואומר ברכה בחתימה לרצוי פועל ידיהם.

הדו"ש

אברהם ישעי'

יום ג' כ"ו מנ"א תרצ"ז בני-ברק.

פד.

אחרש"ה וש"ת

יקרתם הגיעני, שאלת השמיטה — — הקבוצות
 של — — שהם אינם נזקקים ל— — ופונים לאלה
 שהם מסורים אליהם, וכל אחד מדחה אותם שישאלו
 אחרים. וסוף דבר היה שהוכרחתי להשיבם, וכאשר

כלכי כדעת רבותינו האוסרים את מעשי המכירה כהחלט, ושאין הארץ נפקעת מקדושת שביעית אף ביד נכרי, השבתי להם שאין שום היתר בדבר, וכפי המוחזק כאן כן היתה דעת הגר"ל דיסקין והרש"ס זללה"ה — —

והנה יש בזמננו ענין הנותן נוחיות הרבה בשמירת השמיטה. כי קדושת השביעית של התפוחי-זהב לא יהיה בשנת תרצ"ח, (שהיא שנת השמיטה) רק בשנת תרצ"ט, מפני שפירות של תרצ"ח הביאו שליש בתרצ"ו, וא"כ כל פרנסת הפועלים הנתמך בעיקרו על הקטיפ והעבודה בפרדסים של תפוז, לא יקופח בשנת תרצ"ח. וגם העבודות מותרות, מפני שבמניעותן ימות כל עץ, ויש היתר של בית השלחין. ומפני — — לא נכנסו הרבנים לברר את דברים המותרים, ועכשיו ש — — קיבל על עצמו לשמור שביעית כהלכתה, הוטל עלינו לברר דברים המותרים. ואמנם הקושיים הם בגינות של ירק ובשדות תבואה, והנה יצא בהיתר — —

והנה — — קבלו שמירת השביעית, ובירושלים נוסד ועד השמיטה לתמכם. ואמנם — — אי אפשר להם להתקיים במקומם בשביעית, כי אין להם די מים לגדל ירק, וגם אין בסביבותם פרדסים להשתכר בעבודת הפרדס, ויוכרחו לנוד ממקומם וירשו זרים נחלתם, אבל אם יתמכו בידם להשאר על מקומם, ילחמו נגד זרים, כי לפי החוק יוכלו למחות באחרים

הבאים בגבולם אף בשדות הבורות, אך אם לא הספיקו למחות והנכרי כבר זרע זכה בה בשנה זו, וחושבים הם כי כשישארו במקומם יגינו על ארצם שלא יעלו עליו אחרים, ואולי יזרעו לפני ר"ה שדה העומדת על הגבול. ובתמיכה מועטת יקדשו שם שמים, ויראו לכל כי אפשר לשמור את השמיטה כהלכתה.

וכל פטפוטי הדברים כי יש בזה פקוח נפש וסכנה, אינה באה רק מקרירות הלב וחוסר יראה הראויה לתורה ומצוה. ואפשר להעסיק את הפועלים בבנין בשנת השביעית במדה מרובה, אם אך כפו — — ערפם למצותו יתברך, וליתן הלואה בסך הגון לזה, ומוזנות של הארץ נתמכת עכשיו על חטה של חור"ל בכל השנים.

וכמדומה שכבר פירשתי את הנצרך, והגני מחכה לשמוע דבר ברור על אודות התמיכה ל — — גם צריך לכונן ועד מפקח נאמן שימסר לו כסף התמיכה.

הדו"ש

אי"ש

פה.

החוננים שומרי תורה צריכים לדעת, כי בשנת השביעית, אי אפשר להם לנהל עסקיהם במסחר הפירות והירקות,

וצריכים לבקש פרנסתם ממקום אחר. וכבר הזהירו חז"ל על אבקה של שביעית.
ואם אפשר להם להמציא פירות וירקות מחוץ לארץ, יזכו לעצמם, ויזכו את הרבים, ושכרם כפול מן השמים!

פו.

יקירי וחביבי שליט"א
שלו' למר ולתורתו.

בקשר עם השתדלות כתרי"ה שיחי' לעמוד בפרץ בנוגע לחליבה בשבת, יש בידי מכתב מן הגרמ"ע מילנא שליט"א,* שמסכים לדרוש בפרקא היתר חליבה לאיבוד [ע"ג קרקע או בכלי שיש בו נפט וכיו"ב] — —, יש לסמוך על רוב הפוסקים דסברי שמותר לכתחלה. ובהיות שבהעלמנו היתר חליבה לאיבוד חושבים — — שאין תקנה בדבר, ואי אפשר להם לעמוד בנסיון וחולבים לכלי במלאכה דאורייתא [לרוב הפוסקים], גריד בפרטום ההיתר. ואם כי בתחלה אין הדבר מתקבל על לב ההמון, אך כאשר נרגילם יתחדש להם לחוש את גדרי ההלכה, ושבו וראו שלאיבוד מותר ולכלי חייב חטאת.

---

* עי' קר"א ח"ב אגרות הגרמ"ע, י"ג.

ואשר למי שחולב ע"ג קרקע שמקיים את השבת
במסירת נפשו, ובשעה שחולב מקבל במעשיו מלכות שמים
ואמות חכמים מורי הדור, ושמירת השבת בורא פוקליטין
טובים המראים על פעולתו, וגם הוא סולל המסלה לאחרים
ובא בעזרת פרנסי הדור העומדים בפרץ. וכתר"ה שיחי' אשר
התחיל במצוה אומרים לו מרוק, ויצליח בידו לעשות פעלים
בחורה ובמצוה.

כנפשם הגדולה, ונפש דוש"ת דבוק באהבתם באהבה וכבוד.
איי"ש

עש"ק נחמו תרצ"ו

פז.

* איני מקיל לבראים, מפני שדלת העם אינם מבחינים,
ורגילים היינו שלא לשמש בשר חרץ וכיו"ב. וע"י הגדרים
הורגלנו בחומר של מאכלות אסורות, ולכן יש להחמיר בכל
מאי דאפשר.

---

* השאלה היתה בענין אבקת ביצים מחו"ל, אם להקל לבראים.

פח.

רב שלומים

הן הוכן מראש דור דור ופרנסיו, רבת האחריות על ראש הפרנס, כהיות ההכרעה של דברים העומדים ברזמו של עולם בחפצו תלוי. והנה רצוני להעיר לבכו, כי בידו לכתון את השחיטה בעירנו בני ברק — אשר ידו יסדה בכשרות הרצוי, אשר יהי' לו בזה זכות ואושר בזה ובבא, ואין ראוי להחמיק את מצוה הגדולה הלזו. מובטחני כי בכחו לחגור עז ואמץ ולסדר את קבלת — — שיחי' לשוחט עופות קבוע בעיר, ולהשליך מעליו מורא בשר ודם, ובטח לא יאונה לו שום מכשול. וההתרשלות בזה מגונה מאד, ראוי לחסרי מרץ ומוגי לב, והזנחה את הכשרות על מאזנים ופן ח"ו...

הריני כופל את בקשתי — כי כאשר כבר הצליח בכמה דברים טובים — ילבש רוח כביר ולא ירפנו עד שיבטיח את הכשרות בעירנו, וכבודו הוא האחראי בדבר. חזק ואמץ ויהי' לך לתפארת ולתפארת מן האדם. ובתקותי להתבשר בגמר הדבר למז"ט במהרה.

אחתום ברכה ושלוי

אי"ש

= כמובן המשא ומתן הוא באופן שהשוחט — — לא יקופח.

פ.ט.

שלומכון ישגא.

אחדשה"ט וש"ת.

הנה כאשר יש משא ומתן בעירנו ע"ד קבלת שו"ב, אחד מהשובי"ם שתחת השחיטה שברשות הדור"ג, הנני להעיר כי הענין הוא נכבד וחשוב מאד כי השחיטה הלא היא הצייר שכל היהדות סובבת עליה, ובכלל הוא אושר לכל הישוב בהתכונות שחיטה ע"פ רצון התורה בקהלת ישרון, ובקשתי שטוחה להיות בעזרתנו אם יהי' אפשרות בדבר.

ואחתום ברכה ושלום

הדוש"ת באהבה

איי"ש קרליץ

יום ו' עש"ק שלח תרצ"ד בני ברק.

צ.

שלומכון ישגא.

ההסכם — שנדברנו על אדותו — נעשה ברצונם הגמור של אנשי שלומו של הר" — נ"י ואינו מעשי ידיו של פלתי, יש לפניהם דרך סלולה נטולת קמשונים, וכבר כתבתי במכתבי הראשון את רב ערכו של הענין שלפנינו, עומק שרשיו וסבכת ענפיו.

ויאמצו דברי את אמן רוחו הנכון, להחיש לגמור הענין
בכי טוב. חכות המצוה הגדולה יעמוד לו להצליח דרכיו.
כנפש החותם ברכה.

דו"ש

איי"ש

צא.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר.

רצוני בזה להתייעץ עם מעכ"ת שליט"א, על אודות
המקוה טהרה שב — — שמתאננים כי נשאר בלי מקוה כלל,
וברור הדבר שזה גורם להרבה בעילות נדה לאלו שמרת
יראתם רופפת, ובהפגעים בקושיים מותרים על הטבילה — —
ואם מעכ"ת שליט"א יסכים בזה מטינא שיבא מכשורי.
והנני מברך את מעכ"ת שליט"א לשנה טובה לשנת חיים
טובים שנת גאולה וישועה בסשצ"ג לאלתר לחיים.

החותם ברכה דוש"ת

איי"ש

צב.

השיטה לעשות את התורה לחלקים שנים, הוראה באיסור
והיתר חלק אחד, והוראה בשוק החיים חלק שני, להיות

נכנעים להוראות חכמי הדור בחלק הראשון, ולהשאיר לחופש בחירתם בחלק השני, היא השיטה הישנה של המינים בירידת היהדות באשכנז, אשר הדיחו את עם ישראל עד שיתערב בגרים ולא נשאר לפליטה.

— — ההפלאה בין הוראת איסור והיתר להוראת הגדרים והגזירות, הפלאה זו היא גילוי פנים בתורה, ומבזה תלמידי חכמים, ונמנין בין אלו שאין להם חלק לעזה"ב ונפסלין לעדות — —

צג.

בבקרי את מוסד היקר בית החולים שערי צדק, הנוסד מנקודת החסד הטהור, להביא מרפא לחולים, הנוסד ע"י היקר הרופא משה שליט"א למשפחת ולך. רשמתי ברכתי להרופא המיסד שיזכה לאורך ימים טובים ושנות חיים עלומים, להביא רפואה ותעלה לכל המתרפאים על ידו, ויזכה לשמחות וגיל ולראות בנחמת ציון וישועת ישראל במהרה.

כנפשו הטהורה ונפש החותם ברכה

אי"ש קרליץ

יום א' בשלח תש"ג ירושלים

צד.

חברים יקרים יחיו,

שלו' וברכה מרובה בכל משלוח ידכם.

מתכבד אני להודיעכם כי אני חוזר בי מהיתר לקיטת השקדים, כי אי אפשר להתיר הדבר. ומצבכם הקשה הנוגע אל לבי השחידני להתיר, אבל אני מתאכזר לומר הדבר כמו שהוא, שצריך להתאמץ ולעמוד גם בנסיון הזה ולפרוש מעבודה זו.

והמקום ב"ה יברך אתכם ויעודד אתכם לחיים טובים ולשמור התורה ככל חוקותיה ומצוותיה.

הדו"ש

איי"ש

א' ג' מג"א צ"ח בני ברק.

צה.

תחזקנה ידיכם ושלומכון ישגא,

אחדשה"ט

— — — ובאשר כל מפעל קל של — — נוגע לחיזוק היהדות, ראוי כל מפעל לתשומת לב על פרטיו ועריכת פרקיו, כי גם הן ערוכות כגופי תורה. ובאשר הנני מהעולים מקרוב

ותגאי היהדות בארץ פולין ידועים לי, כפי מיעוט ההשגה,
מצאתי להעיר — —
אחרי עשייתי חובתי, אומר שלו' וברכה ופועל כפיהם
ירצו.

הדוש"ת

אי"ש

יום ה' טו"ב חשוון, בני ברק.
יאמרו נא ברכתי משנה שלו' להוד מרן הגרי"צ שליט"א.
בהיות כל הגה היוצא מפי אדם, החביון אוהבו והפרסום קשה
לו, רצוני בהסתור ענין מכתבי.

צו.

— — קשה להסביר כאב. הצעירות בנות יח"כב
שנה — — לבות האבות והאמהות עליהן תמיד בלי מסח,
ובעולם שלנו אשר רבו הכופרים והפוקרים, משנה פחדם
בלבות הצנועות על כל שעל ושעל.
גזירת כפיה בכל אופן שהוא בגיל הזה מרגיז לב.
כמה מן שכר המצפון בבדיקה רפואית לחדר, תצלנה ארזן
משמער. חרדה אחזה את כל ההורים הצנועים מיום הושמעה
ההצעה — —

צו.

— — גיוס כנות לשירות לאומי הכאיב לבבי מאד מאד,
ופילוג בין קרש לקרש לא היה מניח דעתי. — — וע"פ
הדברים האלה דברתי מה שדברתי, אחרי ראותי את תנאי
ההצעה לחסל כזה הענק, נצטערתי מאד כי למעשה הגזירה
ברעתה עומדת.

— — העיקר שרצוני להשאיר עוד מקום לרחמים
ותחנונים, ולא לקבל ח"ו את הגזירה — — והירני מקוה
שישועתנו קרובה.

והנני חותם ברכה דוש"ת באהבה

א"י

צח.

— — אחדשה"ט באהבה

רצוני לפרש דעתי. ההצבעה בעד שירות לאומי אסורה,
אף אם ההמנעה מאימת הפסדים. כמו שאומרים לאדם להרוג
אחד מבניו ומאיימים עליו בהריגת בניו הנותרים, שאסור
לו להרוג את בנו, ובשעה שכתבתי מכתבי לא נעלמו ממני
האיומים — —

אחתום ברכה וכ"ט הרו"ש

א"י"ש

יום ד' ט"ו אלול תשי"ג

צט.

— אתם הרבקים ב... חיים כולכם היום
 חובתי להגיד לכם — כי ההצבעה בעד חק גיוס בנות
 לשירות לאומי אסורה ע"פ ההלכה, ואין דבר בעולם שיאפשר
 היתר בזה. מובטחני שתמלאו חובתכם בזה. ומעומק הלב אני
 מברך אתכם שיתקדש שמו ית' על ידכם — —
 אי"ש

יום ה' ר' אלול תשי"ג, זכרון מאיר

ק.

שלוכט"ס

נתחייבתי להודיע — את הבאים — אפשר שהוא ידוע
 לכל — לפני צאתי חו"ל נתענינו הב"ד הגדול הווילנאי
 לפרסם, כי הילדים — יוצאי דופן* — שנתחדש זה עתה
 אצל הרופאים ומשמשים בזה הרבה — אינם נמולים בשבת
 אף מלה בזמנה. ואולי הדבר נוגע גם בארץ, ובטח יעמוד על
 הדבר ע"י הב"ד — —

ואחתום שלו' הרוש"ת באהבה

אי"ש

אור ליום ג' י"ט טבת, תרצ"ה.

---

* הכונה לנתוח קיסרי.

קא.

כבוד היקר מר — — נ"י
שלו' ורב ישע

רצוני לבקש תשומת לבם ע"ד הבאים. אולי זוכר כבודו
אשר לפני שנה בערך נפגשנו בהתאבקות עם ועדת הבחירות
של עירנו בני ברק למועצה המקומית, אשר הוציאו מרשימת
הבוחרים את תלמידי הישיבה המלאים בכל הצרכים הדרושים
להבוחר, בשנים, וכישיבת קבע בעירנו, ושלמו המס הקצוב
בחק, בטענתם שדירתם בבנין הישיבה השייך — — המאושרת
בממשלה לאו דירה היא, ולדעתם — אין דירה זו מחייבת
מס דירה המוטל על המחזיק דירה בעיר. בסוף נאלצנו להגיש
ערעור — —, ואשר טופס הפסק דין מסור ביד המכ"ז — —
נ"י. ואחרי שהשאלה היא כללית בכל הארץ, והרבה מחזוק
היהדות תלוי בזה, כראי הדבר שכבודו יזכה במצוה זו והזכות
יתגלגל על ידם.

והנני חותם ברכה

הדו"ש

אייש בני ברק

יום א, ה, שבט תש"א.

קב.

• אחדשה"ט באה"ר

המשא ומתן שהיה לי תוצאותיו — — יש מקום להסביר להממשלה [המעונינת בשעה זו ליצור אריר של שמירת הדת בארצנו הק']. כי אי אפשר להשליט סמכות התורה הק' בין שדרות העם, כי אם בקיום יחידים מבין העם, המורמים מדלת העם אשר יהדותם במדה בינונית כמצות אנשים מלומדה, ואשר היחידים האלה אשר התורה והמצוה הם חייהם ורוח נשמתם, בכחם משפיעים שפע על כל העם, ומבלעדי היחידים האלו אין אפשרות להשלטת התורה אף במדה בינונית.

ולזאת יקבעו אגודה בשם פרושים — או שם אחר — ולאשר האגודה הזאת, ולסנפה לאיזה חק הנצרך לשימוש של שאלה מבעלי הסמכות בדת, ולהכיר את התקנות של האגודה הזאת אשר יסודן קיום הדת, כחק דתי, אשר אין חק הממשלה רשאי לעקף עליהם נגד התקנות האלו. מציאות אגודה זאת תתן מקום להשתדלות מיוחדת בכל ההודמנויות.

ואחתום ברכה הרוש"ת באה"ר

אי"ש

קג.

• שלומכון ישגא

יקרתכם הגיעני, מכתבי לא היה בו כיוון של תביעה חלילה, וממילא לא היה צריך לסילוק תביעה. אך כפי שאמרתי, הממשלה מעונינת שתהא הנהגה דתית בארץ, ולפיכך יש לחשוב שתתן אחזן קשבת על רקע זה, ויש להסבירה שאי אפשר לאור דת בין שדרות העם, כי אם בקיום אש דת תמידי באופן יותר מרומם, בין היחידים שתורתם ויראתם עיקר מטרתם בחיים, ואשר מהם יצא שלהבת דת לעם כולו.

ואפשר ליסד אגודה בשם "פרושים", או שם אחר, ושתכיר הממשלה שלא להטיל עליהם חק המפריעם בכיוונם, ולחשוב את עיקריהם שקבעו, ואת התחומים שהתוו, לקיים דתי, ואת הפרעתם — להפרעת הדת. ויש להתייעץ עם עו"ד, איך להכניס את ענין זה במסגרת חקי, או יהי מקום להשתדלות לשחררם ממס חינוך וכיו"ב, וזהו משמש עכשו למפריע ישר בחינוך תשכ"ר, אחרי כל הישובים, כמובן. ואחתום ברכה הודו"ש

אי"ש

י' למב"י תש"ה, בני ברק

• בג"ל.

קד.

שד"י יב

החשדות שיש

יש נזק ציבורי סתם, אשר הצני היה להתייז עם כתר"ה
סליחה, האלי ידמן להם להיות בסביבותיו מה טוב, והגני
חיים שלה.

החשדות

איש

קה.

* הניחן. שלא נדמן אף פעם אתה כשבדקים את
הניחובין בזה ה' ועש"ק שימצאו שהצורה כולן קיימת,
באופן שאי אפשר להתיר בשבת שלא נבדק, על סמך שבדקו
לפני שבת העבר. שהדבר ברור בלב שכבר אין מחיצות העיד
קיימות, והה יחד מרוב חינוקות מטפחין, ואין הדבר ידוע
אימתי מתקלקל, ובכל פעם שמצאין מקלקל, הספק אם
נתקלקל אתר השבת או קדם השבת**, והסיבות שמתקלקלות
בין הן מצויות בכל יום, וחיכך אתר החיקין, והו הניחן.

---

* מלך להשגיח של גאון א', שהיה לטלטל בשבת על סמך
ברכה הניחובין בזה ה' ועש"ק.
** לאחר החיקין.

קו.

של"ה

הנני תשובת הגאון רח"צ שליט"א, אשר הוא מקה
להמציא לכם את הסך 500 לא"י, למען תת לכם האפשרות
לשמוע שביעית כהלכתה, וכבר לקח דברים על אדות זה

— —

ועליכם לכתן ועד מפקח אשר יהי לכם אמן בו,
שייכש האמן בו, ומסר על ידו הכסף, למסד לעבודת
הבית במחנכם בשנת השמיטה, או באופן אחר כפי אשר
תמצאו לנכון לפניהם. והקדמו נא את העד, והודיעו את
הכתבת שלו למן הגרמ"צ שליט"א. ומה טוב שתפרשו את
הבית שימוש הכסף במכתבכם. גם תבטיחו במכתבכם שתגיע
אל אדמתכם שלא תחילה וזים בשביעית.

הד"ש

א"ש

נא להודיעני בקבלתכם מכתבי זה.

א, ג' מנ"א תרצ"ו.

קו.

של"ה רב

מכתבכם בציחף דברים אחרים שלחתי להגאון רח"צ
שליט"א לחילגא. כן נכון שתשלחו מכתבכם להגאון ר' ברוך

קונץ אגרות

קכו

דוב, ולהגאון ר"א וטרמן שליט"א, כדי לזרז הדבר. הערתי
אני א"צ במכתבם כי כבר מספקת במה שכתבתי להגרח"ע
שליט"א, והם לא יעשו דבר בלי הישוב עם הגרח"ע.

שלך

א"י

קח.

שלך רב

לרגלי התעמולה בשילוח משלחת לאה"ב, הנני מבקשם
כאשר יש עבורם 20 לא"י, יואילו נא להרשות להלוות מזה
5 לא"י על הוצאת המשלחת. הם יתנו שט"ח על משך ד'
חדשים על זה, בחתימת — — הדבר נחרץ ויוצר תקוה טובה
להפועלים כולם. (יואילו) להשיב הסכמתם להמכ"ז.

בברכה וכבוד

א"ש

יום ו' עש"ק לך בני-ברק

שמעתי שיש 70 לא"י תח"י — — לתמוך בשומרי

שביעית — —

קט.

שלו

זה לפני חדשי מספר היה אצלי הרב — — נ"י וסיפר
 כי הקיבוץ הובטח תמיכה על מכונת החליבה, והג"ר — —
 שיחי' היה בחו"ל והענין תכוף לשלם עבור המכונה, ולזאת
 נחתי לו פתקא על אודות זה להר' — — נ"י, — והוא
 חתם על השטר בתור ערב על סך — — הרב — —
 הבטיח כי ישולם בזמנו, ועכשו הגיע זמ"פ ותובעים אותו. לו
 היה — — פה בטח היה מסדר הדבר, ועכשו צריך להשתדל
 שיסודר הדבר. עד עכשו התנהג הקיבוץ באמון, וקנה אמון
 ברחוב, ובטח יזהרו לחיזוק האמון והנכון.

הדו"ש

אי"ש

יום ה, ז, אדר תש"ז

קי.

* שלו' ורב ישע

אחדשה"ט באהבה.

זה ימים המעיק עלי הבא בזה, אך לרגלי ההרגל בסבל,
 חסרה ההתעוררות, אולי אפשר להשתחרר אי מזה.

---

* המכתב נכתב בזמן ממשלת המנדט.

הנה ג"כ יב העמל וכשרון המרץ, עלתה בידם לשחרר את החדים ממסים המשתמשים בדי... נגר התורה באופן ישי או בעקיפין, בנייתן להם אפשרות ההגנה ע"י יציאה, יבית עשיתם חסד עם היוצאים אלה, כי אם אמנם אנו חוסים תחת מלכי חסד, שנותנים לנו החפש לשמור תורתנו הק' בלי מפריע, הרי כל מצוה במזל תליא.

הנה האיסור היותר חמור לסייע ידי עוברי עברה, ולחמך בכספנו אנו חינוך המדיח עוללנו וטפנו מתורה ואמתה, האיסור הגדול הזה והמכאיב לבנו עד התהום, לא נגלה לשרי עם, ע"י סילופים שסלפו... וכמה גדלה שכרכם אשר הצלתם — —

ואמנם בימים האחרונים נתחדשו הדברים, ולאור המצב ההזה נתברר כי מלחמתם עדיין לא נסתיימה. ונסבו הדברים, כי העירי והמועצה בכל אתר ואתר, קבלה החק להטיל מס חתך על כל חברה — — וגדל הכאב מאד — —

מובטחני כי יצליחו כזה, כאשר זכות הרבים יסייעם. וצריך לעשות הדבר בורחות, אחרי שכירושלים עוד הפצע בבחינת מכה טרי, יש לחוש שמא יתקרב דעתנו ח"ו. והגני מברכם לאישור כח ואתים לעשות חיל כזה. הדו"ש באהבה, מחכה לתשובתם

אי"ש

קיא.

שלמא רבא,

הציונות, שלבשו כה אידיאלים רח תפש, משכה
אחריה החינוך הכפרני ושאר חקת הגרים הכלי אליל.
והנכנס לחברתם, נכנס בתחילה, לעבוד את פסיליהם,
המקיף בעבודותיו את כל ענפי החיים — — רק
בהיות שאין העולם מתקיים מחכמים, והטפשים מהיום
את רוב הבנין, העולם נמשך אחר הכח האלמות,
ועל החכם לפשר דבר, שאין הרצון בהשחתת העולם.
ולפי ההרה אותן אנשים שאינן עם הציונים ולא
עם — — ואשר גם הם מתנגדים גמורים להם, ואין להם
חלק בחינוכם ולא בדעותיהם הכחכות, ושלמים עם חינוך
התורני במסירות נפש, אלה האנשים — — כבר הודגלו לכך
ראש לכמו אלה — — ובעזרה רבים האומרים על — — מה
שאמרו יומא פ"ו א' על ת"ח שאין דיכודו בנחת... ולא עלינו
להכריע בצואר מי הקולר תלוי, אבל המציאות היא שרוב
הציבור — — צריכים רפואה ואין מרשע.

והשאלה העומדת על הפרק, אם רשאי רב הגון לקבל
משרת רב בעיר, אשר לפי טבע ההתמנות, ההכרעה האחרונה
היא אישור חקיי של הממשלה, וזה נעשה ע"פ חקי הקהלות
של — — אין הדבר ניכר כפועל רק בספרי פקידות
הממשלה, וכאופן זה נמצא שמו ברשימת — —

השכר כנגד ההפסד:

(א) קבלת רב הגון על העדה, תורני, קורא בשם אדון כל הארץ.

(ב) בונה ביהכנ"ס בעיר.

(ג) מסדר שחיטה כשרה.

(ד) בונה מקוה טהרה.

(ה) מתקן עירובין.

(ו) העולה על כולנה: מיסד תלמוד תורה בעיר במסירת נפש.

השאלה אם אמנם שמערער בעיר את כל יסודי האליל של המהרסים ובורא נפשות לתורה, אבל הלא הוסיף שם איש ברשימת — — ולכן עליו שלא לקבל משרה זו, ותהא העיר חרבה, או ישבו על כסא הרבנות מהם ומהמונם.

נניח את השאלה, סוף סוף אין ביד — — להצר צעדי המהרסים במרחבי הארץ על שדה חנוכם אף כמלא שעה, והרבנים שהכריעו לעצמם לקבל משרת רב מבלי משים לב כלל לחובת היציאה, עושים הרבה פעלים לתורה, ובעת אחרונה נפתחו בס"ד הרבה בתי ת"ת ושיבות ע"י הרבנים האלה.

נניח שעשו שלא כהגון ח"ו והפסדם מרובה חלילה, היחרבו המהרסים בשביל הקטטות שבין היראים איש ברעהו, הלא אדרכה ישימו קטורה באף אליל, ושמחים הם על ביזוי

המדגילים בתורתנו, ואיך יתכן לקרות — — לוחמים בועד
הלאומי בזמן שלא פגעו ולא נגעו בועד הלאומי אף באצבע
קטנה — —

כמדומה שימצאו עירות שאין אחד מהם יודע שם אחד
מועד הלאומי ולא מקומות מגורותם, ואיה אפוא כאן חיבורם.

— — בעיר — — וכל יושביה חרדים, והיוצאים נער
יכתבם ואינם יודעים כלל מכל פוליטיקא. יודעים רק שיש
חפשים רוצים לעקור וצריך לזהר מהם ולחנך הבנים בדרך
התורה, והצועקים על חוב יציאה... פה אי אפשר לדבר.

— — אמנם כל זה אינו נותן ח"ו ללול בכבודן וביקורם
של — — יש מהם שכתתם כלה לש"ש — — ואין
הדברים המבוקרים רק כאדם שעושה חשבון הנפש לעצמו
ומבקר את מדותיו. כי אם עכשיו שעושה הרבה ומקלקל
לפעמים, הביא הרבה טובה לעולם, לוא היה עמל בתורה
וע"י עמל התורה היו המדות נבחנות, ומדת הנצחנות, והכעס
והגאות חלזול כבוד חברו ומלוי נטיות הטבעית והתאנית כל
אלה כליל תלכנה, ונטי' אחרי הבצע לא תעות נכונה, והכרת
משפטי התורה יכו שרשיהן בכל פנות לשקול בפלס, הזה
רצון התורה? ולהכיר רוממות לב חכם שעמל בתורה, כי אז
שבעתים טובה וברכה הייתי מביא לארץ. — — אם עכשיו
שגבוהות לבי ישיאני, כי אני היחיד היודע יראה, וכל חכמי

גולה כעשבי השדה נגדי, כך, אם הייתי מכיר קטן ערכי
ושומע לחכמים עאכו"כ.

(בשנות ה'תר"צ בערך)

קיב.

שלמא רבא,

יקרתם הגיעני, נאמנים פצעי אוהב, במה שנחשדתי
בלימוד זכות במקום שאין מלמדין זכות ולגנות המשובחים,
ולא ידענא היכי רמיזא במכתב הקדום.

— — ומה שהערתי שאין ראוי לבזות ולקלל
ת"ח — — אמנם אינו דומה שמיעה לראי', ולי קשה לשמוע
בכלל קללות וגדופים שפלות אף כי הנן על ת"ח, ולא בשביל
הדבר עצמו אלא שגורמים הפסד בכל המערכה. והלא ידוע
שכלי זיין העיקרי נגד המהרסים הוא תשב"ר ישיבות ות"ת,
ולזה צריכים קירוב הבריות בתמיכה חומרית וחיטית לבס
למסור בניהם על ידינו, ולרכוש לנו התיחסות טובה מצד
הקהל. וכל צעד של קטטה בלתי חיובית מדרך התורה אסורה
מה"ת, והנהגה שפלה, היא ח"ו בכלל אין דיבורו בנחת עם
בנ"א שאז"ל, ולעניינו הפסד רב מזה וכמו שסיימו חז"ל יומא
פ"ו א' — —

ואמנם — — בהתמנות רב, במה שקוראין כנסת, והנה
פה אין כאן הבדל מערי פולין, שאם אמנם יש להם ארגונים

וראשי ארגונים, השטן היותר עיקרי הם המהרסים המקומיים בכל עיר ועיר, העומדים לשטן למינוי רב הגון לתלמוד תורה וליתר דרישות התורה. ואין כאן ועד הלאומי וכנסת ושאר מהרסים, רק הכל אחד. בכל אתר ואתר אנו נפגשים במהרסים מקומיים ולא בשום כח מדיני. והטכסיס העיקרי, מינוי רבנים בכל עיר ועיר, סידור שחיטה כשרה, בנין מקוה טהרה, בנין ביהכנ"ס, ועל כולם תשב"ר.

ואמנם הציר שכל התיקונים טובבים עליו הוא רב הגון. והמצב בכלל ככפולין, מינוי רב וסידור שחיטה מצוי, והרכה עירות מתוספות בסידור שחיטה ומינוי רב, אבל שאלת ת"ת אינה נפתרת רק בעירות מספר אשר הרב הוא בעל נפש יתירה ומוסר נפשו על זה. ואמנם כבר נפתחו בתי ת"ת ושיבות קטנות בעירות רבות, וכל המשתדלים והלוחמים נגד המהרסים, והרבנים הצדיקים בכללם, הם בכנסת. ואמנם שם הזה עלול לזייף את האוון כאילו הם מוסיפים אוטרטט לחפשים ושמחברים לר... והולכים במקום שסופם לעמוד ח"ו. ואמנם הרבנים אם יחיו מאה ועשרים שנה, יכולים לנהוג רבנותם ובלי לראות אחד מהם, רק הר... שבעירו הוא רואה, אם אינו עוצם עיניו, כי אין בעיר אחד מהם ולא פקיד מהם, רק בשעה שמוסרים למושל המחוז לאשר משרתו, הוא מאשר בכח חקי שהשיג הכנסת מהממשלה, וכאישור רב כפולין ע"י קהלה חפשית. ומעולם לא שמענו חוב פרישת רב הגון מעיר

שהקהלה חפשית, ואדרבה, אנו לחמים בכל עיר להושיב רב הנץ.

ואמנם התחברות לר... צריכה שיקול הדעת אם היא מפסדת או מרווחת — — ורב גבור העומד בקשרי מלחמה מצוה עליו להלוך ולעמוד, ואין זה בכלל הילוך ועמידה בדרך חטאים, אלא עושה דין בחטאים. ואמנם שיקול הדעת צריכה סיעתא דשמיא שלא יכשל ח"ו — —

(כנ"ל)

קיג.

שלוכט"ס,

אחרשה"ט וש"ת באה"ר.

בהודמנות ראיתי דבריהם היקרים, הקובעים כי לקחתי קו לאסור מה שמתירים ע"פ קשר עם ה— — ומפני זה אסרתי בר יונה, השור ההודי. אין לי ח"ו שום הקפדה על הדברים, בכל זאת אני שחלקי בזה באותן שחושדים אותו ואין בו. קבלתי את המכתב ע"ד הנ"ל, ולא היה במכתב הנידון אם חשוב הוא השינוי של שור זה להסתפק בו שהוא מק אחר מהשור המצוי בידינו, אלא היה הדבר מוחלט שצריך לדון בזה במין חדש הבא לפנינו, אך טהרתו בטוחה מפני שפרסותיו סדוקות ואין לו שניים למעלה, והיה הנידון אם

לחוש לדברי הבית־יעקב, דבחה לא מהני סימני טהרה עד שיהיו הקרנים כקרני חיה, והוכרע במכתב שאין לחוש לדברי הבי"ע.

וע"ז דנתי, דנהי דאין הלכה כהבי"ע בעיקר הדין ובטוחים אנחנו שהוא טהור, ככל זאת בהנהגתנו שגורד לנו רבותנו, אנחנו מחזירים שלא לקבל מין חדש. והדבר מבואר בש"ך. (יו"ד סי' פ' ס"ק א') [שפירוש הפרי מגדים איתו מתקבל בלשון הש"ך] והחכמת אדם העתיק להלכה דברי הש"ך כפשוטו, וכעת ראיתי בערוך השלחן שקבע ג"כ דברי הש"ך כפשוטו, וכתב שאין לנו נפקותא בפלוגתא הפתחי חשובה והבי"ע לכי חידוק, וכתבו מבוארת כמו שכתבתי.

אחשוב כי כאשר יעמיקו לקבוע את דעת זולתם לאמיתה, יראו שאין כאן נטייה צדדית, רק כן הוא האמת שמימות הש"ך ואילך יש לנו מנהג קבוע שלא לקבל שום מין חדש להביאו על שלחן ישראל, מפני גורד למאכלות אסורות אשר פרצה טהרה בישראל, ואין לנו לפרוץ גורד בזה. ואין לי ח"ו שום נטיה לאסור את המותר, רק לכי כואב בהיתר זה, מפני שכל פרצה גוררת פרצות אחרות.

מובטחני שישנו דעתם העדינה אחרי מכתבי זה, ויסיכמו שאין להתיר את השור, לא מפני ספק טהרתו, אלא מפני מנהג שקבעו לנו רבותנו הגאונים ז"ל, הש"ך, החכ"א, הערוך השולחן.

כן אם אנו קובעים, ששור הזה מפני השינויים שלו, צריכים אנו לדון עליו ולחקור אחרי סימני טהרה שלו, אי אפשר לנו לקבוע אותו לבהמה או לחיה אלא ע"י סימני הקרנים שקבעו חכמים, וכל ההשערות והדמיונות מבחינות אחרות אינם קובעים כלום.

ואמנם במכתב השני דנו שיש מסורת עליו, וזהו ענין אחר שלא דנתי עליו. אבל מה אעשה כי גם בזה דעתי נוטה לנהוג בבהמות כמו בעופות, שלא לשנות במקום זה מפני מסורת במקום אחר, וגם שלא לקבל בזה עדות מכל אדם, רק מגברא רבא.

סוף דבר: בזמננו ששואפים על רפורמא, אי אפשר לעשות דברים הנראים כמתירים את מה שנהגו בהם איסור, וכן ראיתי מנהג רבוחינו ז"ל בדור העבר, ואין ראוי בשביל זה לחשוך בכונות זרות או להתפלל עלינו שנעזוב את רגש זה ח"ו, אדרבה הוא רגש קדש מאהבת התורה ויראת שמים.

הריני כופל עוד, שאין בלבי שום קפיידא על שחושדין אותי, ורק נתחייבתי להגיד את האמור לעיל מפני שידעתי את יקרת רוחם ואהבם את האמת.

הדוש"ת באהבה רבה וכבוד הראוי

אי"ש

לצור

קל

הוספה: דעת לנכון נקל, שאם היה הגאון חכ"א,
והגאון ערוך השולחן בחיים, היו מודים לאיסור, ולמה אנחנו
כאוסרים בר יונה? *

---

* עוד כזה, ח"א אגרת צט וח"ב אגרת פג.

1712 1712 1712

קיד.

יש כאן מילדי טיהרן בשם — — נ"י בן 8 שנה בערך,
הוא נמצא בבית פרטי, כי נחוץ לו טיפול אם בהיות רחוק
ושברה ממה שעבר עליו, ומגלמודו. והגברת המחזקת אותו,
מצוינת בטוב לבבה. הילד לומד פה בתלמוד-תורה, אבל
התפתחותו שובבה מפני שיש בו השתובבות. התשלומין היו
מ — — ע"י — —

עכשיו באה אלי האשה הנ"ל, כי כאשר בביתה חתנה
המתנהג... קשה לה לחנך את הילד, בהיותו מקשה: והלא
חתנך אינו עושה כן... ולכן הגנו מוכרחים להעבירו
לירושלים, ואבקשו להתייעץ בזה ולהשיבני דבר.

אם יוחלט להכניסו ל — — נחוץ שתבוא רחמניה אחת
לפה, ותתרועע עם הילד עד שיאות ליסע עמה — כי הוא
מתרפק על אומנתו.

קטו.*

רב שלומים

כבר כתבתי כי גדול חטא הדאגה מכל דבר, חזק בשקדנות
החורה בחפלה ובקיום מצוות ותו לא מדי.
אם אפשר לך למסור שמך ושם אבא או אמא, ולא אדע
אותך — — מה טוב, ואמנם אם הדבר אי אפשר אין צורך.

*

הודיעני נא שם אמך ואם אמך, ואם אי אפשר שם אביך
ואם אביך, ואם גם זה אי אפשר תהי' כלול בכלל כל ישראל.

קטז.

יקירי וחביבי שליט"א שלוי רב!

אחדשה"ט וש"ת,

זה עתה הגיעני מכתב — — שיחי, מתוכו הבנתי כי
מסר לכתר"ה שליט"א את אשר כתבתי לו ע"מ שלא למסרם
לכתר"ה ולא לשום אדם. כי ידעתי את דלותי בתורה ובחכמה,
ואין כתר"ה זקוק לידי ולדכוותי, ומה נפקותא בזה אם דעתי
כך או כך. אך בהיות — — הנ"ל מסור לדעתך, והוא ענין

---

* כפה"נ, לא' שפנה בבקשה והי' קשה לו לגלות שמו.

צִין אָדָם לַחֲצֵרוֹ קָמַג

תּוֹרִי, וְכָל תִּיבָה שֶׁבְּתוֹרָה שְׁקוֹל יוֹחַר מִכָּל חֲמוּדוֹת עוֹלָם, וְכַש־כְּכֵעֲנִין רַב עֹרֵךְ וְהִלְכָתָא גְבוּרָתָא, וְ— — חֲבִיבִין לּוֹ מִלְחָמָתָהּ שֶׁל תּוֹרָה, מִסֵּרְתִּי לּוֹ הַדְּבָרִים בְּסוּד, וְכִתְבֹתִי לּוֹ שֶׁלֹּא לִפְרֹסֶם. וְגַם לֹא נֹזֵכֵר בְּמִכְתָּבִי כִּלְפֵי מִי הַדְּבָרִים וְקִבְרִית בְּרִית בְּלִיתִי מוֹבֵן רַק לּוֹ. וְאַחֲרֵי שֶׁנִּתְגַּלְגְּלוּ הַדְּבָרִים וְ— — חֲשַׁב כִּי כִתְבֹתִי לְמִסְרָם, הִכָּל מִיָּדוֹ ית' וְקִשָּׁה עָלֵי הַדְּבָרִים. וְהִנֵּנִי כּוֹפֵל שֶׁאֵין לְהִתְחַשֵּׁב עִם דַּעֲתִי כָּלֵל וְכָלֵל, וְמָה שֶׁנוֹגַע לְדַעֲתִי אֵין אֲנִי שְׁלִיט עַל הוֹרָאתָ הַדַּעַת, וְהַשְׁתַּכְלוּת הוּא דְּבַר הַכְּרִחִי.

וְהִנֵּנִי כּוֹפֵל שֶׁלּוֹ וּבִרְכָּה בְּאַהֲבָה וְהוֹקֵרָה דּוֹשִׁית.

אִי־שׁ

יוֹם ד' מו"מ תרצ"ו

קִיז.

בַּע"ה יוֹם ג' ב' תַּמָּז תרס"ב קִאֶסְאוּרָא.

שֶׁלּוֹ וְכַט"ס לִידִידֵינִי מֵר — — נִי

אַחַדְשָׁה"ס בְּאַהֲיָד

דּוֹמִיתוֹ הָאֲרוּכָה תְּסִילִנִי סִפְקָא אִם הִגִּיעַ מִכְתָּבִי — הַנְּשַׁלַּח יָמִים אַחֲדִים אַחֲרֵי הִגִּיעֲנוּ מִכְתָּבּוֹ — לִידוֹ, וְחוֹשְׁשֵׁנִי פֶן קָרְהוֹ אֶסּוֹן בְּדֹרֵךְ, וְיִדְעֵנִי יִידִי כִּמְשַׁלֵּיךְ דְּבָרֵינוּ אַחֲרֵי גוֹי, וְכֹאֲמוֹר וְאִינִי עוֹשֶׂה. לְזֹאת אֲבַקְשׁוּ לְהוֹדִיעֲנִי לְמַעַן לְהוֹצִיא סִפְקָא מִלְּבִי.

וכדי להפטר מדבר הלכה אציע לפניו הערה קטנה אף
שלא יצאתי ידי חובת העיון בה, וידידי יעיין בה כיד העיון
הטובה עליו — —

ועתה ידידי אם יעלה בידו לתקן הדברים יודיעני.
והנני רו"ש ירדו
אברהם ישעי'

ק"ח.

שלוכט"ס

אחרשה"ט

מכתבך הגיעני במועדו. התאפקתי ואדום, כי אין מלה
בפי, מה אעידך? והנני מביע ברכתי שיהפך הגלגל לטובה
ותמצא נוחם לנפשך המדוכאה.

המחכה לישועתך הרו"ש
אי"ש

אור ליום ה' ח"י שבט תרצ"א ווילנא.

ק"ט.

בע"ה, יום ב' כ"ג סיון התרס"ה קאסאווא
מר — — נ"י שלם וי"ר עד העולם

מכתב ידידי מיום ד' הגיעני ביום השבת העבר. בעודני

בין אדם לחברו קמכ

עוסק בההכנה העצלנית והשלילית, זרות ותקדמני במכתבך אתה.

את מצבך המתואר במכתבך אינני חושב עוד לגמול,* וכאשר יפריח ויגדל כן ישגא שלותך ומנחותך.

בבקשך ממני מכתב בארוכה, לא הודעתני את נוסחו... ועתה, עטי יבש אין כל בלתי אל התקוה עינינו —
הגני ידיו דוש"ת

אברהם ישעי'

נא להודיעני מבריאיתך, ובמכתבך כתוב מעט, ולא אריך כן.

קכ.

אחדשה"ט

יקרתך הגיעני, כמובן דברך הגיעו עד לבי, אבל הענין קשה מאד. אולי אוכל לבקרך בביתך, הודיעני.
והנני מאחל לך בריאות שלמה כנפשך. הודוש"ת מחכה למכתבך השני החותם ברכה.

אי"ש

---

* יעוי' לי הכתוב ויגמל (במדבר י"ז כ"ג).

קכא.

שלו' רב

יקרתו הניעני במועדו, ואחרי שנודמן בעצמו עם הרב שליט"א לא חשתי להשיב. ואחרי שמסר לי הרב את הנדבר, נטפלנו לסדר את המבוקש, ותקוות נשקפות לסדר על צד הטוב.

ובהיות לפי גודל האחריות ורצינות שבענין, נוהגים הצעירים להתנהל בעצלתים ובוהירות יתירה, ומדרך של אלה שכבר עברו תקופה זו, לזוז בצעירים ולתוקפם לצעדים יותר גדולים. והאמת כי העצלות והמשכה יחירה, מכביד על המעונין עצמו ועל כל סביביו, וגורם ליגיעת בשר ופיזור הנפש. וצריך התאמצות ולבטוח על מי שאמר והיה העולם, והבוטח ילך ורכו בטח.

והנני מבקשו להשיב במוקדם דברים ממשיים.

והנני דו"ש

אי"ש

ב', מ"א למב"י צ"ט.

קכב.

שלו'

מכתבו הגיעני, קשה עלי עתיקא, ר"ל לחזור על הדבר פעמים הרבה.

צין אדם לחצרו קמ

הדבר כבר מבורר ואך צריך החלט. לבנות הארמון מיד
אי אפשר, להשאיר הדבר בתקוה, ולעשות הכנה מיד בקניית
מגרש והתחלה קטנה אפשר. בכל אופן אי אפשר לעשות דבר
עדיין, בזמן שהענין בבחינת הצעה.

ואחרי שזהו המצב, צריך החלט במצב זה, ואף שלצעיר
קשה מאד ההחלט באותו דבר החשוב, צריך התחזקות
ולהשיב ברורות. אולי יבוא וישוחח בעצמו, ואמר לי כי זה
גם רצונם.

ואחתום שלוי

א"י

קכג.

שלוכט"ס

אחדשה"ט

לא הקשבתי ממך קשב זה ימים כבירים, ואמנם גם אנכי
הארכתי דומיתי. אתי אין חדש. הודיעני האם תשלח ידך עתה
באיזה משלוח יד, כי במכתבך האחרונים, תודיעני על אודות
שביתתך מכל עסק.

התקבע עתים לתורה?

התברך בטוב ובטהר לבב, כנפשך ונפש הדו"ש

אברהם ישעי'

אור ליום ר' עש"ק יג טבת תפר"ח וילנא.

קכד.

שלוכט"ס

לכבוד ידי"נ הרה"ג — — שליט"א ולנו"ב תחי'
מעמק לב! אביע ברכתי לימים נצח, לחיים טובים
שמחים ורצוים, מתוקים ללב ונעימים לנפש, חיים מאירים
לעצמם, וחלפיות לרבים, להצליח במז"ט בכל התלויים בו,
וחסד מעל, על כל פנוחיהם ערי עד.

כאחלת נפשם ונפש הדו"ש ואשרם כה"י.

אברהם ישעי'

ב. כ סיון תרץ, קסובא.

קכה.

שלומם ישגא

אחרשה"ט וש"ת באה"ר.

ברב תודה ובאיחולי ברכה, להרמת קרן התורה להחזרת
בנים לאביהם שבשמים, הנני מאשר קבלת ספרם היקר.
ואכפול שלו' וברכה, כנפשם ונפש דוש"ת באהבה

אי"ש

יום ג' כ"א אדר"ר התש"ח, בני ברק.

צין אדם לחצרו קמט

קכו.

לשמחת לב ראיתי את הזקנים במושב זקנים פה — —
עוסקים בתורה במשנה וגמרא, לשביעת רצונם. ואחתום ברכה
שיאריכו ימים ושנים, ונזכה לגאולה שלמה במהרה.
החותם ברכה
אייש

יום א' כ"ג שבט תשי"ג

*

שמח אני להשתתף בענף הק' הנ"ל ונתתי סך — — לאיי.
אייש קרליץ

קכז.

יקירי מר — — שיחי

מכתבך הגיעני. בנוגע לישרתך ועדינות נפשך ואישיותך
הנאמנה, אמנם אפשר לי להגיד בלב שלם. אמנם אין דרכי
בכמו אלה מפני... אי אפשר לי להטביר הדבר, וגם אין צורך
בכך. — ואחשוב שלא יחסרו לך עדים על כך, וכמדומה כי
עדות ירדנו — — שליט"א חספיק.
אבל עיקר הדבר אף שאתה שבע רצון ממחשבה כזו,
עלי הדבר קשה והיא רבת אחריות.

והנני מברך שתתקן בעצה טובה ותצליח בכל (דרכיך).

כנפש הדוש"ת באהבה

אי"ש

יום ה' כ"ה תשרי תש"ב

קכח.

שלו' רב ולכא"א שלו'

מכתבו הגיעני במועדו, וכאשר נדחה בשעה ראשונה מלהשיב חזר ונדחה נשכח לרגלי החיים הטרודים והמטרידים. וכאשר לכל זמן, שמח אני עכשו להשיבו, אף כי אינני נזקק גם עכשו להשאלות הנזכרות במכתבו, אחת כבר עברה זמנה, וע"ד הברכה, קשה לי עכשו לעי', כמדומה לי כי הדבר תלוי אם — —

שלו' בחתימה, הדוש"ת.

אי"ש

קכט.

שלו' וכוח"ט

מכתבך הגיעני, גם תמיהתך על שתיקתי הגיעני, אבל סיבת זה הוא בעיכוב ההושטת של הדפדפת מן הדף לפוריא.

צִין אָדָם לַחֲצֵרוֹ קִנָּה

— — ואחתום בכרכת השנים לשנת חיים שיש בהם
אהבת תורה וי"ש ולעלות מעלה מעלה.

הדוש"ת.

איי"ש

קל.

יקירי וחביבי שליט"א

דבריו נגעו מאד על לבי, וידעתי את לכו הטהור נאף
כי לבי דואג מאד על מה שהוטבע בעולם שאינו שלו, בזמן
שעולמו הראוי לו, הוא עולמו של תורה ועומק ההלכה,
כאשר זכה בזה הרכה) ודבריו יוצאים מלב, וקראתים כגעועי
אהבה, אבל קשה לי להבין איך ערך את הדברים, כי לא
נשתנו הדברים כלל — —

קלא.

שלוכט"ס.

שמחתי מאד להקשיב קשב, אחרי שלא היתה ההזדמנות
זו מאז התראינו בירושלים ת"ו, ולהיותי קצר לשון הנגי
מוכרת לקצר.
ואחתום בכרכת השנה ויכתבו ויחתמו כולם כסשצ"ג,

ונזכה כולנו לשנת גאולה וישועה ותחזינה עינינו בהרמת קרן
 ישראל בשיבת ציון.
 כנפשם הגדולה ונפש הדוש"ת באה"ר.

קלב.

שלו' רב

ימסור נא ל — — שיחי' את הכאים: אחד מפה מתכונן
 לעשות תוצרת הדבק, ומסרתי לו שאם יוכל למכור יתנו לו
 סחורה כמה שירצה, וינסה נא למצוא קונים. האיש הוא איש
 ישר, חרדי, ואם ימצאו לנכון יבוא לשוחח עמהם. נא להשיב
 תיכף.

והנני חותם ברכה

הדו"ש

אי"ש

קלג.

המכ"ז — — נ"י הוא נמצא בבית עולים, הוא למד מעט
 מלאכת הדפוס, ורצונו להמשיך כזה. מפני שרצונו להמשיך
 בדרך התורה כאבותיו, רצונו להמצא בסביבה של שומרי
 תורה. הוא נאות לקבל משכורת כחדשי הנסיון חמש לא"י

בין אדם לחזרו קנג

לחדש, המותר נקבל — — לצורך כלכלתו. אחשוב שיריח
את משכורת הפעוט הזה, ולמצוה גדולה יחשב.
מוש"ק כ"ו מנ"א תש"ט.

קלד.

אם רצונך לבקש דבר מאת רעך,
שקול בפלס — אם תפיק בקשתך,
ואל תאמר: מה מני יהלוך אם אשאלהו וימנע
מבוקשי?
דע, כי הרבה הפסדת במעשיך,
כי אינך בטוח בעצמך, מהערת כעס הלב — על מיאון
אחיד.
גם בלב רעך מתגנב כי לבך עליו.
ואתה בין אחים הפרדת, והרכית שנאת חנינם.
ומי שדבריו קלים ורגיל בבקשות —
הוא שונא ושנאוי.

קלה.

שלו

למען הבאת שלו' נגמר שה' — — נ"י, יתן לצדקה סך

שנים עשרה לא"י ע"ד הרב אי"ש קרליץ, ומסור הסך לידו
בכל חדש לא"י אחת מיום דלמטה.
ה' — — נ"י יחזור לקנות אצל — — הנ"ל כל צרכיו
במקום. ועל שניהם לשכוח כל התרעומות מלבם ולחיות
ברעות וידידות, והיה שלו' על ישראל.
ובאנו עה"ח, יום ד' תרצ"ט.

קלו.

שלו' רב וגמח"ט.
הנני שולח לו ברכתי לקראת שנה החדשה הבע"ל לשנת
חיים טובים בריאים ומשמחים.
בנפש הרוש"ת ומחכה לדברך להקשיב משלומך
ובריאותך, אשר לתמהוני העלמת ממני כל זה ימים כבירים
שלא מדרך הרגיל. נא להתאפק ולהודיעני הכל כמו.
אי"ש

בין כסא לעשור צ"ח

קלו.

שלו' ובט"ט
הנני לברכו בברכת מז"ט לבנו הכהן הגולד לו למז"ט,

בין אדם לחברו קב

המקום ב"ה יזכהו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים,
יזכה לעבוד עבודת הכהנים בקדש.
כנפשו ונפש המברכו, הרוש"ת

אי"ש

אור ליום ו' עש"ק כ' כסלו תרצ"ד

קלח.

מר — —

לשנה טובה יכתב ויחתם יקירי שיחי' בסשצ"ג, יזכה
לעשות חיל בתורה ויראה, יזכה להנחת הדעת ושמחת הנפש
בתורה ומצוה.

כנפשו ונפש המברכו

אי"ש

קלט.

שלו' רב וכוח"ט

יקרתם הגיעני במועדו. והספרים נשלחו בטח הגיעם, אך
מכתבי זה נתאחר, ורצוני להגיד כי הגני נכון לקבל הצעתם
באהבה — ובל"ג — ע"ד ביקור בנם היקר שיחי' אצלי.
כן רצוני מאד בהערותיהם על דברי, אך לפעמים קרשי
העיון ימנעני להכנס בענין חרש.

אחתום בברכת השנים, יכתבו ויחתמו בסשצ"ג לחיים
טובים ושמחים, לאור באור תורה, כנפשם הטהורה תפש
הדבוק באהבתם.

דוש"ת

אי"ש.

קמ.

מז"ט.

מעמק לב אברכם להכנס לחיים של אורים גדולים, חיים
שיש בהם נעימות נפש ועדינות עילאית. בהתאמה מתנאי קרן
מחומר בנשמת קדש מעל, וידו ההורים רב ענג נצח.
כנפשם תפש המברכם באהבה
יום ב' ה' תמוז בני ברק. אי"ש

קמא.

מז"ט.

יקבל נא ברכתי הלבבית ליום כלולתו למז"ט, ותהא דרכו
צלחה בחיים מאירים, אור וזו התורה מתלווה כאושר ועושר
של נעימות נצח.

כנפש הרוש"ת באהבה

אי"ש

יום ב' ה' תמוז צ"ח בני ברק.

צין אדם לחצרו קמ

קמב.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

בשורתם מנשואי בגם היקר שליט"א הגיעני בזמנו, אבל
ברכתי שנאמרה בזמנה מוגשת עכשו, שהזיווג יעלה יפה
למז"ט ולברכת נצח בכל מכל כל, לשמחתם ולשמחת לב
הוריהם לרוות נחת עולמים.

כנפשם תפש דוש"ת החותם ברכה

אי"ש

קמג.

קוה קרתי לשובו הביתה — — כאשר נתבשרתי שכבר
יצאה מ — — ועתה הגיעני דבריו כקבלת יסודים בשובה
לכית מרפא.

והגני חותם ברכה ודפוש להא' — — בת — — תחי'
בתוך שח"י.

כנפשו הטובה תפש החותם ברכה

ד"ש הדבוק באהבתו

אי"ש

יום ב' א' רחנוכה תש"ה

קמד.

שלו' וכח"ט בסשצ"ג

אחדשה"ט

אבקשו לשכוח את העגום העבר, אשר היה לי למחמ
הח תצרת נפש, [ונכתיב זכובי וגו', כמובן אין עושים רצתי].
הגני כופל כרכה, שנת חיים טובים, תזכה לשנת גאולה
וישועה.

החותם ברכה

אי"ש

קמה.

שלוכט"ס

אחדשה"ט.

כבר הכינתי לכתוב מימים, אך ארכו ימי ההכנה מפני
טרדות ועוכים שנות — —

הפעוטים לומדים ושמחים בתורתם כחדשה ולא כישנה,
הגני חותם בברכה כפולה שימלאו משאלות לבנו לטובה.
כנפשו תפוש הדרש"ת

אי"ש

ג' א' דר"ח אד"ש תרצ"ב

בין אדם לחברו קצט

קמו*.

שלוכט"ס

זה עתה כתבתי, אך נתאחר הדאר, והגני כופל לשלוח
מכתב זה לת"א שלא תתענה בת"ב יהפך לששון במהרה.

הדוש"ת

אי"ש

קמו.

שפע ברכה ורב ישע

אחדשה"ס וש"ת.

כבר מלתי אמורה עד כמה שקשה עלי להטריח, ובכל
זאת מזדמן לפני לעתים לצאת מגורי.

אחת האחיות של בית החולים — שמשה את ביתי בעת
חליי זה מקרוב — ועתה באת לפני, ותיארה את מצבה
הקשה, כאשר צריכה נתח פנימי. ובהזדוה גלמודה חלה, היא
זקוקה להמלצה לפני פרופ' — — להתחזק עמה לבקרה כנגד
חשלוס זול. ובקשה ממני להכירה לפני הדו"ג שליט"א, אולי
יש בידם להמליץ טוב בעדה.

- לחולה, שלא יתענה בת"ב.

וכזה אחתום שלו, וימי בין המצרים יהפכו במהרה
לששון ולשמחה, ושבו בנים לגבולם ושמחת עולם על ראשם.

הדוש"ת

אי"ש

יום ד. ג מנ"א צ"ט בני ברק

קמח.

* בעת שפטנו את האדם, עלינו לדעת את כל הנהגת
האדם הנדון — — בהשפטו. כי אינו דומה שכחת השאנן,
לשכחת הטרוד, ומה שיהיה זדון להראשון, יהיה שגגה
להאחרון. ופעמים רבות יקרה, כי נאשים את האדם,
בהשקפתנו את יחוסו לדבר אשמתו, וכאשר נתבונן על האדם
הנאשם ועל חיותו על פני הארץ, נחפהו מפשע. וזה מפתח
גדול. — —

---

* מימי השחרות, משנות ה'תר"נ בערך.

ש ו נ ו ת

קמט.

שלו' רב

עיקר התשובה על אי זהירות, הוא שימת הלב על להבא. ובאמת צריך להתרגל להחמיר בכניסת השבת, אף במקום מצוה, כי זה מצוי מאד שבשביל מצוה נכנסין למצב נלחץ וסוברין יכולני עדיין לגמור קדם השבת. ובאמת ראוי להחליט לפרוש אף במקום מצוה, ומוטב שיהי' המכשול בביטול המצוה ממכשול של חילול השבת.

ואמנם תיקונים הנזכרים בראשונים אין אנו ראוים להם, ורקדוק בשמירת השבת ככל ל"ט מלאכות הוא הטוב שבתיקונים.

והנני חותם ברכה שלא יכשל עוד וחטאתו יכופר ויזכה לשמור שבת.

אי"ש

קנ.

שלמא למר ולתורתו.

זה עתה הגיעני יקרתו, והנני שב אל המכוון. קצתני במובן — — וכל דברי על מה שסמך במכתבו שיכונו הדבר בתכנית טוב, ובמקום שצריך הכרעה אין בידינו מכריע, והלא דקדקתי במכתבי, שאם המלאכה כהוגן והעושה עושה כדרכו, אין כאן שינוי. ואין גדר שינוי, שינוי מעובדא דחול, אלא חז"ל שקלו מה הוא שינוי.*

אף שבות דשינוי, אין מדמין שינוי לשינוי, וחבילתו על כתפו לרץ ולזרקו בשינוי לא התירו במקום שיש נכרי. וצנור שעלו בו קשקשים מותר וא"צ לחזור אחר נכרי — — אלא שראו חכמים, שאין בשנוי זה פרצה בקרב העם. בכלל, קשה להתוכח בדבר התלוי בשיקול הדעת ובכוח ההשקפה, ואין לי מה להוסיף על מכתבי הראשון.

ואכפול שלו' וברכה

דוש"ת

אי"ש

יום ב' כ"ה לירחא תליתאי תרצ"ו

— — [וכל תכלית השבותין, שלא יבואו להקל בדאורייתא, כפי ראות חז"ל ברוח קדשם] — — וכל התורה

---

* עי' קו"א ח"ב אגרות הגרח"ע, י"ג.

כולה נזהרנו אף בנסיונות היותר קשים, וצריך ליחן כל ממתנו כדאיתא בשו"ע ס"ס תרנ"ו. ומהם גם את נפשו, ולא התירו משום מוטב, אבל השבותין שהתירו חכמים אין בזה משום התרת איסור, אלא תכנית המשמרת בשעה שהוא בהול, שלא לגזור על המותר פן יכשל בהאסור.

קנא.

התפלה, אם היא מצוה מעשית אצלנו, אחרי שערכו לנו אנשי כנסת הגדולה נוסח ערוך ומסודר בלתי משתנה, הנה אמנם מצוה עיונית בעיקרה, וחובת הלב, וכל שלא יצא חובתה מצד הלב לא עשה גם במעשה מאומה, שאין תפלה אלא עבודה בלבו של אדם, כמו שאמרו ולעבדו בכל לבבכם איזו היא עבודה כו', הנה עבודה בכל לב שנדרש מן האדם לפני בוראו יתברך היא תפלה. אין לו לאדם שעה אחת בעולמו שחפציו הרשלמו ותאותו בידו, אך הוא תמיד כמשתדל לבקש את החסר לעמדו וקיומו, וכרוף להדוף מעל ראשו צבא הפגעים אשר יסבבוהו יכתירוהו לבקרים, ואם אחרי חוזק החפץ ושקידת ההשתדלות ישכח את יוצרו, אדון כל המעשים ומחולל כל המאורעות, ואשר בלעדו לא יועילוהו כל המעשים ולא יעזרוהו כל הכנותיו — היסכנו תפלותיו? אוצר של מילים, צפצוף הפה! הזו מצות תפילה? לכבד

בפה והלב רחוק! הלא יספוח חטא על פשע על לב האבן אשר לא ימס מזרם קדש, אשר ימטירו עליו מסורי התפלה בעזת קדשם, אשר הסתירו בכנפי מערכי תפלתם, והוא נרדם בתרדמתו העמוקה ולא יעור לקול הקורא!

האמנם הדבר פשוט ומורגש בשכל, אכן מה מאד יכבד על האדם להרפא מחולי זה ולהשתלם במצות התפלה, כי אם אמנם עשיית תפלה קבע הוא נמאס במושכל ראשון, אבל עשיית תפלה רחמים ותחנונים לפני המקום ב"ה הוא מן השלימות היותר גדולה והקנין היותר נבחר לאדם על פני חלד. ואמרו איו פרשה קטנה שבתורה שכל גופי תורה תלוין בה "בכל דרכיך דעהו", הנה הידיעה של השגחתו ית' בכל הדרכים שהאדם דורך זהו כל גופי תורה.

ואמנם אין בידינו דבר מבואר ערוך ומסודר להורות לפנינו הדרך הישרה לפתח לב ולהרגיש כליות, זולת עמל התבונה בתורה שבעל־פה, ורק העיון בתורה והעמל בה היא הרפואה היחידה והכוללת הכל לכל תחלואי הנפש. התעדנות הנפש — בכלכלת התבונה תלמידה, ולפי רב הכלכלה וטובה תגדל הנפש ותחל להרגיש רגשי קדש ואצילות שמימי, להכיר פליאות השגחתו יתברך ורחמיו המרוכים על ברואיו יום יום.

אמנם על האדם להכין לבבו אליו יתברך, ולזכור תמיד תעודתו. כי אמנם כמו שחכמת היראה צריכה לעזרת לימוד התורה וחכמת ההלכה — כן צריכה היא קנין התורה לעזרת

חכמת היראה, ועוזרים הם זה את זה ומגדלים זה את זה
כאשר ישתדל האדם בשניהם יחד, ויעבדו זה את זה, אם
יתרפה האדם באחת מהן.

אמנם אחרי שהשתדלות והשקידה קניי האדם במעלות
הנפש, כקניינו בעושר ורכוש, שאמרו מה יעשה האדם ויתעשר
יבקש ממי שהעושר שלו, כן בעושר הנפש, ישים האדם פניו
תמיד ליוצרו, שיחוננו ויבניהו בתבנת התורה, וכמו שחקנו
אנשי כנסת הגדולה בתפלת שמתה-עשרה ברכה על הדעה,
ובתפלת אהבה-רבה ובקדושה דסדרא ובברכת אלקי נצור אחרי
התפלה, ובברכת בריך שמים ובעוד מקומות. ועל האדם לזכור
תמיד ולהתפלל מקרב לב.

והנה אמרו מיום שחבר בית-המקדש כל השערים נעלו
חוץ משערי דמעות, ואם יזכה האדם להרגיש את הרע
והנמאס בהעדר ידיעת-התורה, עד שימס לבבו בבכי לפני
המקום ב"ה, הנה ידע האדם כי כבר זכה הרבה ואשרי חלקו,
וכבר מובטח הוא שתפלתו נשמעת, אך על האדם להוסיף
שקידה על שקידתו יום יום, כי האדם כעץ השדה הולך וגדל
כל ימי חלדו, והעמל והשתדלות הן הנה הנקראים "חיים"
באמת.

קנב.

אם אמנם דא"ל ליהא ד' ית' לנטיה בלבושים ובשאי-
 מנשים לדידי הוית' צנעה וכמנהג החבדים, והפחשה החיצוני
 אהני מימי יפה על הפנימיות. אבל איסור "ובחזקתיהם לא
 תלכו", אינה אלא במתאיד להתרמות להם — אבל לא
 באידיב את יופי המוסכם דא"ל מילה על דעתו התרמות להם,
 "במש"כ" הגד"א ז"ל בביאורו, ובמש"כ הרמ"א ז"ל דדקא
 ביש בוד פחצות או דבר בלתי טעם, אבל יופי המוסכם אינו
 בכלל זה. דקא מגדל כבתולה בזמן שהנכחים נהנים מן
 הוא דצד להתרמות להם הוא בל"ת.

קנג.

שלי רב

אשריכם ת"ח שמצות חביבות עליכם ביותר. וע"ד...
 האכזריות בזה הוא רחמים, כי נשואן במכשול איסור כרת
 הוא כנשואי אח ואחות וכיו"ב, והמסיע בזה הרי כורת נפש
 אח ר"ל.

הדו"ש באהבה

אי"ש

קנר.

שלמא רבא

שלמא בזה מכתב הגורזע שלישיא אליהם. כן הגני מביע
 בזה את הנשי תחדתי אשר יחש לבי, עלי הטורח אשר קבלו
 עליהם בר שהמציאו לי את האפשרות לבוא אל ארצנו הק'.
 יהיו נרעם ר' עליהם לכתן מעשה ידיהם לעשות פעלים
 לתורה, תזכה במהרה לראות בזרק ר' מים טהורים עלינו
 לטהר כל טומאתנו, ויטו כל ישראל שכם אחד לעבדו ית'
 בלב שלם.

הגני כופל ברכה והודאה המצפה לישועה.

איש קרליץ

יום ג' ב' מג"א תרצ"ג חל-אביב.

קנה.

* זה הירא מדינא דגמרא וארי לידבק בזרעו של אהרן.

קנו.

שלו

הרי השתמשת בי יקירי בתור שליח, ליקח מקופת צדקה
סכום חשוב מאד, בבטחי כך בטחון גמור, ועלי להשיב תיכף
את הכסף, ולא ידעתי איך לכלכל הדבר, נא לטכס עצה.

קנז.

לא רשמתי השם, כי אין הדבר לפי רוחי וטבעי, וגם
הדבר יותר רצוי. אהובה היא הצניעות.

קנח.

רב שלומים ושפע ברכה, וברכת מז"ט להולדת הנכדה תחי'.
יקרתם הגיעני, שמחתי בבשורתם כה יוסיפו בשמחות של
ישועה.

ע"ד השאלה, אין לנו שום רשות לנדות הכחות החצונות
שהם ברואי-הא"ס ב"ה ועושים רצונו ית' — רק קדושי
עליון — כרשב"י וחבריו העומדים בסוד, שולטים על
החיצונות והם חייבים לשמוע אליהם. וכאשר נחייבו לעזוב
משכנם בהזכרת השם ב"ה ואינם עוזבים, רשאים לנדותם כדין
זה שלא ציית דינא, וגם זה ע"פ סוד שאין מובן לן, שהרי

לפי הגלוי אינם בעלי בחירה. אבל אנחנו אין אתנו כלום מזה, וחלילה לנו להשתמש בזה, והרי התנאים והאמוראים השתמשו ברופאים וברפואות, ולא השתמשו בזה. ואנחנו כחנו בפה בתפלה ובתחנונים לפני המקום ב"ה, שישלח דברו וירפא — — במהרה.

החותם ברכה דוש"ת.

אי"ש

קנט.

— — הזנחה מהצלת נפשו הוא ג"כ עבירת שפי"ד, ואילו כפוהו לדבר הרשות, ובכעסו לא שמע אליהם עד שהרגוהו ה"ז מאבד עצמו לדעת — —

(מתוך גליץ)

קס.

שלו' וכט"ס

בהיות פה הרופא — — שיחי', שאלתיו על אדות ה"ר — — שליט"א גיסך. ואמר שיש לו רופא בר סמכא באמריקא לשאלו אם הנתוחים בלב העושים שמה, המה כבר במצב קבוע, או עדיין הם בבחינת נסיונות. כי לדעתו, מצב

הלב של הר' — — הוא בבחינת אלה הנרפאים בנתוחים
הנ"ל. ונא להודיעני איך הוא מרגיש עכשו.

קסא.*

מאד קשה כי נפלה עלי ההכרעה, אבל רצוני לקוות כי
מן השמים יצליחוהו.
אי"ש קרליץ.

קסב.

ידידנו הגאון שליט"א
אחרשהיט וש"ת
זה זמן שלא הגיענו כל קשב. רצוני להעיר פה, אולי
ברצתם להקים בית על מגרש שלהם בארץ, ונכון לעשות זה
להצלחה, ויזכו לבוא לארצנו הק' במהרה.
הגני חותם בברכת השנים להכתב בסשצ"ג כנפשם ונפש
הדוש"ת.

אי"ש

שלו' לבנם — — שליט"א. את ספריהם הגיעני, וכבר
הודעתי על קבלתם.

קסג.

— — התענגתי על השקפתו החודרת והבוחנת כליות
ולב, לבטל את הראוי לבטל ולקיים את הראוי לקיים.
והנני מברכו בשמחת החג הק' וביתרון הכשר כנפשו
ונפש דוש"ת.

אי"ש

קסד.

החזה"ש וכט"ס

אחדשה"ט,

מכתביהם הגיעני ובחפצי להאריך את הדיבור, קה קרית
לשעה יותר מוכשרת לזה, אך בראותי כי כבר ארכו הימים,
אמרתי לא אריך להאריך את השתיקה עוד, ואפקדם נא לשלך
לטובה ולברכה ידים דוש"ת.

אברהם ישעי'

שלך רב להר' — — נ"י ידיו הנ"ל, ושלך לידידנו
הר' — — יפה אף נעים שיח'י, מכתבו הגיעני לשמחת לבבי.

קסה.

שמות כ"א ט"ז וגב איש גו' — — נראה דמכלל
האיסור הזה, הכובש אחיו לצערו, דכל שכבשו ואינו מניחו

לחפש, הרי הוא גחלו — — ואמרו בפ' מרובה פא ב' הרואה את חברו תועה כו'.

ואפי' אם הכובשו לצערן, אין בו איסור ה"לאו" דגנבת נפש, מ"מ יש ללמדו מאיסור הזה, ע"ד שאנו למדין איסור המקיל בכבוד הבריות, ממה שחסה התורה על כבוד הבריות. שכל מצות התורה וחקיה, נתנו ללמד מהן מלבד פרטי מצותן, את חפץ ד' מאתנו בהנהגתנו, במעשה ובמחשבה ובסידור המושכלות, בכל המושג אצלנו ע"פ האדמה, ומזה למדו חז"ל את תורת המדות, אם כי לא נתיחד להם דיבור מיוחד, אבל הן מעיקר כללות התורה הק'.

ואם כי הכובש את חברו, עובר באל תונו דאונאת דברים, ועשה דואהבת לרעך, מ"מ יוצא לנו מזה דיש בו גם איסור גניבת נפש.

קסו.

רב שלומים,

אין כאן תובע מצד הגבאים, אבל הענין נוגע לעדינות הנפש, אני לא ידעתי מאומה מהמדובר, ולוא ידעתי לא הסכמתי על הנסיעה, כי לקיחת האחו כ"ה, נוטל אופי של שד"ר, ואין ראוי לאצילי הנפש, וגם אין ראוי להמוסד. הרב — — סמך כולו עלי, ולא היה נותן מאומה לולא סמך

שונות

קסכ

עלי, ולוא ידע לתרום מזה שנתן לא היה נותן, וגם אני לא הייתי מסכים לזה. גם מן הדין אי אפשר לשנות מרעת הנותנים, וכולם סמכו שכל נדבתם נכנס לבנין המקוה, וכן כתבתי שהוא ע"מ שלא לקבל פרס.

הישובים שהוא שכר כנגד הפסד, לא ישביע את הנותנים. ועצתי שלא ליקח כלום, ותהיו בטוחים שלא תפסידו, ונאמן הוא בעל הגמולות שישוב וימלא חסרתכם.

והגני חותם ברכה ושלר.

אי"ש

קסז.

בע"ה אור ליום ב' ד' טבת התרס"ו קאסאווא

שלוכט"ס לכ' הרה"ג — — מו"ה — — נ"י עכב"ב יחיו.
אחדשה"ט

מכתבו האחרון הגיעני היום, רב תודות להם על דנותם אותי לכף זכות, אחרי תתם אותי בכף מאזנים, לשקול חובותי וזכותי. — —

והגני ידידם דו"ש כה"י, ומברכם בכט"ס.

אברהם ישעי'

קסח.

אחד האתרוגים לקחתי, אם יש ספק נגמר ביד ישראל
ישלח אחד חסר למעשר, אבל יהי' הגשלח ג"כ נגמר ביד
ישראל.

אם אין להרב — — הפסד אם אשיבהו את ב'
האתרוגים ששלח, אחשוב להשיבהו כי רחוקים הם מהידור
זהם ביוקר.

גמח"ט

אי"ש

יום ב' ה' עשי"ח

קסט.

שלו'

אם ידמן אתרוג מהודר נקי מכל, אחשוב לנכון לקבלו,
כי עדיין אין בידי אתרוג מנוקה גמור.
ואחתום ברכה כח"ט בסשצ"ג, הדו"ש.

אי"ש

קע.

מוסרתי לכם הרב — — רב ד — — שליט"א,
והרב — — ב"ר — — שליט"א, והרב — — בהרב

— — — הדיינים היושבים כעת בזכרון מאיר, שכל חוב שיש
לי שאגבנו כל זמן שארצה.

באתי עה"ח יום ה, כ"ח אלול תשי"ב פה זכרון מאיר.
נאום אברהם ישעי' באמ"ד הגאון ר' שמרי' יוסף.

*

* המנהג שלא לפרט השמות.

קצא.

יקירנו שליט"א.

אחדשה"ט.

בטח יסלח לי על הטריחיות אותך, והעני שולח בזה רבני
בכתב לפני הדיינים — — כדי למסוד פרוזבול לפניהם, והעני
ממנה אותך למסוד את כתבי הרצוף בזה לפני הבי"ד הג"ל.
והעני או"ש לכלם, ומברכם בסח"ט.

הדרש"ת

א"ש

*

מפה בני ברק, אני שולח לפיכם הרבנים הגאונים — —
את רבני הבא"ט בזה כדי למסוד לפניהם פרוזבול, ומטעמי

---

* השאלה הינה, אם צריך להזכיר כפרוזבול שם הלוה.

לפניכם הדיינים — — שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה.

יום ד' כה אלול צ"ח בני ברק.

ובאתי על החתום ביום הנ"ל, בפה בני ברק, להעיד
שמסרתי את כל הנ"ל לפני כ"ד הנ"ל, ככל המפורש לעיל.
נאום אברהם ישעי' באאמ"ו הגאון שמר' יוסף זללה"ה

*

במוחב תלחא כחדא הוינא, ואתא מו"ר הגאון ר' אברהם
ישעי', ואמר הוּו עלי סהדי, וחזו דאנא מסרנא פרוזבול קמי
ג' דיינים ראינן הב"ד — — ב — —
יום ה' כו אלול תרצ"ח. פה בני ברק.

נאום — —

נאום — —

נאום — —

קעב.

— — ומ"מ אין רצוני להורות הוראה לרכים למעשה,
וחוששני שיקרא ההיתר על שמי, ורחוק אני מכמו אלה, וכמה
מן ההפסד יש בזה, ואי אפשר להאריך.

(מתוך מכתב חדו"ת)

קעג.

אחדשה"ט וש"ת באה"ר

יקרתם הגיעני, ואמנם בקשוני מלתא דליתא ביד, שאיני
מן המשיבים הלכות למעשה, ובפרט בדיני ממונות.
ואחתום שלך וברכה הדושה"ת.
אי"ש

קעד.

יקרתם הגיעני.

שמחתי באור דבריהם, אך מנוע אני לפי שעה להכנס
בהלכה בטעמא, ואבקש לסלוח לי. ועל הנדון למעשה, מנהג
ישראל תורה שאין — — ואולי אשוב לדון בטעמא.
והנני חותם שלך וברכה
אי"ש

קעה.

שלוכט"ס וש"ת באה"ר

— על מס' תמיד הגיעני ו — — על זבחים הגיעני
מכבר, וכבר כתבתי קבלתו. טרם עיינתי, אבל שמח אני על
מראה הספר, ולבי שמח על אשר הגיעו לכל זה בס"ד.
ואחתום שלך, דושה"ת
אי"ש

קצו.

אכל שבועת הדיינים אין בזה איסור של לא תשא
בנשבע באמת, דזה לא נקרא שבועת חנם — — ומיהו ממדת
חסידות להתרחק גם מלישבע שבועת הדיינים. וכמבואר בס"ח
תי"ח — —

(מתוך גליון)

*

— — התקיעת כף שהזכר ודאי אין הכונה לשבועה,
שאנו נוהגין מזה, אלא לשם קנין — —

קצו.

לזכור הרבים, ולזכרון נצח, נדב היקר מר — — שיחי,
מגלח קהלת לביהכ"נ פה, ושכרו כפול מן השמים.

אי"ש

יום ה', מחרת יוהכ"פ, תש"ט, בני ברק.

קצח.

קנאתי להאמת — — כמה מן הקושי הוא לשון
הגמ' — — ומה מיושב הוא פי' הגר"א * — — וכל המעיין,

מלא חדות גיל, מאור האמת אשר בפירוש הזה, ואשר אינו נותן מקום לנטות ממנו, — — וביום שגילה הגר"א את הדבר, הכריזו ברקיע הזהרו באלהיו ובתורתו, שגלה רז זה לבני ישראל — —

ומש"כ לפרש דברי הר"מ והתה"ד והשו"ע על שעות גדולות מעה"ש עד צה"כ, אין ראוי כלל לדון בזה, דכל מקום שזכרה שעה בגמ' ובפוסקים ואין להלכה שבדבריהם קשר עם היום, כל שעה היא אחת מכ"ד, כמו שעות ושיעור הוצאת הנפש בנטבע, ושיעור שעה במליחה, וי"ב שעות דחידוש הלבנה. וה"ג בשיעור חימוץ ומליחה שזכר בתה"ד ובשו"ע. והאומר שהתה"ד והשו"ע לא כיתו על שעה ההשואה, אומר על — —

והר"מ במשנת ברכות שכתב שעות זמניות, כתתו ז"ל — — אבל אם היתה כתת הר"מ דגם ביום בינוני השעה וחומש אינה שעה הרגילה בפי בני אדם, [אלא נמדדת מעה"ש עד צה"כ] היה מפרש לה ומברר אותה כידו הטובה על רבנו ז"ל.

ושפיר הרי ידע רבנו ז"ל דבאמרו שעה זמנית לא יצא ידי חובתו נגד הלומדים, אבל קושטא קאי, דכתת רבנו שעה וחומש משעות המורגלות, וביומי דניסן היא שעה אחת מכ"ד, ומשתנית לפי אורך וקוצר היום. ופירש סוגיא דפסחים כפי הגר"א, ובפסחים פ"י הסוגיא כפרש"י, ולא ידענו הי מיעיהו

אחריהם. (ומר שפסחים בסדר מעור לא מכרעא, כדת
שלא נכתבו על הסדר, וכדאמרו במשנת רבנו הק' דבתר סדר
אין מדר למשנה.)

אחרי שהסוגיא מכרעת כמו שפירשה בברכות, והסכימו
על זה בשו"ע ובבהגר"א, הכי נקטינן, וכבר קבלו כל ישראל
עליהם הכרעת השו"ע.

ובסי חיי אדם שהיה ספרו הוראה כמה דורות, כתב י"ח
מנוט, וחס לוי לאדם לומר שטעו רוב צבור בזה. וכן המ"ב
כתב י"ח מנוט.

ועיקר הערת מעכ"ת לפרש דברי התה"ד והשו"ע על
שעה גדולה, כבר נחת לזה הח"י, אבל סיים: אך סתימת לשון
בעל תה"ד כאן וכ"ש לענין מליחה, ושאר כל האחרונים, לא
משמע כן. הנה ראה את המציאה, ולא הגביהה — —

— — והנה הרבה פעמים לא היו הירוי ביד רש"י ז"ל,
כי הכתי' ירר לא היו מצוי, ונמצא רק אצל יחידים — —

קצט.

הא דקבעו חכמים שעות בהקרבת תמיד של בין הערביים
כדאמרו פסחים נח א, וכן פלג המנחה ברכות כו ב', אין
ענין השעה קובעת כלום, אלא השקפה כללית על משך היום,

ימנעו העבודה שצריכים לעשות בו, מחייבים לחלק את היום
לחלקים מסוימים.

בהנחה שהתורה חלקה את היום השלם מחצית מיום וליל
בכ"ה חלקים, ואנו קוראים לכל חלק בשם שעה, נחה ניתן
בכ"ה העבודה, כדאמר ר"ה כ"ה, וחידוש הלכה כ"ט י"ב
משצ"ג מתת"ף שהשעה נחלקת] תחיל ליום י"ב שעות ליום
י"ב שעות ללילה, והלכך בחזר חכמים לחלק את היום
לשעות.

ובהנחה שתכלית סידור העבודה של היום, לגל השעות
ביום הארוך, ולקצרים ביום הקצר, קבעו לחשוב השעות
זמניות, וממילא יסוד הדבר דבר יום ביומו.

היה ביד חכמים לחלק את היום מנה"ח עד שקה"ח,
או מעה"ש עד צ"ה, ואף בדאורייתא מסרה התורה לחכמים
לקבוע כפי הנאות] אבל כל שקבעו חכמים בזה, וקבעה
ההלכה על ידם, ואין לזוז ממנה.

והנה אין במדת החכמה לסדר את פרקי העבודה צ"פ
שעות זמניות מנה"ח עד שקה"ח, ולמנות השעות מעה"ש,
אלמה יעקפו עלינו הדרך, בזמן שאפשר לישור המסלה,
ולחשוב שעות זמניות מעה"ש עד צ"ה.

אלא ודאי אם כותת חכמים להתחיל מנץ השעות שהזכיר
מעה"ש, גם השעה היא אחד מי"ב ממשיך היום מעה"ש עד
צ"ה. ואין שם שעה הנושא של ההלכה אלא סימנא בעלמא.

ולא נמצא שום דין מדיני התורה שיהא צורך בו לדעת מה נקרא שעה בחורה.

בקצרה, שעה זמנית אינה מציאות חיובית, והיא משמשת את דיני התורה לזמן מנחה ולאיסור חמץ. אלא זמן מנחה וחמץ, היא סיבה למציאותה של שעה זמנית, ושעה זמנית היא כבחינת מסובב תולדת הסיבה. ולא שייך כאן לשאול למה השתנתה השעה, כי המסובב הוא בנה של הסיבה, ואם הסיבה היא חלוקת יום ארוך, גם המסובב שהוא חלק מחלקי גוף הגדול מתארך.

הדבר מפורש בגמ' — —

קפ.

— — לפי מצב הנוכחי, יש לחשוב להצלת

נפשות — —

אך יש ליזהר ממלאכה דאוריתא בכל מאי דאפשר, כיון שאין כאן סוף סוף שאלת נפשות לפנינו.

ואף שאין הולכין אחר הרוב בפקוח נפשות, מכל-מקום בדברים רחוקים הרבה מפקוח נפש אין דנים כפקוח נפש, ותלוי כפי מדת הבטחון, והמחמיר בכאן אין מוחין

בידו — —

קפא.

שלוכט"ס.

אחדשה"ט.

הלום שמעתי כי היה ערעור על העברים שבמקומינו של
חשש ערלה, כי היו מסירים את הגפנים ממקומן ותועץ אותן
במקום אחר, וכי הדפיס — — חוברת על זה. ידעני נא
היש גם עתה חשש בזה, או אולי נשתנה הדבר.

ואחתום שלך הרושית.

אייש

קפב.*

— — יש להוסיף, כי המכירה מדינא דמלכותא בזמן
שלא נעשה לפי חקי תורתנו הקדושה, אין בזה משום דינא
דמלכותא דינא. וכשיבוא שותף השני או באי כחו, או בעל
חוב מאוחר ובאי כחו, יש להם רשות לבטל המקח.
והני חותם ברכה הרושית באהבה.

אייש

קפג.

החה"ש וכט"ס.

לכבוד ידי"נ הרב הגאון החכם השלם שליט"א

אחדשה"ט וש"ת.

הנני מאשר קבלת — — סגולת החמדה. והריני משיב
תודה וברכה. וזכו להחליף כח כאמור בקוריו ית', לעשות
חיל לתורה ולתעודה, ויתברכו בגמח"ט לשנת חיים טובים
שמחים ומאירים.

ותחזינה עינינו בנחמת ישראל כנפשם ונפש החותם ברכה

באה"ר

דוש"ת.

אי"ש

יום א. ז. לעשי"ת תש"ה בני-ברק.

קפד.

אמרו ז"ל שתפשו את יצרא דעכו"מ, עיין סנהדרין סד.
ונראה דטבע חדשה הי' לאדם מקדם, שהיה מתאווה לכחות
רוחניות ומסתתרות ולגעגועי עבודתן, והיה צריך להתבונן
תמיד, ולהתרחק תמיד מהתאווה ההיא. ונראה שעפ"ז היה כל
המתרחק מאמונה, ע"פ תכנותיו וחזינוכו היה נוטה לאמונה
זרה, בכל המין הכחות שהיה להוט בזה בטבע, לא כן אחרי

שונות

קפו

ביטול יצרא דעכו"מ, כל המתרחק נוטה לטבעו, לכלי לחשוב בכל צפון ומסתתר, רק לגליות וידועות.

קפה.

— — מלאכי המשמרות הן מלאכים מסרימים ממונים על כך, ואין שר של עשיו ביניהן, ומיום שנברא לא אמר שירה כדאמר חולין צ"א ב', וניתן לו רשות לומר שירה ביום כשעלה עמה"ש.

קפו.

אלול תש"ח

— — האידנא דנשתנה ענין "שם של גרים" "ושם של ישראל" המוזכר בפי רבותינו ז"ל.
לפנים היה ישראל עם לכוד, כל עניני ישראל היו נחתכים כדיני ישראל, לא נמצא מי שיגיש עצומותיו לפני ערכאות, גם מכירת בתים היו בכ"ד של ישראל, רבים לא הבינו כלל שפת הגרים, ובחיייהם הכודדים היתה חביבה עליהם הברות של היהודים, חרה עליהם הברות הגרים. וכאופן זה היה קיים הדבר של שני שמות להעיר, שם שהיהודים קורין ושם שהגרים קורין.

אבל עכשיו שכל יהודי משולב עם בתי המשפט שלהם
 בכל עסקיהם, ואין להיהודים שום רגש בחירה בשם — —
 משם — — ואדרבה חביב עליהם שם החדש משם הישן של
 מחריביהם, ורגילים בו בכל יום בכתיבת שטרות של הלואות
 ומכירות ומסים וארנוניות ושאר קשרים שעם הממשלה ובתי
 דואר, וגם היהודים הנהיגו כן בגיטין, זה קבע שם זה
 לעיקר — —

אחתום שלו' וכוח"ט דרש"ת

אי"ש

קפז.

שלו' רב וגמח"ט

אחד"ש וש"ת באהבה,

לרגש אהבה שמח אני לשעשוע עמו, וכבר לא הועמם
 הענג מלבי בהיותו עמנו, אך לכבוד העין הכתיבה ולהוציא
 דבר לפועל, נאחד דברי אלה עד עתה.

ענין טבור הארץ שהעתיקהו כ"ד מעלות מירושלם
 למזרח, הוא ענין הסכמי של התוכנים חכמי אזה"ע,
 שמספריהם למד הר"מ ז"ל, מפני שספרי חכמי ישראל לא
 הגיעו אלינו, כמש"כ הר"מ פי"ז הכ"ד (מהל' קדוש החדש)
 נולפי דברי יחידים נפלו כתבי שלמה ע"ה בידי זרים

והשתמשו בהם] ובהיות ענין המעלות שדבר כדורי נמוד בהן, מכריח לבחור נקודה מן הנקודות ולשום לה מספר אחת, וממנה כתחילין מספר המעלות ובה מסיימן. ואם אמנם אין צורך לתת טעם לבחירת הנקודה ההיא, בהיות שהדבר הכרחי, בכל זאת, על הרוכ יש קצת טעם על זכות הנקודה ההיא להיות נקודת ההתחלה. — — מוכן הדבר שהסכם זה לא מחייב — —

כשאנו באין לדרך על התחלת היום, שהוא ג"כ מסוג מוסכמות. אלא הסכמה זו אינה בחידית אצלנו, אלא הוחרגו עליה כבר מפי הגבורה, וכפי שהגיעה אלינו מפי הראשונים ו"ל שעמדו בסוד ה' לידאי, מצאנו שהימים מן המזרח מתחילים. ואמנם יש לנו בזה ב' פנים, האחד שעיקר ההתחלה מירושלם אלא שהיבשת המזרחית נטפלת לירושלם, או שהתחלת המזרח היא טבעית, אוני שהילוך החמה ממזרח למערב, והתחלת היבשת היא המוקדמת, וכיון שהתחלת היום מערב, מתחילין מתחלת ערב שבקצה היבשה.

בכל אופן אין קובעין קו ברוב היבשה, אלא עושין המרדיאן * מעוקם כעיקום הקו הגובל את הים ואת היבשה, באופן שרצועות היצאות מהיבשת לתוך הים נטפלות ליבשת. ואמנם הן בבחינת טפל, אבל עיקר היבשת נחשבת עד מקום

---

* קו התחלת היום.

הקצר, שהיבשת בכל הרחב מדרום לצפון. ולכן אנו חושבין
ארץ אוסטרליא בכלל פיצול הרחב. אבל אין נותנין רין פיצול
לרצועות הבולטות, וכן אין אנו קובעין התחלת המזרח בסוף
רצועת סיביר.

כשאנו באין לדון על איי יפאן, אי אפשר בשום צד
להאריך את היבשת עד הקו המכניס את האיים האלה למערב,
שהרי אף אם היה קצה אחת מתחברת עם היבשת, לא היה
כחן יפה יותר מרצועת סיביר, אלא יש לדון עליהן לחשבן
לרצועה בולטת, חכות זה אברו כהיות שרצועת הים מפסקתן
והן איים קטנטנים באמצע הים. וכן הדבר מוכרח, אחרי
שהים חוצ' למרדיאן, איך יחזור האי לתוך המרדיאן. ואין בזה
מקום לדון עליו — —

כתבו דמש"כ הראב"ד "הימים דבר ידוע שמן המזרח
מתחילים", ר"ל אצל התוכנים, אבל לא מדרך התורה. ומאד
תמוה איך אפשר להלום זה בדבריו ז"ל, למה לא הזכיר
תיבת, אצל התוכנים, וטבע הדברים בכגון זה לסיים אבל
בריני התורה מתחילין מטבור הים, או בלשון י"ב שעות
למזרח י"ב למערב, ולא סיים כלום, אלא טוען בשבח א"י,
וכאלו הר"ה לא נתן כבוד לא"י, והלא אדרבה הר"ה חולק
כבוד לא"י לפי מה שפירש בו הראב"ד, דדעתו דמתחילין
מא"י ומסיימין בא"י, [כמבואר בדבריו ז"ל להלן בדברי
הכחרי — —]

ענין י"ב לכאן וי"ב לכאן בעצמו, איתו מהדברים של המושכלות ראשונות, ואין הדבר מורגל בפי ראשונים ז"ל, ואינו אלא הסכמת חכמי העולם החיצונים. אבל בלי הראשונים מצינו להשתמש בזה בלי נקודת התחלה. ואף אם נסכים על י"ב וי"ב, הדבר מוסבר בלי הראשונים דטכוד הים הוא נקודת ההתחלה, וכש"כ שאין בלי הראשונים לשום את הכדור לבי חצאין אחד למזרח ואחד למערב, ולכן אין מקום לאכף על לי הראשונים ז"ל, ולכוננו לכתוב זרות כדי להתאימו להסכם החילוני. וכל הרואה יראה שלא עלתה כלל על לבם בכל אלה, ולא נחלק אדם מעולם על הרז"ה בהתחלת היום, ורק החילונים בלתי תלמודיים, הפיחו בזה רוח זרה בישראל.

ואחרי כל הפקפוקים בלשון הראשונים של אלה המקיימים י"ב שעות, הם מוכרחים להודות שהיסור"ע לא הקשה שום קושיא על הרז"ה בהנחתו של י"ח שעות — — וכן הראב"ד המבקר הגדול לא מצא בו עול בזה נולמש"ג לעיל הסכים עמו, הר"ן והריטב"א קלסוהו, הכחרי בר מזלו, וא"כ אפוא אם בעינינו הדבר זה, צריכים אנו להודות כי רחוקים אנחנו בזה מהשקפת התורה בזה, ולא לתלות זרות בכל שרפי מעלה הראשונים ז"ל כמלאכים.

— — ואחרי שהדבר מבואר בהדיא בפי הכחרי והרז"ה, שהישוב צ' מעלות מירושלם, ולא אמרו זה בדרך גררא,

אלא עיקר פירושם בגמ' נשען על זה, והסכימו עמהם הר"ן והריטב"א, אשר אף אם לא נסכים על פירושם, מ"מ פירושם נשאר בתוך דברי תורה, ע"ד אלו ואלו כו', אשר כל חלק וחלק מדבריהם מתחלק להוראה שלמה כחלק זה, שלא מצינו חולק עליהם, וכפרט שנתכרה המציאות כדבריהם, שאין ישוב נגר ירושלם רק צ' מעלות — —

סוף דבר, דברי הרז"ה ושאר ראשונים ז"ל שהם מארי דתלמודא, הם לנו הלכה פסוקה, ואין לנו שום מקום להטיל ספק בהתחלת המזרח כדי לנטות מדברי הרז"ה. ויש להוסיף, שאם באנו להאריך ביישוב בשביל איי יפן, נצטרך לנטות מירושלם לצפון, ומי שם גבול עד כמה לנטות לצפון, והלא אפשר לנטות עוד לצפון ולפגוע בסיכיר — —
ואכפול שלו' דוש"ת באהבה

אי"ש

מה שהוסיפו לירו' שש שעות, אינו משום שהיישוב שם, אלא מפני כבוד ירו' הוסיפו עד כדי כבודה, ועד כבודה הוא עד שיהי' הפסק. ואף אם הי' מפסיק קו קטן, והיו יודעים בבירור כי נמצא שם יישוב, גם לא היו מוסיפין לירושלים כי אם עד ההפסק, שדי בכבוד ירושלים ההוספה הזו. ומאחר שאפשר לנו לפרש כן, מנין לנו לומר שלא ידעו כי נמצא יישוב בתחתיתו של הכדור, אחרי שזה מבואר בזהר.

קפח.

גליון על ספר שכ' ש"חכמי ישראל לא ידעו שיש מקומות
 שבהם יש זמן בשנה שהשמש נראה ימים רבים על הארץ בלתי
 שקיעה כלל". וכ' ע"ז מרן:
 לא אמר כלום, ודבריו כפידה בדברי חז"ל, ואסור
 לשמעם, וקטנותו גרם לו. וכבר פי' הגר"א בביאורו לס' יצירה
 ענין חלונות ברקיע שאמרו חז"ל.

קפט.

עשירים אנחנו במבקרים, מבקרים במחשבה, מבקרים
 במחשבה וכדיבור, מבקרים במאמרים כתובים ונדפסים, מבקרי
 יחיד מבקרי ציבור, מבקרי עם ישראל כולו. ואמנם המבקר
 חפשי מלהיות לו חלק בלימודיות, אם יש לו שפת חלקות, או
 גם עט סופר לו, כבר ניתן לו הזכות לבקר, הפטפטני מפטפט,
 והלבליזר ממלא בקולמוסו*.

---

* מתוך רשימה שלא נגמרה.

קצ.

גליון לספר יד מלאכי שכ' דכשאמרו בגמ' זו משנת חכם
 פלוני, הכוונה לדחותה, כל' זו ולא ס"ל. וכ' ע"ז מרן:
 אין זה כללא, דבגמ' יבמות סז א' מסקינן זו וס"ל, מאי
 קמ"ל דפליגי רבנן כו', וכן ב"ב קה א' שו"ט זו וס"ל או לא
 ס"ל, ומיהו משמע ל' הגמ' דסתמא מתפרש יותר זו ולא ס"ל.
 ועי' טור אה"ע סי' ב' בדין כל משפחות בחזקת כשרות בהא
 דאמרו קדושין ע"ו ב' זו דברי ר"מ כו', ובב"י שם.
 אי"ש

קצא.

ידידנו מר — — נ"י ולכא"א שלו' וברכה
 מכתבך הגיעני, רצוני למלאת רצונך. והנני כותב מתוך
 הטרדה כטבע ימים האלה, לרגלי מילי דפסחא, אך א"א
 לדחות מכתבי עוד.
 מש"כ בקראי סוף פקודי*, אם אמנם אמת הוא שיש
 כנוים לבחינות ההתגלות ולפעולות ההנהגה ונקראין בשמות,
 ועל זה שיך חסרון ושלימות, כי הן כלן נבראין, מ"מ לא
 ידענא למה לך לדחוקי נפשך בקראי, והלא תוכל להגיד

---

* כפה"נ, ריכס, ולא יכל וגו'.

כל דבריך, ולפרש המקראות על רב התפעלות השכל, כאשר נפתחו לפניו שערי החכמה ושואף לבלוע הכל, ורואה את מרחק אפסי החכמה ומתאוה אליה באין קץ, וזה דבר המצוי גם אצלנו בכעין זה, ומפני שהאדם הוא מוגבל, גם את הענג העודף על גבוליו, לא יכילנו. והנני שב לחתום דברי, ואכפול בברכה, דו"ש מברכו בשמחת החג וביתרון הכשר.

אי"ש

יום ג' י"א ניסן תרפ"א, ווילנא.

קצב.

ירמיה כ' [יד, טו, טז, יז, יח.] כל הפסוקים האלה, אין לנו שום מושג בם כאשר תראה, וחשבתי כי ענינו כי ידוע כי העבר והעתיד הוא כגוף אחד, והעת והימים אברי גוף שלם. והנה כל דבר מורכב מאברים, כל אבר מועיל על חבריו להיותם דבר שלם ע"י. וענין השלמות מאחות ומשלבת את האברים הנפרדים, עד שהן חוזרין להחשב כאחד. וכמו כן האדם הנקרא, וכל המאורעות העוברין עליו. והנה ירמיה קיבל ברוה"ק, כי אצלו העבר והעתיד לא ישלבו, כי המאורעות האחרונות מהרסים את הראשונות, וצועקים על היותם כלל, אלא שבגזרת עליהן, התכוננו שני

הפכים יחד. ועל דרך יש לפרש ג"כ, קללת איוב את יומו.
מיהו מה שנמצא זאת בזמן שאדם מצטער, צריך עדיין
התבוננות.

קצג.

ירמיה ל' י' ואתה אל תירא עבדי כו', ופרש"י מכל כו'
אשר אתה בתוכה עכ"ל. נ' כ"ח קול נסים ופולטים כו'. ג"א ו'
נסו כו' ומלטו כו'. שם י' הוציא כו' באו כו'. שם מ"ה צאו
כו'.

הנה ארץ בבל היתה ביד הכשדים, וישראל היו תח"י
בגולה, ותלחם פרס ומדי בכשדים וינצחו את הכשדים, ועיין
כתובות קי"א אחת שהשביע כו' שלא ימרדו באוה"ע. ובין
נפילת מלכות כשדים, לרשיון ישראל ע"י כורש מלך פרס,
הפסיק מלכות דרוש המדי.

קצד.

בענין קללת אכילת בנים במצור ובמצוק, * נראה דאין
הקללה המצור והרעב, והשאר הוא תולדה טבעית, דנראה

דוהו רחוק בחק הטבע תכלית הריחוק. אלא זהו קללה בפ"ע, לעשוק בחטאם, ע"י מצוק, את רגשי האנושי היותר חזקים ולהפכם כחיות, וזהו עונש היותר גדול.

קצה.*

בתורה"ק שקבלנו על הר סיני, מצינו שני מני מצות. המין האחד הוא לעשות. יש במחשבה, יש בדיבור, יש במעשה בפרעל ממש בכל איברי האדם. יש תמידיות, יש זמניות, ר"ל בזמן ההוא בשנה תעשה כך, או בשנה ההיא תעשה כה. יש מקריות, והוא אם יקרה כה, ציתו ית' לעשות דבר פלוני. ובהמקרים יש שנים, האחת מקרה העצמי ולא ע"י מעשה האדם, והשני שע"י עבודת האדם, כמו אם תגזול — שלם. והמצות האלה המה במספרם רמ"ח, סימן לדבר רמ"ח איברים שבאדם.

המין השני הוא מצות ל"ת, והמה ג"כ במחשבה ובדיבור ובמעשה, יש ג"כ תמידיות ומקריות חזניות. בשני מיני המצות שזכרנו, נמצא מהם אשר הציורים המה איך להתנהג אדם עם רעהו, ויש מהם אשר אין מגיע לאדם זולתו, רק מצוה עליו לעשות.

---

* רשימה שנכתבה לצורך ענין.

והנה לוא הערר שמירת פקודתו היתה נעדרת מן האדם, אז עונש ומוסר למורה לא נדרשה. אמנם אחרי אשר הבחירה נתנה ביד האדם, לכן עונש נדרש לעובר על דבריו ית'. והנה בעונש מין הראשון לא נתנה בידינו לענוש, רק הוא בעצמו ית' יפרע ממי שאינו שומר מצותו, ולא נתבאר לנו העונש הזה. רק ממין השני והוא מצות ל"ת, זאת צותה לנו תוה"ק לענוש את כל גבר הבוגר בה. והיות כי אין כל החטאים שוים רק מעלות מעלות יש, לכן אין כל העונשים שוים, רק לפי מדרגת האון.

והנה עונש המסור לנו המה ששה במספרם, והוא: עונש ממון, עונש מלקות, וארבע מיתות. ושש העונשים נמצאים בתורה. גם נתבאר בתורה כל עונש ועונש על איזה עון הוא בא, ורק שלא נתבאר באר היטיב רק ברמיזא, וחז"ל למדוה. גם למדו כי כל ל"ת שלא נתבאר עונשה, עונשה "מלקות ארבעים".

עוד למדנו שאין ב"ד עונשין חמשה עונשין הנ"ל — חץ עונש ממון — אלא בהתראה, ובלתי התראה אין עונשו מסור בידינו רק הקב"ה יפרע ממנו.

עוד נמצא הרכה ל"ת שאין עונשן מלקות, כמו: "אין בו מעשה", לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין, ועונשם ג"כ כמו עונש המין הראשון, שאינן עלינו ליסר את המרעל.

עוד שלשה עונשים נתבארו בתורה אשר אין אנחנו המענישים רק הוא ית' לבדו המעניש. וגילה לנו את העונשין האלה יותר מכל העונשין על מצות העשה והל"ת, באופן שאין ניתן לנו ליסרו כנ"ל, והטעם יבואר לפנינו. ואלו המה השלשה: כרת, ערירי, מיתה בידי שמים.

ולפי דברינו אלה יובן היטיב מה שלא נמצא בתורה"ק עונש הנפש אחר מות האדם. והוא, כי בתורה כתוב והי' אם שמע תשמע כו', השמרו פן יפתה כו', וכהנה רבות בתורה, ואיננה מזכרת את העונש והשכר שהוא העיקר, אמנם האמת יורה דרכו, כי בודאי כאשר עונשי הל"ת אינו שוה עונשם, כן שכר קיום העשה איננו שוה. וא"כ מאחר שנתבאר הרכה עונשים שונים כל אחד לפי מדרגתה, כן היה בדין להיות לעומתם, ואיה הוא.

אמנם כאשר תעיין תמצא, כי התורה לא ביארה לנו רק עונשין אשר הוא על פני האדמה אשר בעינינו נראה, אבל עונש והשכר אשר הוא למעלה לא יצויר לפנינו. לכן שכר כל איש ואיש ביחידות, ועל כל מצוה ומצוה לפי מדרגתה לא נודע לנו, רק הנהגת הכלל הוא לפי ישרם וצדקתם, כן ימצא דור ההוא אושרו ועושרו גם על פני הארץ, ובהעדר צדקתם יעדר כו'. זאת נתבאר לנו בתורה מאחר שהוא על פני הארץ לעינינו

ויען כי בקיום מצות העשה לא הודיעה לנו תורה שכרה,
 באשר לא על פני הארץ הוא, כמאמרם שכר מצוה כהאי
 עלמא כו', אף במצות שמצאנו מתן שכרה, וכתוב בה שכרה
 על פני הארץ, הוציאוה מפשטה ודרשוה בעולם שכולו כו'.
 וזה מאמר שאין אתה יודע מתן שכר של מצות.

א ג ר ו ת

מרן הגרח"ע זצ"ל

גרארזענסקי

אל מרן זללה"ה

אגרות מרן הגר"ע זצ"ל

אל מרן זללה"ה

א.

בעז"ה כ' תמוז תרצ"ג דרוזנעניק

אחרשת"ה.

ברעתי כי בא צלחה אל המנוחה בארץ אבות, מאד אותה
נפשי לשמוע משלומי ומבריאותי הטוב, ואיך עלה לו קושי
וטלטול הדרך ד' יחזקהו ויאמצהו, ויארץ ימיו ושנותיו, ועיניו
תחזינה בשוב ד' את שבות עמו במהרה. בכליון עינים אחכה
למכתבו לדעת מבריאותו ומכל אשר אתו לטוב, ואיך הסתדר
שם בישיבתו אשר אחעניק מאד לדעת.

ת"ל שלו' לי בשנה זו, לע"ע מועטים האורחים
המטרידים אותי. היום בא הלום ידידנו הג"ד ברוך דובער
ליבאוביץ נ"י.

ע"ד אשר העירני במכתבו בנוגע לועד הישיבות אשים
לב, אבל באמת העיקר הוא להשיג איש מעשה הראוי
לעבודה.

והגני חותם בברכה מחובה, ד' יצליחו וימלאו כל
משאלות לבבו לטובה, כנפשו היקרה וכנפש ידידו אוהבו
הדוש"ת.

חיים עוזר גראדזענסקי

ב.

אחרשת"ה

הנה הרב מוהר"ע ד"ר מונק שי' מברלין, בא במכון
היום בקר הלוט, להתייעץ על דבר ענין איסור השחיטה
באשכנז ח"ו בלי המום מראש.
אבקשו לבוא במעוני אחרי שעה 6, היינו לא יאחר
משעה 6 וחצי, להתישב יחד — — וענין הזה טוב הסתר
דבר.

והנני ידידו ואוהבו הרוש"ת
חיים עזר גראדזענסקי

יום ב' כ"א אדר"ש תרצ"ב.

ג.

בעז"ה יום ד' כו אייר תרצ"ה

אחרשת"ה

מכתבו הגלוי והחתום הגיעני כימי החג, ותרב שמחתי
לשמע משלומי הטוב.

את הרב ר' — — שי' טרם ראיתי, אך הגיעני מאתו
כמה מכתבים — — וגם הודיעני מהענינים העומדים על
הפרק הידועים לי מכבר.

אחשוב אשר בבא מכתבי יבואו גיסו הרב מוהר"ש
גרונעמאן שי' עם כ"ב צלחה, בדרך כואם לשלוי, וינעם

לידידי בחברתם, וגם בבא אמו הרבנית הצנועה תחי'.
הנה מכבר הודיעני רומעכת"ר, על דבר נדיב אחד
שרוצה להקים המצבה או האהל של הגה"צ חפץ חיים זצ"ל
בראדון, והנה רוצים שם לבנות אהל גדול, עבור אלה שיכראו
להשתטח על קבר אותו צדיק, ויעלה בסכום של כמה מאות
והובים, יאבה נא להודיעני באיזה סכום רוצה להשתתף הנדיב.
בודאי הי' לכת"ר עג"נ, כאשר נדפס בעתונים ששלחתי
ט"ג להרב — — להתפלל, וחשבו שבקשתי בדבר בריאותי,
ואיזי גופא דעובדא הכי הוי, הרב — — וכולל וזילנא
פנו אלי לדעת מהנשמע ע"ד מה שהמאגיסטראט רוצה
להרוס את בית הקברות הישן, ובאמת המצב רציני, והשכתי
בטעלעגראמע בקצרה, בקשו רחמים, ועי"ז בא הטעות.
ת"ל שלוי' לי, אך הנני רפה אתים ביותר מהטרדות
ומהמצב המדוכא של אחינו בעירנו ובמדינה.
ואו"ש וברכה להדר"ג ולבני משפחתו היקרים, ישמחו
כלם בשמחת החג בזמן מתן תורתנו.
בנפשו היקרה וכנפש ידידו רצוף אהבה,
חיים עוזר גראווענסקי
קראתי בעתון ובמכתבים, הצעה משונה, להביא קבר
עצמות הגר"א זצוקלה"ה לאה"ק, חלילה להעלות על הדעת
וגם לדבר מזה, כי באופן זה יאמרו בהמאגיסטראט, הוציאו
עצמות הקדושות לשם, ומה כל הצעקה, וזה הדבור מזה
קשה.

ד.

בעז"ה יג תשרי תרצ"ו ווילנא

אחר"ש הדר"ג שי'.

יקרת מכתבו הגיעני. ע"ד המצבה, הודיעני הרה"ג
מוהרא"ל בן הגה"צ חפץ חיים זצ"ל, כי רצונו לעשות המצבה
על חשבונו, וע"כ אשלח חזרה הסך 300 ז' לכת"ר.

שבתי לביתי בעשי"ת — — הצום הקדוש עבר בקל,
ואקוה להנותן ליעף כח להחליף כח.

ואו"ש וברכה להדר"ג ולגיסיו היקרים וכל בני משפחתם
שיחיו, ד' יפרס סכת שלומו עליהם ועל כל עמו בית ישראל.
כנפשם וכנפש ידידם רצוף אהבה

חיים עזר גראדזענסקי

קבלתי אתרוג מתל אביב לפי ראותי מהמשלוח, ממעכ"ת, ורב
תודה.

ה.

בעז"ה, י"ב שבט בנין ירושלם לפ"ק

אחדשת"ה.

זה איזה ימים הגיעני יקרת מכתבו, אמת נכון הדבר
כי חבתי בתשלומים על מכתביו זה כמה, אולם איזה סבות
ותלאות מנעוני אז, ואחרי כן לא מצאתי את המכתב —

חגרות הגרמני זל"ל

ממצב בריאותי, בטח שמע מידידנו הרב ר"י שוב
נ"י — — ואקרה להנותן ליעף כח. המטרידים וגם אני
שוכחים כי הגני חולה, ומיגעים אותי יותר מדאי לא לפי כחי,
ולד' הישועה.

מאחיעזר ח"ג נרפס כט"ו בויגען, והחלטתי לנח
ולהפסיק כחדש ימים, ולכשנגמור אי"ה אשלח לידידי הדרי"ג,
אם כי אפונה אם ימצא בהם חפץ, באשר מחולשת בריאותי
לא יכולתי להעמיק ולהרחיב כמה ענינים.

— — בדבר בטחון עניני הדת אם תקרים חלוקת המדינה,
מה דעת כת"ר והשקפתו הבהירה בזה.

ע"ד שומרי שביעית, הגני עוסק בקבוץ כספים אצל
יחידים ואמציא ע"ש כת"ר, וכן בקשתי את הרב מסינסינאטי,
לע"ע שלח מאתים דולאר ל — —

ה"ר — — שי, יבקשני לחלות את דמעכ"ת, להחזיק
לתווך בעניני הסכסוכים בין — — — — ביחד עם הגרא"ז
מעלצער או הרב ד — — עם הגרי"צ דאשינסקי שליט"א,
אמנם ידעתי כי זהו לא לפי תכונתו, בכל זה אבקשו להשיג
לב לזה.

הגני ידידו רצוף אהבה מוקירו ומכבדו כרום ערכו
הגדול.

הדו"ש תורתו

חיים עוזר גראדזענסקי.

1.

בעז"ה י"ג תמוז תרצ"ט

אחדשת"ה

היום הגיעני יקרת מכתבו. בדבר השאלה, דנתי ג"כ כמעכ"ת ראולי עוד אבוא בכתובים.

עתה באתי לשאול, כאשר הודיעוני מאה"ק, וכן ידידי הגר"א קאטלער שליט"א מקלעצק, שרצון הרה"ג — — נ"י מת"א ליסד בית מדרש לרבנים, וכקשוני לכתוב אליו ולמחות על זה, אבל טרם נודעתי הדברים בדיוק, מנעתי א"ע מזה, וע"כ אשאל את ידידי הדר"ג שי' בזה.

כן אמרו לי כי הרב — — נסע אדות זה ללאנדאן, לקבץ כספים לצורך זה, כתבתי היום מזה להגרא"ז מעלצער שי' להיודע על נכון, ומה שיש לעשות בזה לקדם פני הרעה. — — המטרידים הרבים ידריכוני מנוחה, וכיחוד ע"י האספה הגדולה שהיתה פה בשבוע החולף מגדולי הרמ"ם והרבנים שיחיו, אשר אם אמנם לא באתי העירה, אבל הם באו אלי, וזה עושה רושם, כי צוחתי מהרופא לנוח מכל טרדה.

ואו"ש וברכה כנפשו הטהורה וכנפש יידו רצוף אהבה מוקירו ומכבדו כרום ערכו הגדול.

הדוש"ת

חיים עוזר גראדזענסקי.

אגרות הגרמ"ע זצ"ל

טע

ז.

בעז"ה יט כסלו תרצ"ד

אחד"ש ידידי הדר"ג שי'.

מפני טרדותי המרובים, אחרתי מלשלוח המכתב עבור
בנין הישיבה במושב בני ברק, אשר הנני שולח רצוף בזה.
כן הנני מעביר עשרים זהובים, עבור הנכבד מר —
המגיע לו עבור חרסת ששלח אלי פעמים.
אשמח מאד לדרוש א"ש ידידי הטוב, והנני מחכה
לשמוע מבריאותו ומכל אשר לו לטוב.
היום הננו עסוקים בטרדה דמצוה של התחלת ס"ת ע"ש
הגאון הצדיק חפץ חיים זצ"ל, אשר פרי הריח יהי מוקדש
להשיבות, — — גיטו הר"ש גרנעמאן שי' עוסק בזה לפי
שעה.

ואו"ש וכרכה כנפשו היקרה וכנפש ידיו רצוף אהבה

חיים עוזר גראדזענסקי

ח.

בעז"ה יום ה' י' ניסן תרצ"ט

אחד"ש ידידי הדר"ג שי'.

יקרת מכתבו הגיעני במועדו, אבל ביום כ' שבט נחליתי
פתאם לרגל איזה הצטננות, והייתי מוכרח להשאר במטה

ולנוח. אף בקרני אז הנכבד מר — — שי' ודרשתי על ידו בשלומו, ובקשתיו לבלי למסור לכת"ד דבר מחלתי, שלא יהי' לו עג"נ מזה, וב"ה כי הוטב בריאותי. אבל צוותי מהרופאים לבלי להתיגע בטרדות, ודבר זה קשה מאד ובפרט בימים אלה לפני חג הפסח, ואקוה להנותן ליעף כח כי יחלימני, ונא להזכירני בתפלתו הזכה.

ע"ד שאלתו במכתבו, אדות הקבוצים מפועלי אגו"י שומרי תורה ומצוה, אבל לרגל העוני והלחץ עזבו את מחנה ישראל, והקבוצים הקיימים בשמם, כפר סבא, גדרה, מבני אשכנז החליטו ללכת למחנות אחרים ולקבל קרקעות מ"קן קיימת", והיחידים אשר רוח להם ויש בהם די אומץ להישאר על מעמדם, *הגני נוטה להסכים לדעתו שישארו על מעמדם ומקומם — —

ואו"ש וברכת החג, יתברך הדור"ג בברכת החג המקודש הבעל"ט ועיניו תחזינה בישועת ד' במהרה.
כנפשו היקרה וכנפש ידידו רצוף אהבה המחבבו ומעריצו.
חיים עוזר גראדזענסקי

---

* ע"י קו"א ח"א, קי.

